

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜCÜN
ETKİLERİ
THE EFFECTS OF SOFT POWER IN CHINA'S FOREIGN POLICY AFTER
COLD WAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinem ÇABUK BACAKSIZ

(20152016008)

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

GİRESUN-2019

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜCÜN
ETKİLERİ**

**THE EFFECTS OF SOFT POWER IN CHINA'S FOREIGN POLICY AFTER
COLD WAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sinem ÇABUK BACAKSIZ

(20152016008)

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11.06.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik öğrencisi Sinem ÇABUK BACAKSIZ 'ın "Soğuk Savaş Sonrası Çin Dış Politikasında Yumuşak Gücün Etkileri" başlıklı tezini incelemiş olup aday 19.06.2019 tarihinde, saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Selim KURT	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../201..

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans projesi/tezi olarak sunduğum “SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜCÜN ETKİLERİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...

Sinem ÇABUK BACAKSIZ

ÖNSÖZ

Dünya tarihinin en eski ve köklü medeniyetlerinden Çin İmparatorluğu'nun mirasını taşıyan Çin, son 30 yılda gösterdiği ekonomik gelişim ile adından sıkça söz edilir hale gelmiştir. Bugün internette arama motoruna Çin Halk Cumhuriyeti ya da Çin dış politikası yazdığımızda karşımıza milyonlarca sonuç çıkmaktadır ve bu Çin'in, mirasçısı olduğu imparatorluk ve devrimlerle dolu siyasi tarihi, coğrafyası, kültürü ile merak edilen bir ülke olduğunun bir göstergesidir.

Ekonomik olarak gücünü artıran Çin, aynı gelişmeyi siyasi gücünde de gösterme çabası içindedir. Bu bağlamda, eskinin sert ideolojik politikaları bir yana bırakıp, daha açık ve yapıcı politika izlemeye başlamıştır. Çin, geçmişindeki sömürülme döneminin de etkisiyle bugünün dünya düzeninde aşağılamadan ve sömürmeden süper güç olmanın yollarını aramaktadır.

Bu çalışma, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisans Tezi olarak yazılmıştır. Bu çalışmada "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Çin Dış Politikasında Yumuşak Gücün Yansımaları" konusu üzerinde araştırma yapıp bunun sonucunda elde edilen fikir ve düşünce belirtilerek Çin dış politikasının analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Tezimin hazırlanmasında danışmanlığı üstlenen, gerekli tavsiye ve düzeltmeleri yapan, kıymetli fikirleriyle bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU'na sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca tezimin tamamlanma sürecinde benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim İlker BACAKSIZ'a; bir dediğimi iki etmeyen, beni her zaman seven ve kollayan canım annem Sevim ÇABUK'a; çok uzakta olsa da her zaman desteğini hissettiğim ağabeyim Alper ÇABUK'a bütün kalbimle teşekkür ediyorum. Ve bu tezi keşke bugünlerimi görseydi dediğim en kıymetlim biricik BABAM'a armağan ediyorum.

ÖZET

Son yıllarda uluslararası alanda siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel ilişkilerde yaşanan çok yönlü değişiklikler dikkat çekmektedir. Değişen şartlar altında Yeni Dünya düzeninin merkezi Asya-Pasifik bölgesine doğru kaymaktadır. Bir zamanların süper gücü SSCB ve şimdinin süper güç adayı Çin gibi iki büyük devleti barındırması bu bölgeyi önemli kılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası kurulan Yeni Dünya düzeninde özellikle ekonomik olarak gücünü artıran Çin, aynı gelişmeyi siyasi gücünde de gösterme çabası içindedir. Bu çalışmada, Çin'in değişen dış politikası ve ona etki eden faktörlere değinilerek, özellikle günümüzde uluslararası politikada etkili olmaya başlayan "yumuşak güç" olgusunun Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin dış politikasına yansımalarının ele alınması ve yumuşak gücün Çin'in dış politikasındaki etkileri ile birlikte Yeni Dünya düzeninde Çin'in geldiği konumun analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Soğuk Savaş, Yeni Dünya Düzeni, Yumuşak Güç, Dış Politika

ABSTRACT

In recent years, multidimensional developments in the political, economic, military and cultural relations in the international area have drawn significant attention. With changing constraints, the center of the "New World Order" has shifted towards the Asia-Pacific region. A once-super power USSR and the current super-power China have made this region particularly important. Increasing its economic power in the New World Order that is formed after the Cold-War, China is trying to demonstrate a similar performance in bolstering its political power. In this work, we would like to look into these changes in China's Foreign Policy. We will analyze the position of China in the New World Order while studying the concept of "Soft Power" a popular tool in the international affairs today and its influence on the China's Foreign Policy.

Key words: China, Cold War, New World Order, Soft Power, Foreign Policy

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ	XI
HARİTALAR LİSTESİ	XII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİL LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜCÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Güç Kavramı ve Tanımı.....	5
1.2. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Tartışmaları	6
1.3. Gücün Unsurları	8
1.3.1. Somut Unsurlar.....	9
1.3.1.1. Askeri Kapasite	9
1.3.1.2. Ekonomik Kapasite	10
1.3.1.3. Coğrafya	10
1.3.1.4. Nüfus	11
1.3.2. Soyut Unsurlar.....	11
1.3.2.1. Ulusal Karakter	11
1.3.2.2. Ulusal Moral.....	11
1.3.2.3. Diplomasi Kültürü ve Hükümetin Niteliği.....	12
1.4. Gücün Kullanımı ve Güç Çeşitleri	12
1.4.1. Sert Güç	14
1.4.2. Yumuşak Güç	15
1.4.3. Akılcı Güç	16
1.5. Yumuşak Güç Kavramı.....	17
1.5.1. Yumuşak Gücün Tarihçesi	19
1.5.2. Yumuşak Gücün Kaynakları	20

1.5.2.1. Kültür	21
1.5.2.2. Siyasal Değerler	23
1.5.2.3. Dış Politika(Hükümet Politikaları).....	23
1.5.3.Yumuşak Gücün Kullanımı ve Sınırları.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN DIŞ POLİTİKASI

2.1. Çin Dış Politikasının Temel Dinamikleri ve Tarihsel Gelişimi.....	26
2.2. Soğuk Savaş Dönemi Çin Dış Politikası	28
2.2.1. Mao Zedong Dönemi Çin Dış Politikası (1949-1976)	28
2.2.1.1. Büyük İleri Atılım Projesi (1958-1960)	29
2.2.1.2. Kültür Devrimi (1965-1976)	31
2.2.1.3. Mao Zedong Dönemi Dış İlişkiler	34
2.2.1.3.1. Çin-Sovyetler Birliği İlişkileri	34
2.2.1.3.2. Çin-ABD İlişkileri.....	35
2.2.1.3.3. Çin-Hindistan İlişkileri.....	38
2.2.1.3.4. Üçüncü Dünya Ülkeleri ile İlişkiler	39
2.2.2. Deng Xiaoping Dönemi Çin Dış Politikası (1978-1992)	42
2.2.2.1. Deng Xiaoping Döneminde Yapılan Reformlar.....	44
2.2.2.2. 1989 Tiananmen Olayları (4 Haziran 1989).....	46
2.2.2.3. Deng Xiaoping Dönemi Dış İlişkiler	48
2.2.2.3.1. ABD ile İlişkiler	48
2.2.2.3.2. Sovyetler Birliği ile İlişkiler.....	51
2.2.2.3.3. Japonya ile İlişkiler	53
2.3. Soğuk Savaş Sonrası Çin Dış Politikası.....	54
2.3.1. Jiang Zemin Dönemi Çin Dış Politikası (1992-2003).....	55
2.3.2. Hu Jintao Dönemi Çin Dış Politikası (2003-2012)	56
2.3.3. Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası (2012-?)	58
2.3.4. Çin Dış Politikasında Uluslararası Örgütlerin Rolü	60
2.3.4.1. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN).....	61
2.3.4.2. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	62
2.3.4.3. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ).....	64

2.3.4.4. BRICS	65
2.3.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dış İlişkiler	66
2.3.5.1. Çin-ABD İlişkileri	66
2.3.5.2. Çin-Rusya İlişkileri	69
2.3.5.3. Çin-Hindistan İlişkileri	70
2.3.5.4. Çin-Afrika İlişkileri	71
2.3.5.5. Çin-AB İlişkileri	73
2.3.5.6. Çin-Orta Doğu İlişkileri	75
2.4. Çin'in Güvenlik Algısı ve Bölgesel Güvenlik Sorunları	76
2.4.1. Çin'in Bölgesel Güvenlik Sorunları	77
2.4.1.1. Tayvan Sorunu	79
2.4.1.2. Tibet Sorunu	83
2.4.1.3. Doğu Türkistan Sorunu	87
2.4.1.4. Hong Kong ve Macao	91
2.4.1.5. Güney ve Doğu Çin Denizi	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ ETKİLERİ

3.1. Çin'in Kamu Diplomasisi Yaklaşımı	97
3.1.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı ve Gelişimi	97
3.1.2. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç İlişkisi	99
3.1.3. Çin'in Kamu Diplomasisi Algısı	100
3.2. Çin Dış Politikasında Yumuşak Güç Stratejisi	103
3.2.1. Çin'in Yumuşak Güç Algısı	103
3.2.2. Çin'in Yumuşak Güç Söylemleri	104
3.2.2.1. Pekin Konsensüsü	104
3.2.2.2. Barışçıl Yükseliş ve Uyumlu Dünya Teorisi	105
3.3. Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Yumuşak Güç Uygulamaları	106
3.3.1. Kültürel Alanda Uygulamalar	106
3.3.1.1. Konfüçyüs Enstitüleri ve Eğitim Programları	107
3.3.1.2. 2008 Pekin Yaz Olimpiyatları	110

3.3.1.3. Medya- İletişim Kurumları.....	112
3.3.2. Siyasi ve Diplomatik Alanda Uygulamalar.....	115
3.3.2.1. Çok Tarafli Dış Politikası.....	115
3.3.2.2. Siyasi Rejim ve Darbelere Karşı Tutumu.....	117
3.3.3. Ekonomik Alanda Uygulamalar.....	119
3.3.3.1. Tek Kuşak Tek Yol Projesi.....	120
3.3.3.2. Dış Yardımlar/Yatırımlar ve Borç Tuzağı Diplomasisi.....	124
3.3.3.2.1. Çin'in Afrika Yatırımları.....	127
3.3.3.2.2. Çin'in Latin Amerika Yatırımları.....	130
3.3.3.3. Teknolojik Gelişmeler.....	133
3.4. ABD-Çin Yumuşak Güç Karşılaştırması.....	136
SONUÇ.....	139
KAYNAKÇA.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	169

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AAYB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asian Pacific Economic Cooperation)
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
BİA	: Büyük İleri Atılım
BM	: Birleşmiş Milletler
CCTV	: China Central Television
CRI	: China Radio International
CSIS	: Center for Strategic and International Studies
Çev.	: Çeviren
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇHO	: Çin Halk Ordusu
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
ÇMP	: Çin Milliyetçi Parti
Der.	: Derleyen
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	: Editör
FDI	: Doğrudan Yabancı Yatırım (Foreign Direct Investment)
FOCAC	: Çin-Afrika İşbirliği Forumu
KMT	: Koumintang Partisi
M. Ö.	: Milattan Önce

OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
p.	: page
s.	: sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUÖB	: Sincan Uygur Özerk Bölgesi
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TPP	: Trans Pasifik Ortaklığı-Trans Pacific Partnership
TTIP	: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı-Transatlantic Trade and Investment Partnership
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Temel Güç Formları	13
Tablo 2. Yumuşak Güç Kaynakları.....	21
Tablo 3. Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisinin Karşılaştırılması.....	98
Tablo 4. Yıllara göre ABD-Çin Yumuşak Güç Sıralaması	138

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. ÇHC'nin İdari Bölgeleri ve Bölgesel Anlaşmazlıkları.....	78
Harita 2. ÇHC'nin 2009 Yılında BM'ye Sunduğu 9 Kesik Çizgili Harita.....	93
Harita 3. Doğu Çin Denizi; Senkaku/Diaoyu Adaları	95
Harita 4. Tek Kuşak Tek Yol Projesi Kara Ve Denizyolu Güzergahı	121

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 2003-2017 Yılları Arası Çin Küresel Dış Yardım Harcamaları.....	125
Grafik 2. Çin-Afrika İthalat ve İhracat Verileri.....	128
Grafik 3. Ülkelerin GSYH İçinde Ar-Ge Harcamaları	129
Grafik 4. Çin'in Afrika'ya Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri	131
Grafik 5. Ülkelerin GSYH İçinde Ar-Ge Harcamaları	135

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. HC-Tayvan İlişkilerinin Kronolojik Tarihi (1949-2015) 83

GİRİŞ

Köklü bir uygarlığın mirasçısı olarak dünya tarihinde önemli rol oynayan Çin, bugün nüfusu ile dünyanın en kalabalık, ekonomisi itibariyle de dünyanın ikinci büyük ülkesi konumundadır. Ayrıca son yıllardaki siyasi ve ekonomik atılımı ile dikkat çeken ve merak edilen ülkelerin başında gelmektedir.

Çin, sadece bir devlet olarak değil, aynı zamanda köklü bir uygarlık olarak ele alınmalıdır. Batılı ülkelerin sahip olduğu ulus-devlet tarihine dayalı ulus-devlet kimliğinin aksine Çin kimliği, büyük ölçüde onun uygarlık tarihine dayanmaktadır.¹ Bir başlangıcının yokmuş gibi görünmesi Çin uygarlığını farklı ve özel kılmaktadır.² Dünyanın en eski uygarlıklarından biri olan Çin, yaklaşık 5000 yıllık köklü bir geçmişe sahip, devasa nüfusuyla da farklı ve gururlu bir uygarlıktır.³

Çin tarihi, birçok hanedanlığın hakimiyeti ekseninde şekillenmiştir. Qin, Han, Sui, Tang, Song, Ming ve Çin'in son imparatorluk hanedanı olan Qing hanedanlığı bunlardan en önemli olanlarıdır. M.Ö. 221'de Qin Hanedanı Qin Shi Huang tarafından, Çin tarihindeki ilk merkezi, birleşik, çok etnik gruplu feodal devlet olan Qin Hanedanlığı kurulmuştur.⁴

MÖ. 221'de başlayıp yaklaşık iki bin yıllık hanedanlık yönetimi, nüfus artışı ve bu bölgede etkili olmaya başlayan Batı faktörü ile yıkılmış, özellikle de 19. yüzyıldaki Afyon Savaşları Çin'i derinden sarsmış ve iç isyanlar gittikçe artmaya başlamıştır. Bütün bu olumsuzluklar Qing yani Mançu hanedanlığının yıkılmasına neden olmuş ve 1912 yılına gelindiğinde Çin'de artık hanedanlık yönetimi sona ermiş ve Çin Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Fakat hanedanlığın yıkılması ve cumhuriyetin kurulması sıkıntıları gidermemiş, istikrar ve bütünlük sağlanamamıştır.⁵

¹ Martin Jaques, **Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?**, (Çev. Sami Oğuz), Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2016, s.247.

² Henry Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne Yeni Çin**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2015, s.25.

³ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005, s.220.

⁴ "Modern Çağ Öncesi Dönem (En Eski Çağlardan M.S. 1840'a Kadar)",

http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Tarihi/, (Erişim tarihi: 07.04.2016)

⁵ C. Tayyar Karadağ, "Mao'nun Çin'i", <http://politikakademi.org/2012/07/maonun-cini/> (Erişim Tarihi:07.04.2016)

Bu dönemde ülkenin siyasi yapısında, General Yuan Shihkai'nın askeri diktatörlüğü Kuzey Çin'de etkili olurken güneyde ise Sun Yat Sen'in liderliğindeki Çin Milliyetçi Partisi(ÇMP- Koumintang-KMT) egemen olmuştur. 1920-1921 yıllarında Çin Komünist Partisi(ÇKP)'nin kurulmasıyla beraber iktidar mücadelesi verenlerin sayısı üçe çıkmış ve bu mücadele, 1925 yılında ölen Sun Yat Sen'in yerine gelen General Chiang Kai-Shek'in 1928 yılında tüm Çin üzerindeki egemenliğini sağlayana kadar devam etmiştir. Kai Shek'in ülkedeki komünist unsuru şiddet yoluyla tasfiye etme yoluna girmesi ve bu duruma tepkisiz kalmayan komünistlerin kendi silahlı kuvvetlerini kurarak mücadeleye başlaması, kurulan birliğin bozulmasına neden olmuştur. İç savaşın başlamasıyla başta Amerika ve İngiltere olmak üzere Batılı devletler Koumintang Partisi'ni desteklerken Sovyetler Birliği ise ÇKP tarafında yer almıştır.⁶

1937'de Japonya'nın Çin'e saldırmasıyla beraber milliyetçiler ile komünistler arasında bir ittifak sağlanarak işgale karşı ortak bir mücadele verilse de kalıcı bir birlik sağlanamamış ve II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilgiye uğramasının ardından Çin'deki iç savaş kaldığı yerden devam etmiştir. Japonya'ya karşı verilen savaş milliyetçilerin gücünü azaltırken komünistlerin elini güçlendirmiştir. Mao Zedong önderliğindeki ÇKP'nin üstünlük sağlamasının ardından 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti*(ÇHC-ÇİN) kurulmuştur.

Çin, Batı dünyasının gelişmişlik düzeyini yakalayarak yeniden geçmişte sahip olduğu o muazzam gücüne kavuşma amacıyla cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yoğun bir devrim sürecine girmiştir. Bu süreçte, Mao Zedong döneminde kapalı bir ekonomik yapı ve geri kalmış sanayi ve teknolojik ekipman ile Batı'yı yakalama arzusu Çin için çok ağır bedellere neden olmuştur. Yapılmaya çalışılan ekonomik ve sanayi devrimler, gelişimden çok büyük kayıpları beraberinde getirmiştir.

1980'lerden itibaren Deng Xiaoping'in başlattığı ekonomik reformlarla, Çin'in dışa açılım süreci hızlanmış, ekonomide başlayan yükselme Çin dış politikasına da yansımış, uluslararası alanda ve ikili ilişkilerde dikkat çeken ülke konumuna gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında da Çin'in yükselen grafiği devam

⁶ Karadağ, a.g.m.

* Çalışmanın sonraki bölümlerinde Çin olarak belirtilecektir.

etmiştir. Değişen dünya düzeninde yıkılan Sovyetler Birliği'nin yerine geçmiş, birçok uluslararası örgüt ve kuruluşa katılarak küreselleşen dünyaya yön veren aktörlerden biri haline gelmiştir.

Sahip olduğu binlerce yıllık kültürü, geniş toprakları, kalabalık nüfusu ve zengin kaynaklarının yanı sıra ekonomisi ile paralel gelişim gösteren askeri ve teknolojik gücü Çin'i bir cazibe merkezine dönüştürmüştür. Bugün Çin, bu dönüşümünü dünyanın süper gücü olma hayalini gerçekleştirmek için kullanırken hayaline doğru sakin ve temkinli adımlarla ilerlemektedir.

Çin yönetim sistemi, tek parti sistemine dayalı bir sistemdir. ÇKP, ülkedeki tek hakim partidir ve devletle bütünleşmiş olarak devlet politikası yürütmektedir. ÇKP'nin Genel Sekreteri aynı zamanda ülkenin de devlet başkanıdır. Devletin yönetimde tek yetkili mercii Politbüro Daimi Komitesidir. ÇKP Merkez Komitesi'ne bağlı 7 üye tarafından oluşan Daimi Komite, hükümetin de üstünde bir konuma sahiptir. Bugün, Çin Devlet Başkanlığı koltuğunda Xi Jinping oturmaktadır. Xi Jinping aynı zamanda Daimi Komite'nin de başkanlığını yapmaktadır.

Bu tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde, uluslararası ilişkiler disiplininin en kapsamlı konularından biri olan güç kavramı ele alınmaktadır. Güç kavramının tanımı ve çeşitlerinin konu edildiği bu bölümde güç çeşitlerine değinilerek, tez konusunun temeli olan yumuşak güç kavramı detaylı şekilde anlatılmaktadır.

İkinci bölümde, bu teze konu olan ÇHC'nin 1949 yılından günümüze kadar olan Çin dış politikasının tarihi süreci incelenmektedir. Çinli liderlerin izlediği politikalarla birlikte diğer devletler ve uluslararası örgütler ile olan ilişkilerin yanı sıra Çin'in bölgesel güvenlik sorunlarına yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde ise, Çin'in kamu diplomasisi yaklaşımı ve bununla birlikte Soğuk Savaş sonrasında günümüze kadar Çin dış politikasında yumuşak gücün etkileri, Çin'in yumuşak güç algısı ve yumuşak gücü uygulama alanları, yumuşak güç bağlamında Çin-ABD karşılaştırması konu edilmektedir.

Çalışma sırasında konu hakkında yazılmış başlıca yerli ve yabancı kitaplar ve makaleler ile bölge ve bölge dışı ülkelerdeki başlıca haber kaynaklarından yararlanılmıştır. İstatistiki bilgiler küresel ve bölgesel uluslararası kuruluşların veri tabanlarından ve raporlarından edinilmiştir. Ayrıca, konu üzerinde kapsamlı analiz imkanı sunan düşünce kuruluşu raporlarından da yararlanılmıştır. Çince kaynaklara dil engeli nedeniyle ulaşamamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜCÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Güç Kavramı ve Tanımı

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan pek çok konunun temel çıkış noktası ‘güç kavramı’na dayanmaktadır. Güç kavramının uluslararası sisteme, zaman ve mekana, devletlerarası ilişkilere, ekonomik-siyasal ve sosyal koşullara göre değişken nitelikte olması kavramın tanımlanmasını zorlaştırmaktadır.⁷ Bu nedenle birçok ekol ve çeşitli teorisyenler tarafından güç kavramı yorumlanmış ve tartışılmış ancak üzerinde bir uzlaşmaya varılamamıştır. Tanımın tartışmalı ve belirsizliği, taranan kaynaklarda da özellikle belirtilen bir durumdur.

Gücün kelime anlamı, güncel Türkçe sözlüğünde, fizik ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra sınırsız, mutlak nitelik veya bir ulusun/ordunun ekonomik, askerî ve endüstriyel potansiyeli gibi tanımlamalar da mevcuttur.⁸

Güç kavramının tanımı ile ilgili yapılan çalışmaların geçmişi Antik döneme kadar dayanmaktadır. M.Ö 5.yüzyılda Atinalı General Thucydides’in Peloponnesos Savaşları adlı eseri bu konuda yazılmış ilk eser olarak kabul edilmektedir.⁹ Realizmin temeli de sayılabilecek örneklere yer veren Thucydides eserinde, yaşadığı dönemdeki savaşların devletlerarası güç mücadelesinden kaynaklandığını ve bu mücadelelerde gücün bir siyaset gerçekliği olarak merkezi öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Esere konu olan Peloponnesos Savaşı’nın nedeni olarak güçlenen Atina’ya karşı Sparta’nın içine düştüğü güvenlik kaygısı ile birlikte egemenliğini korumak amacıyla giriştiği güç mücadelesini ve mevcut güç dengesindeki bozulmayı göstermektedir.¹⁰

⁷ Muharrem Ekşi, “Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s.29.

⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c87a62b4cfed5.48709740 (Erişim Tarihi: 10.10.2017)

⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Alfa Yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 2004, s.177.

¹⁰ Kadir Sancak, **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç**, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s.3.

Robert A. Dahl'ın 1957 yılında yayınlanan "Concept of Power" adlı makalesinde güç kavramını, bir devletin normal şartlar altında yapmak istemediği veya yapamayacağı bir şeyi yapmasında başka bir devletin o devlet üzerinde oluşturduğu etki ve bunu kullanma kapasitesi olarak tanımlaması¹¹ güç hakkındaki tanım ve tartışmalar için bir başlangıç noktası olarak nitelendirilebilir. Bir devletin uluslararası ilişkilerde uyguladığı/izlediği politikanın tek aracı güçtür.¹²

1.2. Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Tartışmaları

Uluslararası ilişkiler teorilerine göre ele alındığında güç kavramı, realizm ile özdeşleşmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Realizmin en temel kavramı olan 'çıkar', güç ile özdeşleştirilirken uluslararası politika ise devletlerarasında bir güç mücadelesi alanı olarak adlandırılmaktadır. Realizme göre devletler uluslararası alanda birincil aktörlerdir ve devletler ortamda belli bir egemenin olmaması nedeniyle devletlerin güç ve egemenlik mücadelelerini, güvenlik ve siyasal konularını uluslararası ilişkilerin belirleyici unsurları olarak kabul ederken bunların dışındaki konuları uluslararası ilişkilerin incelenme alanının dışında tutmuşlardır.¹³

Realizmin öncülerinden olan Morgenthau gücü, uluslararası politikanın temel amacı ve siyasal davranışın temel amacı olarak ele alırken diğer taraftan da gücü bir ilişki biçimi veya amacı gerçekleştirmek için bir araç olarak tanımlamaktadır.¹⁴ Morgenthau'nun bu yaklaşımının Dahl'ın güç tanımı ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Morgenthau, güç ilişkilerine dayalı bir uluslararası sistemde, barış ve istikrarı korumak için büyük devletler arasındaki güç dengesinin sağlanmasına dikkat çekmektedir. Ayrıca, diplomasiinin etkin şekilde kullanılmasının önemini vurgularken, gücün aktörler arası iletişimin bir sonucu olduğuna değinmektedir.¹⁵

¹¹ Robert A. Dahl, "Concept of Power", **Behavioral Science**, Sayı:1, 1957, s.201-215.

¹² Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi", **Turansam Dergisi**, Sayı:12, Cilt:3, Sonbahar 2011, Konya, s.31-36.

¹³ Davut Ateş, **Uluslararası Politika Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2013, s.71-72.

¹⁴ Arı, **a.g.e.**, s.169-170.

¹⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Der Yayınları, İstanbul, 5.Baskı, s.130.

Realizmin bir diğ er temsilcisi Edward H. Carr, iki dünya savaşı arası dönemin analizini konu eden ‘Yirmi Yıl Krizi 1919-1939’ adlı eserinde özellikle idealist görüşleri eleştirirken, anarşik bir ortam olan uluslararası alanda devletlerarası siyasetin tamamen güce dayalı bir ilişki olduğuna dikkat çekmekte ve gücü siyasetin en temel unsuru olarak tanımlamaktadır. Siyasi gücü askerî güç, ekonomik güç ve kanaat oluşturma gücü olarak üçe ayırırken esasında bunların birbirine bağlı olduğunu ve gücün bölünmez bir bütün olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Carr, güçlü olanı yönetici olarak kabul ederek, bu dönemde yaşanan güç çatışmasının güce eşit derecede hakim olan yöneticilerden kaynaklandığını ifade etmektedir.¹⁶ Ayrıca Carr bu güç çatışmasında savaşın en son kullanılacak bir güç uygulaması olduğunu ve bu noktada caydırıcılık kavramına dikkat çekerek, caydırıcılığın başarısızlığa uğraması sonucunda başvurulacak bir çare olduğunu belirtmiştir.¹⁷

Klasik realistler uluslararası politikayı da güç mücadelesi ve bundan kaynaklanan güç dengesiyle açıklarken Neo-Realistler bu noktada anarşi kavramına başvurarak, anarşinin devletlerin davranışlarını belirlediğini varsaymaktadır.¹⁸ Morgenthau’nun güç yaklaşımından farklı olarak Kenneth Waltz, gücü bir amaç olmaktan çok bir araç olarak devletin varlığını sürdürmesinin ve güvenliğinin sağlanmasının aracı olarak görmektedir. Waltz’a göre devletin esas amacı güç sahibi olmak değil, kendi güvenliğini sağlamaktır ve bu noktada güç bir araçtır.¹⁹ Ayrıca Waltz, gücü uluslararası siyasette son çare olarak değil; ilk ve daimi çare olarak tanımlamaktadır.²⁰ Mearsheimer ise daha somut bir yaklaşımla gücü bir devletin sahip olduğu maddi olanaklara dayandırmaktadır. Buradaki maddi olanaklar, devletin askerî gücü ve bunu belirleyen somut varlıklardır.²¹

Neo-Liberalizm ise Realizm ve Neo-Realizmin devletlerarası güç ilişkilerinde özellikle askerî güce ve somut varlıklar üzerindeki vurgusuna karşılık, güç ilişkilerinin askerî alandan daha soyut alanlara (ekonomi, teknoloji, eğitim

¹⁶ Edward H. Carr, **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.147-151.

¹⁷ Carr, **a.g.e.** 153.

¹⁸ Arı, **a.g.e.** s.171.

¹⁹ Arı, **a.g.e.**, s.170.

²⁰ Giulio M. Gallarotti, “Soft Power: What It Is, Why It Is Important And The Conditions For Its Effective Use”, **Jurnal of Politic Power**, Vol. 4, No. 1, April 2011, p.25-47.

²¹ Gallarotti, **a.g.m.** 27

gibi) kaydığına ve karşılıklı bağımlılığa dikkat çekerek gücü bu yönden ele almaktadır.²² Bununla birlikte realizmin dünya siyasetindeki en önemli aktörü devletken Neo-Liberal görüşe göre giderek küreselleşen bir ortamda hem devlet hem de devlet olmayan aktörlerden oluşan bir dünya siyasetinden söz etmektedir.²³

Neo-Liberalizmin günümüz temsilcilerinden J. Nye gücü, istenilen sonucun elde edilebilmesi yeteneği olarak tanımlarken, yaşanması kolay ancak tanımlaması veya ölçülmesi zor duygu ‘aşk’a benzeterek oldukça farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yine ilginç bir benzetme ile gücü ‘hava durumu’ olarak ele alarak ve dünyada herkesin aslında ona bağlı olduğunu ve onun hakkında bir fikre sahipken aslında çok azının gücü anladığına dikkat çekmektedir.²⁴

J.Nye’in yanı sıra Robert O. Keohane de gücü bilgi olarak tanımlayarak iki farklı boyutta ele almaktadır. Bunlardan ilkinin istenilen sonucu elde etme yetisi olarak davranışsal güç; diğerini de istenilen sonuca ulaşmak için gerekli kaynaklara sahip olma yetisi olarak kaynak gücü diye adlandırmaktadır.²⁵ Nye ve Keohane, günümüzdeki devletlerin hem sosyal hem de siyasal bağlarla birbirlerine bağlandığı uluslararası ortamı kompleks karşılıklı bağımlılık olarak nitelendirerek; zorlama, baskı ve savaş gibi uygulamaların geri planda kaldığını belirtmektedir. Buna göre, güç elde etmek için; sorunlar arasında bağlantı kurma, gündem belirleme, uluslar ve hükümetler ötesi ilişkiler geliştirme ve uluslararası örgütlerde söz sahibi olabilme kapasitelerine sahip olunması gerekir.²⁶

1.3. Gücün Unsurları

Uluslararası ilişkiler içinde yer alan aktörlerin konumunun ve amacının belirlenmesinde güç büyük rol oynamaktadır. Bir devletin süper güç veya büyük güç olarak nitelendirilmesinde sahip olduğu güç unsurları önemlidir. Geçmişte devletlerin gücü, sahip oldukları askerî kapasiteye göre değerlendirilirken

²² Yücel Bozdağlıoğlu, Çınar Özen, “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004), s. 59-79.

²³ Paul R.Viotti, Mark V. Kauppi, **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, (Çev.Ayşe Özbay Erozan), Nobel Yayınları, 5.Basımdan çeviri, Ankara, 2014, s.33.

²⁴ Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, Elips Kitap, Ankara, 2005, s.11-14.

²⁵ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Jr., “**Power And Interdependence In The Information Age**”, *Foreign Affairs*, september/october Issue. 1998.

²⁶ Keohane, Nye, **a.g.m.**

günümüzde ise devletlerin mevcut ekonomik, teknolojik, endüstriyel... vb. kapasiteleri göz önünde bulundurulmaktadır. Zamana, şartlara ve aktörlere göre değişen güç unsurlarının bu dinamik yapısı kesin bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü yapılan değerlendirmeler o dönemdeki veriler ışığında elde edilen bulgulardan oluşmaktadır.²⁷

Gücün unsurlarının, belirli bir irade doğrultusunda kullanılması ve sonuç elde edilmesi gerekir. Bu noktada güç unsurlarının kontrolü ve kullanılması önemlidir. Eğer kullanılmıyorsa ya da istenilen sonuç ortaya çıkmıyorsa yalnızca unsurların bir araya gelmesi bir güç oluşturmaz. Her aktör, farklı güç unsurlarına sahip olduğu için elindeki mevcut kaynak ve yeteneklere göre diğer aktörler üzerinde etkili olarak uluslararası ilişkilerde etkin ve söz sahibi olmaya çalışmaktadır.²⁸

Gücün ortaya çıkmasına zemin hazırlayan unsurlarını sınıflandırırken somut ve soyut unsurlar olarak ayırmak mümkündür. Morgenthau'nun referans olduğu bu sınıflandırmada somut (maddi) unsurlar askeri, ekonomik kapasite, coğrafya ve nüfus gibi öğelerden oluşurken ulusal karakter, ulusal moral ve diplomasi gibi öğeler soyut (manevi) unsurlar içinde yer almaktadır.²⁹

1.3.1.Somut Unsurlar

1.3.1.1. Askeri Kapasite

Güç denilince akla gelen ilk gelen unsurdur. Hatta geçmiş yıllarda gücün tek göstergesi olarak kabul edilmekteydi. Önceki yüzyıllarda devletlerarasındaki mücadelelerin veya anlaşmazlıkların çözümünde askeri olanakların ve müdahalelerin ön planda olması böyle bir algının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bir devletin hem iç hem de dış politikasındaki esas amacı güvenliğini sağlamaktır ve bu noktada askeri kapasite önemli rol oynamaktadır. Özellikle de bir güç mücadelesinde savaşın her zaman bir olasılık olması ve bu savaşta sonuca doğrudan etki eden unsurun askeri

²⁷ Sancak, a.g.e., s.41

²⁸ Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:63, Sayı:3, 2008, s.126.

²⁹ Sancak, a.g.e., s. 42.

güç olması, devletler için askeri kapasitenin yeterliliği ve etkinliği önemli hale gelmektedir.³⁰ Askeri kapasite, bir devletin sahip olduğu ordu ve o ordu bünyesindeki silahların miktarı ve niteliği, insan gücü ve bunların etkinliği ile ilgilidir.³¹ Her ülkenin belli çapta bir askeri kapasitesi mevcuttur ancak bu kapasitenin doğru ve etkin şekilde kullanılması durumunda bir güçten bahsetmek mümkündür.

1.3.1.2. Ekonomik Kapasite

Bir devletin dünya ekonomisindeki yeri, üretkenlik düzeyi, üretiminin sektör dağılımı ile ilgilidir.³² Önceki yıllara göre önemi giderek artmaktadır. Hatta öyle ki güçlü bir ordu için en son teknoloji silah donanımı ve teçhizat gerekliyse bunların temini için de güçlü bir ekonomini olması son derece önemlidir. Güçlü bir ekonomi için endüstriyel kapasitenin ve doğal kaynakların yeterliliği söz konusudur.

Günümüzde doğal kaynaklar özellikle de enerji kaynakları devletlerin güç mücadelesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hem hammadde üretimi hem de gıda üretimi ile bir ülkenin kendine yetebilmesi ekonomik gücünü arttıran etkenlerdir.

1.3.1.3. Coğrafya

Coğrafyanın uluslararası ilişkilere konu olduğu özellikle dünya hakimiyeti alanında jeopolitik kavramlar ön plana çıkmaktadır. Dünya hakimiyeti de esasında bir güç mücadelesidir ve bu açıdan bakıldığında coğrafya ile güç arasındaki bağ daha anlaşılır hale gelmektedir. Coğrafya ile ilgili akla ilk gelen ülkenin yüzölçümüdür. Ancak bir devletin sahip olduğu topraklara göre güçlü olarak kabul edilmemesi gerekir. Bir devletin sahip olduğu toprakların niteliği (genişliği, denize olan uzaklığı, arazi yapısı, iklimi gibi) veya ne kadarının kullanılabilir olduğu ülkenin gücünü belirleyen coğrafi özelliklerdir.³³ Ayrıca bu niteliklerin değişmesi zordur ve bu noktada coğrafyayı güç unsurları içerisindeki en istikrarlı faktör olarak kabul etmek mümkündür.

³⁰ Sancak, a.g.e., s.46.

³¹ Ateş, a.g.e., s.166.

³² Ateş, a.g.e., s.165.

³³ Sönmezöğlü, *Uluslararası Politika...*, s.273.

1.3.1.4. Nüfus

Bir devletin ekonomik, askeri ve endüstriyel kapasitesini artırabilmesi için yeterli bir nüfusa sahip olması gerekmektedir. Bu açıdan kalabalık nüfus devletin gücünü artıran bir unsur olarak karşımıza çıkabilir ancak devletin sahip olduğu ekonomik ve endüstriyel kapasitenin nüfus için yeterli olmaması halinde kalabalık nüfus, devletin gücünü zayıflatan bir unsur haline dönüşebilir. Bu nedenle nüfus büyüklüğünü esas alarak bir devletin gücünü değerlendirmek doğru değildir. Nüfusun büyüklüğünden ziyade o nüfusun niteliği daha önemli ve değerlidir. Ülkenin kalkınmasında, teknolojik olarak gelişmesinde şüphesiz eğitilmiş bir nüfusa sahip olmak önemli bir unsurdur.

1.3.2. Soyut Unsurlar

1.3.2.1. Ulusal Karakter

Nasıl ki insanların karakter özellikleri farklılık gösteriyorsa dünya üzerindeki devletler de farklı karakterlere sahiptir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında tarihi geçmiş, kimlik ve kültürel özelliklerin etkisi söz konusudur. Geçmişte çeşitli zorluklara karşı mücadele etmiş, ayakta kalabilmiş ve zafer kazanmış bir devletin uluslararası politikadaki amacı şüphesiz sahip olduğu bu gücü devam ettirmek olacaktır. Burada bir diğer önemli nokta da ülkeyi yönetenlerin toplumun karakteristik özelliğini dikkate alarak politika üretmesi ve karar almasıdır.³⁴

1.3.2.2. Ulusal Moral

Halkın diğer devletler karşısında kendi devletini nerede gördüğüne³⁵, savaş ve barış döneminde devletini desteklemesi ile ilgilidir.³⁶ Kısacası halkın devletine/hükümetine olan bağlılığı ve inancı olarak tanımlanabilir. Bir devletin uluslararası politika dahilinde sağlam ve dirayetli politika izlemesi ulusal moralin gücüne bağlıdır. Ulusal karakterin aynı zamanda ulusal moral üzerinde etkili olduğunu da söyleyebiliriz. Mücadeleci ve boyun eğmeyen bir ulusal karaktere sahip

³⁴ Sancak, a.g.e., s.48.

³⁵ Ateş, a.g.e., s.169.

³⁶ Sancak, .a.g.e. 49.

devletin arkasındaki yüksek ulusal moral ile daha sağlam ve güçlü adımlar atması söz konusudur.

1.3.2.3. Diplomasi Kültürü ve Hükümetin Niteliği

Diplomasi, uluslararası alandaki anlaşmazlık veya çatışmaların çözümünde savaşımadan barışçıl yollarla çözüm bulma yolu veya kısaca dış politikaya müzakereler ile yön verilmesi olarak tanımlanabilir.³⁷ Devlet, diplomasi yoluyla sahip olduğu diğer güç unsurlarının sağladığı potansiyeli güce dönüştürebilmelidir. Bu noktada hükümetin bunu başarabilecek nitelikte olması gerekmektedir. İyi bir hükümet, sahip olunan güç kaynaklarını iyi analiz ederek dış politikasını belirlemeli, iyi planlamalı ve etkin bir diplomasi yürüterek ulusal çıkarlarını koruyabilmelidir.

1.4. Gücün Kullanımı ve Güç Çeşitleri

Devletlerin ulusal çıkarlarını korumak ve sağlamak için güce ihtiyaç duymalarının yanı sıra bu gücü nasıl uyguladıkları da önemlidir. Gücün uygulanmasında karşımıza dört yöntem çıkmaktadır: ikna, cezalandırma, ödüllendirme ve zor kullanma.³⁸

Morgenthau gücü tanımlarken, caydırıcılığın ön plana çıktığını savunurken caydırıcılıktan kastettiği ise ülkenin kendi ulusal çıkarlarına zarar verebilecek diğer aktörlerin hareket alanlarının daraltılmasıdır. Buna göre güç, mevcut durumu korumaya ve değiştirmeye yönelik politikalar için veya ülkenin kendi prestijini koruması ve yükseltmesi amacıyla kullanılmaktadır.

³⁷ Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.7.

³⁸ Sancak, **a.g.e.** s.58.

Güç Kullanımı	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	* Zorlama * Caydırma * Koruma	* Tehdit * Kuvvet	* Zorlayıcı Diplomasi * Savaş * İttifak
Ekonomik Güç	* Teşvik * Zorlama	* Para Verme * Yatırım	* Yardım * Rüşvet
Yumuşak Güç	*Hayranlık Uyandırma *Gündem Belirleme	*Değerler, Kültür * Politikalar * Kurumlar	*Kamu Diplomasisi *İki Taraflı ve Çok Taraflı Diplomasi

Tablo 1. Temel Güç Formları³⁹

Yukarıdaki tabloya göre, devletler askeri gücü dahilinde tehdit/kuvvet kullanarak zorlayıcı bir politika izleyebilir; ekonomik gücünü kullanarak diğer devletleri cezalandırmaya yönelik ekonomik yaptırım (ambargo, boykot gibi) ya da ödüllendirme amaçlı (rüşvet, ekonomik yardım, teşvik gibi) politikalarla hedef devletler üzerinde etkili olabilir. Yumuşak güçte ise güç kullanan devletin hedef devlet üzerinde kendi değerlerini kullanarak hayranlık uyandırarak kendi politikalarını/isteklerini kabul ettirmesi söz konusudur.

Gerek askeri gerekse de ekonomik güç kullanımında gücü kullanan devlet, daha aktif ve etken rol oynamaktadır. Bunun sonucunda da kısa sürede (ancak ekonomik yaptırımlar uzun vadede etkili olmaktadır) hedef devlet üzerinde etkili sonuçlar elde etmektedir. Yumuşak güç kullanımında ise güç kullanan devletin edilgen konumda daha planlı ve dolaylı adımlar atarak, uzun vade içerisinde istenilen davranış için hedef devletin rızasını kazanmak ön plana çıkmaktadır.⁴⁰ Buna göre yumuşak güç, güç kullanımı açısından daha zor olarak nitelendirilebilir.

Uluslararası sistemin sürekli bir değişim içinde olması, özellikle de küreselleşmenin etkisiyle gündeme gelen yenilikler veya farklılıklar ele alındığında; devletlerin yanı sıra diğer aktörlerin de etkinliğinin artması (uluslararası örgütlerin yaygınlaşması gibi), küresel medyanın gelişmesi, içinde bulunduğumuz dönemde

³⁹ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının...*, s.37.

⁴⁰ Bekir Aydoğan, "Rapor:Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi" , http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf (Erişim tarihi: 05.06.017).

‘sert güç’, ‘yumuşak güç’ ve ‘akılcı güç’ tartışmalarını gündeme getirmiştir. Ayrıca gücün bu üç kavram arasında şartlara bağlı olarak aktörler ve mevcut olaylar arasında geçişken ve değişken olabileceği iddia edilerek güç kavramının yapısı daha kompleks bir hale getirilmiştir.⁴¹

1.4.1. Sert Güç

Genel olarak sert güç, uluslararası sistemde bir aktörün politik amaçları doğrultusunda zorlama, tehdit ve teşvik gibi yöntemleri kullanarak diğer aktörlerin kararlarını değiştirebilme ve yönlendirebilme yeteneğidir.⁴² Burada dikkat çeken nokta, güç uygulanan devletin rızası olmadan istenileni kabul etmesi söz konusudur.

En sık kullanılan sert güç unsurları askeri ve ekonomik güçtür. Sert gücün en etkin kullanıldığı olaylar savaş ve silahlı çatışmalardır. Askeri gücün özellikle savaş dönemlerinde sert gücün uluslararası sistemdeki en etkin güç olduğu su götürmez bir gerçektir. Geçmişte normal bir durum olarak algılanan sert güç uygulamalarının özellikle savaşlarda büyük kayıplara, yıkımlara, çöktürlere zemin hazırlaması, dünya kamuoyunda güç ve meşruiyet algılarını değişmesine yol açmış; bugün sert gücün kullanılması konusunda devletlerin bir kere daha düşünmesinde etkili olmuştur. Sert güç sistemdeki algının değişmesi ile birlikte amaca ulaşma yolundaki en güçlü alternatif olma durumunu kaybetmeye başlamıştır.⁴³

Küreselleşmeyle birlikte ekonomik güç, uluslararası sistemde önem kazanmaya başlamış, artan ticari ilişkiler devletleri birbirine daha bağılı hatta bağımlı hale getirmiştir. Günümüzde artık yeni toprak kazanımından önce daha az maliyetle daha fazla etki alanı oluşturmak öncelikli hale gelmiştir. Askeri gücün yerini almaya başlayan ekonomik güç uygulamaları (ambargo, boykot, teşvik, rüşvet gibi) diğer devletler üzerinde caydırıcı etkiler göstermektedir. Bu durum ekonomisi güçlü olan devletler için etkili bir güç unsuru haline gelmiştir.

⁴¹ Aydoğan, **a.g.r.**, s.6-8.

⁴² Andrew Heywood, **Küresel Siyaset**, (Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara, 2013, s.262.

⁴³ Yusuf Ertuğral, **Akıllı Güç'ün Pasifik Vizyonu**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014, s.38.

Nye'a göre ekonomik güç, zorlama amacı güder ve buna göre bir sert güç unsurudur. Yeri geldiğinde bir devlet, sert güç unsuru olarak ekonomik yaptırımlar uygularken diğer yandan ekonomik zenginliğini kullanıp diğer devletlerin desteğini kazanarak ekonomik gücünü yumuşak güç unsuru olarak da kullanılabilir.⁴⁴

Nye'in bu düşüncesini destekleyen bir diğer görüş, Walter Russell Mead'in savunduğu gibi ekonomik güç, bedel isteyen bir güçtür; bir yandan baştan çıkarırken diğer yandan mecbur kılar. Başarılı bir ekonomi önemli bir cazibe kaynağıdır.⁴⁵

1.4.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç son yıllarda gerek akademik tartışmalarda gerekse kamu tartışmalarında büyük dikkat çekmektedir. Yumuşak güç kavramı ilk kez 1990 yılında Joseph S. Nye tarafından yayınlanan "Bound to Lead" adlı kitabında kullanılmış, daha sonradan 2003-2004 yıllarında yayınlanan "Amerikan Gücünün Paradoksu" ve "Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu" adlı kitaplarında bu kavram geliştirilerek daha detaylı ele alınmıştır.⁴⁶ Konu ile ilgili yapılan literatür taramalarında da birçok atfın bu eserlere yapıldığı görülmüştür.

Yumuşak güç, başkalarının tercihlerini şekillendirme, kalpleri ve zihinleri kazanma becerisidir.⁴⁷ Yumuşak güçte esas olan hedefe, baskı yerine cazibe ile ulaşmaktır.⁴⁸ Yumuşak gücü "çekici güç" olarak da tanımlamak mümkündür.⁴⁹ Realistler gücü, geleneksel ve somut kavramlar ile doğrudan güç kullanımı ve sert güç kapsamında (askeri ve ekonomik güç) ele alırken, Nye ise güce daha soyut bir yaklaşımla, gücün dolaylı kullanımına dikkat çekerek güce dünya siyasetinde aktörleri birbirine yakınlaştıran olumlu bir imaj kazandırmıştır.⁵⁰ Nye'in yumuşak

⁴⁴ Joseph S. Nye, "Think Again: Soft Power", **Foreign Policy**, http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/?wp_login_redirect=0 (Erişim Tarihi:28.09.2016)

⁴⁵ Walter Russell Mead, "America's Sticky Power", <http://foreignpolicy.com/2009/10/29/americas-sticky-power/> (Erişim Tarihi: 01.10.2016)

⁴⁶ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının ...**, s.7.

⁴⁷ Nye, **a.g.e.**, s. 15.

⁴⁸ Keohane, Nye, **a.g.m.**

⁴⁹ Wang Jisi, "Hard Decision on Soft Power, Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power", **Harvard International Review**, Summer 2009. <http://hir.harvard.edu/article/?a=1905> (Erişim Tarihi:19.12.2016)

⁵⁰ Gallarotti, **a.g.m.**, s.27-28.

gücü “partner gerektiren bir dans”a⁵¹ benzetmesi de bu olumlu imajı desteklemektedir.

Nye, yumuşak güç ile nüfuzu birbirinden ayırarak, nüfuzun tehdit veya paranın sert gücüne dayandığını buna karşılık yumuşak gücün temelinde ikna etmenin, cezbetme ve kendi tarafına çekmenin olduğunu belirtmektedir.⁵²

Çalışmanın temelini oluşturan bu kavram, ana başlık altında ilerleyen bölümde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.4.3. Akılcı Güç

Akılcı güç, zorlama, tehdit ve caydırma temeline dayanan sert güç ile temeli ikna ve cezbetmeye dayanan yumuşak gücü göz önünde bulundurarak bir güç uyumu oluşturarak, bu güç uyumu içerisinde hedefe göre farklı unsurlardan bir veya birkaçının gerektiği oranda kullanımınıdır.⁵³

Yumuşak güç kavramını ortaya koyan Joseph S. Nye değişen dünya düzenine ayak uyduracak yeni bir kavramdan söz etmektedir. Nye’a göre, akılcı güç kullanımı ile hem sert güç hem de yumuşak güç kaynakları açısından zirvede olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin, Bush döneminde etkin olan sert güç uygulamaları ve özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Irak’ın işgalinde istediği başarıyı elde edememesi sonucu sarsılan imaj ve değer kaybeden itibarını yükselterek hedeflerine ulaşması mümkündür.⁵⁴ Bu dönemde yaşanan başarısızlıklar ABD politikalarında sert gücün tek başına yeterli olmadığını göstermiştir.⁵⁵

ABD'nin ünlü düşünce üretim merkezi CSIS'nin (Center for Strategic and International Studies) bünyesindeki Akıllı Güç Komisyonu'nun (Commission on Smart Power) 2006 yılında hazırladığı ”Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika” (A Smarter More Secure America) başlıklı raporda, ABD'nin küresel üstünlüğünü

⁵¹ Wang Ziyuan, Wang Li, “The China Model and The Decline of American Soft Power”, **Going Soft? The US and China Go Global**, (Ed. Priscilla Roberts), Cambridge Scholars Publishing, 2014, s.72-89.

⁵² Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının...**, s.15.

⁵³ Ertuğral, **a.g.e.**, s.41.

⁵⁴ Demir, **a.g.e.**, s.24.

⁵⁵ Ertuğral, **a.g.e.**, s.42.

sürdürme gayretleri içinde ciddi bir stratejik konsept değişikliğini öngörülmüştür.⁵⁶ Joseph S. Nye'nin de görüşlerinin yer aldığı bu raporda, ABD'nin imaj kaybetmesi ile birlikte küresel hedeflerinin gerçekleşmesinde sadece askeri gücün yeterli olmayacağı vurgulanmıştır.

Raporda belirtilen akılcı güç stratejisine göre temel hedef, bir yanda güçlü bir askeri yapıya olan ihtiyacın artması diğer yanda da ülkelerin kendi nüfuzunu yaymak ve meşruiyet kazandırmak için ittifaklar, ortaklar ve ilgili kurumlara yapmış olduğu büyük yatırımların veya dostların sayısının artırılmasıdır. Rapora göre yeni ortamda sert güç, gereklidir ancak sert güç, güvenliği ve ABD çıkarlarını garantiye almak için yetersizdir. Yeni stratejide esas, öldürülen düşman sayısı değil, ABD'nin kazandığı müttefikler olacaktır. Yeni strateji, korkuyu değil, iyimserliği ihraç etmeyi esas alacaktır.⁵⁷

Akılcı güç, Barack Obama'nın başkanlığı döneminde daha etkin şekilde uygulanmıştır. Bu dönemde askeri gücün yanında, ittifak ve işbirliklerine ağırlık verilerek her alandaki kurum/kuruluşlarda Amerikan etkisi oluşturarak ABD'nin politikalarını meşru hale getirilmeye çalışılmıştır.

2009 yılında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın "ABD, acil sorunları tek başına çözemez ama geri kalan ülkeler de bunları ABD olmadan çözemez. Bu yüzden 'akılcı güç' diye tanımlanmış gücü kullanmalı, elimizde bulunan güç türlerinin tümünü devreye sokmalıyız."⁵⁸ açıklamasıyla ABD için akılcı gücün önemini dile getirmiştir.

1.5. Yumuşak Güç Kavramı

Yumuşak güç bir ülkenin kültürünün, siyasi değerlerinin ve yaşam şekillerinin cazibesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bir devlet uluslararası alanda varlığını, askeri kuvvet ya da ekonomik yaptırım gibi sert güç unsurları ile

⁵⁶ Craig Cohen, Joseph S. Nye, Richard L. Armitage, "A Smarter, More Secure America, A Report of CSIS Commission on Smart Power", <https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america> (Erişim Tarihi: 13.11.2017)

⁵⁷ Cohen, Nye, Armitage, a.g.m.

⁵⁸ The Guardian, "Hillary Clinton Backs 'Smart Power' to Assert US Influence Around World", <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/13/hillary-clinton-confirmation-hearing-senate>, 13.01.2009 (Erişim Tarihi:17.11.2017)

değil; dünya siyasetinde gündemi oluşturarak, diğer devletleri kendi değerlerine, refah seviyesine, kültürüne hayran bırakarak algı yönetimi ile devam ettirebilmekte ve yapmak istediğini yaptırabilmektedir.

Sert gücün yanında tehdit veya zorlama olmadan da istenilenin elde edilebileceğini belirten Nye, bu dolaylı yolu “gücün ikinci yüzü” olarak tanımlamaktadır. Dünya siyasetinde gündem oluşturmanın, diğerlerini kendi tarafına çekmenin ve kendine hayran bırakmanın da etkili bir güç olduğuna dikkat çekmektedir.⁵⁹ Nye, yumuşak güç kavramını ABD’nin küresel liderliği çerçevesinde ele alarak, Amerika’nın askeri ve ekonomik bir güç olmasının yanında aynı zamanda yumuşak güç olarak da en güçlü millet olduğunu belirtmektedir.⁶⁰

Sert güç unsurlarının her zaman sert güç kullanımını gerektirdiğini söylemek yanlış olur. Bir ülkenin sahip olduğu askeri güç, ekonomik büyüklüğü, doğal kaynaklarının zenginliği teknolojik alandaki başarıları aynı zamanda bir yumuşak güç kaynağı olabilmektedir. Askeri ittifaklar ve üsler, doğal afetlerde yapılan askeri kurtarma faaliyetleri ile ekonomik yardımlarla hayranlık uyandırmak diğer devletler üzerinde bir yumuşak güç uygulaması olarak örneklendirilebilir.⁶¹ Güçlü bir ekonomi başka devlet üzerinde yaptırım uygulayarak gücünü gösterirken, başka ülke nezdinde cezbedici bir başarı modeli olarak da algılanabilir.⁶²

Sert ve yumuşak güç arasındaki ilişkiyi zor-basit, karmaşık ve etkileşimli olarak tanımlamak mümkündür. Ne birbirlerini kusursuz şekilde ikame edebilirler, ne de birbirlerini tamamlarlar. Genellikle biri diğerini güçlendirirler. Aslında, çoğu durumda, her bir güç kaynağı maksimum verimlilik için bir diğerine en azından bir parça muhtaçtır. Bu nedenle, yumuşak güç kaynakları, sert gücü geliştirebilir ve bunun tersi de aynı şekilde geçerlidir.

Devletlerin attığı güçlü ve olumlu adımlar, etrafına daha çok müttefik toplar ve bu da o devletin savunmasını güçlendirebilir. Tabii ki, bir devleti istilaya karşı

⁵⁹ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının...**, s.14-15.

⁶⁰ Nye, **a.g.e.**, s.7.

⁶¹ Ekşi, **a.g.e.**, s.41.

⁶² Jisi, **a.g.m.**

savunmak için birlikler görevlendirmek kesinlikle koruyucu devlet için daha iyi bir imaj kazandırır.⁶³

1.5.1. Yumuşak Gücün Tarihi

Her ne kadar yumuşak güç, kavram olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde daha çok kullanılır hale gelse de yumuşak güç kullanımının geçmişi, devletlerin tarih sahnesine çıktığı dönemlere kadar dayanmaktadır. İlk başlarda yumuşak güç, propaganda unsuru olarak kullanılmıştır. İşgal edilecek topraklarda halkın direncini kırmaya ya da işgal edilen yerlerde sadakati ve istikrarı sağlamaya yönelik siyasi, ekonomik ve kültürel düzenlemeler ile halkın huzur ve rahatını temin edecek uygulamalar olarak düşünülmüştür.⁶⁴

Geçmiş yüzyıllarda devlet politikaları ve çıkarları yeni toprak kazanımı üzerine kuruluydu ve buna bağlı olarak devletlerin güç göstergesi olarak da sahip oldukları askeri kapasite ve savaşma gücü kabul edilmekteydi. Yüzyıllar içinde, teknoloji geliştikçe, güç kaynaklarının önemi ve önceliği de değişmiştir.⁶⁵ 20. yüzyıla gelindiğinde radyo-televizyon-telefon gibi kitle iletişim araçlarının etkili olması henüz adı konmamış yumuşak gücün etkisini artıran unsurlar haline gelmiştir.⁶⁶

Soğuk Savaş'ın son yıllarında Batı Berlin'de yaşayan halkın yaşam tarzı, sahip olduğu olanaklar, duvarın diğer tarafındaki Doğu Berlin halkını cezbetmeye başlamış ve Batı Berlin, Doğu için bir refah ve özgürlük sembolü haline dönüşmüştür.⁶⁷ Aynı yaşam tarzına sahip olma isteği tankların, ajanların önüne geçerek Soğuk Savaş'ın sembolü olan Berlin Duvarı'nın yıkılmasının önünü açarken Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yumuşak güç kavramı gücün yeni bir yüzü olarak literatüre girmiştir.⁶⁸

Küresel bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde toprak kazanmak, askeri ve ekonomik kapasitenin yerine bilgi, teknoloji ve kurumsal esneklik öncelikli hale

⁶³ Gallarotti, a.g.m.

⁶⁴ Yılmaz, "Yumuşak Gücün Evrimi"

⁶⁵ Yılmaz, a.g.m.

⁶⁶ Sancak, a.g.e., s.65.

⁶⁷ M. Turgut Demirtepe, H. Selim Özerterem, "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", *Bilig Dergisi*, 2013, Sayı:65, s.95-118.

⁶⁸ Sancak, a.g.e., s. 63.

gelmiştir.⁶⁹ Bugün artık devletler, toprak kazanarak egemenliklerini genişletmek için değil, geniş bölgelere nüfuz ederek gücünü, politikalarını kabul ettirmek için çaba sarf etmektedir. Bu noktada yumuşak gücün önemi ile birlikte yumuşak güç kaynaklarının nasıl kullanılacağı gündeme gelmektedir.

1.5.2. Yumuşak Gücün Kaynakları

Yumuşak gücü çekici güç olarak tanımlayan Nye, bir ülkenin yumuşak güç kaynaklarını kültür, siyasal değerler ve dış politika(hükümet politikaları) başlıkları altında üçe ayırmaktadır.⁷⁰

Bir ülkenin kültürü, siyasal değerleri ve dış politikalarından kaynaklanan bir çekicilik, bir aktörün politikalarının diğerleri tarafından meşru bir biçimde algılanması ve bu algının etkisiyle hedef aktörün eylemlerinde istenilen bir değişimin söz konusuysa o aktörün yumuşak gücünün varlığı kabul edilir.⁷¹

Joseph S. Nye'in yanı sıra yumuşak güç üzerine çalışmalar yapan Giulio Gallarotti ise yumuşak gücün kaynaklarını aşağıdaki tabloya göre ele almaktadır.⁷²

⁶⁹ Yılmaz, a.g.m.

⁷⁰ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının ...*, s.20.

⁷¹ Utku Yapıcı, "Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:12, Sayı:47, s.5-25.

⁷² Gallarotti, a.g.m.

Uluslararası Kaynaklar	Yerel Kaynaklar
<ul style="list-style-type: none"> -Uluslararası hukuka, normlara ve kurumlara saygı - Çok taraflılığın yanında olup, tek taraflılığın karşısında olmak - Uluslararası anlaşmalara saygı ve bağlılık - Genelin iyiliği için kısa vadede milli çıkarlardan fedakârlık yapabilmek - Liberal dış ekonomi politikaları belirlemek 	<p style="text-align: center;">Kültür:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Belirgin bir sosyal uyum - Yüksek hayat standardı - Özgürlük - Yeterli olanaklar - Hoşgörü - Cazip hayat tarzı <p style="text-align: center;">Siyasi Kurumlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Demokrasi - Anayasacılık/Meşruiyet - Çoğulculuk - Verimli çalışan bürokratik yapı

Tablo 2. Yumuşak Güç Kaynakları⁷³

Gallarotti, yumuşak gücün medya ve moda tarafından ortaya atılan baştan çıkarıcı kültürel değerlerden kaynaklanan etki ile eş değer tutulmasını eleştirerek, bundan çok daha fazlası olduğunu belirtmektedir. Gallarotti'ye göre yumuşak güç için iki kaynak söz konusudur: uluslararası kaynaklar ve yerli kaynaklar (iç politika ve eylemler). Tüm bu kaynaklar yumuşak güç sahibi devletleri diğerlerine göre sevdiren olumlu imaja katkıda bulunmaktadır.⁷⁴

1.5.2.1. Kültür

Kültür, toplumsal yaşam içinde yaşayan insanlar tarafından üretilen maddi ve manevi (bilgi, değerler, ahlak, yasalar, algılar... vb) davranış biçimlerini kapsayan geniş bir kavramdır. Bunun yanı sıra kültür, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bir bütünüdür. Siyaset alanında kültür

⁷³ Gallarotti, a.g.m.

⁷⁴ Gallarotti, a.g.m.

kullanımı bir nevi devletin hangi değerler, düşünceler, kimlik ve stratejiler üzerine kurulduğunu göstermek, ulusal çıkarlarının bir ifade şeklidir.

Kültürel değerler için anlık değişimin mümkün olmaması tarihsel sürekliliği de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte oluşturulacak politikalarda bu sürekliliğin taşıdığı önem yumuşak gücün şekillendirilmesinde etkili olmaktadır.⁷⁵

Kültürü, uluslararası ortak anlayış oluşturmak için düşünce, bilgi ve sanat gibi faaliyetlerin değişimi veya değiş tokuşu olarak da tanımlamak mümkündür. Bu faaliyetler bireysel, özel sektör, devlet veya devlet dışı aktörler tarafından yürütülmektedir.⁷⁶

Bir ülkenin kültürünün evrensel değerler içermesi, politikalarının diğer aktörler tarafından kabul görüp ortak paylaşılan değerlere ve çıkarlara hizmet etmesi o ülke için bir cazibe ve sorumluluk alanı oluşturmaktadır. Bu durum, o ülkenin istediğini elde etme olasılığını artırırken, dar görüşlü değerler ve sınırlı kültürlerin yumuşak güce sahip olmasını zorlaştırmaktadır.⁷⁷ Bu nedenle bir ülkenin sahip olduğu kültürün evrenselliği ve uluslararası alandaki etkinliği o ülkenin gücü açısından son derece önemlidir.⁷⁸ Buna örnek olarak Amerikan kültürünün yaydığı demokrasi, insan hakları, eğitim fırsatları, daha yüksek toplumsal seviyeye ulaşma ve açıklık gibi ifadelerin dünya üzerindeki etkisi ve bununla birlikte ABD'nin sahip olduğu yumuşak gücün etkisinin ekonomik ve askeri gücünden daha etkin olması gösterilebilir.⁷⁹

Nye kültürü de kendi içinde ikiye ayırmaktadır. Nye'a göre üst kültür, edebiyat, sanat ve eğitim gibi seçkinlere hitap ederken, popüler kültür ise eğlenceye dayalı ve geniş kitlelere hitap etmektedir. Ancak, kültürün bir alt unsuru olan popüler kültürün yumuşak güç ile karıştırılmasını eleştirmektedir.⁸⁰ Bir ülke ya da topluma ait kültürün popülerleşmesi ve taraftar bulması yumuşak güç açısından önemli bir

⁷⁵ Demiretepe, Özerem, "Yükselen Tehdit Algısı..."

⁷⁶ Hwajung Kim, *Cultural Diplomacy as the Means of Soft Power in an Information Age*, Berlin, Institute for Cultural Diplomacy, 2011, s. 7.

⁷⁷ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın...*, s.20.

⁷⁸ Demir, a.g.e., s. 60.

⁷⁹ Nye *Dünya Siyasetinde Başarımın...*, s.20.

⁸⁰ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın..*, s.20.

kaynak olsa da, popülerleşen bu kültürü yumuşak güçle eş değer tutmanın yanlış olduğunu savunmaktadır. Yumuşak gücün varlığı diğerlerini yumuşak güce sahip aktöre çekebildiği ölçüde söz konusu olabilir. Ancak, popüler kültür her zaman her bölgede olumlu bir etki bırakmayabilir. Söz gelimi Amerikan filmleri Çin ve Latin Amerika'da hayranlıkla izlenirken, Suudi Arabistan ve Pakistan'da tepkiyle izlenmektedir. Nye bu konu ile ilgili herhangi bir güç kaynağının etkileyciliğinin şartlara göre değişebileceği görüşünü ileri sürmektedir.⁸¹

Kültürün ihracı açısından ticaret ve uluslararası öğrenci hareketliliği önemli yere sahiptir. Uluslararası öğrenciler sayesinde ABD, her yıl yarım milyondan fazla öğrenciye kendi kültürel değerlerini ihraç etmektedir.

1.5.2.2. Siyasal Değerler

Bir hükümetin kendi ülkesi içindeki meşruiyeti, uluslararası kurum ve kuruluşlardaki tutum ve savunduğu değerlerle diğer devletler üzerinde bir etki oluşturmaktadır.⁸²

Bir ülkenin demokrasi ile yönetilmesi, hukuk devleti olması, insani ve ekonomik yardımlarda bulunması, insan haklarına önem vermesi, doğa ve hayvanları koruması gibi konularda etkin rol oynaması, o ülkenin itibarını ve yumuşak gücünü artırmaktadır. Buna karşılık otorite ve totaliter yönetimler, insan haklarını geri planda tutan ve hukuk devleti konusunda yetersiz olan ülkeler ise askeri ve ekonomik olarak güçlü olsalar bile yumuşak güç açısından zayıf ülkeler konumundadır.⁸³

1.5.2.3. Dış Politika(Hükümet Politikaları)

Dış politikada amaç, ülkeler arasındaki ilişkilerin belirli çerçevede yürütülmesidir. Bu noktada dış politika, devletlerin birbirleri hakkındaki fikirlerini, izlenimlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Hükümetlerin söylemleri kadar icraatları

⁸¹ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın...*, s.21.

⁸² Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın...*, s.23.

⁸³ Demir, *Kamu Diplomasisi...*, s.63.

da bir ülkenin yumuşak gücünü artırabileceği gibi elindeki gücü değersiz hale de dönüştürebilir.⁸⁴

Uluslararası alanda etkin bir politika yürütmek için kültürel ve yerel değerleriyle çelişmeyen, kendi içinde uyumlu esası ve tarzı olan bir dış politika anlayışı gereklidir. Bütün ülkeler dış politikada ulusal çıkarlarını gözetirler; ama ulusal çıkarların ne kadar geniş ve ne kadar dar kapsamlı tanımlanacağı, o ülkenin başkalarıyla ilişkilerinde kullanacağı güç formlarını da belirler.⁸⁵

Nye'a göre; ulusal çıkarların, geniş çaplı ve ileri görüşlü tanımlamalara dayalı politikaları, dar ve uzağı göremeyen bir perspektifi olan politikalara göre, başkalarının gözünde çekici hale getirmek daha kolaydır. Değerler ortak olduğunda önemli değerleri ifade eden politikaların da çekici hale gelme olasılığı daha yüksektir. Dış politikalar, demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri desteklediği zaman yumuşak güç oluşturabilir.⁸⁶ Bir ülkenin dış politikalarının diğer devletler nezdinde meşru olması o ülkenin yumuşak gücünün de gelişmesini sağlamaktadır.⁸⁷

1.5.3.Yumuşak Gücün Kullanımı ve Sınırları

Güç kullanımında dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, sağlanacak en fazla kazanç için kullanılacak gücün maliyetidir. İşin özü, maliyetsiz güç kullanımı ile en fazla kazancı sağlamaktır. Bu noktada, maliyeti yüksek olan sert güç yerine daha düşük maliyetli bir güç olarak karşımıza yumuşak güç çıkmaktadır.

Devletler güvenliklerini sağlamak, tehlikelere karşı koymak ve istedikleri sonuçları elde edebilmek için askeri kullanırlar. Ekonomik gücü kullanmak da çoğu zaman, aynı şekilde basit ve sonuçları kısa zaman alan bir güç kullanımınıdır. Fakat yumuşak gücü kullanmak zor, zaman isteyen ve alıcı izleyicilerin kabul etmesine bağlı olan bir işittir. Yumuşak güç kaynaklarını kullanmak, sert güç kaynaklarını kullanmaktan daha yavaş, daha yaygın ve ağırdır. Çünkü yumuşak güç kaynaklarının

⁸⁴ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın ...*, s.22.

⁸⁵ Aydoğan, *a.g.r.*, s.33.

⁸⁶ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarımın...*, s.65-66.

⁸⁷ Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi", s.5.

çoğu devlet kontrolünden uzaktır. Kullanımı zor olan yumuşak gücün başarılı olduğu hallerde elde edilen kazanç da daha kalıcı ve uzun sürelidir.⁸⁸

Devletler hedef ülkelerin gözünde imajlarını olumlu yönde arttırmak için, ekonomik kalkınmaya destek programları düzenlemekte, dış politikalarında yapıcı, aktif bir strateji izlemektedir. Devletlerin kültürel ve politik çok yanlı işbirliği, burslar, değişim programları, staj, seminerler, konferanslar ve yabancı kamuoyuna ayrılan fon, yumuşak güç kullanım yöntemleridir. Bu yöntemlere örnek olarak Avrupa'nın futbolunun bütün dünyada oynanması, ABD'nin dilini yayması, Amerikan müzik ve filmlerinin dünyada yaygınca tanınması, sağladığı değişim programlarıyla çoğu ülkeden birçok öğrenci alması gösterilebilir.⁸⁹ Devletler, her zaman yumuşak güç kullanımı sonrasında istedikleri sonucu elde edilemeyebilir. Yumuşak gücü zayıflatan etkenler de söz konusu olabilir. Örneğin ABD'de idam cezasının uygulanması, silah kontrol yasalarının olmayışı diğer ülkelerde çekiciliğini azaltmaktadır.⁹⁰ George Bush'un Irak saldırısı, başlı başına başarısız bir sert güç kullanımı olmasının yanında, başarısız bir yumuşak güç kullanımına da örnektir.

⁸⁸ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının....**, s.100.

⁸⁹ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **KSÜ İİBF Dergisi**, 2012, Cilt:2, Sayı:2, s.23-37.

⁹⁰ Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının....**, s. 22.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN DIŞ POLİTİKASI

Binlerce yıl süren bir imparatorluğun ardından Komünist devrime ve sonrasında süper güç konumuna doğru bir yolculuğun kahramanı olarak Çin, belki de dünya siyasi tarihinin en karmaşık geçmişine sahip ülkelerin başında yer almaktadır. İmparatorluktan cumhuriyete sancılı ve kanlı bir geçiş yaşayan Çin bugün kendini ekonomik olarak dünyaya net ve başarılı bir şekilde ifade ederken, siyasi anlamda hala tam olarak anlatabilmiş değildir. Bu nedenle Çin, dış politikasına şekil verirken ekonomik gücünü daha ön planda tutmaktadır. Böylece ekonomik etki alanını siyasi etki alanı için de kullanabilmektedir.

Çin dış politikası, cumhuriyetin ilanından bu zamana farklı zamanlarda dünya genelinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında kurulan ÇHC, ideolojik farklılıkların yarattığı çatışma ve bloklaşmanın arasında kalmıştır. Bu nedenle Sovyetler Birliği ve ABD ile olan ilişkileri Çin dış politikasındaki en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Çin dış politikasında Çinli liderlerin dünyaya bakışı ve geçmiş tecrübelerinin de etkisi büyüktür. Mao Zedong döneminde tamamen ideolojiye dayalı bir dış politika söz konusuysen sonraki liderler daha pragmatik bir yaklaşım içinde Çin'i dünyaya açmaya-anlatmaya ve ekonomik olarak geliştirmeye yönelik dış politika izlemişlerdir.

2.1. Çin Dış Politikasının Temel Dinamikleri ve Tarihsel Gelişimi

Çin dış politikasında, 1949'dan bu yana liderlerin dünyadaki gelişmeleri algılayış biçimleri etkili olmuş ve bu algılar devamlı dönüşüm geçirmişlerdir.⁹¹ Mao Zedong 1949-1976 yılları arasında ideolojiye dayalı bir yönetim benimserken, 1978 yılında Deng Xiaoping ekonomik reformlara ağırlık vererek dışa açılım politikasını başlatmıştır. Böylelikle Çin'in günümüzde yükselen bir güç olarak büyümesinde önemli bir adım atılmıştır. 2000li yıllara gelindiğinde ise devrimci heveslerin

⁹¹ Stuart Harris, "Çin Dış Politikası", Matbuat Yayın Grubu, İstanbul, 2014, s. 25.

azalmasıyla birlikte uluslararası sisteme uyum sağlamaya yönelik adımlar atan Çin, barışçıl bir uluslararası ortam arayışına girmiştir.⁹²

Çin dış politikasında liderlerin ideolojik yaklaşımının yanı sıra Çin'in kendi tarihi de etkisi söz konusudur. Tarihi boyunca kendine benzer kültür ve büyüklükte bir toplum/devletle karşılaşmayan Çin'in diğer ülkelerle arasında uzun süreli bir ilişki olmamıştır.⁹³ Özellikle Mao Zedong döneminde bu etkiler daha çok hissedilmektedir. Bu dönemde uluslararası ortamdaki izole edilmiş ve kendisinin diğer büyük devletlerce çevrelendiği düşüncesinin hakim olduğunu söylemek mümkündür.⁹⁴

Çin dış politikasında, Çin'in geçmişte yaşadığı işgal ve sömürülmenin etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Egemenlik ve içişlerine karışılmaması konusuna özel önem vermektedir. Uluslararası anlaşmazlıklarda taraf olmamakla birlikte anlaşmazlıkları mümkün olduğunca çatışma ortamına taşımamaya özen göstermektedir.⁹⁵

Çin, barışa yönelik bağımsız bir dış politika izlemektedir. 'Barış içinde bir arada yaşama' ilkesine dayalı bir dış politikayı benimseyen Çin'in dış politika amacı, dünya barışını korumak ve ortak gelişmeyi destekleyerek uzun vadede Çin'in modernleşme sürecinde barışçıl ve güvenli ortamı oluşturmaktır.⁹⁶ Dünya barışının sağlanması konusunda Çin, diğer dünya devletlerinin de belli ilkelere bağlı kalması gerektiğini savunmaktadır.⁹⁷ Bu ilkeler; bağımsızlık ve sınır bütünlüğü, saldırmazlık, diğer ülkelerin içişlerine karışmamak, eşit hak ve karşılıklı fayda ilkesi çerçevesinde ilişkileri geliştirmek ve barış içinde bir arada yaşamak olarak belirlenmiştir.⁹⁸

⁹² Harris, a.g.e., s.187.

⁹³ Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne...**, s.40.

⁹⁴ Ozan Örmeci, "Paul Kennedy'ye Göre 21.Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti", <http://politikaakademisi.org/2018/01/02/paul-kennedyye-gore-21-yuzyilda-cin-halk-cumhuriyeti/> (Erişim Tarihi: 05.01.2018)

⁹⁵ Ragıp Kutay Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.121.

⁹⁶ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/ (Erişim Tarihi: 04.01.2018)

⁹⁷ Qimao Chen, "Çin'in Yeni Güvenlik Anlayışı ve Politikası", **Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.57.

⁹⁸ Andrew J. Nathan, Robert S. Ross, "Principles of China's Foreign Policy", http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_forpol_principles.htm , (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Çin, dış politikasında görünüşte yumuşak ve ağırbaşlı bir yol izlemeyi tercih etmektedir. Uluslararası hedeflerine ulaşmak için güç kullanımı veya baskıdan ziyade, saygınlığa, dış yatırım ve yardım gibi konulara ağırlık vermektedir.⁹⁹ Bu durum ekonomik ve siyasi gücüyle kıyaslandığında etkisiz ve sessiz gibi görünmektedir. Ancak işin görünmeyen tarafında Çin'in asıl hedefi, sabırla ve fazla gürültü çıkarmadan dünyanın genelinde varlığını ve gücünü arttırmaktır.¹⁰⁰ Psikolojik ve siyasi unsurları dikkate alma, tahlil etme, özenli hazırlıklar, şaşırtma arayışı ve hızlı sonuç... Çin, hedefine ulaşmak için alacağı stratejik kararlarda kendi tarzını bu şekilde oluşturmuştur.¹⁰¹

2.2. Soğuk Savaş Dönemi Çin Dış Politikası

2.2.1. Mao Zedong Dönemi Çin Dış Politikası (1949-1976)

1949 yılında tarih sahnesine çıkan ÇHC otuz yıla yakın bir süre Mao Zedong'un liderliğinde planlı ve dış dünyaya kapalı bir komünist rejimle yönetilmiştir.¹⁰² Mao Zedong, iç politikaya öncelik vermiş ve ideolojik bir devlet çatısı altında tek tip Çin halkı oluşturma çabasına girmiştir. Bu noktada Çin dış politikasında emperyalizme karşı şiddetli muhalefet öncelik haline gelmiştir. Mao Zedong dönemi Çin dış politikası genel hatlarıyla, hem ABD hem de Sovyetler Birliği emperyalizmine karşı çıkma ve Üçüncü Dünya ülkeleri ile işbirliği yapma çizgisinde gelişim göstermiştir.

Çin'in 1950'lerdeki dış politikası, Batı emperyalizmini, Üçüncü Dünya ülkelerine yönelik en büyük tehdit olarak nitelendirirken bağımsızlık mücadelesi veren sömürge ülkelerini de sosyalist bloğun doğal müttefiki olarak görmekteydi.¹⁰³ Bu dönemde Çin dış politikasının hedefinde emperyalist güç olarak ABD yer alırken 1960'larda ABD'nin yanı sıra Sovyet revizyonizmi de Çin'in temkinli yaklaştığı bir

⁹⁹ Harris, *a.g.e.*, s.67.

¹⁰⁰ Giray Fidan, *Zamanın Yenemediği Ülke Çin*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2012, s.10.

¹⁰¹ Kissinger, *Çin Düünden Bugüne*, s.239.

¹⁰² Altay Atlı-Sadık Ünay, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri", <http://setav.org.tr/kuresellesme-surecinde-turkiye-cin-ekonomik-iliskileri/analiz/15927>, (Erişim Tarihi: 18.03.2016).

¹⁰³ Çağdaş Üngör, "Çin ve 3.Dünya", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakülte Dergisi*, No:41(Ekim 2009), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sal/article/view/1023009334> (Erişim Tarihi:14.03.2016).

konu haline gelmiştir. 1970'lere gelindiğinde ise Çin hedef değiştirmiş, Sovyetler Birliği'ni tehdit olarak algılamaya başlamıştır.¹⁰⁴

Mao Zedong döneminde ülkenin temelleri ideolojik bir yapı üzerine oturtulmuştur. Mao Zedong bu ideolojik yapıyı sağlamlaştırmak için birçok kampanya, proje ve devrim süreci başlatmıştır. Başlatılan sürekli devrimler içerisinde, özellikle 1956-1976 arası dönemde yaşanan Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi'nin Çin uygarlığında derin izler bıraktığını söylemek mümkündür.

1962-1972 yılları arasındaki on yıllık süre içerisinde Kültür Devrimi, Çin'in dış politika açısından iyice içe kapandığı bir ara dönem niteliğindedir.¹⁰⁵ Kültür Devrimi'nin etkisiyle Çin'de özellikle 1966-1969 yılları arasında kaos ortamı yaşanırken 1970'lerden itibaren Çin dış politikasında dışa açılım dönemi başlamıştır. Bu dönemin en önemli gelişmesi, 1971 yılına kadar uluslararası alanda Çin otoritesini temsil eden Tayvan'ın giderek etkisini kaybetmesi ve nihayetinde 1971 yılında resmi temsilcisi olarak Çin'in, Birleşmiş Milletler (BM)'e kabul edilmesidir. Böylelikle Çin'in "Tek Çin"* politikasının da diğer devletler tarafından kabul edilmesi sağlanmıştır. Çin'in BM'ye kabulünün ardından Çin ile Batı arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır.

2.2.1.1. Büyük İleri Atılım Projesi- (1958-1960)

Mao Zedong, 1949 cumhuriyetin ilanından sonra ilk olarak ekonomik durumu düzeltmeye yönelik politika izlemeye başlamıştır. Bunun için, öncelikli olarak 1953'te Sovyetler Birliği'nden yardım alarak ilk beş yıllık kalkınma planını hayata geçirmiştir. Sovyetler Birliği gibi ağır endüstrileşmeye yoğunlaşabilmek için tarımda kolektifleştirmeyi sağlayarak üretimi artırmayı hedeflemiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Cenap Çakmak, "Amerikan Dış Politikası ve ABD-Çin İlişkilerinde Pragmatizm ve Rasyonalizm", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 116.

¹⁰⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Dış Politika-Karşılaştırmalı Bir Bakış**, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s.495.

* **Tek Çin**, Dünya üzerinde sadece bir tane Çin vardır, Tayvan Çin'in ayrılmaz bir parçasıdır ve Çin merkezli hükümetinin yeri Pekin'dedir. Bu, Tayvan meselesinin barışçıl bir şekilde çözümlenmesi için bir ön koşul olmasının yanı sıra herkes tarafından kabul edilmiş bir gerçektir. <http://tr.china-embassy.org/tur/zt/t230471.htm> (Erişim Tarihi: 06.01.2018)

¹⁰⁶ Karadağ, **a.g.m.**

Mao Zedong'un 1957 yılında Moskova'da yapılan Komünist Partilerin Enternasyonel Konferansı'nda Çin'in 15 yıl içerisinde çelik üretiminde Büyük Britanya'yı geçeceğine dair yaptığı iddialı konuşma, Büyük İleri Atılımı (BİA), 20.yüzyılın en iddialı kalkınma hareketlerinden biri haline getirmiştir.¹⁰⁷

Mao Zedong, bu hayali gerçekleştirdiği takdirde dünyaya Çin'in, Sovyetler Birliği önderliğindeki komünist hareket içindeki diğer ortaklardan daha ileride olduğunu kanıtlayacağı inancındaydı.¹⁰⁸ Mao Zedong'a göre, BİA'nın sonunda teknolojik devrimin yanı sıra sosyalizmden komünizme geçiş de sağlanmış olacaktır.¹⁰⁹ Bu açıdan bakıldığında, BİA esasında ideolojik olarak da büyük bir hareket olarak nitelendirilebilir.

BİA, ikinci beş yıllık kalkınma planı olarak başlatılmış, ancak ilkinden farklı olarak bu sefer Sovyetler Birliği'nin değil Çin'in kurallarına göre yürütülmüştür. Bu duruma, o dönemde Çin-Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin bozulmasının da etkisi olmuştur.¹¹⁰

BİA ile tarım ve endüstrinin büyümesi hedeflenmiştir. Bu amaçla hareket edilerek toplum, halk komünleri olarak yeniden şekillendirilerek sadece bir sene içinde 750 bin kolektifleştirilmiş çiftlik ve 24 bin halk komüne çevrilmiştir.¹¹¹ Bu komünlerde çiftliklerin yanı sıra küçük demir-çelik üretimi yapan birimler de oluşturulmuş, böylece komünler, hem tarımsal hem de endüstriyel üretim için elverişli hale getirilmişti. Binlerce kişinin oluşturduğu bu komünlerde, köylülerin kişisel üretim yapması yasaklanmış ve böylece kolektif üretime zorlanmıştır.¹¹²

Komün sistemi oluşturulurken yapılan yanlış hesaplar ve eldeki istatistiklerin sağlıklı verilerden oluşması ülkeyi bir faciaya sürüklemiştir. Yanlış verilere göre, stoklarda fazlasıyla pirinç ve tahıl olduğunu düşünen ÇKP, ilerleyen

¹⁰⁷ Kissinger, **Çin-Dünden Bugüne**, s.233.

¹⁰⁸ Jeffrey N., Wasserstrom, **21.yüzyılda Çin Çin Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey**, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2015, s.91.

¹⁰⁹ Kerem Gökten, **Çin Yüzyılımı Anlamak-Afyon Savaşlarından Bugüne Çin'in Dönüşümü**, NotaBene Yayınları, Ankara, 2012, s.148.

¹¹⁰ Karadağ, **a.g.m.**

¹¹¹ Devrimci Araştırmalar Grubu, **Çin Kültür Devrimi, Büyük Proleter Kültür Devrimine Kısa Bir Bakış**, Patika Kitap, İstanbul, 2013, s.27.

¹¹² Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınevi, 11. Basım, İstanbul, 2004, s.575.

yıllarda komünlerin tarımdan farklı alanlara yönelmesi gerektiğine karar vermiş ve tarlalardan çekilen işçiler köprü, yol, kanal yapımı veya çelik üretimi için çalıştırılmıştır.

Mao Zedong'un 15 yıl içinde gerçekleştirmek istediği hedef için çelik üretimi öncelikli hale gelmiş ve olağanüstü bir üretim süreci başlamıştır. Ancak elde edilen çeliğin kalitesiz olması ve bir işe yaramaması büyük bir ekonomik krizi beraberinde getirmiştir. Bir yandan Mao Zedong'un bu radikal kalkınma planının olumsuz etkileri, diğer yandan o yıllarda yaşanan yağışlar ve seller nedeniyle verimli alanların yok olması sonucu, ülkede büyük bir kıtlık baş göstermiştir. Çin, 1959'dan 1962'ye kadar insanlık tarihinin en büyük kıtlığına sahne olmuş ve milyonlarca Çinli hayatını kaybetmiştir.¹¹³

Ülkede yaşanan kıtlık ve ekonomik krizin yanı sıra, BİA'nın olumsuz sonuçlarını ve yanlışlığını dile getirenlerin, ÇKP tarafından vatan haini ilan edilerek idamla cezalandırılması, ülkeyi yeniden kaosa sürüklemiştir. Bunların sonucu olarak parti içinde çatışmalar da artmıştır. Liu Shaoqi ve Deng Xiaoping'in de aralarında olduğu bazı liderler Mao Zedong'u iktidardan uzaklaştırarak ona sembolik görevler yüklemek istemiş ve bu yöndeki çabalar sonucu 1959'da da Liu Shaoqi devlet başkanı olmuş; Mao Zedong ise ÇKP lideri olarak siyasi hayatına devam etmiştir. Ancak bu durum Mao Zedong'ın Çin üzerindeki ağırlığını azaltmamıştır.¹¹⁴

2.2.1.2. Kültür Devrimi (1965-1976)

BİA'nın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 1965'te Çin ekonomisi normale dönmeye başlamış ancak Mao Zedong, dünyada ve kendi ülkesinde sosyalizmin kötüye gittiğini düşünmekteydi. Ona göre Sovyetler Birliği de artık sömürü düzeninin bir parçası haline gelmiş ve Çin'in de giderek Sovyetler Birliği'ne

¹¹³Kissinger, a.g.e., s.235.

¹¹⁴ Devrimci Araştırmalar Grubu, a.g.e., s.31.

benzemesinin önüne geçmek için önlem alınması gerekiyordu. Bunun yanı sıra Mao Zedong, BİA sonrasında eski konumunu kazanma çabası içindeydi.¹¹⁵

Mao Zedong'a göre, Çin'in içinde barındırdığı tarihi miras ve direnç, ülkeyi ileriye taşıyacak adımların önünü tıkamakta ve sistemi geriye çekmekteydi. Çin'in geleneksel yapısını yıkarak modern çağı yakalamayı hedeflemiştir. Mao Zedong radikal ve acil bir dönüşüm için geçmişten koparak Konfüçyüs'ün denge ve ılımlılık kültürünü etkisiz hale getirmek istemiştir. Geleneksel Çin kültürünün siyasi teorisi, askeri güç kullanmayı aşağılarken, Çinli yöneticiler için başarının sırrı olarak da merhametli olmayı öngörüyordu.¹¹⁶ Mao Zedong'un “acımasız ve soğuk; şair ve savaşçı”¹¹⁷ kişiliği ile örtüşmeyen bir durum söz konusuydu. Mao Zedong'a göre, Konfüçyüs'ün üzerinde durduğu Büyük Uyum, Çin'i güçsüzleştiren ve boyun eğen bir düzendi. Çin'in yıllarca aşağılanmasının sorumlusu geleneksel Çin kültürüydü.¹¹⁸ Mao Zedong, Konfüçyüs kültürünün yıkılması ile yeni bir Çin doğacağına inanıyordu.¹¹⁹

Mao Zedong'a göre Çin'de sosyalizmin sağlamlaştırılması ve geliştirilmesi konusunda geçmişe dönüş tehdidinin ortadan kaldırılması ve devrimin geleceğinin güvence altına alınması için bu devrimlerin kitlesel bir ideolojik devrimle pekiştirilmesi gerekiyordu. Bu yeni kitlesel ideolojik devrimi de “Büyük Proleter Kültür Devrimi” şeklinde adlandırmıştır.

Mao Zedong, Kültür Devrimi'ni burjuva ajanlarının ve revizyonistlerin parti, hükümet, ordu ve kültür çevrelerine sızdıklarını düşündüğü için başlatmıştır. Onun görüşüne göre, kapitalistlerin ele geçirdiği gücün geri alınması ancak Kültür Devrimi'nin başlatılması ile mümkün olabilirdi.¹²⁰ Mao Zedong bu nedenle, 1965 yılındaki küçük bir edebi tartışmayı, bürokratların ve partililerin tasfiye edildiği kitle hareketine dönüştürmüştür.

¹¹⁵ Fatih Oktay, **Çin Ekonomi ve Politika Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, s.51.

¹¹⁶ Kissinger, **a.g.e.**, s.133.

¹¹⁷ Kissinger, **a.g.e.**, s.130.

¹¹⁸ Kissinger, **a.g.e.**, s.133

¹¹⁹ Henry Kissinger, **Dünya Düzeni**, Boyner Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2016, s.244.

¹²⁰ “http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Tarihi/ (Erişim Tarihi: 16.03.2016).

16 Mayıs 1966'daki ÇKP genelgesinde "Büyük Proleter Kültür Devrimi" teorisi kabul edilmiş ancak ÇKP resmi yayımlarında Kültür Devrimi'nin başlangıç tarihi 10 Kasım 1965 olarak gösterilmektedir.¹²¹

Kültür Devrimi başlangıçta iki aşamalı olarak hayata geçirilmiştir. İlk aşamada Mao'nun devrimci görüşüne karşı olan burjuva sistemi savunucusu revizyonistlerin tespiti ve tasfiyesi ile etkilerinin yok edilmesi başarıyla tamamlanmıştır.¹²² Karşıt görüşlü olanların tespiti için üniversite öğrencilerinin, öğretmenlerinin ve profesörlerinin de şikayetlerini ortaya dökmesi konusunda teşvik edilmiştir.¹²³ İkinci olarak da Mao felsefesinin toplumun her kesiminde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Gelişen olaylar, yeni bir aşamayı da beraberinde getirmiştir. Bu da Kızıl Muhafızlar aşaması olmuştur.¹²⁴ Mao Zedong, özellikle gençlerden oluşan Kızıl Muhafızlara Kültür Devrimi'nin yayılması için imtiyazlar tanımıştır. Öyle ki Kızıl Muhafız örgütleri imparatorluk döneminden kalan sokak isimlerini istedikleri gibi değiştirirken; tarihi eserleri yok etme konusunda herhangi bir emir ya da karara gerek duymamışlardır; yeri geldiğinde bir ordu gibi görev almışlardır.¹²⁵

1976 yılında Mao Zedong'ın ölümüyle Kültür Devrimi sona ermiş, hem iç politikada hem de dış politikada yeni bir dönem başlamıştır. Ülke genelinde yaşanan bu kaos ve kargaşa ortamı Çin'in kurulmasından bu yana ülke ve halk için en ciddi başarısızlıklara ve en tahrip edici kayıplara yol açmıştır. Kültür Devrimi yalnızca Çin'i etkilemekle kalmamış, hem Üçüncü Dünya ülkelerindeki, hem diğer sosyalist devletlerdeki ve hem de Batı'daki muhalif aydın grubu üzerinde de etkili olmuştur. Kültür Devrimi'nin Çin iç politikasındaki etkileri daha çok olumsuz yönde iken, dış politika açısından yararlarından da söz etmek mümkündür. Uluslararası alanda Anti-Sovyet/Çin yanlısı bir dizi hareketin ortaya çıkmasına neden olmuş; Kültür Devrimi sürecinde içe kapanan bir Çin devleti söz

¹²¹ Mao Ze-Dung, **Seçme Sözcük Küçük Kırmızı Kitap**, Epos Yayınları, Ankara, 2011, s.9.

¹²² Oral Sander, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Büyük Proleter Kültür İhtilal", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1966, Cilt: 21, Sayı:4, s.282.

¹²³ Michael G. Roskin, **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, Adres Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2013, s.557.

¹²⁴ Sander, , **a.g.m.**, s.282.

¹²⁵ Devrimci Araştırma Grubu, "Çin Kültür...", s.40.

konusuyken; dış dünyada ise yayılmaya başlayan bir ÇKP algısı oluşmaya başlamıştır.¹²⁶

2.2.1.3. Mao Zedong Dönemi Dış İlişkiler

2.2.1.3.1. Çin-Sovyetler Birliği İlişkileri

Mao döneminde, ÇHC'nin ilan edilmesinin ardından iç politikaya ağırlık verilse de, uluslararası alanda sadece Sovyetler Birliği ile Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nın imzalanması iki devlet arasında iyimser bir hava oluşturmuştur. Ancak ideolojinin hakim olduğu Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişki her zaman olumlu yönde gelişmemiştir. Her ne kadar Çin Devrimi'nin ardından komşu olarak yeni bir sosyalist devletin kurulması Sovyetler Birliği için sevindirici olsa da, 1950li yılların sonuna doğru bu iki devlet arasında sosyalizm/komünizmin tanımı konusunda görüş ayrılıkları söz konusu olmuş ve zaman zaman ilişkilerde gerilmeler yaşanmıştır.

1950li yılların başında iki ülke arasında yakın ilişkinin nedeni aynı ideolojiyi paylaşmaktan çok Çin'in içinde bulunduğu ekonomik durumdur. Çin'in kuruluşundan önceki süreçte yaşanan savaşlar ve mücadeleler ekonomik açıdan çöküntüye neden olmuş ve Çin kendi kendine yetemeyen bir ülke konumundaydı. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin hem ekonomik hem de teknik yardımda bulunması iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır.¹²⁷

1956 sonrasında iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmeye başlamıştır. Çin, bir zamanlar Batı emperyalizmine karşı müttefiki olduğu Sovyetler Birliği'ni tehdit unsuru olarak görmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nde Kruşçev iktidarının Stalin politikalarını terk ederek dış politikada nükleer güce öncelik tanınmasına karşılık, Mao Zedong emperyalizme karşı ezilen halkı ve dünya barışını savunmuş ve Sovyetler Birliği'nin önem verdiği nükleer gücü ezilmiş halk için de bir tehlike olarak görmüştür.¹²⁸ İdeolojik anlaşmazlıkların baş gösterdiği bu dönemde, 1962

¹²⁶ Sönmezoğlu, "Dış Politika...", s.495.

¹²⁷ C. Çakmak, "Amerikan Dış Politikası...", s.113.

*1949 yılında ÇHC'nin kurulmasının ardından milliyetçi Koumintang Partisi üyeleri Tayvan adasına kaçmış, bu dönemde ABD de yeni kurulan ÇHC yerine Tayvan hükümetini tanımıştır.

Çin-Hindistan Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin Hindistan tarafında olması iki ülke arasındaki ayrılığı daha da derinleştirmiştir.¹²⁹ Bu dönemde Sovyetler Birliği ile aynı tarafta olan devletlerle de ilişkileri bozulan Çin, yönünü Doğu Blok'undan Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki Bağlantısızlık Hareketleri'ne doğru kaydırmıştır.¹³⁰

1967-1972 arasında Mao Zedong'un 1950li yıllarda ileri sürdüğü "anti-revizyonist" tezi, 1974 yılında ortaya attığı "Üç Dünya Teorisi" olarak yeniden şekillendirilmiş ve bu teori ile Sovyetler Birliği baş düşman olarak kabul edilmiştir.¹³¹ Buna göre, ABD ve Sovyetler Birliği birinci dünyayı; gelişmiş ekonomilere sahip ancak saldırgan olmayan Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi ülkeler ikinci dünyayı ve son olarak az gelişmiş ekonomilere sahip diğer ülkeler de üçüncü dünyayı temsil etmektedir. Bu teoriye göre, Çin liderliğindeki üçüncü dünya ülkelerinin devrimci kişiliği onları emperyalizme, sömürüye ve süper güçlere karşı en dinamik savaşıcı kılmaktadır.¹³²

2.2.1.3.2. Çin-ABD İlişkileri

Siyasal rejimleri farklı bu iki ülke arasındaki ilişkilerde özellikle Çin'in sahip olduğu komşular ve onlarla olan ilişkileri etkili olmuştur. 1950-1970 arasında ideolojik ortağı olan Sovyetler Birliği ile olan yakınlık, Çin ile ABD arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyen en önemli etken olmuştur. Bölgede güçlenen Sovyetler Birliği'nin yanında başka bir güç olarak Çin'i istemeyen ABD bu bölgede iki ülkeyi çevreleme politikası dahilinde Çin'e komşu ülkeler ile ittifak kurmaya başlamıştır

İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD bu bölgede güçlü bir Japonya yerine Çin'i tercih ederken, komünist rejimin Çin'de üstünlük sağlaması ABD'nin planlarını bozmuştur. ABD, komünist parti idaresindeki Çin ile arasında mesafe koyarken, Tayvan'daki milliyetçi Çinliler ile daha yakın ilişkiler kurması Çin'in tepkisine neden olmuştur. Bu dönemde Tayvan adası Çin-ABD arasındaki en

¹²⁹ F. Sönmezoğlu, *Dış Politika...*, s.490.

¹³⁰ Ç. Üngör, "*Çin ve 3.Dünya*", s.30.

¹³¹ Sönmezoğlu, *Dış Politika...*, s.496.

¹³² Üngör, *a.g.m.*, s.30

önemli sorunu teşkil etmiştir. Çin'in bu adaya yönelik adımları ABD tarafından dikkatle izlenirken, Tayvan'daki milliyetçi Çinliler, Çin tehdidine karşı ABD ile 1954 yılında Karşılıklı Savunma Anlaşması imzalayarak kendini güvenceye almaya çalışması, bu bölgede Çin ile ABD arasında bir güç çatışmasını da beraberinde getirmiştir. 1958 yılına kadar geçen dört yıl içerisinde Çin, Tayvan'ı kendi toprağı haline getirmeye yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuş ancak karşısına ABD'nin çıkması onu geri adım atmaya zorlamıştır. Çin, Pasifik bölgesinde ABD'nin varlığını kabul ederken ABD de Tayvan'daki milliyetçi Çinlilerin hiçbir zaman Çin anakarasını ele geçiremeyeceğini anlamış, komünist Çin'in bu topraklardaki egemenliğini kabul etmiştir.¹³³

Bu dönemde yaşanan Güney Kore-Kuzey Kore Savaşı da iki ülke arasındaki gerilimi artıran bir diğer olaydır. ABD için Kore, Asya'da söz sahibi olma konusunda stratejik öneme sahipti ve bu bölge bir açık kapı niteliğindedir.¹³⁴ Bu nedenle ABD, Güney Kore'nin Kuzey Kore tarafından işgal edilmesini, Sovyetler Birliği ve Çin'in uluslararası bir saldırı eylemi olarak algılamış ve Güney Kore tarafında yer almıştır. Çin ilk başlarda, Amerikan güçlerinin Kuzey Kore güçlerini Güney Kore'den çıkartıp Kuzey Kore topraklarını işgal etmesine tepkisiz kalmıştır. Ancak ABD'nin Mançurya bölgesine yaklaşması karşısında Çin askeri gücünü devreye sokarak Amerikan güçlerini bu bölgeden uzaklaştırmıştır.¹³⁵

1960-1969 yılları arasındaki dönemde iki ülke arasında bir denge politikası söz konusudur. Çin-Sovyetler Birliği arasında gerginlik tırmanırken ABD ile ilişkiler normalleşme süreci başlamıştır. Her ne kadar Çin, Sovyetler Birliği'nden uzaklaşmaya başlasa da ABD ile sorunsuz bir ilişki içinde olmamıştır. 1962 yılında ABD ile Küba arasında yaşanan Küba Krizi'nde Çin'in Fidel Castro'yu desteklemesine karşı ABD, Çin-Hindistan sınır savaşında Hindistan tarafında yer alması, ilişkilerin tam olarak normalleşmediğinin bir göstergesi olmuştur.¹³⁶

¹³³ Çakmak, a.g.m., s.118-121.

¹³⁴ Beril Dedeoğlu, "Çin ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki İlişkilerin Gelişim", **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, (haz. Deniz Ülke Arıboğan), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 322.

¹³⁵ Çakmak, a.g.m., s.119.

¹³⁶ Dedeoğlu, a.g.m., s.325.

1963'te başlayan Vietnam Savaşı ile ABD, özellikle Güney Asya'da bir çıkmaza girmiş ve bu durum hem dünya kamuoyunda hem de ABD kamuoyu içinde prestij kaybına neden olmaya başlamıştır. Vietnam Savaşı'nda barış ortamının sağlanamayacağını ve komünist etkiye karşı Amerikan etkisinin azalma olasılığını fark eden ABD bu bölgedeki politikalarını değiştirme yoluna gitmiştir. Çin'in de aynı dönemlerde hem nükleer silaha sahip olması ve Bağlantısızlar Hareketi içinde ön plana çıkması ile ABD'nin dikkatini Çin'e kaydırmıştır. ABD, Güney Asya ve Pasifik bölgesinde Çin ve Sovyetler Birliği'ne karşı Tayvan'ı üs olarak kullanırken Nixon dönemi ile birlikte Sovyetler Birliği'ne karşı Çin anakarasına öncelik vermiştir. ABD'nin bu tutumu Tayvan'ın uluslararası alandaki öneminin azalıp yerini Çin'e bıraktığı bir sürecin başlangıcı olmuştur. Nihayetinde 1971 yılında Tayvan'ın BM üyeliğinden ihracı ile Çin'in BM üyeliğinin önü açılmıştır.¹³⁷

1968 yılında ABD Başkanlığına seçilen Nixon'ın, ABD'nin Asya politikalarında Çin ile ilişkilerin önemine dikkat çekmesi ve Çin'in kendi tarafında olmasına yönelik, 7. Filosu'nun Formoza Boğazı'ndaki faaliyetlerini durdurması, Çin'e yönelik ticari engellemelerinin kaldırılması ile birlikte Çin ile ticari faaliyetlerin başlaması gibi adımlar ilişkilere olumlu yansımıştır. Çin ABD'nin bu tutumuna karşılık 1971 yılında dünya şampiyonası için Japonya'da bulunan ABD masa tenisi takımının Çin'e davet ederek karşılık vermiştir. 14 Nisan 1971'de sıcak bir atmosferde gerçekleşen ziyaret, Çin ile ABD arasındaki ilk temas olarak tarihe geçmiştir.¹³⁸ Aynı yıl içinde bu ziyareti takip eden bir diğer gelişme de Çin'in BM'e üyeliğinin kabul edilmesi olmuştur. Çin'in BM'ye üyeliği, ABD'nin Tayvan ile olan ilişkisinin artık eskisi gibi olmadığını bir göstergesidir.

ABD'nin Tayvan ile olan ilişkileri, diğer taraftan 1972 yılında ABD Başkanı Nixon'ın Çin'i ziyaret etmesi ile birlikte Çin ile ilişkilerin yoluna girmesi dünya kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır. Kültür Devrimi sonrası uluslararası alanda yalnız kalan ve çevresindeki Sovyet ve Japon tehdidinde karşılık Çin için bu

¹³⁷ İshak Turan, "ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu", **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:6, Sayı:1, s. 86-87.

¹³⁸ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.585.

ziyaret, yeni kapıların açılması anlamına gelmekteydi. İlk kez bir ABD başkanının Çin'i ziyaret etmesi, Çin'in dış politikadaki tehdit algısının değiştiğinin bir göstergesi olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliği küresel ölçekte ABD'den daha büyük tehdit olarak algılanırken Batı ile olan ilişkilerde bir yumuşama söz konusu olmuştur.¹³⁹

2.2.1.3.3. Çin-Hindistan İlişkileri

Komşu sınırlara sahip dünyanın en kalabalık iki ülkesi Çin ve Hindistan arasındaki ilişkiler yüzyıllar öncesinde ticari alanda başlamış, Çin'in ticarete dünyaya açılmasında Hint limanlarının önemi, iki ülke arasındaki ilişkilerin artmasında etkili olmuştur.¹⁴⁰ Aynı coğrafyada güçlü iki devletin varlığı ve bu iki devletin komşu olması o bölgede gerginliğe, anlaşmazlıklara ve yeri geldiğinde savaflara neden olmaktadır.

Çin'in Ekim 1949'da kurulmasından iki ay gibi kısa süre sonra Aralık 1949'da Hindistan, Çin'i tanıyarak Çin'i tanıyan ilk sosyalist olmayan devlet olmuştur. Asya'nın birliği ve yükselişi için beraber adım atma ve hem Çin hem de Pakistan ile olan sınırlarının güvenliğini sağlama düşüncesi ile hareket eden Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'ya karşı Mao Zedong daha temkinli adımlar atmayı tercih etmiştir. Mao Zedong'ın bu şüpheli tutumunun altında, Hindistan'daki rejimin komünist rejimden uzak olması ve Çin'in Hindistan'ı emperyalist güçlerle aynı tarafta görmesi yatmaktaydı. Hindistan'ın Çin'in Birleşmiş Milletler'e kabulü konusunda desteklemesi, Kore Savaşı sonrasındaki arabuluculuk çabaları, Çin'in Hindistan politikasını yumuşatmış ve 1950li yıllarda iki ülke arasındaki ilişkiler olumlu yönde gelişim göstermiştir.¹⁴¹

Mao Zedong döneminin ilk on yılında iki ülke arasındaki yakın ilişki, 1950'li yılların sonuna doğru sınır anlaşmazlıkları yüzünden bozulmaya başlamıştır. Tibet, Nepal ve Bhutan toprakları iki ülke arasındaki ilişkinin gerilim

¹³⁹Ç. Üngör, "Çin ve ..."

¹⁴⁰ Atilla Sandıklı, "Asya'nın İki Devi, Çin ile Hindistan Arasında Stratejik Ortaklık", (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 277-278.

¹⁴¹ İrşat Sarılioğlu, "Çin-Hindistan İlişkilerinde Tibet Sorunu", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.60-61.

noktası haline gelmiştir. Hindistan kuzeyden gelecek tehlikelere karşı bu bölgeyi tampon olarak kullanmayı hedeflerken, Çin ise Asya'nın güneyine yayılma konusunda bu bölgeyi elinde tutmak istemiştir.¹⁴²

Hindistan'ın, İngiliz yönetimindeki sınırlara sahip çıkarken Çin'in ise tarihsel sınırlarını savunması iki ülke arasındaki olumlu havayı tersine çevirmeye başlamıştır.¹⁴³ Çin'in 1951 yılında Tibet'e özerklik tanınmasına rağmen ilerleyen yıllarda Tibet politikasını giderek sertleştirmesi ve Tibet üzerindeki baskısını artırması iki ülke arasındaki olumlu havanın değişmesine neden olmuştur.

1959 yılında Tibet'in dini lideri Dalai Lama'nın Hindistan'a sığınmasına karşılık Çin'in iki ülke arasındaki sınırın yeniden çizilmesini talep emesi ve Hindistan'ın bunu reddetmesi ilişkileri iyice germiştir. Diğer yandan Çin'in Keşmir konusunda Pakistan ile anlaşması Hindistan'ı tedirgin etmiş ve Hindistan 1962 yılında Çin ile anlaşmazlık yaşadığı bölgeye girerek iki ülke arasında iki aya yakın sürecek bir savaşa olmuştur.¹⁴⁴ 1962 yılında yaşanan kısa süreli bu savaş Mao Zedong liderliğindeki Çin'in kazanması ile Hindistan Başbakanı Nehru'nun Asya birliği ve Çin-Hindistan dostluğu gibi idealist yaklaşımlarının sonu olmuş, iki ülke arasında bugüne uzanan güvensizlik, düşmanlık ve rekabet ortamının temelini oluşturmuştur.¹⁴⁵

2.2.1.3.4. Üçüncü Dünya Ülkeleri ile İlişkiler

II. Dünya Savaşı sonrası ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki güç çekişmesi sonucu çift kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkarken sömürgeciliğin etkisini kaybetmesi ile birlikte bağımsızlıklarına yeni kavuşan devletler, Soğuk Savaş'ın gergin ortamına dahil olmak yerine ekonomik kalkınmayı hedef alarak, az gelişmişliğin ve emperyalizmin son bulmasına yönelik politikalara öncelik vermişlerdir. Doğu ve Batı Bloklarının bu gergin ortamından uzak durma ve bunun için hiçbir blok veya askeri ittifaka bağlı olmama çabası, Asya, Afrika ve

¹⁴² Armaoğlu, a.g.e., s.667

¹⁴³ Erkin Ekrem, "Yükselen Çin'e Karşı ABD'nin Hindistan Kozu",

<http://www.sde.org.tr/newsdetail/yukselen-cine-karsi-abdnin-hindistan-kozu/4265> (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

¹⁴⁴ Atilla Sandıklı, "Asya'nın İki Devi...", s. 278.

¹⁴⁵ Sarılioğlu, "Çin-Hindistan...", s.63.

Latin Amerika ülkelerini Bağlantısızlar Hareketi altında bir araya getirerek üçüncü bir blok olarak yeni bir kutuplaşmayı ortaya çıkarmıştır.¹⁴⁶ Bu hareket, sömürge sonrası oluşan bu devletlerin en geniş kesimini bir araya getirmesi ile Soğuk Savaş sonrası dönemin önemli bir dış politika yaklaşımı ve Üçüncü Dünya'nın bir sembolü olarak kabul görmektedir.¹⁴⁷

Bağlantısızlar Hareketi'nin temeli, ABD ve SSCB gibi iki büyük nükleer güç karşısında yeni bağımsız olan Afrika ve Asya ülkelerinin varlıklarını korumak için bir birlik ve dayanışma sağlamaya yönelik 1955 yılında toplanan Bandung Konferansı¹⁴⁸ (Asya-Afrika Konferansı)'nda atılmıştır. Asya ve Afrika ülkelerinin başlattığı bu oluşum, Latin Amerika ülkelerinin de yer aldığı 1961 yılında Belgrad Konferansı'nda ilk resmi toplantısını gerçekleştirmesi ile birlikte uluslararası bir görünüm kazanmıştır. Yapılan görüşmelerin ardından gelişmekte olan ülkelerin ulusal kapasitelerinin ve ortak özgüvenin güçlendirilmesi fikri ile yola çıkan Bağlantısızlar Hareketi'nin öncelikli amacı, bu ülkelerin sürdürülebilir insan odaklı kalkınma hedeflerine ulaşmalarını sağlamak ve uluslararası ilişkilerde eşit/ortak konumda olmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.¹⁴⁹

Bağlantısızlar Hareketi içindeki devletleri bir araya getiren esas nokta hemen hemen hepsinin siyasi tarihinde Batı emperyalizminin izlerinin ve Batı'ya karşı bağımsızlık mücadelelerinin yer almasıdır. Ancak üye devletlerin siyasi yapıları ve dış politika önceliklerinin farklı olması örgütün birlik içinde kararlar almasını zorlaştırırken dünya siyaseti üzerindeki etkisini de azaltmıştır.¹⁵⁰ Bunun yanı sıra bu harekete öncülük eden liderlerin kendi ülkelerinde yaşanan siyasal

¹⁴⁶ C. Tayyar Karadağ, “**Bağlantısızlar Hareketi**”, <http://akademikperspektif.com/2013/07/03/baglantisizlar-hareketi/> (Erişim Tarihi: 09.01.2018)

¹⁴⁷ Mehmet Haşgüler, Mehmet B. Uludağ, **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, Alfa Yayınlar, İstanbul, 6.Basım, 2014, s.450.

¹⁴⁸ Bu konferans, 29 ülkenin katılımıyla 1955 yılında Endonezya'nın Bandung şehrinde gerçekleştirilmiştir. NATO üyesi olan Türkiye bu konferansa Asya ülkesi sıfatı ile katılmıştır. Ancak konferansta Hindistan Başbakanı Nehru ile Türkiye heyetinin başında bulunan Fatin Rüştü Zorlu arasında yaşanan tartışmalar dikkat çekmiştir. Nehru, dünyada askeri temellere dayalı ittifakların varlığına son verilmesini savunurken Zorlu ABD ve NATO'nun varlığını desteklemesi tartışmaların temeli olmuştur. Bu konferansta dikkat çeken bir diğer konu ise, 1954 yılında Çin ile Hindistan arasında kabul edilen “Barış İçinde Bir Arada Yaşama” ilkelerinin konferansa katılan diğer devletler tarafından da kabul edilmesi olmuştur. Armaoğlu, 20. Yüzyıl siyasi Tarihi, s.624-625.

¹⁴⁹ http://csstc.org/v_ket1.asp?info=22&mn=2 (Erişim Tarihi: 14.02.12018)

¹⁵⁰ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, 23. Baskı, Ankara, 2013, s.427-429.

dalgalanmalar ve iktidar değişiklikleri de Bağlantısız Hareketi'nin uluslararası alanda etkili olmasını olumsuz etkilemiştir.¹⁵¹

Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki bu gelişmeler, Çin dış politikasının odak noktası haline gelmiştir. Çin, "Üçüncü Dünya'nın doğal lideri" ve "dünya devriminin merkezi"¹⁵² olarak dünya düzeninde kendine yer edinmeye çalışmıştır. Mao'ya göre Üçüncü Dünya, iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin kendi arasındaki nüfuz ve güç mücadelesinden zarar gören, iki güç tarafından da sömürülen ve buna direnmesi gereken bir bloktur.¹⁵³ Bandung Konferansı'na Sovyetler Birliği'nin katılmaması Mao Zedong'a istediği fırsatı vermiş ve Mao Zedong bu sayede Asya-Afrika ülkelerini kazanma şansı yakalamıştır. Çin topraklarının da bir zamanlar emperyalist devletler tarafından sömürülmesi ve hatta Sovyetler Birliği'nin de bu topraklardan fayda sağlamış olması, Çin'in Asya-Afrika devletleri nezdinde önemini artırmıştır.¹⁵⁴

Çin, Bandung Konferansı'na Sovyetler Birliği olmadan tek başına katılarak, dış politikasında Sovyetler Birliği ekseninden az da olsa çıkmış ve kendi söylemlerinin altını çizebileceği bir alan oluşturmaya başlamıştır.¹⁵⁵

Bandung Konferansı ile kendi alanını oluşturmaya başlayan Çin 1960'tan itibaren bu alanı daha da büyötmeye başlamıştır. 1963'ten itibaren Mao Zedong, Batı'ya ve az gelişmişliğe karşı mücadele veren Asya-Afrika ülkelerinin bu direnişini teşvik ederek¹⁵⁶ bu bölgelerde hem ABD, hem de Sovyetler Birliği'ne karşı nüfuz mücadelesine girmiştir. Bu mücadele kapsamında Çin, yeni bağımsız olan ülkelerde, özellikle de Afrika gibi teknolojik açıdan çok geri kalmış bölgelerde altyapı projeleri gerçekleştirerek bu bölgede saygınlık kazanmaya yönelik politikalar izlemiştir. Ayrıca birçok Afrikalı öğrenciye Çin'de eğitim fırsatı verilmesi de Çin'in bu coğrafyadaki etkisini arttırmıştır. Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine yapılan resmi ziyaretlerin yanı sıra, bu ülkelerde düzenlenen ekonomik, kültürel ve

¹⁵¹ Öner Çubukçu, "Sistem Krizi mi Konjonktürel Yansıma mı: Yeni Dönemde Bağlantısızlar Hareketi", **Stratejik Düşünce Dergisi**, Ekim 2012, s.52-60.

¹⁵² Ç. Üngör, "Çin ve 3. Dünya", s.36

¹⁵³ Üngör, **a.g.m.**, s.32.

¹⁵⁴ Sander, s.390.

¹⁵⁵ Sönmezoglu, **Dış Politika...**, s. 490.

¹⁵⁶ Antony Best, vd, **20.Yüzyılın Uluslararası Tarihi**, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012, s.397.

sanatsal faaliyetler Çin'in siyasi, ticari ve kültürel nüfuz alanını genişletmiştir.¹⁵⁷ Ancak 1966'da Kültür Devrimi'nin başlaması ile iç sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan Çin'in bu diplomatik atılımlarının hızı kesilmiştir.¹⁵⁸

2.2.2. Deng Xiaoping Dönemi Çin Dış Politikası (1978-1992)

Sağlık sorunları nedeniyle Mao Zedong'un partiden ayrılmasının ardından, parti içinde pek çok grup iktidara sahip olmak için harekete geçirmiştir. 9 Eylül 1976'da Mao Zedong'ın ölümünden sonra Çin'de iktidar mücadelesi ortaya çıkmıştır. Bunların birisi Dörtlü Çete*'nin içinde olduğu grup, kitle seferberliği siyasetine devam edilmesini talep ederken; Hua Guofeng'in önderlik ettiği bir diğer grup, Sovyet modelinde bir merkezi planlamayı savunuyordu. Revizyonistlerin lideri olan Deng Xiaoping ise Çin ekonomisinin faydacı bir siyaset temelinde inşasını savunmuş ve ekonomik ve siyasi gelişmelerde ideolojinin tayin edici önemini reddetmiştir. 12-18 Ağustos 1977'de yapılan ÇKP'nin 11. Kongresi'nde siyasi iktidar Hua Guofeng ile Deng Xiaoping arasında paylaştırılmıştır. 1978'den itibaren de Deng Xiaoping ülkenin yönetiminde ön plana çıkmıştır.¹⁵⁹

Mao Zedong'un ardından Deng Xiaoping ile başlayan bu dönemde Çin, rotasını değiştirerek ideoloji dışı bir siyaset izlemeye başlamıştır.¹⁶⁰ Deng Xiaoping'in Mao Zedong gibi Çin halkını coşturan felsefi ve ideolojik konuşmalar yerine tekdüze ve ayrıntılı teknik konuşmalar yapması onun pragmatik kişiliğini ön plana çıkarmıştır. Deng Xiaoping kendinden önceki dönemde anarşi ve çatışmanın hakim olduğu ortamda düzene, profesyonelliğe ve verimliliğe öncelik vermiştir. Kültür Devrimi'nde yaşanan siyasal tasfiyeler ile liyakatın saf dışı bırakılmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Bir yandan Kültür Devrimi ve daha önceki ideolojik sapmaların hataları düzeltilirken, diğer yandan dış dünyaya

¹⁵⁷ Üngör, "Çin ve 3. Dünya", s.36.

¹⁵⁸ Best, a.g.e., s.398.

*Dörtlü Çete: Kültür Devrimi sırasında belirlenen politikaların sürdürülmesinden yana olan grup. Önderleri: Mao Zedong'un karısı Jiang Qing, Wang Hongwen, Zhang Chunqiao ve Yao Wenyuan'tır. Kültür Devrimi'ne zemin hazırlayan birçok olayın arkasında bu grubun olduğu iddia edilmektedir. Kültür Devrimi sürecindeki kaos ortamında grubun ÇKP içindeki önemi artmıştır. Ancak 1976'da Mao'nun ölümünün ardından grup gücünü yitirmiş, 1977 Temmuz ayında yapılan ÇKP Merkez Komitesi toplantısında Dörtlü Çete Parti'den atılmıştır. Bunu takip eden yargılanmalar sonunda Kültür Devrimi dönemindeki eylemler yüzünden yargılanıp mahkum edilmişlerdir. Kissinger, "Çin: Düenden Bugüne...", s.366-370. , Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.901-902.

¹⁵⁹ Armaoğlu, a.g.e. ,s.903.

¹⁶⁰ Kissinger, Dünya Düzeni, s.193.

açılma politikası uygulanmaya başlanmış ve modernleşme yönünde adımlar atılmıştır. Ekonomik gelişim için bilim ve teknolojinin gerekliliğine dikkat çekerek yabancılarla bilgi, tecrübe, teknoloji paylaşımına olumlu yaklaşmıştır.¹⁶¹

Çin'in vazgeçilmezi ÇKP, ordu ve hükümet içindeki kontrolü tamamen ele geçirmiş olmasına rağmen Mao Zedong gibi üst makamda yer almak yerine makamları esas sahiplerine bırakarak Çin'in de facto lideri olmayı tercih etmiştir.¹⁶²

Deng Xiaoping, Çin'in bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak; Çin'in reformlar için uygun uluslararası ortamı ve modernizasyonu sağlamaya yönelik bir dış politika izlemiştir.¹⁶³ Nükleer silahların caydırıcı etkisi ve Batı toplumlarındaki sosyal değişimin istikrarı sağlayıcı nitelikte olması olası bir savaşın önüne geçeceği görüşünü savunan Deng Xiaoping, Çin dış politikasında öncelikli olarak ideolojiden uzak durarak barışı ve kalkınmayı sağlamaya çalışmıştır.¹⁶⁴

Bu dönemde Çin dış politikasına yön veren bir diğer etken de özellikle Tiananmen Olayları sonrasında Deng Xiaoping'in belirlediği '28 Karakter stratejisi' olmuştur.¹⁶⁵ Deng Xiaoping, bu basit ve düz dış politika ilkelerini belirlerken öncelikli amacı ülkenin ekonomik büyümesi için gerekli olan en iyi dış koşulları garanti altına almak ve bunu yaparken de Çin'in kendi egemenliğini korumaya çalışmaktı.

Deng Xiaoping döneminde uluslararası kamuoyunda, dünyayı değiştirmek ya da yeni bir düzen oluşturmaktan ziyade Batı'yı yakalamak ve Batı tarafından

¹⁶¹ Kissinger, a.g.e., s.399-400.

¹⁶² Mehmet Kabasakal, "Afrika'daki Küresel Rekabette Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği", Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014, s.61.

¹⁶³ Fred Bergsten, (vd.), "China's Foreign and Security Policy: Partner or Rival?"

<https://www.csis.org/programs/freeman-chair-china-studies/past-freeman-chair-projects/china-balance-sheet> (Erişim Tarihi: 27.02.2018)

¹⁶⁴ Harris, a.g.e., s.64.

¹⁶⁵ 28 Karakter Stratejisi: (İngilizce kaynaklarda 24 Karakter Stratejisi olarak geçmektedir.

<https://www.globalsecurity.org/military/world/china/24-character.htm>,

https://mountainrunner.us/2009/10/twentyfour_characters/, <https://asiaissues.wordpress.com/tag/24-character-strategy/> (Erişim Tarihi: 28.02.2018)

Gelişmeleri soğukkanlılıkla izle ve analiz et, pozisyonunu ayarla ve sağlamlaştır, değişimlere güvenle yaklaş ve ele al, kapasiteni çok fazla aşkâr etme, düşük profilde görünmek iyidir, asla lider olma, bazı katkılarda bulun. (Ümit Alperen, "Çin Dış Politikası'ndan Arap Halk Ayaklanmalarına Bir Bakış", **Bilge Strateji**, Cilt:5, Sayı:9 Güz:2013, s.85-104.)

kabul edilmek adına alçakgönüllü bir tutum içinde olan düşük profilli bir Çin algısı oluşmuştur. Bu açıdan bakıldığında Deng Xiaoping dönemi dış politikasında hem ekonomik kaygıların hem de savunmacı yaklaşımların ön planda olduğu dikkat çekmektedir.¹⁶⁶

2.2.2.1. Deng Xiaoping Döneminde Yapılan Reformlar

Çin'in gerçek anlamıyla ekonomik açıdan kalkınması 1978 yılından sonra Deng Xiaoping liderliğinde başlamıştır. Ülke ekonomisinin yeniden yapılandırılması bağlamında ekonomik ve siyasi sistemlerin ıslah edilmesi için büyük gayret gösterilmiştir. Siyasal anlamda liberalleşme ve ekonomik olarak da pazar ekonomisine geçişi sağlayacak reformlar başlatılmıştır. Pazar ekonomisine geçişle birlikte ülkeye daha fazla dış yatırımın girmesi söz konusu olmuş ve böylelikle Çin'in kapıları dış dünyaya açılmıştır.

Mao Zedong dönemindeki içe dönük Çin'in aksine bu dönemde dış açılımın ön planda olduğu bir dış politika söz konusudur.¹⁶⁷ Çin siyasi tarihinin Mao Zedong'tan sonra en uzun süreli lideri olan Deng Xiaoping 1978'den itibaren modernleşme hareketini başlatmıştır. Bu hareket, büyük ölçekli teknoloji ve tesis ithal etme; üretim ve yatırım üzerindeki devlet baskısının azaltılarak piyasa güçlerine fırsat tanıma olmak üzere iki noktaya dayandırılmıştır.¹⁶⁸

Mao Zedong, Çinli halkının ekonomik gelişme yolunda yaşanacak her türlü acı ve sıkıntıya sahip olduğu irade ve ideolojik saflık sayesinde dayanacağına inanırken, Deng Xiaoping ise yoksulluğu sosyalizm olarak kabul etmemiş; gelişmiş dünyanın yaşam standardını yakalayabilmek için yabancı teknoloji, deneyim ve sermayeye gerek olduğunu savunmuştur.¹⁶⁹

Deng Xiaoping'e göre, durgun bir ekonomi demek halkın yaşam seviyesinin de düşük olması demektir ve yoksulluk olduğu sürece sosyalizmin inşası ve

¹⁶⁶ Jacques, **a.g.e.**, s.601.

¹⁶⁷ S. Harris, **Çin Dış Politikası**, s. 35.

¹⁶⁸ Emine Zeynep Güler, "**Çin Dış Politikası; Değişim ve Süreklilik**", Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, (haz. Deniz Ülke Arıboğan), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.294.

¹⁶⁹ Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne...**, s.410.

sürekliliği mümkün olmayacaktı.¹⁷⁰ Deng Xiaoping, Sovyet yöntemlerinin yardımı ile ağır sanayinin ve makineleşmenin yanı sıra komünlere dayalı tarımsal üretimin geliştirilerek bir ekonomik kalkınma fikrini reddediyordu. Bunların yerine, ağır sanayiden önce tüketim mallarına ağırlık verilmesini, çiftçileri özgürleştirerek üretimin artırılabilceğini ve belki de en önemlisi yönetim yetkilerinde ÇKP'nin daha az müdahil olduğu yerel yönetimlerin sorumluluk alması gerektiğine inanıyordu.¹⁷¹

1978 yılında kabul edilen Dört Modernizasyon reform hareketi ile tarım, sanayi, bilim-teknoloji ve savunma alanlarının çağdaş seviyeye ulaştırılması hedeflenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan maliyeti kendi içinde karşılaması zor olan Çin için dışa açılım süreci de başlamıştır.¹⁷² Bu modernizasyon ile Deng Xiaoping asıl hedefinin devrim değil, modernleşme olduğunu ortaya koymuştur.¹⁷³

Ticaret ve yabancı yatırımlar bu döneme kadar devlet tekelinde ve kontrolü altında yapılmaktaydı. Reformun 1979-1985 yılları arasındaki döneminde, sadece kamuya ait ticaret şirketleri ile Devlet Ekonomi ve Ticaret Komisyonu tarafından düzenlenen yerel şirketlerin diğer ülkelerde yatırım yapmasına izin verilmiştir. Daha sonraki yıllarda (1986-1991) ise ekonomideki liberalleşme etkisini göstermeye başlamış, kısıtlayıcı politikalarındaki yumuşama ile birlikte yeterli bilgi birikimi ile sermayeye sahip ve uygun ortak bulan özel firmalara izin verilmiştir.¹⁷⁴

Deng Xiaoping, bu modernizasyon hareketinde savunma konusunu son sıraya koymuştur. Ülke genelindeki işsizlik, sanayi, enerji ve tarım alanlarındaki sorunları, Sovyetler Birliği ile olası bir savaştan ya da tekrar Kültür Devrimi gibi uzun süreli bir karışıklıktan daha ciddi ve Çin'in gelişmesi önündeki engeller olarak kabul etmiştir. Deng Xiaoping'e göre, gelişen ve büyüyen bir ekonomi ile birlikte savunma alanında da modernleşme gerçekleştirilebilirdi. Bu nedenle

¹⁷⁰ Ren Xiaosi, **Çin Rüyası Çin ve Dünya'nı Geri Kalanı İçin Ne Anlama Geliyor**, (Çev. Daniyar Kassymov), Yeni İnsan Yayınevi, 2017, İstanbul, s.77.

¹⁷¹ Kissinger, **a.g.e.**, s.405.

¹⁷² Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 903-904.

¹⁷³ Çakmak, **a.g.m.**, s. 114.

¹⁷⁴ Muhsin Kar, "Yayılan Çin Sermayesini Türkiye'ye Çekmek", **Stratejik Düşünce Dergisi**, Ekim 2012, s. 96-101.

savunma harcamaları düşürülerek reformda öncelik ekonomik büyümeye verilmiştir.¹⁷⁵

2.2.2.2. 1989 Tiananmen Olayları (4 Haziran 1989)

Ekonomik alanda yapılan reformlar sonunda serbest piyasa ekonomisine geçilmişse de bu durum beraberinde ekonomik sorunları da getirmiştir. Devlet desteğinin kaldırılması ve üretimin tüketici talebini karşılayamaması sonucu fiyatların yükselmesine, enflasyonun artmasına ve halkın giderek fakirleşmesine neden olmuştur.¹⁷⁶ Beklenenin aksine tarımda üretimin düşmesi, kredi yetersizlikleri, enerji ve ham madde sıkıntıları ekonomiyi zora sokmaya başlamıştır.

Ekonomide baş gösteren bu sorunlar ÇKP içinde de huzursuzluklara neden olmaya başlamış, Deng Xiaoping'in reformlar için görevlendirdiği genç kadrolar ile parti içindeki muhafazakarlar arasındaki görüş ayrılıkları baş göstermeye başlamıştır. Özellikle, ÇKP politikasında bilim ve sanatta özgürlüğün gündeme gelmesi, Merkez Komitesi'nde demokratikleşme adımlarının atılmaya başlanması bu görüş ayrılıklarını daha da derinleştirmiştir.¹⁷⁷ Liberalleşme yanlısı ÇKP Genel Sekreteri Hu Yaobang'ın 1987'de muhafazakarların baskısı ile görevden istifa ettirilmesi mevcut gerginliği artırmıştır. Öğrencilerin demokratik taleplerine ılımlı yaklaşan Hu Yaobang'ın 1989'da ölümü sonrasında yaşananlar da Tiananmen olaylarını tetiklemiştir. Onun için yas tutan öğrenciler, Tiananmen Meydanı'nda ÇKP yönetimini protesto amaçlı gösteriler düzenlemeye başlamış ve bu gösterilerle giderek büyümeye başlamıştır.¹⁷⁸

Deng Xiaoping, halkın ve özellikle öğrencilerin demokratik talepleri ve Parti içindeki görüş ayrılıkları karşısında kontrolü sağlamak adına sert bir tutum takınmıştır. Nisan 1989'dan beri devam eden gösterileri sonlandırmak amacıyla orduyu devreye sokmuştur. Tiananmen Meydanı'na giren tanklar burada

¹⁷⁵ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2009, s.535.

¹⁷⁶ Sander, **a.g.e.**, s.368.

¹⁷⁷ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.905.

¹⁷⁸ Roskin, **a.g.e.**, s.566.

toplanmış on binlerce kişiyi dağıtmış, yüzlerce öğrencinin ölmesine neden olmuştur. Olayların ardından binlerce kişi tutuklanırken içlerinden 27 kişi idam cezasına çarptırılmıştır.¹⁷⁹

Deng Xiaoping'e göre olayların giderek büyüyerek iç savaşa dönüşmesi halinde, dünya nüfusunun beşte birini barındıran bu bölgedeki bir istikrarsızlık beraberinde dünyayı saran bir kaosu getirecekti. Bu nedenle olaylara yapılan bu sert müdahaleleri dünya barışını koruma amaçlı olarak değerlendirmiştir. Çin tarihinde böyle bir iç savaşın yaşanmış olması (Taiping Ayaklanması) Deng Xiaoping'in böyle bir adım atmasında etkili olmuştur.

Tiananmen Meydanı'nda yaşananlar, ekonomide başlayan dışa açılım ve liberalleşmeye karşılık, ÇKP içinde böyle bir gelişimin söz konusu olmadığına bir göstergesi olmuştur. 1978 yılında başlayan reform ve dışa açılım süreci 1989 yılında yaşanan bu kanlı olayla kesintiye uğramıştır. Bundan sonraki dönemde ekonomik değişim devam ederken siyasi değişimlerin önü kapanmıştır.¹⁸⁰

Olayların bu denli kanlı şekilde sonlandırılması, dünya kamuoyunda Çin'in demokratikleşmeye ve insan haklarına önem vermediği algısı oluşmuştur ve bu durum Çin'in uluslararası imajını kötü etkilemiştir.¹⁸¹ Aynı yıllarda Doğu Almanya'da Berlin Duvarı'nın yıkılması, Polonya'da başlayan Dayanışma Hareketi sonrasında komünist partinin iktidardan düşmesi, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Çekoslovakya'da da komünist partilerin güç kaybetmesi ile Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü Çin'in paniğe kapılmasına neden olmuştur. ÇKP'nin Doğu Avrupa'daki komünist partilerle aynı akıbete uğramasından endişe duyması olayları sert bir şekilde bastırmasında etkili olmuştur. Gerek Doğu Avrupa ve gerekse Çin'de yaşanan bu olayların temelinde halkın refah seviyesinin yükseltilememesinin yanı sıra halkın demokratikleşme girişimleri ve baskıcı rejime karşı durması yatmaktadır. Ancak Deng Xiaoping'in başlattığı ekonomik reform hareketi ile Çin'i bu noktada Doğu Avrupa

¹⁷⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.906.

¹⁸⁰ Roskin, a.g.e., s.566.

¹⁸¹ Best, a.g.e., s.405.

lkelerinden daha farklı hatta ileri konumda olmasını sağlamış ve mevcut komünist rejimi ayakta tutmuştur.¹⁸²

Tiananmen Olayları ile aynı dönemlerde Sovyetler Birliği'nin kş sürecine girmesi ve sonunda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Çin, uluslararası sistemde en büyük komünist devlet konumuna gelmiştir. Bu durum, Çin'i, yeni dünya düzeninde ABD ve Avrupa için bir tehdit unsuru haline getirmiştir.¹⁸³ Bunun yanı sıra Tiananmen Olayları sırasında Çin'i ziyarete gelen Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Gorbaçov, olayları Çin'in kendi iç sorunu olduğunu ve dışarıdan herhangi bir müdahalenin doğru olmayacağını vurgulamıştır.¹⁸⁴ Sovyetler Birliği'nde de aynı dönemlerde benzer sorunların yaşanması Tiananmen Olayları'na ABD ve Avrupa lkeleri gibi sert tepki göstermesinin önüne geçmiştir. Gorbaçov'un Çin ziyareti ve olaylar karşısındaki bu tutumu iki ülke arasındaki ilişkilerde bir yakınlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

2.2.2.3. Deng Xiaoping Dönemi Dış İlişkiler

2.2.2.3.1. ABD ile İlişkiler

Deng Xiaoping'in Çin yönetiminde yeniden söz sahibi olduğu yıllarda yanı başında patlak veren Vietnam-Kamboçya Savaşı'nda, taraf olduğu Kamboçya'nın karşısında Sovyetler Birliği'nin Vietnam'ı desteklemesi Çin'i endişelendirmiştir. Bölgede Sovyet gücünün etkin olmasını önlemek için Çin, bölgedeki komünist olmayan ve tarafsız politika izleyen Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (ASEAN) lkelerle temasa geerken¹⁸⁵ ABD de bu bölgedeki gücünü korumak için Çin ile ilişkilere önem vermeye başlamıştır.¹⁸⁶

1972 yılında ABD Başkanı Nixon'ın Çin ziyaretinden sonra iki ülke arasındaki ilişkilerde yumuşama süreci başlamış ve bu süreç Deng Xiaoping'in ekonomik reform ile piyasa ekonomisine geçiş çabaları ile devam etmiştir.

¹⁸² Oktay, **a.g.e.**, s.444-447.

¹⁸³ Best, **a.g.e.**, s.405.

¹⁸⁴ Armaoğlu, **a.g.e.**, 907.

¹⁸⁵ Dedeoğlu, **a.g.m.**, s.331.

¹⁸⁶ Best, **a.g.e.**, s.402-403.

ABD'nin Çin'e olan ilgisinin temelinde şüphesiz o bölgede Çin-Sovyetler Birliği arasında yaşanan ideolojik ve ekonomik çatışmada Sovyetler Birliği'ne karşı bir denge politikası yatmaktaydı. Bunu da "Anti-Sovyet Stratejik Ortaklık" adı altında değerlendirmiştir.¹⁸⁷ Çin-ABD ilişkilerini yumuşatan bir diğer etken de, 1950'den itibaren ekonomisine destek olan Sovyetler Birliği'nin 1970'ten itibaren yetersiz kalmasına karşılık ABD ve diğer Batı ülkelerinin Çin'e yatırım yapmaya başlaması olmuştur.¹⁸⁸

Deng Xiaoping'in başlattığı reformlarla hızla büyümeye başlayan Çin'in kontrolünü sağlamak amacıyla da ABD, Çin ile olan ilişkilerinde daha yumuşak adımlar atmaya özen göstermiştir. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi Çin ile Sovyetler Birliği gerilimini artırırken ABD'nin bu bölgedeki hesaplarını yeniden yapmasına neden olmuştur. Tayvan politikasındaki değişim de bu değişen hesapların en iyi örneğidir.

Çin'in 1971 yılında BM'ye üyeliğinin ardından Çin dış politikasında dönüm noktalarından biri de 1 Ocak 1979'da ABD Başkanı Jimmy Carter tarafından tanınarak uluslararası kamuoyunda Çin'in resmi temsilcisi olarak kabul edilmesi olmuştur. Bu karar ile Çin'in Tek Çin politikası da resmen başlamıştır. ABD'nin Çin'i resmen tanımmasının ardından aynı ay içinde gerçekleşen Deng Xiaoping'in ABD ziyareti hem iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde hem de uluslararası alanda olumlu etki yaratmıştır.¹⁸⁹

Ancak Deng Xiaoping döneminde ilişkilerin sorunsuz olduğu söylenemez. Tayvan konusunda ABD'nin net bir tavır koymaması ve bunun yanında Tayvan'a silah satışını gündeme getirmesi Çin'i rahatsız etmiştir. İki ülke arasındaki ticari ilişkilerde de zaman zaman problemler yaşanmıştır. ABD'nin Çin'e yaptığı tekstil ve teknoloji ithalatında kısıtlama yapması Çin'in hoşuna gitmemiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Mesut Hakkı Çaşın, "Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Yeni Parametreleri", Geleceğin Süper Gücü Çin, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.92.

¹⁸⁸ Çakmak, a.g.m., s.113.

¹⁸⁹ "Deng Xiaoping'in ABD Gezisi", http://turkish.china.org.cn/china_key_words/2017-03/30/content_40526502.htm (Erişim Tarihi: 17.04.2018)

¹⁹⁰ Çakmak, a.g.m., s.127.

Ekonomik gelişmeler ve ticari ortaklıklara karşı Çin'in insan hakları ve demokratikleşme konularındaki tutumu ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle Tiananmen Olayları'nda Çin'in izlediği yol iki ülke arasındaki ilişkilerde duraklamaya neden olmuştur. Bu olaylara en büyük tepki ABD'den gelmiştir. 1972 sonrası Mao Zedong-Nixon döneminde yumuşamaya başlayan Çin-ABD ilişkileri, bu olay sonrasında yeniden gerilmiştir. Ekonomik olarak liberalleşme yolunda olan Çin'in komünizmden uzaklaştığını düşünen ABD, Tiananmen Olayları sonrasında aslında durumun hiç değişmediğini fark etmiştir. ABD tepki olarak, Çin'e ekonomik yaptırımlarla birlikte Çin ile olan askeri ilişkileri de durdurma kararı almıştır.¹⁹¹ ABD'nin bu kararı, siyasi ve askeri kurumlar arasındaki bağı koparmasının yanı sıra liderler arasındaki ilişkilerin de kesilmesine neden olmuştur.¹⁹² Deng Xiaoping'e göre Tiananmen Olayları'nın ardında ABD vardı. Bu nedenle de ilişkilerde geline noktanın sorumlusu olarak bunu düzeltecek olan da yine ABD idi. Deng Xiaoping'in bu yaklaşımı Çin atasözü "*Düğümü çözmek onu bağlayana düşer*"¹⁹³ ile birebir uyumaktadır. Bunun yanı sıra Deng Xiaoping ABD'nin yaptırım tehditlerini de ciddiye almayarak Çin'in tek başına da var olmaya devam edebileceğini savunmuştur.

1980-1989 yılları arasında iki ülke arasındaki ilişkilere yön veren olgu yine Sovyetler Birliği olmuştur. Ancak bu dönemde gerek siyasi ve gerekse ekonomik olarak güç kaybetmeye başlayan Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkinliğinin azalması bölgede dengelerin değişmesine neden olmuştur. 1970li yıllarda bölgedeki Sovyet tehdidine karşı yakınlaşan iki ülke 1980'lerde bu tehdidin ortadan kalkmasına rağmen birbirine karşı temkinli davranmaya özen göstermiştir. Her iki ülke de Sovyetler Birliği'nin azalan etkisi ile bölgede oluşan boşluğu doldurmak adına böyle bir yol izlemiştir.¹⁹⁴

¹⁹¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 906-907.

¹⁹² David Shambaugh, "Çin-Amerikan Stratejik İlişkileri: Ortaklıktan Rekabete", **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, (haz. Yılmaz Tezkan), Ülke Kitapları, İstanbul, 2002, s.66.

¹⁹³ Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne...**, s.508.

¹⁹⁴ Dedeoğlu, a.g.m., s.333.

2.2.2.3.2. Sovyetler Birliği ile İlişkiler

Önceki bölümde de belirtildiği gibi 1960lı yıllarda bozulmaya başlayan ilişkiler, 1969 yılında iki ülke arasında çatışmalara kadar varan sınır anlaşmazlığı sorunu ile iyice gergin bir hal almıştır. Bununla birlikte 1972’de ABD Başkanı Nixon’ın Çin ziyaretinin ardından Çin’in yüzünü ABD’ye dönmesi bir zamanlar sıkı dost olan iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. 1976 yılında Mao’nun ölümünden sonra Sovyetler Birliği ilişkilerin yeniden düzeleceği beklentisi içine girmişse de bu beklentisi boşa çıkmış, Çin-ABD ilişkileri kaldığı yerden devam etmiştir. Giderek iyileşen Çin-ABD ilişkilerine karşılık Sovyetler Birliği, sınırlarında dolaylı da olsa ABD varlığından rahatsızlık duymaya başlamıştır.

Diğer taraftan Çin’in sınırlarında yaşanan askeri çatışmalar ve gerginlikler Çin’i tedirgin etmekteydi. Vietnam ile Kamboçya arasındaki savaş hali ve 1979 yılında Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali, Çin’i bu konuda dolaylı olarak taraf haline getirmiştir. Ne ilginçtir ki önceki yıllarda kardeş Sovyetler Birliği bu savaşlarda Çin’in karşısında yer almıştır. Neticede iki ülke arasındaki ilişkiler de bu duruma bağlı olarak iyice bozulmuştur.

Sovyetler Birliği’nin 1979 yılında Afganistan’ı işgal etmesinin ardından 1980’de Çin, Sovyetler Birliği ile görüşmeleri ve sınır ticaretini durdurma kararı almıştır. 1983 yılından itibaren Çin-Sovyetler Birliği ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Sovyetler Birliği’nde Brejnev döneminin sona ermesinin ardından iki ülke ilişkilerinde yapıcı adımlar atılmaya başlanmıştır. Çin Dışişleri Bakanı Huang Hua’nın Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Brejnev’in cenazesine katılması ve Çin’in Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmeye önem verdiğini dile getirmesi iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır. Esasında Çin’in Sovyetler Birliği ile yakınlaşmasında, ABD’nin Tayvan konusunda Çin’i rahatsız eden tutumu da etkili olmuştur.¹⁹⁵ Bunu takip eden yıllarda iki ülke arasında sınır ticareti yeniden başlamış, 1984 yılında bilimsel ve ekonomik işbirliği anlaşmaları yapılmıştır. Ancak bu gelişmelere rağmen Afganistan, Vietnam-Kamboçya sorun olmaya devam etmiştir.

¹⁹⁵ Carol Lee Hamrin, “China Reassesses the Superpowers”, *Pacific Affairs*, Vol. 56, No.2, (Summer, 1983), s.209-231.

1980 sonrasında özellikle ABD yönetiminin silahlanmaya ağırlık vermesi ve teknolojik olarak bu alandaki gelişimi Sovyetler Birliği'nin yetersizliğini daha da görünür hale getirmiştir. Bunun yanı sıra Sovyet halkının artık komünist olmayan diğer ülke halkının yaşamları hakkında daha çok bilgi edinmeye başlaması hem kendi yöneticilerine hem de komünizme olan inancını zayıflatmıştır.¹⁹⁶ Bölgedeki etkinliğinin de azalması endişesi Sovyetler Birliği'nin Çin'e olan tutumunu değiştirmiştir.

Bu dönemde ABD'nin Tayvan konusundaki Çin'i rahatsız eden tutumuna karşılık Çin, Sovyetler Birliği ile 1985 yılında Mikhail Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nin yeni lideri olmasının ardından Çin-Sovyetler Birliği arasındaki gerilim azalmaya başlamıştır. Gorbaçov'un hem iç hem de dış politikadaki ılımlı tavrı iki ülke arasında yapıcı adımların atılmasını sağlamıştır. Gorbaçov dış politikada Avrupa, ABD ve Çin'e yönelerek bir süper güç olarak uluslararası alanda söz sahibi olmaya çalışmıştır. Afganistan'daki Sovyet askeri gücünü azaltarak sınır anlaşmazlıklarının müzakereler yoluyla çözülmesine önem veren Gorbaçov'un bu tutumu ilişkilerin gelişmesinde büyük rol oynamıştır.¹⁹⁷ Gorbaçov, bir yandan Afganistan ve Moğolistan'dan çekilirken diğer yandan da Vietnam'a desteği azaltarak hem Çin ile ilişkileri düzeltme hem de dünya sosyalizminin desteğini kazanmayı ve böylece ABD'ye karşı konumunu güçlendirmeyi hedeflemiştir.¹⁹⁸

1970'lerde iyice belirginleşen ideolojik ayırım ve çatışma 1989 Mayıs'ında Deng Xiaoping ve Gorbaçov görüşmesiyle onarılmış ve böylece iki ülke arasındaki temel sorunlardan biri giderilmiştir.¹⁹⁹ Gorbaçov'un Çin'i ziyaret etmesi ve bu ziyaret sırasında yaşanan Tiananmen Olayları sonrası başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin Çin'e karşı sert tavrına karşılık Sovyetler Birliği'nin Çin'i destekleyen tutumu Çin-Sovyetler Birliği ilişkilerine olumlu yansımıştır.

Sovyetler Birliği, kendi içinde baş gösteren ekonomik ve siyasal sorunlar nedeniyle 1988 yılından itibaren Çin için bir tehdit olmaktan çıkmıştır.

¹⁹⁶ William H. McNeil, **Dünya Tarihi**, (Çev. Alâeddin Şenel), İmge Kitabevi, 15. Basım, Ankara, 2013, s.743.

¹⁹⁷ Dedeoğlu, **a.g.m.**, s. 334-336.

¹⁹⁸ Umut Bekcan, "**Yeni Dünya Düzeninde Rusya Çin İlişkileri**", Phoenix Yayınevi, Ankara 2013, s. 18.

¹⁹⁹ Rajan Menon, "Rusya ve Çin Arasındaki Stratejik Yakınlaşma", **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, (Hazırlayan: Yılmaz Tezkan), Ülke Kitapları, İstanbul, 2002, s.97.

2.2.2.3.3. Japonya ile İlişkiler

Tarihleri boyunca çok kez karşı karşıya gelen bu iki devletin ilişkileri daha çok savaşlarla anılmaktadır. Japonya'nın Çin üzerindeki yayılcı politika izlemesi, özellikle II. Dünya Savaşı'nda Çin-Japon Savaşı ve bunun Çin üzerindeki yıkıcı etkileri nedeniyle ikili ilişkilerin normale dönmesi uzun süre almıştır. Öyle ki Japonya'nın Çin'de yaptığı tahribat ve kıyım, iki ülke arasında büyük bir nefretin doğmasına neden olmuştur.²⁰⁰

Çin-Japonya ilişkilerinde normalleşme süreci, 1971 yılında ABD ile Çin ilişkilerinin iyileşmesi ile başlamıştır. Bu süreçte ilişkiler siyasi yönden daha çok ticari alanda yoğunlaşmıştır. 1972 yılında Japonya Başbakanı Tanaka Kakuei'nin Çin'i ziyareti ve imzalanan Ortak Bildiri ile iki ülke arasında 40 yıla yakın süren düşmanca ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.²⁰¹ Çin-Japonya yakınlaşmasına karşı Sovyetler Birliği tepki ile yaklaşmış ve bunun kendine karşı atılmış bir adım olarak yorumlamıştır. Çin-Japonya ilişkilerini yakından takip eden Sovyetler Birliği 1978 yılında Vietnam ile dostluk anlaşması imzalayarak o bölgede Japonya'nın Çin'e; ABD'nin de Vietnam'a yakınlaşmasını engellemeye çalışmıştır. ABD, Çin-Japonya'nın gelişen ilişkilerini Sovyetler Birliği'nin aksine olumlu karşılamıştır. ABD, Uzak Doğu'da etkin bir Sovyetler Birliği'ne karşı Çin-Japonya yakınlaşmasını bir denge unsuru olarak görmüştür.²⁰²

Ancak Japonya ile Çin arasında 1972 ile başlayıp 1978 yılında pekiştirilen ilişkiler sonraki yıllarda etkin bir hale dönüşmemiştir. İki ülke arasında etkilerini bugün de hissettiren bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Öncelikle Çin'in, Tayvan'la Japonya arasında kalan ve etrafında zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının bulunduğu tahmin edilen Senkaku Adaları üzerinde hak iddia etmesi ilişkilerde soruna neden olmaktadır. Öte yandan iki ülke ilişkilerinde bu adalar ile birlikte Doğu Çin Denizi'nin egemenlik sorunu da göze çarpmaktadır. İki ülkenin münhasır ekonomi alanının belirlenmesindeki zorluk, gerginliği

²⁰⁰ Emine Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", **Bilge Strateji**, Cilt:2, Sayı:3, Güz 2010, s. 1-28.

²⁰¹ A. Mete Tunçoku, **Japonya-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri**, ASAM Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002, s.73.

²⁰² Tunçoku, **a.g.e.**, s.98-100.

artırıcı bir faktördür.²⁰³ Bu konu, ilerleyen bölümlerde ÇHC'nin Bölgesel Güvenlik Sorunları başlığı altında detaylandırılmıştır.

2.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Çin Dış Politikası

9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılıp 3 Ekim 1990'da Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinin ardından 26 Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin feshedilerek Rusya Federasyonu'nun bağımsızlığını ilan etmesiyle sona eren Soğuk Savaş'ın ardından yeni bir dünya düzeninin temelleri atılmaya başlanmıştır. Özellikle 1975-1985 yılları arasında yaşanan ve Soğuk Savaş'ın önemini azaltarak mevcut düzende yaşanan gelişmeler, onun başlangıcı olarak da değerlendirilebilir. Bu sona sürükleyen en büyük değişim şüphesiz ekonomik alanda yaşanan gelişmelerdir. Uluslararası ticaretin artması ile Asya'daki gelişmekte olan ekonomiler (Çin, Hindistan gibi) yükselişe geçmiş ve mal fiyatlarının düşüşü, kapitalist ülkeleri zenginleştirirken komünist bloktaki ülkelerle birlikte onların müttefiki Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonominin yanı sıra Batı'daki teknolojik gelişmelerin askeri güce etkisi iki blok arasındaki uçurumu daha da derinleştirmiştir.²⁰⁴

Yukarıda değinilen ekonomik gelişmelerin en dikkat çeken boyutu Çin ekonomisinde yaşandığı bir gerçektir. Ekonomik gelişme ve dışa açılan Çin'in dış politikası da bununla doğru orantılı olarak değişim göstermiştir. 1990'dan sonraki yıllarda Çin ekonomik alanda kendine özgü bir kapitalist sistem kurarken, siyasi alanda ÇKP'nin öncü ve dış politikada ise dünya kapitalizmine açılarak bölgesel gücünü koruma politikalarına öncelik vermiştir.²⁰⁵

Çin'deki yüksek büyüme hızı enflasyona neden olmuş, dış rekabet gücünü arttırmak isteyen Çin 1994'de devalüasyona başvurmuştur. Yapılan devalüasyon ekonomide dengeleri yeniden sağlayarak Çin'in rekabet gücünü, ihracat ve dış

²⁰³ Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın ...", s. 1-28.

²⁰⁴ Best, a.g.e., s.,515.

²⁰⁵ Güler, a.g.m., s.296.

ticaretteki payını artırmıştır. Çin, doğrudan yabancı yatırımlar için cazibe merkezi haline gelmiştir.²⁰⁶

Jiang Zemin'in, 2001 yılında ÇKP'nin 80. Kuruluş yıldönümünde özel girişimcilerin ve yerli/yabancı şirket çalışanlarının da ÇKP'ye üyelik yolunu açma önerisi, 2002 yılında yapılan 16. Kongre'de karar haline getirilmiştir. Böylelikle önceleri sadece işçilerin ve köylülerin üye olabildiği ÇKP'ye, kongrede tüzük değişikliğiyle ileri güçler dediği kapitalistlerin de üye olabilmesinin önünü açmıştır.²⁰⁷ "Üç Temsil Teorisi"* denilen bu reformla birçok kişinin tepkisini çekse de, sosyalizme geçiş ekonomisi hızla tasfiye edilerek dev adımlarla kapitalist ekonomiye geçiş süreci başlamıştır. Bu dönemde kendi halkına karşı komünizm, yabancı yatırımcıya karşı da kapitalizm anlayışı ön plana çıkmıştır.²⁰⁸

Bu dönemde Çin yönetiminde, Jiang Zemin (1992-2003), Hu Jintao (2003-2012) ve Xi Jinping (2012-) söz sahibi olan liderlerdir.

2.3.1 Jiang Zemin Dönemi Çin Dış Politikası (1992-2003)

Deng Xiaoping döneminde düşük profilde bir dış politika izlenirken, Tiananmen Olayları'nın etkileri ile değişmeye başlayan Çin siyasi hayatının yanı sıra Soğuk Savaş'ın ardından oluşan yeni dünya düzeninin ve gelişen Çin ekonomisinin de etkisiyle hem bölgesel hem de uluslararası ilişkilerde daha aktif bir Çin karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁹

Jiang Zemin, çevre diplomasisi ile 1989 Tiananmen Olayları'nın dış ilişkilerde sebep olduğu tahribatı düzeltmeyi hedeflemiştir. Komşu ve çevre Asya ülkeleri ile ilişkileri iyileştirme girişimlerinde bulunarak Asya-Pasifik bölgesinde

²⁰⁶ Selim İnançlı, Ahmet Kamacı, "Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisi ile Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi", **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, sayı:2, Haziran 2010, s. 139-140.

²⁰⁷ Serije Sezen, **Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü**, TODAİE Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2016, s.79-80.

* Üç Temsil Teorisi ile ÇKP'nin her zaman Çin'in ileri üretici güçlerinin gelişme taleplerini, ileri kültürünü ve Çin halkının temel çıkarlarını temsil etmesi kast edilmektedir. 2002 yılında düzenlenen ÇKP 16. Ulusal Kongresi'nde, "Üç Temsil Teorisi", Marksizm, Mao Zedong Düşüncesi ve Deng Xiaoping Teorisi'yle birlikte ÇKP'nin yönlendirici düşüncesi olarak fikir birliğiyle kabul edilmiştir.

<http://turkish.cri.cn/862/2012/11/04/1s144092.htm>, (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

²⁰⁸ İnançlı, Kamacı, **a.g.m.**, s.139-140.

²⁰⁹ Zhiqun Zhu, **China's New Diplomacy Rationale, Strategies and Significance**, 2. Baskı, Londra, 2015, s.8.

yükselen bir güç olmaya çalışmıştır.²¹⁰ Bu bağlamda ŞİÖ'nün kuruluşunda oynadığı rol bu diplomasinin bir parçası niteliğinde kabul edilebilir. Jiang Zemin ne Deng Xiaoping kadar ideolojiye ilgisiz, ne de Mao Zedong gibi ideolojik bir liderdi. Onun için önemli olan politik olarak doğruyu uygulamaktı.²¹¹

1980'lerde ekonomik alanda başlayan liberalleşme süreci, yeni dünya düzenin uluslararası aktörlerinde ve küresel güç dengelerinde yaşanan değişiklikler Çin'in küresel bir ekonomik güç olmasına zemin hazırlamıştır. Bu zeminde, Çin'in küreselleşme sürecine dahil olması kaçınılmaz olmuştur.²¹² Gelişen ve büyüyen ekonomisi ve ticari potansiyelini hem iç politikada hem de dış politikada etkin şekilde kullanmaya çalışan Çin, liberal ekonominin yeniliklerine ayak uyduracak bir iç ortam (anayasal, siyasi, hukuki) oluşturmaya yönelik adımlar atmaktan kaçınırken, oluşturduğu 'Çin Pazarı' kozunu dış politika kararlarının bir parçası haline getirmiştir.²¹³

"Ne olursan ol, Çin'e gel. Yatırım yap" mantığıyla hareket eden Çin, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne üye olarak kapitalizm sürecine dahil olmuş ve uluslararası alanda en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken ülkelerden biri konumuna gelmiştir. 2002'de özel sektörün ekonomideki rolü teşvikler sayesinde arttırılmış ve ilerleyen yıllarda özel mülkiyet hakkını yasalaştırmıştır. Bu bağlamda Çin'in DTÖ üyeliğine kabul edilmesi Jiang Zemin'in Çin adına en büyük başarısı olarak kabul edilebilir.²¹⁴

2.3.2. Hu Jintao Dönemi Çin Dış Politikası (2003-2012)

Hu Jintao, Mao Zedong'un izlediği politikanın tersine, geleneksel bilgiye ve öze dönüş yapmıştır. Konfüçyüs öğretilerini yeniden yürürlüğe koyarak Konfüçyüs mirasının popüler kültür içinde kutsal değerler arasında yer almasının önünü açmıştır.²¹⁵ Bu açıdan bakıldığında hem devlet otoritesindeki beyanlarda hem de

²¹⁰ Marc Lanteigne, **Chinese Foreign Policy: An Introduction**, Routledge, 2009, p.109.

²¹¹ Zhiyue Bo, "Hu Jintao and the CCP's Ideology: A Historical Perspective", **Journal of Chinese Political Science**, Vol. 9, No. 2, Fall 2004.

²¹² Şatlık Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul, 2007, s.316.

²¹³ Amanov, **a.g.e.**, s.317.

²¹⁴ İnançlı, Kamacı, **a.g.m.**, s. 139-140.

²¹⁵ Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne**, s.587.

uygulanan politikalarda Konfüçyüs'ün etkilerinin ve Konfüçyanizm'in yükselişinin en belirgin hale geldiği ve bu etkinin Çin'in dış politika ilkelerine en çok yansıdığı dönem olduğunu söylemek mümkündür.²¹⁶ Sadece Çin sınırlarında değil, dünyanın birçok ülkesinde Konfüçyüs Enstitüleri'nin kurulması; 2008 Pekin Olimpiyatları'nda geleneksel Konfüçyüs öğrencilerinin canlandırılması da bu dönemde Çin'in özüne dönüş sürecinde Konfüçyüs'e atfettiği önemin bir göstergesidir.

Bu dönemde barışçıl yükseliş* ya da barışçıl kalkınma teorisi uluslararası alanda en çok gündeme getirilen konulardan birisi olmuştur. Konfüçyüs öğretilerinin temelini oluşturduğu ve Zheng Bijian'ın 2002 yılında ortaya koyduğu bu teoriye göre, yeni bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzen arayışı içinde olan Çin'in, geçmişte dünyayı savaşa sürükleyen Almanya veya Japonya'nın izlediği yolu seçmesi söz konusu değildir. Bunun yanı sıra Çin, Soğuk Savaş döneminde yaşanan küresel egemenlik çekişmesi gibi bir çekişmenin de bir parçası olmayacaktır. Çin'in dünyaya meydan okuma gibi bir niyeti olmadığına dikkat çeken Zheng Bijian bunun tam aksine Çin'in asıl amacının dünyaya uyum sağlamak ve kendi kalkınma planını hayata geçirmek olduğunu vurgulamıştır.²¹⁷

Hu Jintao liderlik yaptığı dönem boyunca Çin'in dünyaya karşı bu barışçıl yaklaşımını savunmuş ve ispat etmeye yönelik adımlar atmıştır. 2005 yılında BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmasında çok kutuplu dünya düzeninde Çin'in demokratikleşme çabası içinde olduğunu ve barışsever bir ulus olarak bu düzene zarar vermektense çok barışa, istikrara ve dünya refahına hizmet ettiğini vurgulamıştır.²¹⁸

Önceki dönemlerde ekonomi ve ticari ilişkiler üzerine yoğunlaşan Çin dış politikası Hu Jintao döneminde bu alanların yanı sıra güvenlik konusu da Çin dış politikasında önem arz etmeye başlamıştır. Bir yandan büyük güçlerle dengeli ilişki kurmaya özen gösterirken, diğer yandan da bölgesel bir güç olmak adına

²¹⁶ Cemre Pekcan, "Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 72, No. 4, 2017, s. 1127 – 1155.

* Barışçıl Yükseliş(Barışçıl Kalkınma) teorisi, çalışmanın 3. Bölümünde "Çin'in Yumuşak Güç Algısı" başlığı altında detaylandırılmıştır.

²¹⁷ Zheng Bijian, "China's Peaceful Rise to Great-Power Status", **84 Foreign Affairs**, sayı 5 (Eylül/Ekim 2005), s.22.

²¹⁸ Kissinger, **a.g.e.**, s.596.

komşu ülkeler için bir tehdit olmadığını gösteren ılımlı ve barışçıl politikalar izlemiştir. Özellikle de 1997’de yaşanan Asya finansal krizinde Amerika’dan umduğu yardımı bulamayan Güneydoğu Asya ülkelerinin Çin ile ticari ilişkilerini yoğunlaştırması ve bu sayede yakın ilişkilerin kurulması önemli rol oynamıştır. Bu durum Çin’in komşu ülkeler üzerindeki olumsuz algının yıkılmasında etkili olmuştur.²¹⁹

2.3.3. Xi Jinping Dönemi Çin Dış Politikası (2012-?)

2012 yılının Kasım ayında toplanan ÇKP’nin 18. Ulusal Kongresi sonunda Çin’in yeni lideri olarak Xi Jinping göreve gelmiştir. Xi Jinping’in Hu Jintao’dan sonraki ÇKP Genel Sekreteri olacağı, 2007 yılında Merkez Parti Komitesi’nin üyeleri ve partinin ileri gelen isimlerinin katıldığı bir toplantıda belirlenmiştir. Hu Jintao dahil önceki liderlerin (Jiang Zemin, Zhao Ziyang, Hu Yaobang) Deng Xiaoping tarafından belirlenirken Xi Jinping’in adının oylamaya dayalı olarak belirlenmesi, ÇKP içinde demokrasiyi geliştirmeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilmektedir.²²⁰ Buradan da anlaşılacağı gibi Çin yönetimindeki bu gelişmeler, Çin’deki pek çok alana da yansımış ve yansımaya devam etmektedir.

18. Ulusal Kongre’de konuşan Xi Jinping, ÇHC’nin Çin’e özgü sosyalizm yolundan ayrılmadan “Çin Rüyası”nı gerçekleştirmeye devam edeceğini söylerken bu rüyanın güçlü bir Çin ve zengin bir halka sahip olmak olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Çin’in dünyayı, dünyanın da Çin’i tanıması ve bunun için de diğer ülkelerle karşılıklı anlayış içinde hareket etmek gerektiğine dikkat çekmiştir.²²¹

Görevdeki ilk beş yılında, 30 yıl önce oluşturulan Deng Xiaoping modelini geliştirmiş ve Çin siyasetine kendi tarzında bir yön çizmiştir. Çin’in kendi sınırları içindeki kontrolcü tavrını aynı şekilde komşu ve bölge ülkeleri üstünde de

²¹⁹ Murat Öztuna, “İç Dinamikler, Bölgeselleşme ve Küresel Güç Olmak”, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=3470>, (Erişim Tarihi: 19.03.2019)

²²⁰ Oktay, a.g.e., s.433-434.

²²¹ Foreign Languages Press, *Çin’in Yönetimi Xi Jinping*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, s. 35-37.

göstermektedir.²²² Deng Xiaoping döneminde dış politikadaki “yeteneklerini sakla ve zamanını kolla”-düşük profilli dış politika- yaklaşımı, Xi Jinping döneminde yavaş yavaş terkedilerek yerini yeni koşullar oluşturan inisiyatif sahibi, daha etkin ve küresel bir dış politika almıştır.

Göreve geldikten kısa bir süre sonra Mayıs 2013’te Filistin Lideri Mahmud Abbas ile yaptığı görüşmede Filistin-İsrail anlaşmazlığının çözümü için öneride bulunması, Çin dış politikasının artık başka devletlerin eylemlerine tepki olmaktan çıkıp açık, uzun vadeli ve küresel stratejinin bir parçası olma yolunda adımlar atacağına bir göstergesi niteliğindedir.²²³

Pragmatik bir lider olarak Xi Jinping’in Çin’in yumuşak gücünün aktif olarak kullanmasının yanı sıra, Çin’in sert gücünün de ihtiyatlı şekilde kullanılması konusunda kesin ancak esnek bir dış politika izlediğini söylemek mümkündür. Xi Jinping bir yandan, ülke içindeki desteği kazanmak ve Çin’in ulusal çıkarlarını korumak için milliyetçi söylemini pekiştirmeye yönelik adımlar atarken diğer yandan da Çin’i barışçıl ve büyük bir güç markası haline getirmek için etkili kamu diplomasisi yöntemlerini kullanmaya çalışmaktadır.²²⁴

Çin siyasi tarihi üç ana değişim süreci geçirmiştir. Bu süreçlerin ilki, Mao Zedong’un liderliğinde fakir ve savaştan çıkmış yorgun bir ülkeyi yeniden ayağa kaldırmaya yönelik devrim süreci, ikincisi, Deng Xiaoping’in başlattığı ekonomik açılım ile başlayan zenginleşme süreci ve son olarak da Xi Jinping’in gerçekleştirmek istediği Çin Rüyası yani her alanda küreselleşme sürecidir. Xi Jinping, Ekim 2017’de ÇKP’nin 19. Ulusal Kongresi’nde yaptığı konuşmada Çin’in geçirdiği önceki süreçlere de atıfta bulunarak “*Çin milleti ayağa kalktı, zenginleşti ve güçlendi - ve şimdi gençleşmenin parlak beklentilerini kucaklıyor...*

²²² Elizabeth C. Economy, “**The Problem With Xi’s China Model: Why Its Successes Are Becoming Liabilities**”, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-03-06/problem-xis-china-model> (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

²²³ Chang Liao, Nien Chung, “China’s New Foreign Policy Under Xi Jinping”, **Asian Security**, vol. 12, No: 2, 2016, p.83.

²²⁴ Sheng Ding, “Engaging Diaspora Via Charm Offensive and Indigenised Communication: An Analysis of China’s Diaspora Engagement Policies in the Xi Era”, **Political Studies Association**, vol. 35(3-4), 2015, p. 234.

*Çin'in merkeze yaklaştığı ve insanlığa daha fazla katkı sağladığı bir dönem olacak.*²²⁵” ifadesi ile gelecek beş yıllık sürede izleyeceği yolu tarif etmiştir.

2.3.4. Çin Dış Politikasında Uluslararası Örgütlerin Rolü

Bu dönemde Çin dış politikasında devletler ile ilişkilerin yanı sıra uluslararası örgütlerle olan ilişkiler de dikkat çekmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslar üstü ve kurumsal yapıların öne çıktığı yeni düzende Çin de yerini almıştır. Özellikle 1980li yıllarda başlayan reform hareketleri ile birlikte Çin'in uluslararası kurumlara katılıma yönelik faaliyetleri ekonomi, kültür, bilim ve teknoloji alanlarının yanı sıra bölgesel güvenlik, silah kontrolü, çevre sorunları ve hatta insan kaynakları gibi geleneksel olmayan alanları da kapsamaya başlamıştır.²²⁶

Çin dış politikasında artık çok taraflılık ilkesi ön plana çıkmış ve bu yönde özellikle uluslararası kurumsal yapı ve örgütler içinde yer almaya başlamıştır. Şanghay Beşlisi'nin (Şanghay İşbirliği Örgütü-ŞİÖ) kurulmasında oynadığı rol, 2001 yılında DTÖ'ye kabulü, ASEAN ile olan ilişkiler gibi örnekler Çin'in bu çok taraflı dış politikasının birer göstergesi niteliğindedir.

2000li yıllara gelindiğinde ekonomik gelişmelerle birlikte Çin'in hızlı gelişimi dünya kamuoyunda dikkat çekmeye başlamıştır. Çin'in 2001 yılında DTÖ'ye kabul edilmesinin ardından Asya-Pasifik ülkelerinin de bu yöndeki adımları, Batı dünyasını etkisi altına alan küreselleşme sürecinin Asya-Pasifik bölgesinde de hızlanmasında etkili olmuştur. Bölgedeki gelişmeleri destekleyen ve takip eden Japonya, AB ve diğer Batı ülkelerinin Asya-Pasifik ülkeleri ile ticari ilişkileri geliştirmeye yönelik adımları, bölgenin ticari hacmini artırırken ülkeler arasında sağlanan işbirliklerinin kurumsal yapılar ve örgütler çerçevesinde yürütülmesinde etkili olmuştur. Böylece küreselleşme ile birlikte bölgeselleşme süreci de başlamıştır. Her ne kadar bölgeselleşme, küreselleşmeye karşıt bir olgu olarak görünse de esasında bölgeselleşme süreci, küreselleşen dünyanın rekabet

²²⁵ Tom Phillips, "Xi Jinping Heralds 'New Era' Of Chinese Power At Communist Party Congress", <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/18/xi-jinping-speech-new-era-chinese-power-party-congress> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

²²⁶ Mustafa Tüter, **Çin Gücü Statükoya Karşı Yeni Arayışlar**, Kopernik Yayınları, İstanbul, 2018, s.308-309.

ortamına ayak uydurabilmek için küreselleşme aktörlerinin bölgesel işbirliği içinde hareket ederek bu süreçte gücünü artırması olarak algılanmaktadır.²²⁷

2.3.4.1. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)

1967 yılında Bangkok'ta Endonezya, Filipinler, Singapur, Malezya ve Tayland'ın Bangkok Deklarasyonu'nu imzalaması ile kurulmuş olan ASEAN, daha sonraki yıllarda Brunei Sultanlığı (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya (1999)'nın katılımıyla bugünkü halini almıştır.²²⁸

SSCB'nin dağılması ile sona eren Soğuk Savaş'ın ardından başta Orta Asya ve çevresi olmak üzere kıta genelinde bölgesel çok taraflılığa giderek artan bir ilgi ortaya çıkmıştır.²²⁹ Bu bağlamda, Güneydoğu Asya'da bulunan ülkeler arasında daha çok sosyal ve ekonomik yardımlaşma ve dayanışmayı sağlama amacı ile kurulan ASEAN, bu amaç doğrultusunda bir yandan üye ülkeler arasında, diğer taraftan üçüncü ülkelerle ticareti ve işbirliğini geliştirmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapmış; özellikle endüstri projeleri alanında başarı elde etmiştir.²³⁰

Çin yakaladığı yüksek büyüme hızı ve oranı ile paralel olarak askeri güç açısından da bölgede yükselen bir güç konumuna gelmiş, bölgedeki güç dengesi değişmiştir. Ancak bölge ülkeleri, Çin'in bu artan gücü ile bölgede tek söz sahibi olmasından rahatsızlık duymaktadır. Buna karşılık Çin'in bölgenin en geniş pazarı niteliğinde olması bölgedeki ülkelerin Çin'e kesin tavır koymalarının önüne geçmektedir. Çin ise hem kendi etki alanını geliştirmek hem de bölgede barışçıl bir düzenin kurulması adına bölgeselleşme sürecini güçlendirmeye çalışmakta ve ASEAN'a destek olmaktadır.²³¹

²²⁷ Atilla Sandıklı, İlhan Güllü, "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi", **Geleceğin Süper Gücü Çin**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.264.

²²⁸ <http://asean.org/asean/about-asean/> (Erişim Tarihi: 25.06.2018)

²²⁹ Harris, **a.g.e.**, s.81.

²³⁰ Sandıklı, A., Güllü, İ., **a.g.m.**, s.264.

²³¹ Poi Sothirak, "**Büyük Güçlerin Rekabeti Arasında ASEAN'ın Güvenlik Sorunları**" http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26747/buyuk_guclerin_rekabeti_arasinda_aseanin_guvenlik_sorunlari (Erişim :17.07.2018)

Çin, ASEAN'a üye olmamıştır ancak 1997 yılında Japonya ve Güney Kore'nin de katılımıyla ASEAN+3*(APT-ASEAN Plus Three)'ün kurulması ile bölgede daha aktif olmaya başlamıştır.²³²

2.3.4.2. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

Asya, Afrika, Pasifik bölgesi ve Latin Amerika ülkelerini kapsayan ekonomik işbirliği esas alan bir oluşumdur. 1989 yılında bu oluşum için görüşmelere başlanmış 1993 yılına kadar devam eden gayri resmi diyalogların ardından 1993 yılından itibaren düzenlenen APEC Ekonomik Liderler Toplantıları ile bölgede daha fazla stratejik yönlendirme ve değerlendirmeler yapılması sağlanmıştır. APEC, dengeli, kapsayıcı, sürdürülebilir, yenilikçi ve güvenli büyümeyi teşvik ederek ve bölgesel ekonomik bütünleşmeyi hızlandırarak bölge halkı için daha fazla refah yaratmayı hedeflemektedir.²³³ 21 üyeden* oluşan APEC, dünya nüfusunun %40'ını, dünya milli gelirinin %56'sını ve dünya ticaret hacminin %48'ini oluşturmaktadır.²³⁴

APEC, resmi olarak bir örgüt değildir. Yalnızca bölge ülkelerin düzenli olarak katıldığı bir forum niteliğindedir. Uluslararası alanda tüzel ve kurumsal bir kişiliği olmasa da dünya ekonomisi ve ticaretinin en büyüğü üç ülkenin bu oluşum içinde yer alıyor olması APEC'i fiili olarak Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik alanda geniş çaplı bir örgütlenme girişimi haline dönüştürmektedir.²³⁵ Asya ve Amerika kıtası arasındaki ilişkilerin merkezinde olan APEC, küresel ilişkilerin düzenlenmesi açısından da önemlidir. APEC aracılığıyla ekonomik ve ticari ilişkiler bağlamında sermayenin bölgeler arasındaki hareketini kolaylaştırmaya

* ASEAN+3, Çin, Kuzey Kore ve Japonya'nın Doğu Asya işbirliğini ekonomi, ulaşım, bilgi ve teknoloji gibi çeşitli alanlarda ve düzeyde daha da güçlendirmek, derinleştirmek; enerji güvenliği, doğal gaz geliştirme, petrol stoklama, yenilenebilir enerji gibi konularda karşılıklı sorun ve endişeleri gidermek amacıyla 1997'de oluşturulan işbirliğidir. 1999 yılından itibaren kurumsallaştırılmıştır. <https://aric.adb.org/initiative/association-of-southeast-asian-nations-plus-three-cooperation-on-energy-transport-and-information-communications-technology> (Erişim Tarihi: 07.05.2019)

²³² <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.07.2018)

²³³ <https://www.apec2018png.org/apec-2018> (Erişim Tarihi: 08.05.2019)

* APEC üyeleri: ABD, Avustralya, Brunei Sultanlığı, Kanada; Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Singapur, Tayland (kurucu üyeler); Çin, Rusya, Tayvan, Hong Kong, Meksika ve Papua Yeni Gine, Peru, Şili, Vietnam. <https://www.apec.org/About-Us/About-APEC/History> (Erişim Tarihi: 07.05.2019)

²³⁴ http://statistics.apec.org/index.php/apec_psu/index_noflash (Erişim Tarihi: 08.05.2019)

²³⁵ Davut Ateş, **Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı**, Dora Basım Yayın, 2. Baskı Bursa, 2014, s.317-318.

yönelik kararlar alınması sağlanmaktadır. Her ne kadar ekonomik işbirliği temelinde kurulmuş olsa da 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası sorunlarla ilgili politik kararlar da alınmaya başlanmıştır.²³⁶

Çin'in APEC kapsamında ABD ile aynı çatı altında olması ve ortak hareket etmesi esasında ikili ilişkilerin somut bir göstergesidir. Ancak son yıllarda Çin-ABD ilişkilerindeki olumsuz hava APEC toplantılarına da yansımaktadır. ABD Başkanı Donald Trump'ın 2018 yılında Papua Yeni Gine'de düzenlenen toplantıya katılmaması, iki ülke arasındaki ticaret savaşının ciddiyetini ortaya koymuştur. Çin, toplantıda üye devletlerin adaletsiz ticari uygulamalar konusunda ABD yanlısı tutumuna tepki göstererek, tarihinde ilk kez APEC sonuç bildirgesinin yayınlanmasına engel olmuştur. Ayrıca, Donald Trump'ın Asya-Pasifik bölgesindeki yapılanmaların toplantılarına katılmaması (ASEAN ve APEC) bu bölgenin ABD için öncelikli olmadığı izlenimi bırakmaktadır. Bu durum da Çin'in bölgedeki etkinliğini artırması için uygun zemini hazırlamaktadır.²³⁷

2.3.4.3. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Sovyetler Birliği'nin dağılması Orta Asya'da birçok devletin bağımsızlığını ilan etmesine neden olmuştur. Orta Asya'daki bu köklü ve etkili değişim ile birlikte Rusya-Orta Asya-Çin coğrafyasında sınır sorunları gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Rusya'nın Orta Asya'daki konumunun zayıflamasının yanı sıra Çin'e komşu yeni devletlerin ortaya çıkması Çin aleyhinde yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan bu değişiklikler Çin'i iç ve dış politikasını yeniden gözden geçirmeye sevk etmiştir.

Bölgede yaşanan sınır ve güvenlik sorunlarının yanı sıra ayrılıkçı hareketler ile terör faaliyetlerinin önlenmesine yönelik ortak hareket etme amacıyla 1996 yılında Çin'in öncülüğünde Şanghay'da bir araya gelen Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından "Şanghay Beşlisi" kurulmuştur. Terör ve sınır

²³⁶ Peköz, a.g.e., s.419.

²³⁷ Simon Tisdall, "Despite APEC Drama, China is Winning The Fight For The Pacific, Step By Patient Step", <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/20/despite-apec-drama-china-is-winning-the-fight-for-the-pacific-step-by-patient-stepthe> (Erişim tarihi: 24.05.2019)

uyuşmazlıklarının çözümü için yola çıkan Şanghay Beşlisi, ekonomik, siyasi ve askeri işbirliği alanlarında da etkin olmaya başlamıştır. 2001 yılında Şanghay'da düzenlenen Devlet Başkanları Zirve toplantısında uluslararası düzeyde ve üye ülkelerde yaşanan gelişmeler ışığında, terörizm, ayrılıkçılık ve köktencilikten kaynaklanan tehditlerle mücadeleye yönelik işbirliğinin daha etkin şekilde yürütülmesi için Şanghay Beşlisi'nin bölgesel bir örgüt haline dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede 2000 yılında gözlemci üye statüsündeki Özbekistan'ın "Şanghay Beşlisi"ne katılımına ilişkin bir Ortak Deklarasyon kabul edilmiş ve 6 ülke tarafından imzalanan "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Kurulmasına Dair Deklarasyon" ile ŞİÖ resmen hayata geçirilmiştir.²³⁸

ŞİÖ'nün temel hedefi, bir yandan üye ülkeler arasında karşılıklı güveni ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirirken, diğer yandan bölgede politik, ticari ve ekonomik, bilimsel ve teknolojik, kültürel gelişmelerle birlikte eğitim, enerji, ulaşım, turizm, çevresel koruma ve diğer alanlarda barışı, güvenliği ve istikrarı güvence altına almak ve korumak; demokratik, adaletli ve rasyonel uluslararası düzen için yeni bir kuruluşa doğru yönelmektir.²³⁹

Çin, Şanghay Ruhunu ortaya çıkaran, ŞİÖ'nün kurumsallaşmasının öncüsü, ekonomik lokomotif ve sürükleyici gücüdür. Çin, Orta Asya bölgesindeki hammadde ve enerji kaynaklarının Doğu Türkistan üzerinden Çin'in kalkınmış bölgelerine aktarmak için bölgede güvenliği ve barışı kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Bunun yanı sıra 1978 yılında Deng Xiaoping tarafından ortaya konulan ve 1987'de hayata geçirilen kalkınma planını tamamlamak için bölge devletleri ile ortak bir noktada buluşma yoluna gitmiştir.²⁴⁰ Kısaca Orta Asya, Çin için Doğu Türkistan'daki ayrılıkçı hareketlerin kontrol edilmesi, ihtiyaç duyduğu enerjinin temini, bölgede istikrarın devamlılığını sağlamak ve ekonomik işbirliklerin geliştirilmesi adına stratejik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda ŞİÖ, Çin'in Orta Asya

²³⁸ <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26.06.2018)

²³⁹ SCO, <http://www.sectsc.org/EN123/brief.asp> (Erişim Tarihi: 26.06.2018)

²⁴⁰ Erkin Ekrem, "Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeliği", <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107> (Erişim tarihi: 12.10.2015).

bölgesiyle tarihinde ilk defa yapıcı ilişkiler kurmasına ve bölgede etkin bir aktör olmasına fırsat sunan bir platformdur.²⁴¹

Soğuk Savaş sonrası Orta Asya'da devam eden bir güç oyunu vardır. ŞİÖ de bölgede olduğu gibi dünyadaki güç oyunu için de önemli bir örgüttür. Bu nedenle ŞİÖ, bölgedeki güç oyunlarına dahil olmak için Çin'in etkili aracı olarak görülebilir.²⁴²

2.3.4.4. BRICS

Brezilya, Rusya ve Hindistan ve Çin'i "BRIC" ya da "Dört Büyükler" adı altında toplanan, küresel ekonomik ve siyasi konularda üst düzeyde fikir alış verişi yapmaya ve görüş birliği sağlanan sorunlarla ilgili olarak uluslararası alanda ortak hareket etmeye yönelik bir oluşumdur. İlk görüşme 2006 yılında New York'ta yapılmıştır. 2009 yılında Rusya'da düzenlenen ilk BRICS Zirvesi'nde eşit, demokratik ve çok kutuplu bir dünya düzene vurgu yapılması oluşumun asıl hedefini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ekonomik olarak son yıllarda dikkat çeken bir ivme ile gelişim gösteren ve dünya ekonomisinde önemli bir yer tutan; coğrafi ve demografik açıdan da ilk sıralarda yer alan BRICS ülkeleri, bir araya gelerek yükselen ekonomik güçlerini küresel alanda ağırlıklarını artırarak jeopolitik konumlarına saygınlık kazandırmayı amaçlamaktadır.²⁴³ Bunun yanı sıra BRICS, gerçekleştirdiği iş birliğiyle uluslararası sisteme daha fazla ederek çok kutuplu dünya düzeninde gelişmiş devletlere bağımlılığı azaltmayı ve böylece yeni bir küresel ekonomik düzenine oluşturmayı hedeflemektedir. İlk üç zirvede ekonomi ağırlıklı kararlar alınırken sonraki zirvelerde küresel istikrarın ve barışın sağlanmasına dair alınan siyasi kararlar da alınmaya başlanmıştır. Alınan bu kararların yanı sıra, her geçen yıl zirvelere dünyanın farklı bölgelerinden örgüt veya devlet yetkililerinin davet edilmesi, BRICS'in yavaş yavaş küresel bir aktör haline dönüştüğünün bir göstergesidir. BRICS ülkelerinin ekonomik olarak

²⁴¹ Ferit Temur, *Yükselen Asya'da Şanghay İşbirliği Örgütü Dünü, Bugünü ve Yarını*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara, 2015, s.70.

²⁴² Şenol Taştekin, "Asya-Pasifik Bölgesinde Yaşananlar, Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Gelecekte Türkiye'nin Güvenliğine Olan Etkileri", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Bölümü Strateji Bilim Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.295-296.

²⁴³ Ersin Erçin, "Yükselen Ekonomilerin Küresel Etkinlik Arayışı: BRICS Oluşumu", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Dışişleri Bakanlığı Yayınları*, Sayı: 47, Ağustos 2014, s. 14.

yükselişe geçmesi ile küresel ekonomik sisteme yeni finansal kuruluşların dahil olması sağlanmıştır. Ulaşım, enerji, altyapı ve endüstriyel alanlarda finansal destek sağlamak amacıyla BRICS Yeni Kalkınma Bankası kurulmuştur. 100 milyar \$'lık banka sermayesinin 41 milyar \$'ı Çin'e aitken, Rusya, Brezilya ve Hindistan 18'er milyar \$; Güney Afrika ise 5 milyar \$ sermaye payına sahiptir.²⁴⁴

BRICS içinde Rusya ve Çin'in etkinliği daha fazladır. Her iki devlet de içinde buldukları coğrafyada güçlü örgütlenmeler ile kendilerine gerek ekonomik gerekse siyasi alanlar açarak dünya düzenindeki yerlerini sağlamlaştırmaya ve ABD eksenli düzeni değiştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu oluşumun kurumsallaşma sürecini henüz tamamlamamış olması ve üye devletlerin farklı siyasi ve ekonomik yapılara sahip olması bu yapının etkinliğini zayıflatan faktörlerdir.

2.3.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dış İlişkiler

2.3.5.1. Çin-ABD İlişkileri

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile yeni dünya düzeninde yerini alan Rusya'nın içinde bulunduğu kriz ortamı ABD'nin rakip algısını da değiştirmiştir. Bir zamanların güçlü rakibi Sovyetler Birliği'nin yerini Çin almaya başlamıştır. Hem ekonomik hem de askeri alandaki artan gücü ile Çin, ABD için bir tehdit unsuru haline gelmiştir.²⁴⁵

1989'da yaşanan Tiananmen Olayları'nın ardından iki ülke ilişkileri sıkıntılı ve durağan hale gelmiş hatta Çin'de artan azınlık, dinsel ve işçi grupların neden olduğu olayların arkasında ABD'nin olduğunu iddia eden Çin'in bu tavrı ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.²⁴⁶ 1997 yılında Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in ABD'yi ziyareti ile yeniden yumuşama dönemine girmiştir. Jiang Zemin bu ziyareti ile iki ülke arasında dostluğu, işbirliğini artırırken mevcut farklılıkların

²⁴⁴ Şerif Dilek, Deniz İstikbal, Merve Yanartaş, "Küresel Ekonomide Yeni Bir Güç Odağı: "BRICS", **Analiz Dergisi**, SETA, Sayı:256, Eylül 2018, s. 8.

²⁴⁵ Amanov, **a.g.e.**, s.315-317.

²⁴⁶ Dedeoğlu, **a.g.m.**, s.338-339.

ve sorunların tartışma ve toplantı yoluyla ortak bir zemin bulmayı amaçlamıştır.²⁴⁷ Yine bu dönemde silah satışlarının sınıflandırılması ve kitle imha silahlarının yaygınlaştırılması konusunda ABD ile ortak politika izlemesi ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir.

İkili ilişkileri olumlu yönde etkileyen bir diğer olay da 11 Eylül saldırılarıdır. Saldırılarından sonra uluslararası terörizmle mücadele kapsamında ABD, Rusya ve Çin ortak hareket etmiş, ABD bu iki ülkenin de onayını alarak Afganistan ve Irak'a operasyon düzenlemiştir. Çin'in bu operasyonlarda ABD tarafında yer alarak aslında Tibet ve Doğu Türkistan politikalarına meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Çin'in ABD'ye desteğinin bir diğer nedeni de, bu operasyonların ABD'nin demokratik devlet imajına zarar vermesi ve dünya kamuoyunun dikkatinin ABD'ye kayarak Çin üzerindeki baskıların azalacağına dair inanç olmuştur.²⁴⁸

Barack Obama'nın başkanlık döneminde Çin-ABD ilişkilerinde, ABD'nin Çin'e yönelik çevreleme politikası (Asya Pivot) dikkat çekmektedir. ABD, Çin'in kendi bölgesinde güçlenmesine ve ABD'yi bu bölgeden uzaklaştırmasına fırsat vermemek için Çin'in komşu ülkeleri ile yakın ilişkiler kurarak Çin'i bölgede etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Bölge ülkelerinin de güçlenen bir Çin'den duydukları rahatsızlık, ABD'nin bu konuda işini kolaylaştırmıştır. Asya Pivot politikası çerçevesinde bölge ülkeleri ile Trans Pasifik Ortaklığı (Trans Pacific Partnership-TTP); AB ile de Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (Transatlantic Trade and Investment Partnership-TTIP) için görüşmeler yapılmıştır. ABD'nin öncülüğünde yapılan görüşmeler sonunda 2015 yılında Trans Pasifik Ortaklığı Anlaşması imzalanmıştır. 12 ülkenin* imza attığı bu anlaşma ile Asya-Pasifik bölgesin ticaretinde mal ve hizmetlere ilişkin tarifelerin ve tarife dışı engellerin ortadan kaldırılarak ortak standartların belirlenmesi ve yeni bir serbest ticaret alanının oluşturulması planlanmıştır.²⁴⁹ Bu anlaşma her ne

²⁴⁷ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18030.shtml (Erişim Tarihi: 10.07.2018)

²⁴⁸ Ozan Örmeci, *Ejderin Ayak Sesleri Dünya Siyasetinde Çin Halk Cumhuriyeti*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2018, s.73.

* ABD, Avusturalya, Kanada Japonya, Vietnam, Malezya, Şili, Brunei, Yeni Zelanda, Peru, Singapur, Meksika

²⁴⁹ <https://ustr.gov/tpp/#text>, <http://tpp.mfat.govt.nz/text>, (Erişim Tarihi: 21.05.2019)

kadar ticari amaçlı gibi görünse de anlaşmanın özünde yer alan iş gücü, çevre ve fikri mülkiyet hakkı gibi konulardaki yaptırımlarla Çin'i o bölgede sıkıştırmak yatmaktadır.

Çin, ABD'nin TPP ve TTIP hamlesine Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık(Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP) ve Tek Kuşak Tek Yol Projesi ile karşılık vererek bölgedeki dengeyi korumaya çalışmıştır. Ancak 2017 yılında ABD'nin yeni başkanı Donald Trump, ABD öncülüğündeki bu iki anlaşmayı iptal etmiştir. Donald Trump'ın bu hamlesi Çin'in bölgede rahat bir nefes aldırırken, bölgedeki etkinliğini de artırmıştır. Ancak, Trump'ın gümrük vergilerini artırma kararı ikili ilişkilerde gerginliğe neden olmuştur. 2018'de alınan bu karar, Çin ile ABD'yi karşı karşıya getiren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin'in düşük kur politikası uygulaması nedeniyle ABD'nin dış ticaret açığının artmasına karşılık ABD, gümrük vergilerinde artışa giderek Çin'i zor durumda bırakmaya çalışmaktadır. 2019 yılında ilişkiler daha da gergin bir hal almıştır. ABD, Çin'in teknolojik alanda gösterdiği gelişimle birlikte ortaya çıkan teknoloji taklidi veya çalıntı teknoloji gibi etkenlerin kendi teknolojilerini ve ticaretini olumsuz etkilediğini ileri sürmekte ve Çin'e yönelik teknolojik yaptırımlar uygulamaktadır.

Mayıs 2019'da ABD, ulusal güvenlik nedeniyle yabancı firmaların ürettiği donanımların Amerikan telekomünikasyon firmaları tarafından kullanılmasını yasaklayan karar almıştır. Kararda herhangi bir marka, şirket belirtilmemesine rağmen Google'ın, Huawei'in kullandığı işletim sisteminin iptali yönünde bir karar alması, ABD'nin hedefindeki ülkenin Çin olduğunu göstermiştir ve bu durum ilişkilerdeki gerginliği artırmıştır.²⁵⁰ Çin yönetimi ise ABD'nin bu sert tutumuna karşılık daha sakin ve yapıcı yaklaşmakta ve Çin'in ulusal güvenlik tehdidi olarak gösterilmesinden rahatsızlık duymaktadır.

Dünyanın en büyük iki ekonomisi arasında giderek büyüyen bu ticari krizde iki tarafın da sert adımlar atması halinde yalnızca kendilerini değil, küresel

²⁵⁰ Ken Bredemeier, "Google to Restrict Huawei From Android Operating System", <https://www.voanews.com/a/google-to-restrict-huawei-from-android-operating-system/4924766.html> (Erişim Tarihi: 22.05.2019)

ekonomiyi de olumsuz yönde etkilemesi muhtemeldir. Çin, uzlaşmacı ve sakin tavrını koruması bu noktada son derece önemlidir. ABD'nin başlattığı bu ticari savaşa karşılık, Çin'in öncülüğünü yaptığı projelerinin (Tek Kuşak Tek Yol Projesi gibi) tamamen ekonomik kalkınma odaklı olduğunu dünyaya net ve açık şekilde ifade ettiği takdirde ABD karşısında daha güçlü bir konumda olması söz konusudur.²⁵¹

2.3.5.2. Çin-Rusya İlişkileri

Soğuk Savaş döneminde, özellikle de Mao Zedong döneminde ilişkiler ideolojik çerçevede şekillenirken Soğuk Savaş sonrasında daha çok çıkarlar doğrultusunda gelişim göstermiştir. Rusya'da 2000 yılında Vladimir Putin'in başkan seçilmesinin ardından iç istikrar sağlanmış ve bundan sonra Rusya dış politikada daha aktif ve etkin olmaya başlamıştır. Bu durum Çin-Rusya ilişkilerine de yansımıştır. 2000'den sonra ilişkiler enerji, ekonomi, güvenlik ve siyaset alanlarında hızla gelişmeye başlamıştır. Özellikle 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından ABD ve AB'nin yaptırımlarına karşılık Rusya Çin ile yakınlaşmaya başlamıştır.²⁵²

Çin'in gelişen ekonomisi ile ortaya çıkan ve giderek artan enerji ihtiyacı, iki ülke arasındaki ilişkide en belirleyici etken olmuştur. Çin doğal gaz ihtiyacının büyük bir kısmını Rusya ve Orta Asya'dan karşılamaktadır. Buna karşılık Rusya da Çin'den ucuz tüketim malları ihraç etmektedir. Çin ile Rusya arasındaki ilişkiler, askeri işbirliği alanında da olumlu yönde gelişim göstermektedir. Rusya'nın askeri teknoloji ve savunma sanayi alanında daha gelişmiş olması Rusya'yı Çin'in askeri teknoloji ithalatında en önemli pay sahibi yapmaktadır. Çin ile Rusya arasında silah ticaretinin yanı sıra, Rusya silah teknolojisini de Çin ile paylaşmaktadır. Ayrıca iki ülke ortak askeri tatbikatlar yapmaktadır. Bu

²⁵¹ Murat Öztuna, "Çin-ABD İhtilafı ve Uluslararası Sistemin Revizyonu", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-abd-ihtilafi-ve-uluslararasi-sistemin-revizyonu/1488271> (Erişim tarihi: 25.05.2019)

²⁵² Ergin Güneş, "Çin-Rusya İlişkilerinde Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 70, No. 4, 2015, s.841-842.

tatbikatlarla dünyaya, iki ülkenin Asya'daki askeri gücü gösterilirken NATO'ya da alternatif olmaya yönelik bir algı oluşturulmak istenmektedir.²⁵³

İki ülkenin ilişkilerinde sadece ticari, ekonomik ve askeri ihtiyaçlar etkili değildir. ABD'nin bölgede izlediği politikaların da bu yakınlaşmada büyük paya sahiptir. Hem Asya-Pasifik hem de Orta Asya ve Orta Doğu'daki etkinliğini artırarak tek kutuplu hakimiyetini devam ettirmeye çalışan ABD'ye karşı iki ülke denge ve stratejik ortaklık kurarak ABD'nin bu bölgedeki etkisini azaltmaya çalışmaktadır.

Çin'in son yıllarda ABD ile ticari alanda yaşadığı savaş hali, Çin'i Rusya'ya biraz daha yakınlaştırmaktadır. Çin, ABD'nin gümrük vergileri konusunda kendisine uyguladığı baskıya karşı Rusya ile olan askeri ilişkilerini daha sıkı hale getirerek ilişkilerini stratejik koordinasyon düzeyine sürdürmektedir.²⁵⁴

2.3.5.3. Çin-Hindistan İlişkileri

Soğuk Savaş döneminde Çin-Pakistan arasındaki askeri ilişkilerin artmasına karşılık Sovyetler Birliği-Hindistan arasında bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda iki ülke de sorunların müzakere yoluyla çözülmesi konusunda istekli olması aradaki gerginliği azaltmıştır. İki ülke arasında resmi bir ateşkes olmasa da Soğuk Savaş sonrasında 1993 ve 1996 yıllarında yapılan antlaşmalar ile herhangi bir çatışma ortamının oluşmasının önüne geçilmiştir.²⁵⁵

Soğuk Savaş sonrası hem Hindistan hem de Çin ekonomisi hızla büyümeye başlamıştır. Çin'in Hindistan'a göre daha erken ve hızlı büyümesi ve buna paralel olarak askeri açıdan da büyüyüp modernleşmesi Hindistan'ı rahatsız etmiştir. Ancak iki ülke arasında özellikle 2000li yıllardan itibaren artan ticaret hacmi dikkat çekmektedir.²⁵⁶

²⁵³ Peköz, a.g.e., s.99.

²⁵⁴ Sadık Ünay, "Çin-Rus Yakınlaşması ABD Karşısı Bir İttifaka Dönüşür mü?", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-rusya-yakinlasmasi-abd-karsiti-bir-ittifaka-donusur-mu/1389175> (Erişim Tarihi: 25.05.2019)

²⁵⁵ Sandıklı, "Asya'nın İki Devi,...", s.279.

²⁵⁶ Harris, a.g.e., s.169.

Çin ile Hindistan ilişkilerinde Pakistan bir gerilim noktası olmaya devam etmektedir ve Çin-Pakistan yakınlaşması zaman zaman ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır. Ancak bu noktada Hindistan'ın Çin'i bir tehdit olarak algılamasının önüne geçmek için girişimlerde bulunmaktadır. Çin Hindistan ile karşı karşıya gelmek istememektedir. Çünkü Çin, Hint Okyanusu üzerinden de enerji ve petrol kaynaklarına ulaşım sağlamaktadır ve son yıllarda gelişen Hint deniz kuvvetlerinin bu bölgedeki hakimiyeti Çin'i endişelendirmektedir.

Çin ile Hindistan arasında çıkarların korunduğu sürece gerilimden, şiddetten uzak karşılıklı bir çıkar ve denge ilişkisi söz konusudur. İki ülke, egemenlik hakkı ve içişlerine karışılmaması, ABD'nin bölgedeki etkinliğinin dengelenmesi, küresel ekonomide Batı hakimiyetinin engellenmesi ve silahsızlanma gibi birçok uluslararası konuda aynı görüşe sahiptir. Buna bağlı olarak da BM, DTÖ, G-20, ŞİÖ, BRICS gibi uluslararası platformlarda ortak bir tutum içinde hareket etmektedirler.²⁵⁷

2.3.5.4. Çin-Afrika İlişkileri

Çin'in Afrika kıtasına olan ilgisi 1980'li yılların öncesine dayanmaktadır. Bir zamanın sömürge toprakları olan Çin ve Afrika, bu ortak geçmişin ışığında yeni dünya düzeninde sürekli bir iletişim halinde olmuştur. Özellikle de 1955 yılında toplanan Bandung Konferansı ve sonrasında başlayan Bağlantısızlar Hareketi iki tarafın ilişkilerini güçlendirmiştir. Soğuk Savaş'ın blok devletlerine karşı tek başına direnmenin zor olduğunun farkında olan Afrika ülkeleri yeniden sömürge haline gelmemek adına aynı geçmişi paylaşan Çin ile ilişkileri güçlendirme yoluna gitmiştir.

1950-1970'li yıllar arasındaki dönemde ilişkiler daha çok sömürgeci devletlere karşı ortak bir tutum ve ideolojik yaklaşımlar içerisinde gelişirken, diğer taraftan da iki tarafın ulusal kimliklerini ortaya koyma çabası ön plana çıkmıştır.²⁵⁸ 1980'li yıllara gelindiğinde ise Çin geleneksel ve ideolojik

²⁵⁷ Harris, a.g.e., 170.

²⁵⁸ İbrahim Arslan, "Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 31, 2018, s. 125-142

politikadan uzaklaşarak modernleşmeye ve ticari hacmini artırmaya yönelmiş; bu durum Çin'in Afrika desteğini sınırlandırmıştır. Deng Xiaoping, Çin'in Afrika desteği konusunda Çin ekonomisinin yetersizliğine dikkat çekerek modernleşme süreci içerisinde yeterli ekonomik düzeye erişilmesinin ardından Afrika'ya desteğin devam edeceğini belirtmiştir.²⁵⁹

Çin ekonomisinin hızlı gelişimi Çin'in yeni pazar arayışına iterken Çin sanayisindeki büyüme ile birlikte Çin'in hammadde ve enerji ihtiyacı da artmıştır. Bu noktada Çin, yeni pazar ve kaynak arayışına girmiş ve Afrika kıtasına yönelmiştir.²⁶⁰ Yaşanan ekonomik ve ticari gelişmelerin yanı sıra Tiananmen Olayları gibi siyasal gerginliklerin ardından uluslararası alanda özellikle Batılı ülkelerle yaşadığı sıkıntılı dönem Çin'i alternatif arayışına itmiştir. Çin'in Batı tarafından yalnız bırakılması Çin'i Afrika kıtasına yönlendiren bir diğer etken olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında dünya siyaseti üzerinde büyük güç olma yolunda bir politika izleyen Çin, bunun için farklı bölgeler üzerinde etkili olmaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Zaten önceden de ilgili olduğu Afrika kıtası bu noktada Çin'in bu yöndeki politikalarına uygun bir zemin olmuştur. Çin büyük güç olma yolunda ilerlerken kapsamlı yatırımlarla Afrika'daki etkisini artırmaya başlamıştır. Çin, kendi ekonomisinin ihtiyaç duyduğu stratejik alanlara yatırımlar yapmaya önem vermiştir. Sermayesini birkaç alanda yoğunlaştırmıştır. Öncelikli olarak en çok ihtiyaç duyduğu petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına yatırım yapan Çin, önemli madenler ve sanayi yatırımlarının yanı sıra hammadde teminini sağlamaya; alt yapı ve tarım alanlarının geliştirmeye yönelik büyük yatırımlarda bulunmuştur/bulunmaktadır.²⁶¹

1990lı yıllarda ise artık enerji güvenliği Çin için stratejik bir önem kazanarak Çin ile ABD arasındaki rekabette Afrika kıtası kilit noktası haline

²⁵⁹ Giles Mohan, Marcus Power, "New African Choices? The Politics of Chinese Engagement", **Review of African Political Economy**, Cilt 35, No. 115, 2008, p.23-42.

²⁶⁰ Üngör, **a.g.m.**, s.33.

²⁶¹ Mustafa Peköz, "**Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya ve Yükselen Çin**", Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 314-315.

gelmiştir.²⁶² Bu dönemde Çin, Afrika ülkeleriyle bireysel ilişkilerini artırmaya ve güçlendirmeye yönelik adımlar atmıştır. Jiang Zemin, Çin ve Afrika ilişkilerinin daha da geliştirilmesi için 1995 ve 1996 yıllarında Afrika'yı ziyaret etmiştir. 1996 yılında ise Jiang Zemin uzun vadeli bir Çin ve Afrika ilişkisi için beş prensip belirlemiştir. Buna göre iki taraf da içtenliğe ve karşılıklı güvene dayalı bir dostluk, eşitlik ve birbirine saygı temelinde, karşılıklı çıkarları koruma ve geliştirme çerçevesinde, gelecek ve daha iyi bir dünya için birlikte hareket edecektir.²⁶³ Çin ile Afrika kıtası arasındaki ilişkiler, 2000 yılında Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) ile yeniden canlanarak daha etkin hale gelmiştir. Böylece Çin, Afrika ilişkilerini stratejik bir boyuta taşımıştır.²⁶⁴

Çin'in Afrika'da etkili olma amacı sadece ekonomik değil siyasi olarak da önemlidir. Özellikle BM Genel Kurulu'ndaki üyelerin üçte birini Afrika'daki ülkeler oluşturmaktadır. Bu açıdan Afrika ülkeleri ile olumlu ilişkiler Çin'in BM'deki elini güçlendirecektir. Ayrıca Çin'in yaptığı yatırım ve yardımlara karşılık Afrika'daki ülkelerin içişlerine, siyasi rejimlerine karışmaması, her iki tarafında siyasi yapılarının benzer olması (tek partili otoriter sistem), bu ülkeler nezdinde Çin'i daha güçlü ve cazip hale getirmektedir. Benzer siyasi yapıların bir diğer siyasal etkisi de, özellikle insan hakları gibi evrensel bir sorun karşısında Çin ve otoriter diğer Afrika ülkelerinin ortak paydada buluşarak birçok uluslararası platformda cephe oluşturmaya zemin hazırlamasıdır.

2.3.5.5. Çin-AB İlişkileri

Çin ile AB arasındaki diplomatik ilişkiler 1975 yılında başlamıştır. 1985 yılında Ticaret ve İşbirliği Anlaşması ile iki taraf arasındaki ilişkiler temel ortaklıktan kapsamlı stratejik ortaklığa doğru gelişmiştir. Çin-AB ilişkileri, Doğu ile Batı arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Ekonomik işbirliği ile başlayan ve her geçen yıl yükselen bir grafik çizmektedir. 1994 yılında Jiang Zemin'in Fransa ziyaretinde Avrupa ile ilişkileri dört temel üzerinde geliştirileceğini belirtmiştir.

²⁶² Mohan, Power, **a.g.m.**, p.30.

²⁶³ Nuraniye Hidayet Ekrem, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000)**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s.89.

²⁶⁴ <http://akademikperspektif.com/2015/06/26/cinin-afrika-kitasiyla-derinlesen-iliskileri/> (Erişim Tarihi: 12.07.2018)

Buna göre, uzun vadeli istikrarlı dostluk ve işbirliği kurma; karşılıklı saygı ve ortak yönü geliştirerek kültürel uyumu sağlama; karşılıklı çıkarları korumak; uluslararası sorunlarda müzakere ve işbirliğini geliştirme çerçevesinde ikili ilişkilere yön verilmiştir.²⁶⁵ 2003 yılında Kapsamlı Stratejik Ortaklık yapısının kurularak ilişkiler daha da derinleştirilmiştir. 2013'te Çin ve AB liderleri "Çin-AB Stratejik İşbirliği Gündem 2020"yi ilan etmişler, 2015 yılından itibaren Xi Jinping'in Avrupa ziyaretleriyle, bu gündemde yer alan adımlara bir hız verilmeye başlanmıştır.²⁶⁶

Tek Kuşak Tek Yol Projesi kapsamında da ilişkilerin yoğunlaştığı görülmektedir. Çin lideri Xi Jinping Mart 2019'da Avrupa ziyareti öncesinde, bu proje ile AB'nin Avrasya'ya sadece bağlantılık stratejisiyle kenetlenmeyeceğini aynı zamanda, küresel ekonomik sürdürülebilir kalkınmaya da yeni bir güç sağlayacağını ifade etmiştir.²⁶⁷

Çin AB ile yürüttüğü olumlu ilişkilerde, olası sorunlara karşı bütün Avrupa'yı karşısına almaktan çekinmektedir ve bu nedenle AB ülkeleri ile ikili ilişkilere önem vermektedir. Doğu Avrupa ülkeleri ile daha yakından ilgilenmektedir. Batı Avrupa ülkelerine göre daha az gelişmiş olan bu ülkelere yatırım ve finansman desteği ile bu ülkeler üzerinde bir etki alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Yine ekonomik gücünün de etkisi ile Almanya üzerinde de bir etki alanı oluşturmayı başarmıştır. Alman firmalarının Çin'deki üretim ve ihracat faaliyetleri Almanya'nın uluslararası alanda Çin aleyhine kararlarda daha yumuşak bir tutum içinde olmasına neden olmaktadır.²⁶⁸

2018 yılında patlak veren ABD-Çin ticaret savaşı, Çin ile AB arasındaki ilişkilere de yansımaktadır. Çin, ABD'ye karşı Avrupa ile ittifak kurması söz konusu olabilir. 25 Haziran 2018'de Pekin'de düzenlenen Çin-AB Yüksek Düzey Ekonomik ve Ticari Diyalogu ile Çin ile AB arasındaki stratejik ortaklığın güçlendirici adımlar

²⁶⁵ Ekrem, N., a.g.e., s.84-85.

²⁶⁶ Çiğdem Şahin, "Çin ve Avrupa Birliği'nin İpek Yolu Girişimleri ve Orta Asya'ya Yansımaları", **III. Beynelhalk Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Materyalleri**, Cilt 3, Bakü, s. 56.

²⁶⁷ "Haber Analiz: Xi'nin gezisi, Çin-AB ilişkilerinde parlak bir sayfa açacak", <http://www.criturk.com/haber/haber-lokasyon/haber-analiz-xinin-gezisi-cin-ab-iliskilerinde-parlak-bir-sayfa-acacak-83321> (Erişim Tarihi: 22.05.2019)

²⁶⁸ Ahmet Göncü, "Çin'in Avrupa Birliği Stratejisinden Çıkarılacak Dersler", 15.03.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-avrupa-birligi-stratejisinden-cikarilacak-dersler/771761> (Erişim Tarihi: 22.05.2017)

atılması ve çok taraflı ticaretin desteklenmesi için gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak Çin, ABD'ye karşı AB ile ittifak kurmak isterken AB'nin de Çin pazarının daha da açılması ve Çinli şirketlerin Avrupa'da daha fazla yatırım yapmasına yönelik talepleri söz konusudur. AB, ABD ile Çin arasındaki bu ticaret savaşına dahil olmak istemezken Çin de, bu konuda AB'nin karşı tarafta yer almasından endişe etmektedir.

2.3.5.6. Çin-Orta Doğu İlişkileri

Çin ekonomik olarak büyürken, diğer taraftan da bu ekonomik gücünün, üretiminin devamı için gerekli olan enerji konusunda dışarıya bağımlı bir ülkedir. Enerji konu olduğunda akla gelen ilk bölge şüphesiz Orta Doğu'dur ve Çin enerji ihtiyacının büyük kısmını buradan sağlamaktadır. Ayrıca, Çin'in 1980'lerden sonra Batı teknolojisini satın alamayan İran ve Suriye gibi ülkeler için önemli bir tedarikçi ülke olması Çin ile Orta Doğu arasındaki bir diğer bağı oluşturmaktadır²⁶⁹. Orta Doğu'dan petrol ithalatına karşılık bu bölgeye silah ve savunma sistemleri ihraç ederek ilişkileri dengede tutmaktadır.²⁷⁰

Bu bölgede yaşanan istikrarsızlıklar Çin'in hoşuna gitmemekte ve buraya komşu olan ilişkilerinde de bölge istikrarının korunmasını ön planda tutmaktadır. Çin, Arap ülkelerinin Batı karşıtı tutumlarını anti-emperyalist hareket olarak algılamış ve ilişkilerini de bu zemin üzerine oturtmaya çalışmıştır.²⁷¹ 1991'de ABD'nin Irak'a askeri müdahalede bulunmasına karşı Çin, ABD'nin tek taraflı güç kullanımına karşı bir politika izleyerek Irak'ta ikincil yaptırımları savunurken, Filistin sorununda da karşılıklı diyalog ile çözüm aranmasından yana tutum sergilemiştir.²⁷² Orta Doğu'daki reformları desteklerken bu reformların dışardan baskı olmadan yapılması gerektiğini savunmuştur.²⁷³

ÇHC'nin 2013 yılında yayınladığı Arap Politikası Raporu'na göre Çin'in bölge politikası, Suudi Arabistan, Mısır ve İran ziyaretlerinde de vurgulandığı gibi,

²⁶⁹ Üngör, "Çin'in Ortadoğu Politikası", *Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü*, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, s.154.

²⁷⁰ Sönmezöğlü, *Dış Politika...*, s.507.

²⁷¹ Üngör, "Çin'in Ortadoğu Politikası", s.128.

²⁷² Üngör, *a.g.m.* s.153.

²⁷³ Cenal Çakmak, "Amerikan Dış Politikası..." s.129

ortak ülkelere veya rejimlere kendi gereksinimlerine uygun yönde kalkınmaları; güvenliklerini ve istikrarı güçlendirmeleri; bölgede ve dünyada daha etkin bir rol oynamaları yönünde yardımcı olma yönündedir. Çin uygarlıkların birbirlerine saygı göstermeleri, ortak varoluş ilkesini desteklemeleri gerektiğini savunmaktadır.²⁷⁴

2.4. ÇHC'nin Güvenlik Algısı ve Bölgesel Güvenlik Sorunları

Her ülke gibi Çin de toprak bütünlüğü ve devlet egemenliğine büyük önem vermektedir. Çin'in geniş topraklarla birlikte tartışmalı kara ve deniz sınırlarına sahip olması, ulusal birliğini koruma ve tesis etme kaygısı ulusal güvenlik politikalarına da yansımaktadır.²⁷⁵

Jiang Zemin 2001 yılının Kasım ayında ÇKP'nin 16. Ulusal Kongresi'nde, yeni dünya düzeninde barışı tehdit eden unsurlara dikkat çekerek, bu unsurların gelecekte dünya barışını ve insanlığı ciddi tehlikelerle karşı karşıya bırakacağını ifade etmiştir. Jiang Zemin'in sözünü ettiği geleneksel tehdit unsurları etnik veya dini farklılıklar (ayrılıkçı ve aşırı hareketler) ve toprak anlaşmazlıklarından kaynaklanan çatışmalardır. Geleneksel olmayan tehditler ise terörizm, küresel suçlar, çevre ve sağlık sorunları, uyuşturucu trafiği gibi daha kapsamlı sorunlardır. Artık konu olan bu sorunlar sadece tek bir ülkeyi ya da bölgeyi değil tüm dünyayı etkiler hale gelmiştir. ABD dahil diğer büyük güçler de bu sorunları çözmek için tek başına yetersiz kalmakta ve bu nokta da devletler arasındaki işbirliği ve ortak hareket önem kazanmaktadır.²⁷⁶

Çin'in kurulmasında öncülük ettiği ŞİÖ'nün karar ve faaliyetleri de bu tür ortak harekete örnek gösterilebilir. ŞİÖ, "uç şer" olarak nitelendirdiği ayrılıkçılık, aşırıçılık ve terörizm ile mücadele konusunda üye devletlerin dayanışma içinde hareket etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.²⁷⁷ Esasında ayrılıkçılık ve aşırıçılık, hem devlete karşı olduğu, hem de terör eylemlerini içerdiği için

²⁷⁴ Ergin Yıldızoğlu, "Çin'in Orta Doğu Hamlesi", Cumhuriyet Gazetesi, 28.01.2016

²⁷⁵ Harris, a.g.e., s.90.

²⁷⁶ Sait Yılmaz, "Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri",

https://www.academia.edu/22187065/Y%C3%BCkselen_g%C3%BCC%C3%A7_%C3%87inin_g%C3%BCvenlik_politika_ve_stratejileri (Erişim Tarihi:06.10.2017)

²⁷⁷ Zehra Altındağ, "Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü", T. C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etüdüleri, 49/2016-1, s. 99-124.

terörizmin kapsamına girmektedir. Ayrılıkçılık Rusya’da Çeçenistan, Çin’de ise Doğu Türkistan’daki faaliyetlerin temeli iken, aşırıcılık ise daha çok Orta Asya’da din kökenli yaşanan sorunlar için kullanılmaktadır. Ancak Orta Asya’da giderek etkili olmaya başlayan aşırıcılık hareketleri doğrudan ayrılıkçı hareketlerle bağlantılı olduğu için hem Rusya’nın, hem de Çin’in güvenliğini tehdit etmektedir.²⁷⁸

Çin yönetimi, ülkenin bütünlüğünü korumak ve güvenliğini sağlamak adına tehdit olarak algıladığı bölgelerde etkinliğini artırarak gerek gördüğü yerlerde sert önlemler almaktan kaçınmamaktadır. Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasında devam eden sınır güvenliği ve istikrarına yönelik ayrılıkçı ve aşırıcı hareketler (Doğu Türkistan-Tibet sorunu) ile 11 Eylül terör saldırıları sonrasında bölgede artan ABD’nin askeri varlığı, Çin’in ulusal güvenliği açısından tehdit unsuru olarak kabul edilmektedir.²⁷⁹

Çin, Soğuk Savaş sonrasında daha da belirgin hale gelen bu tehditlerin ve sorunların ortadan kaldırılması için BM’nin otoritesine bağlı kalarak ve diğer ülkelerin de ortak çabasıyla adil, rasyonel yeni bir politik ve ekonomik düzen kurulması yönünde tavır sergilemektedir. Bununla birlikte Çin, dış politikasının en temel ilkelerinden biri olan birbirine saygı duyma ve birbirinin içişlerine karışmama ilkesi doğrultusunda dünya düzenindeki farklılıkları ortadan kaldırarak ortak bir zeminde birlikte gelişmeyi hedeflemektedir.²⁸⁰

2.4.1. ÇHC’nin Bölgesel Güvenlik Sorunları

ÇHC, ekonomik ve siyasi olarak gün geçtikçe gelişmekte ve güçlenmekte; buna paralel olarak da ulusal çıkarları büyümektedir. Bu büyüme, uluslararası ve bölgesel anlaşmazlıklar, terörizm, ciddi doğal afetler, salgın hastalıklar, stratejik deniz yollarının ve denizaşırı çıkarların güvenliği gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu durum Çin’in ulusal güvenliği açısından risk oluşturmaktadır.

²⁷⁸ Bekcan, **a.g.e.**, s. 100-101.

²⁷⁹ Nogayeva, **a.g.e.**, s.259.

²⁸⁰ Qimao, **a.g.m.**, s. 55.

Yukarıdaki haritada ÇHC'nin özerk bölgeleri ile birlikte siyasi sorunların yaşadığı bölgeler gösterilmektedir. Sorun yaşadığı bölgelerin başında Tayvan, Tibet, Doğu Türkistan, Hong Kong, Makau ve Güney ve Doğu Çin Denizi yer almaktadır.

2.4.1.1. Tayvan Sorunu

Tayvan, yüzölçümü itibariyle küçük ancak jeostratejik konumu itibariyle oldukça büyük öneme sahip, Çin'in kutsal bölgesi²⁸³; süper güç olma yolunda Çin'in olmazsa olmazı olarak kabul edilmektedir. Çin haricinde başka bir devletin kontrolünde olması durumunda Çin için büyük bir tehlike oluşturması söz konusudur ve bu nedenle Çin'in hem hava hem de deniz güvenliği için bir nevi güç kalkanı konumundadır. Çin'e uzaklığı 120 km civarındadır ve Çin'in Hainan eyaleti ile Tayvan adası arasında kalan Tayvan Boğazı, Çin'in deniz ticaretinin güvenliği açısından önemlidir. Bunun yanı sıra Çin'in doğu sahilini çevreleyen Güney Çin Denizi üzerindeki adalar, Çin'in Pasifik Okyanusu'na çıkmasını engellerken okyanusa açılan nokta Tayvan Boğazı'dır ve bu sayede Batı Pasifik'teki petrol ile diğer yeraltı zenginliklerine erişmesi söz konusudur.²⁸⁴ Bununla birlikte böyle stratejik olarak önemli bir bölgenin Çin'in haricinde başka devletin egemenliğinde olması, Çin'in ulusal güvenliği açısından son derece önemlidir.

I. Çin-Japon Savaşı (1894-1895)'nda Çin'in mağlup olmasından sonra Tayvan adasının kontrolü Japonya'ya geçmiş ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından Japonya adayı Çin'e geri vermek zorunda kalmıştır.* Bu sırada Çin topraklarında devam eden dönemin iktidar partisi ÇMP ile ÇKP arasındaki iç savaş (1927-

²⁸³ Steve Tsang, "The Importance of Taiwan to China", **Taiwan Impact on China Why Soft Power Matters More than Economic or Political Inputs**, (Ed. Steve Tsang), The Nottingham China Policy Institute Series, 2017, s.1.

²⁸⁴ Ekrem, N., **a.g.e.**, s.51-52.

* 1 Aralık 1943 tarihinde, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya şu ifadeyi içeren Kahire Bildirgesi'ne göre: "Üç büyük müttefikin amacı, Japonya'nın 1914'teki I. Dünya Savaşı'ndan bu yana Pasifik'te el koyduğu veya işgal ettiği tüm adalardan çıkartılması, ve Japonya'nın Çin halkından çalmış olduğu, Mançurya, Formosa (Tayvan) ve Pescadores (Penghu) gibi tüm toprakların Çin'e geri verilmesidir." 26 Temmuz 1945 tarihinde, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya "Kahire Bildirgesi'nin koşulları uygulanacaktır." şeklinde bir yinelemenin duyurulduğu Potsdam Bildirisi'ni imzalamıştır (daha sonra Sovyetler Birliği de bu bildiriye uymuştur). 15 Ağustos 1945 tarihinde, Japonya çekildiğini ilan etmiş, Potsdam ve Kahire Bildirgesi'ni koşulsuz olarak kabul etmiş ve Tayvan'ı Çin'e geri vermiştir. Bunun üzerine, Tayvan yeniden Çin topraklarına katılmış ve Çin egemenliği altına alınmıştır. <http://tr.china-embassy.org/tur/zt/t230471.htm>

1949), 1949 yılına gelindiğinde ÇKP'nin zaferi sonuçlanmış; ÇMP lideri Chiang Kai Shek ve diğer parti üyeleri Tayvan adasına kaçmış ve 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti'nin burada devam ettiğini ilan etmiştir. Bu durumda iki Çin devleti çıkmış ve uluslararası alanda Çin otoritesi temsil eden Çin Cumhuriyeti olmuştur. Sovyetler Birliği'nden sonra ikinci bir komünist rejimin uluslararası alanda tanınma ve söz sahibi olma riskini almak istemeyen ABD ve diğer Batılı ülkeler Çin Cumhuriyeti'ni kendi taraflarında tutmayı tercih etmişlerdir. ABD'nin güdümünde hareket eden Tayvan hükümetine en sert tepki doğal olarak ÇHC'den gelmiştir ve bu durum ÇHC ile Batı arasındaki ilişkilerin gelişmemesinde önemli rol oynamıştır. Ancak 1971 yılında ÇHC ile ABD ilişkilerinin normalleşmeye başlaması ve ardından ÇHC'nin BM'ye kabul edilmesi ile uluslararası alanda Tayvan hükümeti etkisini kaybetmiş ve yerini ÇHC'ne bırakmıştır.

Uluslararası alanda tanınan hükümet artık ÇHC hükümeti olsa da Tayvan'ın hala bir Çin toprağı olduğu konusunda hem ÇHC hükümeti, hem de Tayvan hükümeti görüş birliğine varmıştır.²⁸⁵ Zaten iki taraf arasındaki esas sorun, Tek Çin ilkesine bağlı olarak toprak çekişmesi değil; Tek Çin'i kimin temsil edeceği konusu olmuştur.²⁸⁶

Deng Xiaoping, 1979 yılında Çin'in Tayvan üzerindeki egemenlik ve kontrol hakkına dikkat çekerken bu bölgeye yerel özgürlük tanıyan bir politika oluşturmuştur. Deng Xiaoping aslında Tayvan'ın Çin ile birleşmesi konusunda oldukça hırslı olmasına rağmen egemenlik alanını genişletmek ve korumak için barışçıl adımlarla ilerlemeyi tercih etmiştir. Tayvan'ı topraklarına katmasındaki asıl neden jeostratejik endişeler değildi. ÇHC'ye göre, Tayvan'ın komünizm düşmanları tarafından yönetiliyor olması geçmişte yaşanan iç savaşın acılarını hatırlatmaktaydı ve Tayvan, ÇHC'yi işgal eden emperyalistlerin Çin'e yaşattığı acıların önemli bir sembolüydü.²⁸⁷

1988 yılında Tayvan cumhurbaşkanı Jiang Jingtou'nun ölümünden sonra yerine gelen Li Denghui ÇHC ile savaş durumunun sona erdiğini belirterek

²⁸⁵ Viotti, **a.g.e.**, s. 229-230.

²⁸⁶ Joseph S. Nye, David A. Welch, "**Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2015, s. 331.

²⁸⁷ Ezra Vogel, **Deng Xiaoping ve Çin'in Dönüşümü**, Modus Kitap, İstanbul, 2017, s. 479-480.

aradaki anlaşmazlığın çözümü için adım atmıştır. ÇHC ise sorunun çözümü konusunda, Tayvan'daki siyasi yapı için, ana yapının ve rejimin sosyalist düzene bağlı kalırken ekonomik olarak tıpkı Hong Kong ve Macau'da olduğu gibi kapitalist rejime bağlı kalmasını öngören “bir ülke iki sistem”i önermiştir. Tayvan ÇHC'nin bu tutumuna karşılık, birleşmenin olabilmesi için kendi rejiminin değil, ÇHC'deki sosyalist rejimin değişerek demokratikleşmesi gerektiğini savunmuştur.²⁸⁸

Tayvan siyasi yapısı 1986'da ilk muhalefet partisi olarak kurulan Demokratik İleri Partisi (DİP) ile köklü değişikliğe uğramış ve DİP, 1988 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı oy oranı itibariyle ÇMP'ye alternatif bir parti olduğunun sinyalini vermiştir. ÇMP'nin aksine Tayvan'ın bağımsızlığını, Tayvanlı kimliğini ve reformları savunan DİP, ÇHC tarafından hoş karşılanmamış, öyle ki ÇHC Tayvan'daki seçimlere müdahil olmaya çalışmış ancak, 2000 seçimlerini kazanarak iktidar olmuştur. Muhalif parti DİP'in iktidar olduğu dönemde ÇHC ile ilişkilerde gergin bir ortam oluşmuştur. Özellikle de 2003 yılında Tayvan cumhurbaşkanı Chen Shui-Bian'ın parlamentoya bağımsızlık referandumu yapma yetkisi tanıyan bir tasarı sunması ile aradaki gerilim iyice artmıştır.²⁸⁹ ÇHC için birleşme yolunda iki seçenek söz konusuydu, ekonomik bütünleşme ile birleşme veya Tayvan'ın olası bağımsızlık ilanı sonrası çıkacak savaş ile birleşme gerçekleşecekti. ÇHC, özellikle ikinci seçenek konusunda endişeliydi ancak 2008 seçimlerinde ÇMP'nin yeniden iktidara gelmesi ile bu endişesi azalmıştır.

2008 ve 2012 yılındaki seçimleri ÇMP lideri Ma Ying-jeou'nun kazanması, Tayvan halkı için bağımsızlığın değil statükonun ve ekonomik refahın daha önemli olduğunun bir göstergesi olmuştur. 2008'den sonra Çin-Tayvan ilişkileri de olumlu yönde ilerlemeye başlamış ve ÇHC'nin ilk seçenek olarak düşündüğü

* Tek Ülke İki Sistem: 1980'lerde dönemin ÇHC lideri Deng Xiaoping tarafından ortaya atılmıştır. Bu sisteme göre, dış politika dışındaki diğer konularda (ekonomi, güvenlik, siyasi atamalar...vb) yetkinin Tayvan'a bırakılması söz konusudur. aynı şekilde Hong Kong ve Macau bölgelerinin de ÇHC'ye katılması amaçlanmıştır. (Vogel, E., **a.g.e.**, s.479, Kenan Arıbaş, Muhammed Nafiz Hüdavendigar, **Siyasi Coğrafya Açısından Çin**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014, s. 260.)

²⁸⁸ Ekrem, N., **a.g.e.**, s.49.

²⁸⁹ Üngör, Ç., “Çin'in ‘Tek Ülke, İki Sistem’ Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau”, **Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 29.

ekonomik bütünleşme yolunda yapılan anlaşmalarla önemli adımlar atılmıştır. Tayvanlı yatırımcılar, önemli teknoloji üreticileri Çin’de büyük yatırımlar yapmaya; binlerce Tayvanlı Çin’de yaşamaya, çalışmaya başlamıştır. Aralık 2008’den itibaren de Çin-Tayvan arasında gemi ve uçak seferleri 60 yıl aradan sonra yeniden başlamıştır.²⁹⁰ 2015 yılında ÇHC lideri Xi Jinping ile Tayvan lideri Ma Ying-jeou 66 yıl sonra ilk kez bir araya gelerek tarihi bir görüşme yapmıştır. Görüşme sonunda iki taraf da geçmişte yaşanan üzücü olayların tekrarlanmaması ve sonraki nesillerin daha iyi geleceğe sahip olması için yeni bir sayfanın açıldığını ifade etmiştir.²⁹¹ Ancak taraflar arasındaki bu olumlu hava, 2016 yılındaki seçimleri Tayvan’ın bağımsızlığını savunan DİP’in kazanması ile yeniden tersine dönmeye başlamıştır.

Çin’in Tayvan ile birleşme yolunda üç noktaya önem vermektedir: ekonomik entegrasyon; Tayvan’ı uluslararası alanda yalnız bırakmak ve Tayvan’ın bağımsızlığını isteyenleri çevrelemek.²⁹² Tayvan bugün, ekonomik olarak Çin’e bağımlı hale gelmiştir. 1992 yılında Tayvan ihracatında Çin’in payı %1 iken 2010 yılında bu oran %43’e ulaşmıştır. Buna göre Çin, ABD ve Japonya’yı geride bırakarak Tayvan’ın en büyük ihracat pazarı haline gelmiştir. Bu gelişimde ekonomik ilişkilerin olumlu etkisinin yanı sıra, coğrafi yakınlık ve Çin ile ortak olan gelenek, kültür ve dilin etkisi de büyüktür. Çin, bu durumu Tayvan’daki siyasi ortamı etkilemek ve Tayvan hükümetine bir baskı aracı olarak kullanmaktadır.²⁹³ Günümüzde Tayvan’da her ne kadar Tayvan’ın bağımsızlığı üzerine siyasal söylemleri olan DİP’in iktidarda olsa da, Tayvan’ın ÇHC’ye olan ekonomik bağımlılığı bu söylemi eyleme dönüştürmesinin önüne geçmektedir.

Ekonomik olarak Çin’e bağımlı Tayvan, askeri açıdan ise ABD’nin kanatları altındadır. Çin’in artan ekonomik ve teknolojik kapasitesi ile birlikte özellikle Tayvan Boğazı’ndaki Çin askeri gücünün artması Tayvan için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Çin tehdidine karşılık olarak Tayvan, ABD’nin dengeleme

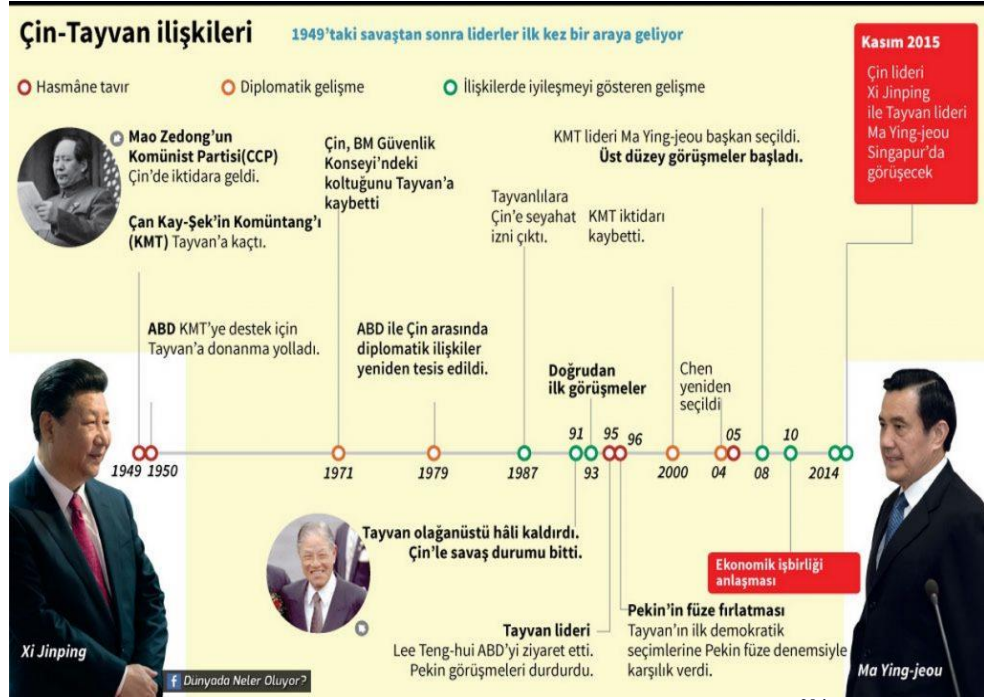
²⁹⁰ Selçuk Çolakoğlu, **Uluslararası İlişkilerde Kuzeydoğu Asya**, USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 255-256.

²⁹¹ <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting> (Erişim Tarihi: 02.12.2018)

²⁹² Mehmet Sami Denker, **2000’li yıllarda Asya-Pasifik Bölgesi’nin Güvenliği**, ASAM Yayınları, Ankara, 2000, s. 24.

²⁹³ Jacques, **a.g.e.**, s. 393-394.

politikasından yana hareket etmektedir. Bu durum da Çin ile ABD'yi Tayvan adası konusunda karşı karşıya getirmekte ve hatta ikili ilişkilerde kilit nokta durumundadır.

Şekil 1. ÇHC-Tayvan ilişkilerinin kronolojik tarihi (1949-2015)²⁹⁴

2.4.1.2. Tibet sorunu

Dünya'nın en yüksek bölgesi Himalayalar'ın üzerinde kurulmuş, Asya'nın kuzey ve güneyi arasındaki bir kale görünümünde olan Tibet, 1.2 milyon km²'lik yüzölçümü ile Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden sonra Çin'in ikinci büyük özerk bölgesidir. Ancak zorlu coğrafi koşulları bu bölgede yerleşimi olumsuz etkilemektedir. Buna karşılık sahip olduğu zengin yer altı kaynakları Tibet'i gerek Çin ve gerekse diğer devletler için önemli kılmaktadır. Dünyadaki lityum rezervinin yarısının; Asya'nın en büyük bakır yataklarının, uranyum, boraks, demir ve altın kaynakları Tibet topraklarında bulunmaktadır. Zengin yer altı kaynaklarının yanı sıra önemli bir su kaynağına da sahiptir. Asya'yı besleyen 7 önemli nehrin kaynağı Tibet'ten doğmaktadır.²⁹⁵ Jeopolitik konumunun getirdiği önemle birlikte Tibet'in bir diğer özelliği de önemli bir din ve kültür merkezi

²⁹⁴ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/tayvan-ve-cin-arasinda-tarihi-gorusme>, (Erişim Tarihi: 02.12.2018).

²⁹⁵ Fidan, a.g.e., s. 47-49.

olmasıdır. Tibet, Budizm dininin merkezi olarak kabul edilmektedir. Budizm ile Tibet kültürü birbiri ile bağdaştırılmaktadır.

Yaklaşık 1500 yıllık geçmişe sahip Çin-Tibet ilişkileri, 17. ve 18. yüzyıldan itibaren dini ve siyasi anlaşmazlıklardan kaynaklanan çatışmaya dönüşmüştür. Çin'deki Mançu Hanedanlığı döneminde Tibet, Çin egemenliğine girmiş ancak kendi dilinden, ordusundan ve hukuk sisteminden vazgeçmemiş hatta Çin'e vergi ödemeyi de kabul etmemiştir. 19. yüzyılda Çin, kendi içinde yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle Tibet üzerindeki etkisini kaybetmiş ve 1912 yılında imparatorluğun sona ermesinin ardından Tibet hükümeti Çin'den bağımsız şekilde hareket etmeye başlamıştır. Çin'in içinde bulunduğu sıkıntılı süreçten faydalanan Tibet'in dini lideri Dalay Lama, Çin'e karşı bir bağımsızlık mücadelesi başlatmışsa da 1950 yılında Çin, Tibet'in doğu bölgelerini işgal ederek Dalay Lama'yı Çin ile anlaşmaya mecbur bırakmıştır. 1951 yılında imzalanan "Tibet'in Özgürleşmesi İçin 17 Noktalık Anlaşma" ile Tibet, Çin egemenliğini kabul etmiştir. Ancak bu anlaşma hali sekiz yıl sürmüş, Çin'in Tibet'teki toprak yönetimine müdahale etmesi ve toprakları köylülere dağıtması buradaki toplumsal düzeni sarsmış ve toprak sahiplerinin tepkisini çekmiştir.²⁹⁶ 1959 yılında Tibet'te yeniden ayaklanmalar başlamıştır. ABD destekli bu ayaklanmalar Çin tarafından şiddetle bastırılmış ve Dalay Lama'nın Hindistan'a kaçması ile son bulmuştur. Dalay Lama'nın buradan Tibet'teki ayrılıkçı harekete yön vermesi Çin'in Hindistan ile olan ilişkilerine de yansımıştır. Hindistan, klasik Budizm kültürü ile Tibet Budizmi arasındaki tarihi bağa dayanarak Tibet üzerinde hak iddia etse de Tibet'teki mevcut özerkliğin garanti altına alınması halinde Çin'in Tibet üzerindeki egemenliğini kabul etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.²⁹⁷

Bütün bu karmaşanın yaşandığı Mao Zedong döneminde Tibet ile ilişkileri olumsuz etkileyen bir diğer olay da Kültür Devrimi sırasında tüm dini faaliyetlerle birlikte bu bölgede feodal yönetimi yasaklanması bunların yerine komünlerin kurulması olmuştur. Deng Xiaoping döneminde ise Çin, Tibet'in bağımsızlığı dışındaki bütün sorunların çözümü konusunda daha ılımlı, açık ve yapıcı politika

²⁹⁶ Fidan, a.g.e. s. 50.

²⁹⁷ Kissinger, **Çin: Düünden Bugüne...**, s. 238.

izlemiştir. Buna göre, Çin Tibet'teki toplumsal hayatı da göz önünde bulundurarak tapınakların yeniden ibadete açılmasına, Tibet dilinin yazı dili olarak da kullanılmasına ve hatta Tibet'in yönetim kadrosundaki Çinlilerin Tibetlilerle değiştirilmesine izin vermiştir. Bunun yanı sıra Çin, ekonomik alanda da Tibet'e uygulanan vergi ve satış kotalarını azaltarak Dalay Lama'nın gerek Tibet ve gerekse Batı nezdindeki etkisini azaltmayı hedeflemiştir. Dalay Lama'ya Çin ile yeniden iletişime geçme fırsatı vermiş ve Dalay Lama'nın Tibet'e gönderdiği heyeti kabul etmiştir. Ancak ılımlı başlayan görüşmeler Tibet milliyetçiliğinin ön plana çıkması ile olumsuz şekilde sonuçlanmıştır.²⁹⁸

Çin'in bu yaklaşımına karşılık Dalay Lama ise Tibet için Çin'deki siyasi yapıdan farklı olarak daha çok Batı tarzı demokratik bir siyasi yapıyı tercih etmiştir. 1982 ve 1984 yıllarındaki görüşmelerin sonuçsuz kalması da bu görüş farklılıklarından kaynaklanmıştır.²⁹⁹

Dalay Lama, Çin ile sonuçsuz kalan görüşmelerin ardından mücadelesini uluslararası alana taşıyarak hem ABD hem de Avrupa'nın desteği ile hareket etmeye başlamıştır. Bununla birlikte Dalay Lama'nın dini lider kimliği giderek siyasi bir lider görünümü kazanmıştır. Dalay Lama, 1980'lerin sonuna doğru bağımsızlık iddialarından vazgeçmiş ancak 1987 yılında ABD Kongresi'ne sunduğu Barış Planı'nda, Tibet'in silahsız bir bölgeye dönüştürülmesi; Çin'in Tibetlilerin temel insan haklarına saygı göstermesi; Tibetlilere karşı asimile ve şiddet uygulamalarına son vermesi; Tibetli siyasi tutukluların serbest kalması konusunda ABD'nin Çin'i teşvik etmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.³⁰⁰

1989 yılında Dalay Lama'nın bu barışçıl yaklaşımı ona Nobel Barış Ödülü'nü kazandırmıştır. Dalay Lama'nın Batı nezdinde böyle önemli hale gelmesi Çin'i rahatsız etmekte ve Çin, Dalay Lama'nın Batı'nın kendi iç işlerine karışmak için bir maşa olarak kullanıldığını düşünmektedir. Batı ve ABD'nin Tibet sorununa yaklaşımı ise, Tibet sorununun çözümünden çok bu sorunun

²⁹⁸ GOLDSTEIN, Melvyn C. “**The Dalai Lama's Dilemma**”, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1998-01-01/dalai-lamas-dilemma> (Erişim Tarihi: 21.11.2018).

²⁹⁹ Murat Çıplak “Çin'de İnsan Hakları ve Ayrılıkçı Hareketler”, **Çin Gölgesinde Uzak Doğu Asya**, (der. Deniz Ülke Arıboğan), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 245-246.

³⁰⁰ Goldstein, **a.g.m.**, s. 88.

devamından yanadır. Böylelikle bu sorunla mücadele etmek zorunda kalan Çin'i zayıf duruma düşürerek Tibet'i pazarlık için bir koz olarak kullanmak istemektedir.

1959 ayaklanmasının yıldönümünde 10 Mart 2008'de Tibet'te yeniden ayaklanmalar, protesto gösterileri başlamıştır. 1959'dan sonra en kötü ayaklanma olan bu son ayaklanmada Tibetli protestocular birçok Han Çinlisine ait işyerini yağmalarken çok sayıda can kaybı yaşanmıştır.³⁰¹ Ayaklanmaya neden olarak, Tibet Özerk Bölgesi'ne verilen özerkliğin teoriden öteye geçmeyerek yönetim kadrosundaki Çinli sayısının Tibetli sayısından giderek fazla hale gelmesi, kültürel ve dini özgürlüğün olmaması, zenginleşen Çin'in Tibet'e yeterli yatırımları yapmaması ve bölgede sosyo-ekonomik yapının bozulması ile işsizliğin artması gösterilmiştir.³⁰² Bu ayaklanmaya Çin'in şiddet kullanarak karşılık vermesi, insan hakları konusunda mimlenmiş olan Çin'i yeniden dünya gündemine oturtmuştur. Çin yönetimi, protestoların 2008 Pekin Olimpiyatları'ndan hemen önce yaşanmasında Dalay Lama'yı sorumlu tutmuş ve zamanlamanın oldukça manidar olduğuna dikkat çekmiştir.

2000li yıllardan itibaren Dalay Lama, Tibet'in de Hong Kong gibi kendi işlerinde bağımsız olması gerektiği ve Çin'deki ekonomik gelişmelerle birlikte sorunların da kendiliğinden çözüleceği inancını taşıırken 2008'de yaşanan olayların ardından Tibet sorunun çözümü konusunda ümidini kaybettiğini ve görüşmelere devam etmeyeceğini açıklamıştır.³⁰³

Çin'in Tibet'e olan bağlılığına etki eden gelenek ve geçmişe olan sadakat duygusu, Çin'in bölgesel ve ulusal toprak bütünlüğünü korumak, Tibet'te Çin ordusunun ve Han Çinlerinin varlığını sürdürmek ve Tibet'in ekonomik potansiyelini kullanabilmek amacıyla Çin Tibet'in bağımsızlığına kesin olarak

³⁰¹ Jacques, **a.g.e.**, s. 323.

³⁰² Gaye Gürkan, "**Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem**", http://www.bilgesam.org/incele/872/-tibet-sorunu-ve-uluslararasi-sistem/#.W_ctjNizat9 (Erişim Tarihi: 21.11.2018)

³⁰³ Fidan, **a.g.e.**, s. 58.

karşı çıkmaktadır. Çin, Tibet'in bağımsızlığının ardından diğer özerk bölgelerde de ayrılıkçı hareketlerin tetiklenmesinden endişe duymaktadır.³⁰⁴

Çin toprak bütünlüğü ve bölgenin stratejik önemi nedeniyle Tibet'in bağımsızlığına yanaşmazken Dalay Lama ise Büyük Tibet için daha geniş toprak talep etmektedir. Bu noktada zaten tarafların anlaşması zor görünmektedir. Ancak, Çin'in Dalay Lama'yı ruhani lider olarak kabul edip onun Tibet'e dönmesine, sınırlı-özerk yönetimle birlikte kültürel ve dini özerkliğe de izin vererek bölgeye Çinli nüfusun göçünü sınırlandırmasına karşılık, Dalay Lama'nın da Batı'nın desteği ile Çin karşıtı kampanyalardan kaçınması ve daha geniş toprak talebinden vazgeçmesi durumunda tarafların ortak bir noktada buluşması söz konusu olabilecektir.³⁰⁵

2.4.1.3. Doğu Türkistan Sorunu

Qing hanedanlığı döneminde Zunghar İmparatorluğu ile uzun süren savaşın ardından ele geçirilen bölgeye Sincan-Xinjiang (Yeni Sınır) adı verilmiş ve askeri yönetim altında stratejik sınır bölgesi olarak kullanılmıştır. 1884 yılında Qingler tarafından eyalet yapılmıştır. 1933 yılında yaşanan ayaklanmanın ardından Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulmuş ancak bu durum uzun ömürlü olmamıştır. 1944 yılında Sovyetler Birliği'nin desteği ile İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulmuş ama 1949 yılında Çin Halk Ordusu'nun (ÇHO) Sincan'a girmesi ile sona ermiştir.³⁰⁶ ÇHC'nin kurulmasından sonra 1955 yılında bu bölge eyalet statüsünden çıkartılarak Sincan Uygur Özerk Bölgesi (SUÖB) olarak ilan edilmiştir.³⁰⁷

SUÖB, ÇHC'nin beş özerk bölgesinden birisidir.* Türkiye dışında Türklerin yoğun olarak yaşadığı*, Hazar Denizi'nin doğusunda yer alan³⁰⁸ 1.828.418 km² lik

³⁰⁴ Suisheng Zhao, "The Implication of Demilitarization of Tibet for Sino-Indian Relations and Asian Security", *Asian Affairs*, Winter 1996, Vol. 22, Issue 4, s. 256.

³⁰⁵ Jacques, *a.g.e.*, 324.

³⁰⁶ Selçuk Çolakoğlu, "Türkiye-Çin İlişkilerinin Son On Yılı (2000-2010) Fırsatlar Ülkesi Çin'den Türkiye Pazarına Dönüşüm", *Türkiye'de Çin'i Düşünmek Ekonomik Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, (der. Selçuk Esenbeli İsenbike Togan, Altay Atlı), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 264.

³⁰⁷ Umut Bekcan, *a.g.e.*, s. 104.

* Şu anda ÇHC'de 23 eyalet, 5 özerk bölge (İç Moğolistan, Tibet, Guangxi Zhuang, Xinjiang-Sincan ve Ningxia Nanjing), merkeze doğrudan bağlı 4 şehir (Pekin, Şanghay, Tianjin ve Chongqing) ve iki özel idari bölge (Hong

bir alana sahip olan bu bölge aynı zamanda Uygur Türklerinin anavatanıdır.³⁰⁹ Sahip olduğu yüzölçümü itibariyle Çin'in en geniş özerk bölgesidir. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Moğolistan ile olan kara sınırları, Çin'in kara sınırlarının dörtte birini oluşturmakta ve bu haliyle Çin'in en uzun kara sınırı konumundadır.³¹⁰ SUÖB, önemli petrol, doğalgaz ve uranyum kaynaklarına sahiptir ve Çin'in ikinci büyük petrol ve gaz üreticisi bu bölgede yer almaktadır.³¹¹ Ülkenin pamuk ihtiyacının yarısına yakını yine bu bölgeden karşılanmaktadır. Bölge, zengin kaynaklara sahip olduğu gibi Çin'in Hazar Havzası ile bağlantısını sağlamakta ve güvenlik açısından da stratejik olarak önemlidir.³¹² Geçmişte tarihi İpek Yolu'nun merkezinde yer alan SUÖB, bugün de doğu ile batı arasındaki enerji kaynaklarının dolaşımında stratejik öneme sahiptir. Bu açıdan bu bölge Uzak Doğu ile Avrupa'yı ve Asya'yı, Sibirya ile de Güney Asya'yı birbirine bağlayan bir köprü konumundadır.³¹³

ÇHC, bu coğrafyanın ekonomik ve jeopolitik önemini kendi lehine kullanmak istemektedir. Özellikle de cumhuriyetin ilanından sonra, ÇHO'nun Doğu Türkistan'a girmesini takip eden yıllarda bölgenin ekonomik değerini kullanmak için 1954 yılında askeri bir yapı olan Sincan Üretim ve İnşa Birlikleri (Bingtuan) oluşturulmuştur. Doğu Türkistan'ın yanı sıra İç Moğolistan, Heilongjiang'da da merkez otoritesini sağlamak adına kurulan bu birlikler, 1976 yılında Mao Zedong'un ölümünden sonra ortadan kalkmıştır. Ancak, bugün sadece Doğu Türkistan'da faaliyetlerini sürdürmektedir.³¹⁴ 1954'te kurulduğunda SUÖB yönetimine karşı

Kong ve Macao) bulunmaktadır. ÇHC yönetimi resmi olarak Doğu Türkistan yerine Xinjiang adını kullanmaktadır. Arıbaş, Hüdavendigar, **a.g.e.**, s.83.

* 2015 yılı nüfus sayımına göre nüfusun %54'ünü Türkler (%48'i Uygur, %6'sı Kazak Türkleri), %36'sını Han Çinlileri, %10'unu ise diğer etnik gruplar oluşturmaktadır.

http://www.xjtj.gov.cn/sjcx/tjnj_3415/2016xjtjn/rkjy/201707/t20170714_539450.html (Erişim Tarihi: 02.12.2018)

³⁰⁸ Atilla Sandıklı, **“Sincan-Uygur Özerk Bölgesi’ndeki Sorunların Kaynakları”**, <http://www.bilgesam.org/incele/866/-sincan-uygur-ozerk-bolgesi%E2%80%99ndeki-sorunun-kaynaklari/#.VzUIBNKLSt8>, (Erişim Tarihi: 19.03.2016).

³⁰⁹ Kenan Arıbaş, **Küresel Çağda Siyasi Coğrafya**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007, s. 425.

³¹⁰ Shaoying Zhang, Derek Mcghee, **“Social Policies and Ethnic Conflict in China”**, Palgrave Macmillan, 2014, s. 1.

³¹¹ Jacques, **a.g.e.**, s. 320.

³¹² Sandıklı, **“Sincan-Uygur Özerk Bölgesi’ndeki...”**

³¹³ Fatih Şen, **“Doğu Türkistan: Bir Milliyetçilik Sorunu mu, Bir Ekonomik Sorun mu?”**, **Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 1. Cilt**, (Ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), Nobel Yayınları, 4. Basım, Ankara, 2016, s. 558.

³¹⁴ Martine Bulard, **“China’s Wild West”**, Le Monde Diplomatique, Ağustos 2009, <http://mondediplo.com/2009/08/02china> (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

sorumlu olan Bingtuan'ın yapısı sonraki yıllarda değişikliğe uğramıştır. 1982 yılında Deng Xiaoping, daha çok askeri çiftlik görünümünde olan Bingtuan'ın değişmesi gerektiğine dikkat çekmiş, 1998 yılından itibaren de Bingtuan artık bir şirket gibi görev yapmaya başlamıştır. Yetkileri arttırılarak ÇKP'nin politikalarını takip eden, devlete ait ticari kamu kuruluşlarını işleten ve sınır güvenliğini sağlayan bir mekanizmaya dönüştürülmüştür. Bunun yanı sıra bu birliklerde çoğunlukla Han Çinlileri görevlendirilerek bölgede Çinli nüfusunun artırılması sağlanmıştır.³¹⁵ Bingtuan bu haliyle, Çin yönetiminin SUÖB üzerindeki kontrolünü sağlamasında, baskı ve özellikle de bölgedeki asimile politikalarını uygulamasında etkin rol oynamaktadır.

ÇHC, Doğu Türkistan bölgesinin geçmişten günümüze Çin toprakları olduğunu, buradaki Uygur halkının ayrılıkçı tutum içerisinde hareket ederek bu bölgeyi Çin'den ayırmak istediğini ileri sürmektedir. Uygurlar ise kendilerini bu bölgenin hem siyasi hem de kültürel olarak gerçek sahibi görmekte ve ÇHC'nin bu bölgedeki şiddet politikası ile insan haklarını ihlal ettiğini savunmaktadır.³¹⁶ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya'da bağımsızlığını ilan eden Türk devletleri gibi Doğu Türkistan'ın da bağımsızlık mücadelesine girmesi ÇHC'nin görüşlerini desteklerken, ÇHC'nin de bölgedeki halkın inanç ve özgürlüğünü kısıtlaması; onlara zulmetmesi ve siyasi anlamda Uygurların dışlanması gibi uygulamaları da Uygur halkının iddiasını desteklemektedir.³¹⁷

ÇHC, ülkenin kendisine ait tarihsel ve milli niteliğini zedelemeyecek şekilde demokrasi ve insan hakları politikalarından yana olduğunu açıklamaktadır. Bu bağlamda uygulanmakta olan üç temsil politikası; etnik grupların ilerlemesini, gelişmiş kültüre yönelişin teşvik edilmesini ve Çin halkının çoğunluğunun temel çıkarlarının gözetilmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla, özerklik politikaları diğer kültürlerin gelişmiş kültür olarak adlandırılan Çin kültürü içinde eritilmesini, istikrar adı altında çoğunluğun yani Çinlilerin çıkarlarının korunmasını hedeflemektedir.

³¹⁵ Thomas Matthew James Cliff, "Neo Oasis: The Xinjiang Bingtuan in the Twenty-first Century", *Asian Studies Review*, March 2009, Vol. 33, ss. 83–106.

³¹⁶ Kenan Dağcı, Mustafa Keskin, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt. 1, No. 2, 2013, s. 12.

³¹⁷ Özgür Körpe, "Doğu Türkistan'da Yeni Nesil Çatışmanın İki Boyutu: Şiddet Dışı ve Silahlı Mücadelelere İlişkin Bir Stratejik Analiz", http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-264-2014062511asya_bol1.pdf (Erişim Tarihi 02.12.2018)

Bunun sonucu olarak, iç istikrarı etkileyecek her türlü özgürlük ve insan hakları talebi ve girişimi çoğunluğa yapılmış sayılarak terörist eylemler olarak adlandırılmakta ve sert bir şekilde bastırılmaktadır.³¹⁸ 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Çin'in Doğu Türkistan'daki sorunları algılama ve tanımlamada değişiklik yaşanmıştır.³¹⁹ Çin, Doğu Türkistan'da yaşanan olaylar için ayrılıkçı hareketler tanımının yanı sıra din olgusunu da bu sorunun bir parçası olarak, aşırıcılık tehdidi, göstererek Doğu Türkistan üzerindeki baskılarını artırmıştır.

Günümüzde Doğu Türkistan'da Çin'in baskısı, şiddet politikası ve zulmü devam etmektedir. 25 Haziran 2009'da Guangdong'da iki Uygur Türkü'nün öldürülmesinin ardından Çin hükümetinin bu olaya gerekli özeni göstermemesi üzerine 5 Temmuz 2009'da Urumçi'de başlayan protestolar kısa sürede Doğu Türkistan'ın geneline yayılmış ve dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Olayları Çin hükümeti şiddet kullanarak bastırmaya çalışması Tiananmen Olayları'nı akıllara getirmiştir. Nitekim Çin resmi haber ajansı da bu olayları Tiananmen Olayları'ndan sonra yaşanan en kanlı olaylar olarak ifade etmiştir.³²⁰ Son iki yıldır da Çin'in toplama kampları kurarak 1 milyona yakın Uygur Türkü'nü burada alıkoyması, yeniden uluslararası kamuoyunun dikkatini bu bölgeye çekmektedir. Her ne kadar ÇHC yönetimi bu kampların birer mesleki eğitim kampı ve buradaki Uygurların da kursiyer olduğunu ileri sürse de pek çok devlet ve uluslararası örgüt temsilcisinin raporunda ÇHC'nin bu kamplarda insan haklarını ihlal eden uygulamalara başvurduğu belirtilmektedir.³²¹

Doğu Türkistan sorunu son yirmi yıldan bu yana sürekli ekonomik ve siyasi gücü artan ÇHC için küresel sorun haline gelmiştir. Gelişen ekonomisi ile birlikte artan enerji ve ekonomik kaynak ihtiyacı Çin'in gerek kendi içinde gerekse bölge ülkelerle yaşadığı sorunların çözümünde daha dikkatli ve ılımlı adımlar atmaya zorlamaktadır. Ancak, Çin için Doğu Türkistan'ın, Batı'ya açılan bir kapı niteliğinde

³¹⁸ Sandıklı, **a.g.m.**

³¹⁹ Şen, **a.g.e.**, s. 569.

³²⁰ Şen, **a.g.e.**, s.575.

³²¹ Mustafa Bağ, “Çin'den Toplama Kampı Savunması: Uygur Türklerine Bedava Mesleki Eğitim Veriyoruz“, <https://tr.euronews.com/2018/10/17/cin-dogu-turkistan-daki-kamplar-kabul-etti-kamplar-uygur-kokenli-yonetici-savundu>; “Çin'in Doğu Türkistan'daki Toplama Kampları” <http://www.gokbayrak.com/haberler/cin'in-dogu-turkistan'daki-toplama-kamplari-1680>, “Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Hunt: Doğu Türkistan'daki Toplama Kamplarına Dair iddialar Doğru”, <http://www.uyghurcongress.org/tr/?p=32279> (Erişim Tarihi: 01.12.2018)

olması, bölgede oluşabilecek her türlü sıkıntının diğer bölgelere de yayılma olasılığını da beraberinde getirmektedir. Bu duruma fırsat vermek istemeyen Çin'in Doğu Türkistan'a yönelik politikasında bir yumuşama ya da taviz verme durumu söz konusu değildir.

2.4.1.4. Hong Kong ve Macao

Asya-Pasifik Bölgesi'nin önemli ticaret merkezlerinden biri olan Hong Kong, ÇHC'nin güney doğusunda yer alan irili ufaklı 262 adadan oluşmaktadır. Çin'e bağlı özel idari bölgesi olan Hong Kong, Çin'in I. Afyon Savaşı'nı İngiltere'ye karşı kaybetmesinden sonra 1842'de imzalanan Nanking Antlaması ile bu ülkeye devredilmiştir.³²² Çin, daha sonra 1 Temmuz 1898'de İngiltere ile kira sözleşmesi imzalayarak Hong Kong dahil bölgedeki 235 adayı İngiltere'ye kiralamıştır. Yüz yıl süre ile İngiltere'ye kiralanın Hong Kong, 1 Temmuz 1997'de Çin'e devredilmiştir. İmzalanan ortak bildiri çerçevesinde, bölgeye 2047 yılına kadar Çin'e sadece dış politika ve savunma gibi alanlarda bağlı kalarak tek ülke iki sistem politikasıyla kendi idari bağımsızlığını ve yapısını koruma hakkı tanınmıştır.³²³

Macao adası 1557 yılında Portekiz tarafından hem bir ticaret üssü hem de Çin'deki misyonerlik çalışmalarının yürütüldüğü merkez olarak kullanılmıştır. 1887 yılında Çin imparatorluğu tarafından Portekizlere devredilmiş ve bu devir anlaşması 1979 yılında yenilenmiştir. 1987 yılında ise yeniden bir araya gelen taraflar, 1999 yılında adanın ÇHC'ye bırakılması konusunda mutabık kalarak antlaşma imzalamıştır. 1999 yılına kadar Macao, Portekiz hükümetinin atadığı vali tarafından yönetilmiştir.³²⁴

İki ada da ÇHC'nin ekonomik gelişimi açısından önemlidir. Özellikle de Hong Kong, ÇHC'nin kalkınma stratejisinin en önemli noktasıdır. Hong Kong ekonomisi, tamamıyla yabancı sermayenin yeni sanayileşme politikaları temeline oturtulmuştur ve bu temelde gelişen Hong Kong, Çin'in en büyük sermaye ihraç

³²² Arıbaş, a.g.e., s. 84.

³²³ <https://www.stratejikortak.com/2016/05/hong-kong-tarihi.html> (Erişim Tarihi: 04.12.2018)

³²⁴ Arıbaş, a.g.e., s. 85.

kaynağı ve basamağı haline gelmiştir. Çin ihracatının gelişimi de yine Hong Kong üzerinden gerçekleşmektedir. Çin’de üretilen ürünler, Hong Kong üzerinden dünyaya yayılmaktadır.³²⁵

Hong Kong’un sahip olduğu bu durum Çin için Hong Kong’u vazgeçilmez kılmaktadır. Bu nedenle Hong Kong’un devrinden sonra Çin burada da “tek ülke iki sistem” politikasını uygulama yoluna gitmiştir. Ancak Çin’in Hong Kong ile ilgili endişeleri vardır. Çin’de son yıllarda etkisini artırmaya başlayan Çin milliyetçiliğinin bu bölge üzerindeki baskı kurması ve işsizliğin Hong Kong’a da yayılması durumunda burada oluşacak kaos ortamının ABD ile arasında bir çatışma konusu haline gelmesinden endişe duymaktadır.

2.4.1.5. Güney ve Doğu Çin Denizi

ÇHC, dikkat çeken ve bir o kadar da belirsizlik içeren deniz sınırına sahiptir. Kara sınırlarında yaşadığı sorunların büyük bir kısmını çözebilmiş veya kontrol altına alabilmişse de deniz sınırlarında aynı durum söz konusu değildir. Bir tarafta Güney Çin Denizi’nde yer alan ASEAN üyesi ülkeler; diğer tarafta Doğu Çin Denizi’ndeki Japonya ile arasındaki sınır sorunları devam etmektedir.³²⁶ Ekonomik ve askeri olarak giderek güçlenen Çin, geçmişten beri sorun teşkil eden tartışmalı alanlara müdahil olmaya başlamıştır.³²⁷

ÇHC’nin güneybatısında yer alan Güney Çin Denizi batıda Malakka Boğazı; doğuda ise Tayvan ile çevrilidir. ÇHC’nin ithalat ve ihracatta hem dünyaya hem de Pasifik Okyanusu’na açıldığı bir kapı konumundadır. Malakka Boğazı’na sınır olması ve dünya ticareti için giderek artan öneminin yanı sıra zengin doğal kaynaklara sahip olan Güney Çin Denizi, başta Çin olmak üzere, burada hak iddia eden Tayvan, Vietnam, Kamboçya, Filipinler, Malezya ve Brunei arasında uzun süredir sorun olmaya devam etmektedir. Güney Çin Denizi’nde yaşanan anlaşmazlıklar, bu kıyıdaş ülkelerin hem kara hem de bağlantılı sulardaki münhasır ekonomik bölgeler ve kıta sahanlığı içinde yer alan

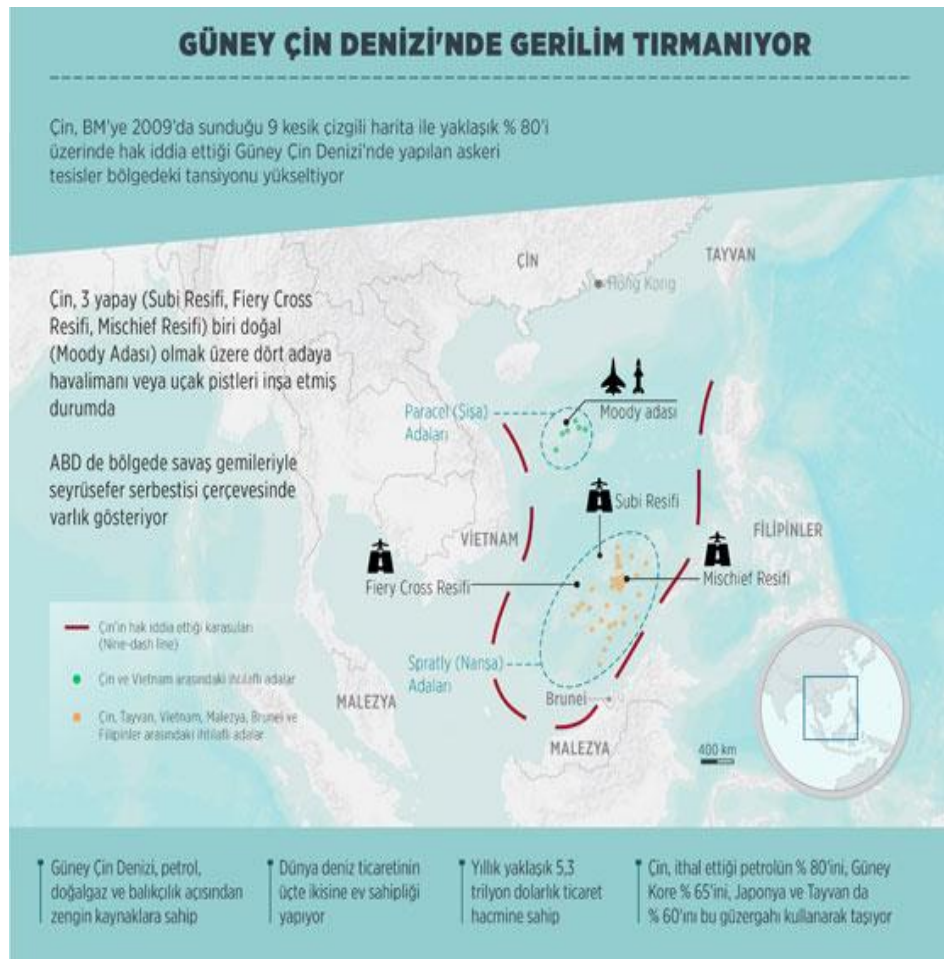
³²⁵ Clyde A. Haulman, “Asia-Pacific Economic Links and the Future of Hong Kong”, **Annals of American Academy of Political and Social Science**, 547, September, 1996, s. 153.

³²⁶ Harris, **a.g.e.**, s.91.

³²⁷ Fidan, **a.g.e.**, s.101.

kısımlar ile ada, adacık ve sığlık alanlar üzerinde hak iddia etmesinden kaynaklanmaktadır.³²⁸

ÇHC, Güney Çin Denizi'nde yer alan Tayvan, Vietnam Paracel Adaları ile Spratly Adaları ile birlikte Güney Çin Denizi'nin yaklaşık %80'lik kısmı üzerinde egemenlik iddia etmektedir. ÇHC, Güney Çin Denizi üzerindeki bu iddialarını 9 kesik çizgili haritaya dayandırmaktadır.³²⁹

Harita 2. ÇHC'nin 2009 yılında BM'ye sunduğu 9 kesik çizgili harita³³⁰

³²⁸ Sibel Karabel, "Güney Çin Denizi'ndeki Çin-Filipinler İhtilafı ve Tahkim Kararının Değerlendirmesi", <http://www.bilgesam.org/incele/2519/-guney-cin-denizi-ndeki-cin-filipinler-ihtilafi-ve-tahkim-kararinin-degerlendirmesi/#.XA2RIYszat8> (Erişim Tarihi: 07.12.2018)

³²⁹ David Rosenberg, "The Paradox of South China Sea Disputes", <https://www.thechinastory.org/2013/04/the-paradox-of-the-south-china-sea-disputes/> (Erişim Tarihi: 08.12.2018)

³³⁰ Çin tarafından ilk defa 1935 yılında 11 kesik çizgi ile 132 adacığı içine alacak şekilde betimlenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin, kuruluş yılı olan 1949'da yayımladığı haritada 11 kesik çizgiyle ayrılan Güney Çin Denizi sınırları, 1953 Zhou Enlai'den itibaren Tonkin Körfezi'ne denk gelen 2 çizgi kaldırılarak 9 Kesik Çizgi olarak resmedilmiştir. 2009 yılında da Çin bu haritayı BM'ye sunarak bu hak iddiasına meşruiyet kazandırmak istemiştir. <https://www.thechinastory.org/2013/04/the-paradox-of-the-south-china-sea-disputes/> (Erişim Tarihi: 08.12.2018)

ÇHC özellikle son 10 yıl içinde bu bölgede diğer kıyıdaş ülkelerle sık sık karşı karşıya gelmektedir. Çin için hayati önem taşıyan Güney Çin Denizi bölgesinde yer alan Vietnam, Malezya ve Filipinler'in ABD ile olan yakın ilişki içinde olması Çin'i rahatsız etmekte ve bu bölgede daha etkin bir politika izlemesine neden olmaktadır.

2011 yılında Vietnam petrol ve doğalgaz gemilerinin Çin askeri gemileri tarafından tehdit edilmesi üzerine Vietnam'da başlayan Çin karşıtı gösteriler hem iki ülke arasında hem de Güney Çin Denizi'nde gerginliğin artmasına neden olmuştur.³³¹ Aynı yıl içerisinde Filipinler ile Paracel adaları yüzünden sorun yaşanmış, bu ada üzerinde hak iddia eden Filipinler, Çin savaş gemilerini bu bölgede konuşlandırıldığını ileri sürerken Çin ise Çinli balıkçıları korumaya yönelik bir hareket olduğunu öne sürmüştür. Ancak iki devlet arasındaki gergin olan ilişkiler, Filipinler Devlet Başkanı Rodrigo Duterte'nin 2016 yılında Çin'e yaptığı ziyaretin ardından daha sakin bir tutum sergilemektedir. Hatta Kasım 2018'de Singapur'da düzenlenen 33. ASEAN Zirvesi'nde Duterte, ABD ve müttefiklerinin Güney Çin Denizi'nde gövde gösterisi yapmasının ortamı gerdiğini ve Çin'e karşılık verme hakkı doğurduğuna dikkat çekerken, bu bölgedeki sorunun Çin ve ASEAN arasında müzakerelerle çözümleneceğini ifade etmiştir.³³²

ABD, Japonya gibi devletler de kendi çıkarlarını korumak amacıyla bu bölgedeki sorunlara müdahil olmuşlardır. Son dönemlerde ise yükselen bir diğer güç olan Hindistan, özellikle Vietnam tarafından, Çin'i dengelemek amacıyla soruna dahil edilmek istenmektedir. Güney Çin Denizi üzerinde yaşanan bu çok taraflı sorunlar nedeniyle küresel bir boyut kazanmış ve günümüzde Asya'nın en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

Doğu Çin Denizi'nde ise Çin ile Japonya arasında Senkaku/Diaoyu Adaları sorunu uzun yıllardır devam etmektedir. Çin tarafının Diaoyu, Japonların ise Senkaku olarak adlandırdığı kimseye ait olmayan (terra nullius) bu bölge 5 ada ve 3

³³¹ Fidan, a.g.e., s.102-103.

³³² "Duterte: ABD gövde gösterisi yaparak ortamı germese, Güney Çin Denizi sorunu çözüme ulaşır", <https://tr.sputniknews.com/asya/201811151036172257-duterte-abd-govde-gosterisi-guney-cin-deniz-sorunu-cozume-ulasir/> (Erişim Tarihi: 08.12.2018)

kayalıktan oluşmaktadır. Bu bölgenin Çin'e uzaklığı 330 km, Tayvan'a 170 km iken Japonya'ya (Okinawa adası) uzaklığı ise 410 km civarındadır. Bu bölge stratejik olarak geniş karasuları ve hava sahasına sahip olması deniz nakliyesi açısından kilit noktasıdır. Bununla birlikte yer altı kaynakları bakımından sahip olduğu zengin petrol ve doğalgaz rezervleri de bu bölgenin ekonomik olarak da önemini artırmaktadır. Bütün bu etkenler, Senkaku/Diaoyu adalarını Doğu Çin Denizi'ndeki üstün güç olmak isteyen bu üç ülke için vazgeçilmez kılmaktadır. Tayvan, kendine yakın olan bu bölge üzerinde hak iddia etmekte ancak uluslararası alanda ülke olarak tanınmadığı için taraf olarak kabul görmemekte ve sorunun esas aktörleri olarak Çin ve Japonya kabul edilmektedir. Ayrıca Tayvan'ın Çin ile arasındaki siyasi sorunlar nedeniyle Tayvan adalar konusunda Çin ile ortak hareket etmekten kaçınmaktadır.³³³

Harita 3. Doğu Çin Denizi; Senkaku/Diaoyu Adaları³³⁴

1895'e kadar Çin'e bağlı olan bu adalar, 1895 yılında Japonya tarafından işgal edilmiş, II. Dünya Savaşı sonrasında ise ABD tarafından Çin'e iade edilmemiştir. Çin'in bu dönemdeki ABD'ye karşı olumsuz tutumu ve ABD'nin zıttı bir ideoloji içinde olması bu süreçte etkili olmuştur. ÇHC'nin BM tarafından resmen tanındığı 1972 yılında ABD'nin Senkaku/Diaoyu adalarını Japonya'ya bağlı

³³³ İmran Topuz, "Çin'le Japonya Arasındaki Diaoyu/Senkaku Adaları Krizi",

<http://www.tuicakademi.org/cinle-japonya-arasindaki-diaoyusenkaku-adalari-krizi/> (Erişim Tarihi: 18.05.2018)

³³⁴ <http://apam.ankara.edu.tr/adalar-sorunu/> (Erişim Tarihi: 09.12.2018)

Okinawa Yönetimi'ne devretmesi Çin tarafından tepkiyle karşılanmış ve Çin, bu kararı hiçbir zaman kabul etmemiş ve adaların Çin'e bağlı olduğu iddiasını her fırsatta savunmaya devam etmiştir.³³⁵ Bunun yanı sıra Japonya'nın adalar üzerinde fenerler inşa ederek bu bölgeyi kamulaştırma çabası Çin'in tepkisini çekmektedir.³³⁶ Japonya'nın sömürgeci geçmişi de Çin'i endişelendirmekte ve bu bölgede daha temkinli adımlar atmasına neden olmaktadır.

Japonya tarafında ise, bu bölgede petrol rezervleri bulunana kadar Çin ve Tayvan'ın herhangi bir hak iddiasının olmaması ve II. Dünya Savaşı'nın ardından adaların 1951 yılında ABD'ye devri konusunda sessiz kalan Çin ve Tayvan'ın, 1972 yılında Japonya'ya devredilmesine tepki göstermesi Japonya'nın elini güçlendiren etkenlerdir. Ayrıca, Çin'in bu bölgede gerek askeri ve gerekse gözlem gemilerini konuşlandırması Japonya'yı rahatsız etmektedir. Bütün bu etkenlerin dışında Japonya'yı rahatsız eden esas konu ise, bölgede hızla büyüyen ve gelişen bir Çin'in varlığıdır.³³⁷

Bugün karşılıklı görüşmeler devam etse de iki ülke bu bölgedeki iddialarından geri atmış değildir ve olası bir çatışmaya da hazırlık içerisinde. Ancak Çin, dış politikasının temeli olan barış içinde bir arada yaşama ilkesi doğrultusunda olası bir silahlı çatışmadan uzak dururken, Japonya da geçmişten gelen sömürgecilik etiketinden kurtulmak adına böyle bir çatışma içine girmekten kaçınmaktadır. Ayrıca Çin'in ekonomik gücüyle birlikte askeri gücünün de gelişmesi ve Japonya'nın ithalatı için Çin pazarının önemli olması Japonya'yı tavizsiz politika izlemesinin önüne geçmektedir.³³⁸

³³⁵ Göktürk Tüysüzoğlu, “Senkaku (Diaoyu) Adaları Krizi ve Çin-Japonya İlişkileri”, <http://politikaakademisi.org/2012/09/22/senkaku-diaoyu-krizi-ve-cin-japonya-iliskileri/> (Erişim Tarihi: 12.12.2018)

³³⁶ “Diaoyu Islands Cannot Be Bought”, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t970602.shtml (Erişim Tarihi: 12.12.2018)

³³⁷ Ozan Örmeci, “Asya'da Kriz Noktası: Senkaku Adaları”, <http://politikaakademisi.org/2015/05/05/asyada-kriz-noktası-senkaku-adaları/> (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

³³⁸ Emine Akçadağ Alagöz, “Doğu Çin Denizi'nde Gerginlik: Senkaku/Diaoyu Adaları Sorunu”, <http://www.bilgesam.org/incele/130/-dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adaları-sorunu/#.XBA58IszY1I> (Erişim Tarihi: 13.12.2018)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ ETKİLERİ

3.1. Çin'in Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

3.1.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı ve Gelişimi

Güncel Türkçe sözlüğe göre kamu diplomasisi, *“Bir ulusun düşüncelerini, hedeflerini, ideallerini, güncel politikalarını, kurumlarını ve kültürünü yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatma amacıyla uygulanan politika”*³³⁹ olarak tanımlanırken Oxford English Dictionary’deki kamu diplomasisi tanımı, diplomatik amaçlara hizmet etmek için yabancı kamuoyunu etkileyen resmi çabalar, şeklinde yapılmaktadır.³⁴⁰ Bu tanımlar esasında, 1965 yılında Edmund A. Gullion’ın literatüre kazandırdığı tanımına dayanmaktadır. Gullion’a göre kamu diplomasisi, kamu tutumlarının dış politikaların oluşumu ve yürütülmesi üzerindeki etkisiyle ilgilenir. Uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasinin ötesindeki boyutlarını kapsar; diğer ülkelerde kamuoyu hükümetlerinin yetiştirmesi, bir ülkedeki özel grupların ve çıkarların diğeriyle etkileşimi; dış ilişkilerin rapor edilmesi ve politikaya etkileri, işi iletişim kuranlar arasında, diplomatlar ve yabancı muhabirler arasındaki iletişim ve kültürlerarası iletişim sürecidir.³⁴¹

Kamu diplomasisinin bu dış kamuoyunu etkileme amaçlı faaliyetlerinin sadece propaganda olarak ele alınmaması gerekir. Bilgiyi iletirken aynı zamanda olumlu imajı pazarlamak da kamu diplomasisinin bir parçasıdır.³⁴² Bu açıdan

³³⁹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c87a63a12b207.33541868 (Erişim Tarihi: 01.03.2019)

³⁴⁰ https://en.oxforddictionaries.com/definition/public_diplomacy (Erişim Tarihi: 01.03.2019)

³⁴¹ Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy" Before Gullion: The Evolution Of A Phrase, <https://www.uspublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase> (Erişim Tarihi: 04.03.2019)

³⁴² Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının...* , s.107.

bakıldığında, kamu diplomasisi bir ülkeye çekici bir imaj kazandırırken o ülkenin istediği sonuçları elde etmesi olasılığını arttırmaktadır.³⁴³

Kamu diplomasisi, Soğuk Savaş döneminde iki blok arasındaki mücadelede etkili bir terimken Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeni ile daha uyumlu bir kamu diplomasisi algısı oluşmuş ve bu durum yeni kamu diplomasisi teorilerinin ortaya atılmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda, Nicholas J. Cull'un geleneksel ve yeni kamu diplomasi karşılaştırması dikkat çekmektedir.

Baskın Özellikler	Geleneksel Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
Uluslararası Aktörün Kimliği	Devlet	Devlet ve Devlet Dışı Aktörler
Teknik Ortam	Kısa dalga radyosu, yazılı basın, sabit hatlı telefon	Uydu, internet, gerçek zamanlı haberler, mobil telefonlar
Medya Ortamı	Yerli ve uluslararası haber alanı arasındaki net çizgi	Yerli ve uluslararası haber alanı arasındaki belirsizlik
Yaklaşım Kaynağı	Siyasal savunuculuk ve propaganda teorilerinin gelişimi	Kurumsal markalaşma ve ağ teorisinin gelişimi
Terminoloji	Uluslararası imaj Prestij	Yumuşak güç Ulus markası
Rolün Yapısı	Tepeden aşağıya, aktörden yabancı ülke halklarına	Yatay, aktör tarafından kolaylaştırılmış
Rolün Niteliği	Mesaj vermeye yönelik	İlişki kurmaya yönelik
Genel Amaç	Uluslararası ortamı idare etmek	Uluslararası ortamı idare etmek

Tablo 3. Geleneksel ve Yeni Kamu Diplomasisinin Karşılaştırılması³⁴⁴

Cull'un yapmış olduğu bu karşılaştırma tablosuna göre, yeni kamu diplomasisinde aktör kimliğinde devletin yanı sıra devlet dışı aktörler ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Cull, teknik ortamda(araçlar) gerçek zamanlı iletişim ve küresel teknolojinin önem kazanarak haber çevreleri arasındaki kesin çizgilerin

³⁴³ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **KSÜ İİBF Dergisi**, 2012, Cilt:2, Sayı:2, s.23-37.

³⁴⁴ Cull, **Public Diplomacy: Lessons From ThePast**, Figueroa Press, 2009, Los Angeles, s. 14.

artık daha az belirgin hale geldiğine dikkat çekmektedir. Tabloda en dikkat çeken iki noktadan birisi, geleneksel kamu diplomasisinin baskın terimleri olan uluslararası imaj ve prestijin yerini yeni kamu diplomasisinde ‘yumuşak güç’ ve ‘markalaşma’nın almasıdır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise, Soğuk Savaş dönemindeki devletten halka (tepeden aşağıya) doğru iletişimin (kamu kurumları aracılığı ile) yeni kamu diplomasisinde insandan insana (yatay) yeni bir iletişim (sivil toplum kuruluşları, basın ve yayın, üniversiteler...vs. aracılığıyla) şekline dönüşmesidir.³⁴⁵

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan bu yeni kamu diplomasisinin net olmayan ve çözümlenemeyen noktası, devlet ile yeni aktörler arasındaki çıkar ilişkisidir. Devletlerin yanı sıra artık uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, sivil toplum örgütleri de kendi başlarına birer devlet dışı aktör haline gelmesi ile birlikte çıkarların önceliği konusunda fikir ayrılıkları da söz konusu olabilmektedir.³⁴⁶

3.1.2. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç İlişkisi

Joseph S. Nye’in “başkalarının tercihlerini şekillendirme, kalpleri ve zihinleri kazanma becerisi”³⁴⁷ olarak tanımladığı yumuşak güç, özellikle Soğuk Savaş’ın ardından değişen dünya düzeninde dikkat çeken bir kavram haline gelmiştir. Yine aynı dönemde, devlet ve devlet dışı aktörlerin diğer devletler üzerinde etkin ve cezbedici güç olmak için uygulanan kamu diplomasisinin de etkinliğinin artması, bu iki kavram arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu gözler önüne sermektedir.

Yumuşak güç kullanımında devletlerin sıkça başvurduğu yöntemlerden birisi kamu diplomasisidir. Günümüzde büyük devletlerin yumuşak gücün bir aracı olarak diğer ülke halklarını etkileyip onlara nüfuz ederek uzun vadede kendi tarafına çekmek için bir yöntem olarak kullanılmaktadır.³⁴⁸

Joseph S. Nye’a göre kamu diplomasisi, günlük boyut ya da iletişim, stratejik iletişim ve uzun vadeli ilişkiler olmak üzere üç boyuta sahiptir. Günlük iletişim

³⁴⁵ Cull, *a.g.e.*, s. 12-13.

³⁴⁶ Cull, *a.g.e.*, s. 14.

³⁴⁷ Nye, “*Dünya Siyasetinde Başarının...*”, s.15.

³⁴⁸ Sait Yılmaz, “Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak”, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, Sayı: 1 Eylül-Ekim-Kasım, 2012, s. 201.

kapsamında, özellikle son yıllarda basının etkisi ve gücüne dikkat çekmektedir. Burada esas olan yerel basın değil yabancı basındır. Devletler, yabancı basın-yayın organları ile iletişimde oldukça dikkatli, hazırlıklı ve hassas olmak durumundadır. Böylelikle kendi sınırları içinde yaşanan siyasal, ekonomik ya da kültürel olayların anlık ya da kısa sürede diğer devletler tarafından kolaylıkla takip edilirken, yabancı kamuoyunun bu olaylar karşısındaki tepkisi de ölçülebilmektedir. İkinci boyut olan stratejik iletişimin içeriği ise kampanyalar veya reklam çalışmaları oluşturmaktadır. Buradaki amaç, kampanya kapsamında markalaşma veya belirli bir devlet politikasını geliştirme ya da benimsetmeye yönelik stratejik ve sembolik olayların planlanması ve uygulamasıdır. Kamu diplomasisinin son boyutu ise uzun süreli ilişkiler geliştirmeyi kapsamaktadır. Uzun süreli ilişkilerin gelişiminde de öğrenci değişim programları, burslar, kurslar, stajlar, seminerler, medya kanalları gibi araçlar kullanılmaktadır. Özellikle eğitime yönelik araçların kullanımı yabancı kamuoyunu etkilemek ve cezbetmek için kullanılan en yaygın olanıdır.³⁴⁹

Esasında Nye'in dikkat çektiği bu araçlar yumuşak gücün de temelini oluşturan araçlardır. Bu araçları kullanırken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise, yabancı kamuoyunun yapısı veya gereksinimine göre uygun olan yumuşak güç aracını etkin bir kamu diplomasisi ile uygulamaktır.

3.1.3.Çin'in Kamu Diplomasisi Algısı

Çin, her ne kadar ekonomik olarak kendini ispat etmiş, özellikle Batı için yeni bir pazar haline gelmiş ve kapılarını ticari faaliyetler için de olsa dış dünyaya açmış olsa da bugün hala hem bölge ülkelerinin hem de Batı'nın çekindiği ve önyargı ile yaklaştığı bir ülke konumundadır. Siyasi rejiminin Batı'dan tamamen farklı olması, hızlı ekonomik gelişme ile birlikte Batı'nın tekelindeki bazı ticaret ve endüstri alanlarının Çin tarafından ele geçirilme endişesinin yanı sıra Çin'in gerek siyasal ve gerekse sosyal politikalar açısından kendini ifade etmekte yetersiz kalması yer almaktadır. Özellikle SUÖB ve Tibet'te uyguladığı insan haklarını ihlal eden politikaları ve diğer otoriter devletlerle olan yakın ilişkileri dünya kamuoyunda tepkiyle karşılanmaktadır. Hakkındaki bu olumsuz bakış açısını değiştirebilmek ve

³⁴⁹ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının...*, s.108-111.

uluslararası alanda güven kazanmak için daha ılımlı ve net adımlar atarak güvenilir, işbirliğine açık, barışçıl ve gelişmiş bir ülke imajı çizmeye çalışmaktadır.³⁵⁰

Ingrid D’Hooghe, genel çerçevede Çin’in kamu diplomasisi anlayışını dört amaç altına toplamıştır. Buna göre Çin, uluslararası arenada halkına daha iyi bir gelecek sunmak için çok çalışan, siyasi sistemi ve politikaları için anlayış arayan bir ülke olarak görülmek istemektedir. İkinci olarak, istikrarlı, güvenilir ve sorumlu bir ekonomik ortak olmayı hedeflerken ekonomisinin korkulacak bir ekonomi olarak algılanmasının önüne geçmeye çalışmaktadır. Üçüncü olarak, Çinli liderler, Çin’in dünya barışına aktif olarak katkıda bulunabilecek ve istekli olmaları için uluslararası toplumun güvenilir ve sorumlu bir üyesi olarak görülmesini istemektedir. Son olarak da uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan Çin, sahip olduğu uzun ve köklü kültüre saygı duyulmasını istemektedir.³⁵¹

Günümüzde kendini uluslararası alanda doğru şekilde anlatabilmek ve güven kazanmak için etkin bir kamu diplomasisi kullansa da, Çin’in bu kamu diplomasisi faaliyetleri hanedanlık dönemlerine dayanmaktadır. Tang Hanedanlığı döneminde Çinli prensesler- diplomat gelinler- aracılığıyla düşmanlar ile ittifaklar kurulmuştur. Çinli prenseslerin beraberinde giden çeyizler, kitaplar, yemekler aracılığıyla da hem siyasi, hem ticari, hem de kültürel ilişkiler kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, Çin’e yapılan ziyaretlerde Çin misafirperverliği sayesinde Çin kültürünün dış dünyaya yayılması sağlanmıştır.³⁵²

1949 yılında ÇHC ilanından sonraki dönemde kamu diplomasisi olarak propaganda tekniklerine ağırlık verilmiştir. Mao Zedong’un ideoloji ağırlıklı ve baskıcı politikalarının etkisiyle gerek yabancı halk gerekse vatandaşların bilgi edinmesi konusunda birçok sınırlama getirilmiş, taraflı bilgilendirmeler yapılarak yalnızca Çin’in başarıları gündemde tutulmuştur. Buna karşılık uluslararası alanda Tayvan aleyhinde kampanyalar yürütülürken Doğu Asya, Latin Amerika ve Afrika’daki reformları destekleyen faaliyetler düzenlenmiştir. 1968 yılından sonraki

³⁵⁰ Akçadağ, “Yükselen Çin’in Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/cinkamudip.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.03.2019)

³⁵¹ Ingrid d’Hooghe, “Public Diplomacy in People’s Republic of China”, Institute of International Relations Clingendael, Clingendael Diplomacy Papers No.12, The Hague-Netherlands, July 2007, s. 17-19.

³⁵² Hessarbani Anja Lejli, “Public Diplomacy of People’s Republic of China”, Sarajevo, 2011, s.7.

dönemde Sovyetler Birliği ile ilişkilerin bozulmasının ardından ABD'ye tutumu da değişen Çin, kamu diplomasisi faaliyetlerine yeniden yoğunlaşarak iki ülke arasındaki ilişkileri iyileştirme çabasına girmiştir.

Bu dönemde en dikkat çeken diplomasi uygulaması şüphesiz “ping pong diplomasisi” olmuştur. 1971 yılında Japonya’da düzenlenen turnuvaya katılan Çin ve ABD masa tenisi takımları arasında başlayan dostluk ilişkisi, ABD takımının Çin’e davet edilmesi ile pekiştirilmiş ve böylece Çin-ABD ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır.

Mao Zedong’un 1974 yılında gündeme getirdiği Üç Dünya Teorisi ile Çin, Asya, Latin Amerika ve Afrika’daki gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin dikkatini çekerek Üçüncü Dünya ülkelerinin güvenini ve desteğini kazanmıştır. Çin, bu bölgelere -özellikle Afrika ülkelerine- dış yatırımlar yaparak bu diplomatik desteğin artmasını sağlamıştır.

1980li yıllarda ise ekonomik reformlar hem ülke içinde hem de dış dünyada istikralı bir tablo çizerken 1989 yılında yaşanan Tiananmen Olayları, her şeyi tersine çevirmiştir. Olayların ardından uluslararası toplumun eleştirilerini, tepkilerini ilk başlarda görmezden gelerek kendini dış dünyadan izole etse de Soğuk Savaş’ın da sona ermesiyle değişen dünya düzenine yeniden ayak uydurması gerektiğini fark ederek kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermiştir.³⁵³ Bu izolasyon döneminden çıkarak daha açık bir toplumsal politika benimseyen Çin hükümeti tarafından, imajını düzeltmek amacıyla da Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi’ni kurulmuştur.³⁵⁴ Bugün de etkin olarak görev yapan bu ofis aracılığıyla yabancı medya ve gazeteler ile ilişkilerin yanı sıra devletle ilgili kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmektedir. Aynı zamanda Çin’in uluslararası haberleri yönetilirken, uluslararası kamuoyunda nabız yoklaması, internet üzerinden yapılan propaganda ve aktivitelerin kontrolünü ve düzenlenmesini yapmaktadır.³⁵⁵

³⁵³ Elif Sak, “Kamu Diplomasisi ve Çin”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt. 2, No. 1, 2014, s. 16-18.

³⁵⁴ Akçadağ, **a.g.m.**

³⁵⁵ Leyla Budak, İlker Erdoğan, “1990 Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti’nde İletişim Sistemi ve Temel Sorunları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 9, Bahar 2006/1, s. 118.

3.2. Çin Dış Politikasında Yumuşak Güç Stratejisi

3.2.1. Çin'in Yumuşak Güç Algısı

1990 yılında Joseph S. Nye'in ortaya attığı yumuşak güç kavramı, bu yıldan itibaren Çin'in de dikkatini çeken, üzerinde çalışmalar ve analizler yaptığı bir kavram olmuştur. Çin'de yumuşak güç üzerine ilk makale 1993 yılında ÇKP Merkez Komitesi Sekreterliği üyesi Wang Huning tarafından yazılmıştır. Kültürü bir devletin en önemli yumuşak güç kaynağı olarak kabul eden Wang, geleneksel Çin Kültürü'nün geleneklerine, zenginliğine dikkat çekerek, Konfüçyanizm, Taoizm, Budizm gibi birçok felsefi yaklaşımın sahip olduğu değerleri göz önünde bulunduran bir yumuşak güç konsepti oluşturmaya çalışmıştır.³⁵⁶

2000'li yıllara gelindiğinde gelişen ekonomisi ile birlikte dünya kamuoyunda da etkinliğinin artması ile birlikte yumuşak güç politikaları Çin için daha önemli bir hale gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin yumuşak güç konusunda yetersiz kalmasının ABD ile mücadelesinde belirleyici olduğu kanısına varan Çinli liderler ABD karşısında etkinliğini artırmak için yumuşak güç politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır.³⁵⁷

2003 yılından itibaren Hu Jintao'nun liderliğindeki Çin yönetiminde ve politikalarında yumuşak gücün etkileri daha belirgin hale gelmiştir. Hu Jintao, ÇKP'nin 17. Kongresi'nde yaptığı konuşmada, Çin'in ülke içindeki ihtiyaçlarının karşılanması ve uluslararası rekabeti artırması için etkin bir yumuşak güç politikası inşa etmenin önceliğini ve önemini vurgulamıştır.³⁵⁸

Çin'in bu yönde bir politika izlemesindeki nedenlerin başında, dünya kamuoyundaki sorun çıkaran, uyumsuz ve dünyadaki olaylara ilgisiz kalan Çin imajını değiştirme çabası yer almaktadır. Bu nedenle Çin için yumuşak güç yalnızca popüler kültür ve kamu diplomasisi değil, aynı zamanda çok taraflı kuruluşlara

³⁵⁶ Li Minjiang, "Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect", RSIS (S. Rajaratnam School of International Studies) Publications, Singapore, 2008, p. 6.

³⁵⁷ Bonnie S. Glasier, Melissa E. Murphy, "Soft Power with Chinese Characteristics the Ongoing Debate", p.13. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090310_chinesesoftware__chap2.pdf (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

³⁵⁸ Li, a.g.m., p.3.

yardım, yatırım ve katılım gibi daha zorlayıcı ekonomik ve diplomatik unsurlar dahil olmak üzere askeri ve güvenlik alanları dışındaki diğer alanları kapsayan bir güç anlamına gelmektedir.³⁵⁹

Bu kapsamdaki bahsi geçen yumuşak güç unsurlarının yanı sıra tamamen Çin'e özgü etkin unsurlar olarak kabul gören Pekin Konsensüsü ile Barışçıl Yükseliş Teorisi de gerek Çin'in yumuşak güç uygulamalarına ve gerekse dünyadaki Çin'in yumuşak güç algısında etkili olmaktadır.

3.2.2. Çin'in Yumuşak Güç Söylemleri

3.2.2.1. Pekin Konsensüsü

Pekin Konsensüsü terimi, 2004 yılında Joshua Cooper Ramo tarafından kullanılmıştır. Yayınladığı makalede, 1990'lı yılların başında ortaya atılan Washington Konsensüsü*'nden farklı olarak Çin'in modelleştirdiği Pekin Konsensüsü'nün yalnızca ekonomik değişimi ve gelişimi değil bununla birlikte politik, diplomatik ve toplumsal değişimle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Ramo, Washington Konsensüsü'nün ileri sürdüğü reform yöntemlerinden farklı olarak Çin'de reformlarda alınan kararlar, reformun aşamaları, zamanlama ve içeriği gibi detayların tamamen Çin'in kendi kontrolünde olmasına dikkat çekerek, bu süreci Washington Konsensüsü'ne karşı bir tutum ve alternatif bir yol olduğunu ileri sürmektedir. Pekin Konsensüsü'ne göre uluslararası aktörlerin sunduğu çözümlerin bütün ülkeler için geçerli olması mümkün değildir ve her ülke kendine iyi gelecek reformu kendi yöntemleri ile deneme yanılma yoluyla bulması gerekmektedir. Pekin Konsensüsü'nü Washington Konsensüsü'nden ayıran bir diğer nokta ise Pekin

³⁵⁹ Joshua Kurlantzick, **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World**, Yale University Press, New Haven, 2007, p.6.

* Washington Konsensüsü: Amerikan vurgusu yaparak ekonomik büyümeyi teşvik etmek için özel mülkiyet haklarını, ekonomik açılışı, finansal reformları, makroekonomik istikrarı ve politik serbestleşmeyi desteklemektedir.(Yasheng Huang, "Debating China's Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus", **Academy of Management Perspectives**, 2010, p. 31.) Latin Amerika ülkelerinin yaşadığı ekonomik sıkıntılarla ilgili olarak John Williamson tarafından ortaya atılmıştır ve 1990'ların global ekonomisinin yönetiminde ABD Hükümeti ve uluslararası finansal kuruluşlar tarafından temel rehber prensipler olarak kabul edilmiştir.(Serdar Öztürk, Ali Sözdemir, Bekir Gövdere,"Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 1, 2016, s. 62.)

Konsensüsü'nün ekonomik yardımlar vasıtasıyla ülkelerin içişlerine karışılmasına karşı olmasıdır.³⁶⁰

Ramo'nun ileri sürdüğü bu görüş kısa sürede dünyada büyük ilgi görmüştür. Özellikle Çin gibi otoriter rejime sahip Afrika, Latin Amerika ve Asya'daki birçok ülke rejimlerini koruyarak ekonomik gelişimi sağlayabileceklerini düşünmeye başlamıştır.³⁶¹ Bu açıdan Pekin Konsensüsü, Çin'in diğer ülkeler tarafından rol model olarak kabul edilmesini sağlayarak Çin'in yumuşak güç kullanımında eline önemli bir koz haline gelmiştir.

3.2.2.2. Barışçıl Yükseliş ve Uyumlu Dünya Teorisi

Hu Jintao'nun devlet başkanlığı yaptığı dönemde Barışçıl Yükseliş Teorisi, yakın çalışma arkadaşı olan Zheng Bijian tarafından 2002 yılında ortaya atılmış; “Çin tehdidi” algısına karşılık olarak geliştirilmiştir. Zheng'e göre, Çin hiçbir zaman yayılmacı ve diğer ülkelere meydan okumaya yönelik bir politika izlememiştir. Çin'in asıl amacı, dünya düzenine karşı çıkmak değil, dünya ile bütünleşmektir. Ayrıca Zheng barışçıl yükseliş ile birlikte Çin'in kalkınma yolunda önemli adımlar atacağını ileri sürmüştür.³⁶²

Bu bağlamda Çin, kamu diplomasisini etkin şekilde kullanarak uluslararası toplumu barışçıl bir yükseliş politikası izleyeceğine, komşuları için bir tehdit unsuru olmayacağına inandırmaya ve kendini daha iyi ifade etmeye çalışmaktadır.

Devlet Başkanı Hu Jintao'nun dikkat çeken bir diğer adımı da “Çin tehdidi” algısını ortadan kaldırmaya yönelik ortaya koyduğu “uyumlu dünya” görüşüdür. 2005 yılında BM'nin 60. Kuruluş yıldönümü zirvesinde konuşma yapan Hu Jintao, “uyumlu dünya” görüşünü açık ve net şekilde ifade etmiştir. Ortak güvenlik için çok taraflılığın korunması, ortak refah için karşılık işbirliği, bütün uygarlıkların uyumlu şekilde bir arada yaşadığı bir dünya için birlikte çalışma, BM'nin otoritesini korumak ve etkinliğini artırmak olarak belirlediği bu dört nokta, “uyumlu dünya” görüşünün

³⁶⁰ Joshua Cooper Ramo, “The Beijing Consensus”, Foreign Policy Centre, 2004, p. 1-6.

³⁶¹ Ramo, a.g.m., p. 6.

³⁶² Zheng, *China's Peaceful Rice: Speeches of Zheng Bijian 1997-2005*, Bookings Institution Press, Washington, 2005, p. 75-81.

temelini oluşturmaktadır.³⁶³ Bu görüş çerçevesinde Çin dış politikasına yumuşak güç uygulamalarına ağırlık verildiği dikkat çekmektedir.

3.3. Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Yumuşak Güç Uygulamaları

3.3.1. Kültürel Alanda Uygulamalar

Nye'in sınıflandırmasına göre yumuşak güç kaynakları kültür, siyasi değerler ve dış politikadan oluşmaktadır.³⁶⁴ Bu sınıflandırmada Çin, sahip olduğu bu yumuşak güç kaynakları arasında en önemli kaynağı kültür olarak kabul etmektedir. Çin tarihi binlerce yıllık bir geçmişi, Çin kültürü ise böyle güçlü ve köklü bir uygarlığın birikimini çağrıştırmaktadır. Hal böyle olunca Çin, kendi kültürünü dünyaya tanıtmak, daha etkili ve cazip hale getirmek için son yıllarda dışa açılmaya yönelik adımlar atmaktadır. Uluslararası düzeyde festivaller, fuarlar gibi etkinlikler düzenlenerek Çin kültürel ürünlerinin dünya piyasalarında boy göstermesi amaçlanmaktadır. Ayrıca çeşitli yıllarda birçok ülke ile karşılıklı "kültür yılı" etkinliği düzenlenerek Çin kültürünü diğer ülkelerde daha net şekilde tanıtmaya olanağı sağlanmıştır.*

Çin kültürü denildiğinde Çin uygarlığının mayası olarak kabul edilen Konfüçyüs ve O'nun öğretileri (Konfüçyanizm) akla gelmektedir. Bu bağlamda Konfüçyanizm, Çin'in gerek politik gerekse sosyal ve kültürel alandaki temel dayanağı konumundadır.

İdeolojik gücün yerine ahlaki güce önem veren Konfüçyanizm bir kral için en önemli değer ahlaki yücelik olduğuna vurgu yapmaktadır. Mao Zedong'un görüşleri ile taban tabana zıt olması, bu dönemde Konfüçyanizm'i geri planda bırakılmasına hatta tamamen silinmesine yönelik eylemlere neden olmuştur. Kültür Devrimi döneminde Konfüçyanist değerler, gelişimin önündeki büyük bir engel

³⁶³ Zou Keyuan, "Building A 'Harmonious World': A Mission Impossible?", *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, Vol. 30, No. 2, 2012, s.75.

³⁶⁴ Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının ...*, s.20.

* 2004 yılında Fransa'da, 2007 yılında Rusya'da (Demirtepe, Özertem, Yükselen Tehdit Algısı..., s.103), 2012 yılında Türkiye'de (<http://tr.china-embassy.org/tur/4321dcba/t885022.htm> Erişim Tarihi: 20.04.2019), 2016 yılında Latin Amerika'da (<http://turkish.cri.cn/741/2015/01/12/1s165674.htm> Erişim Tarihi: 20.04.2019) ve 2017 yılında Meksika'da Çin Kültür Yılı (<http://turkish.cri.cn/1781/2017/12/25/1s187446.htm> Erişim Tarihi: 20.04.2019) etkinlikleri düzenlenmiştir.

olarak kabul edilmiş ve bu değerlerin yıkılması için mücadeleler başlatılmıştır. Böylesi bir yıkım mücadelesine rağmen Konfüçyanizm, Mao Zedong sonrası dönemde yeniden Çin'in politik ve kültürel hayatına ışık tutmaya devam etmiştir ve etmektedir.

Düşmanca tavır içinde olanlara yumuşak bir tavırla karşılık verilmesi gerektiğini savunan Konfüçyanizm'e göre, kültür ve uygarlık en büyük hazine ve güçtür. Hu Jintao'nun yumuşak güç söylemlerinde Konfüçyüs'ün söylemleri çıkış noktası olmuştur. Uyumu ve barışçıl yaklaşımı temel alan bu felsefenin izleri, Hu Jintao döneminde ortaya atılan Barışçıl Yükseliş ilkesinde de görülmektedir. İkinci bölümde de değinildiği gibi özellikle Hu Jintao dönemi ve sonrasında gerek dış politikada gerekse uluslararası alandaki organizasyonlarda Konfüçyanizm öğelerine yer verilmesi, Çin kültürünü ve özellikle de Konfüçyanizm'i bir 'yumuşak güç' kaynağı haline getirmiştir.³⁶⁵

3.3.1.1. Konfüçyüs Enstitüleri ve Eğitim Programları

Dünyada en çok konuşulan dillerin başında Çince(Mandarince) gelmektedir. Bunun en önemli nedeni dünyanın en kalabalık nüfusunun Çin'e ait olmasıdır. Ancak son yıllarda Çin'in ekonomik ve siyasal yükselişi ile birlikte dünyanın her yanından insanların Çince'ye ilgisi artmış ve Çince öğrenmek artık gereklilik haline gelmiştir. Çin artan bu ihtiyacı karşılamak, Çin kültürü ve dilini yaygınlaştırmak için yabancı ülkelerde eğitim kurumları açmaya başlamıştır.³⁶⁶

Konfüçyüs Enstitüsü adını verdiği bu kurumların ilki 2004 yılında Güney Kore/Seul'de açılmıştır. Esasında bu kurumun ilk pilot proje uygulaması Taşkent'te yapılmış ancak resmi olarak Seul'de faaliyete başlamıştır. Benzer kültür ve dil yapısının dışında, 1894-1895 Çin-Japonya Savaşı'nda Çin'in Güney Kore'deki hakimiyetini kaybetmesi, ABD ile Güney Kore yakın ilişkisi ve bölgedeki Japonya'nın olası hakimiyetine karşı Çin'in bu hamlesi kuşkusuz tesadüf

³⁶⁵ Kissinger, a.g.e., s.587.

³⁶⁶ "Konfüçyüs Enstitülerinde Hedef 500", <http://turkish.cri.cn/882/2012/10/09/1s143527.htm> (Erişim Tarihi: 23.04.2019)

olmadığının göstergesidir. Böylece Çin, ABD ve Japonya'ya karşı Güney Kore'nin kendi etkisi altına girmeye başladığı mesajını vermek istemiştir.³⁶⁷

Konfüçyüs Enstitüleri, Çin'in dünyanın değişik ülkelerinde- kısmen Almanya Goethe Enstitüleri*'ni model alarak-³⁶⁸ kurduğu, ana hedefi Çin dili ve kültürünü yaymak olan ve kar amacı gütmeyen bir eğitim ve kültür tanıtma kurumudur. Çin ve diğer ülkeler arasındaki kültür alışverişi için bir köprü görevindedir.³⁶⁹ Bu kurumlar doğrudan Uluslararası Çin Dil Konseyi Ofisi (HANBAN) tarafından idare edilen, kar amacı gütmeyen kamu kurumlarıdır.³⁷⁰ Yabancı dil okullarında, ortaokullarda, topluluklarda ve işletmelerde Çince öğretilirken ve kültürü tanıtılırken yerel koşullara uymak için esnek öğretim kalıpları benimsenmekte ve bu kalıpların dışına çıkılmamaktadır.³⁷¹ 2010 yılında dünya genelinde 94 ülkede bölgede 316 Konfüçyüs Enstitüsü ve 337 Konfüçyüs sınıfı açılmıştır.³⁷² 2012 yılının sonuna gelindiğinde ise bu rakamlar, 108 ülke, 400'den fazla Konfüçyüs Enstitüsü ve 500'den fazla Konfüçyüs Sınıfı'na ulaşmıştır.³⁷³ 2017 sonu itibariyle dünya genelinde 138 ülkede 525 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1113 Konfüçyüs dersliği bulunmaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri, üniversite bünyelerinde açılırken, derslikler ise Çince eğitimi vermek amacıyla ilkökul ve orta öğretim kurumlarında faaliyet göstermektedir. Ülkemizde 4 üniversitenin (ODTÜ, Boğaziçi, Okan ve Yeditepe Üniversiteleri) bünyesinde Konfüçyüs Enstitüsü ile 1 tane ortaöğretim kurumunda (Jale Tezer Koleji) Konfüçyüs dersliği bulunmaktadır.³⁷⁴

Enstitülerin genellikle devlet veya vakıf üniversiteleri bünyelerinde kurulması, enstitülerin hemen hemen tüm ihtiyaçlarının Uluslararası Çin Dil Konseyi tarafından karşılanması, son yıllarda bağımsız ve tarafsız olan üniversitelerin bünyesinde başka bir devlete ait kurum ile bu tür bir bağlantıda olması tartışmalara

³⁶⁷ Don Starr, "Chinese Language Education in Europe: The Confucius Institutes", **European Journal of Education**, 44(1), p. 65.

* Goethe Enstitüsü, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin tüm dünyada faaliyet gösteren kültür enstitüsüdür. Almancanın yurtdışında öğrenilmesini teşvik etmekte ve uluslararası kültürel işbirliği çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. <https://www.goethe.de/ins/tr/tr/ueb.html> (Erişim Tarihi: 25.04.2019)

³⁶⁸ Wasserstrom, **a.g.e.**, s.39.

³⁶⁹ "Konfüçyüs Enstitüsü", <http://tr.shisu.edu.cn/global/confucius-institutes/> (Erişim Tarihi: 24.04.2019)

³⁷⁰ http://english.hanban.org/node_7716.htm (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

³⁷¹ http://english.hanban.org/node_7716.htm (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

³⁷² Jacques, **a.g.e.**, s.553-554.

³⁷³ "Konfüçyüs Enstitüsü", <http://tr.shisu.edu.cn/global/confucius-institutes/> (Erişim Tarihi: 24.04.2019)

³⁷⁴ Emre Konak, "Türkiye'deki Konfüçyüs Enstitüleri Kapatılmalı mı?" <https://cinnabzi.com/turkiyedeki-konfucyus-enstituleri-kapatilmali-mi/> (Erişim Tarihi: 24.04.2019)

neden olmaktadır. Bununla birlikte, Konfüçyüs Enstitüleri'nin eğitim ve tanıtım kurumu olmasından öte bir tür lobcilik, misyonerlik veya ajanlık gibi faaliyetleri olduğu görüşleri de son yıllarda tartışılmaktadır. Bu durum karşısında, ABD başta olmak üzere birçok ülkede enstitülerin çalışmaları inceleme altına alınırken gerekli görülen enstitülerin kapatılması için dilekçe verilmiştir.³⁷⁵

Daha çok dil öğretme amaçlı Konfüçyüs Enstitüleri'nin yanı sıra Çin, yabancı öğrencilere çeşitli burs olanağı sunarak, öğrenci değişim programları düzenleyerek de yumuşak güç kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu programların idaresi ve organizasyonları devlet kurumları tarafından yapılmaktadır ve bu durum Çin'e gelen öğrencilerin yoğun olarak Çin kültürünü, siyasi görüş ve politikalarını tanımasına, bunların etkisinde kalmasında etkili olmaktadır.

Yurtdışına eğitim amaçlı giden Çinli öğrenciler de kendi ülkelerinin endüstriyel kalkınmasına destek vermek için yurt dışında aldıkları eğitim ile gerekli beceri ve donanıma sahip olarak Çin'e dönmektedir. 2016 yılında 608.400 öğrenci Çin'den başka ülkelere gitmiştir. 2017 yılında bu sayı %11,74 oranında artarak Çin'i dünyanın en büyük uluslararası öğrenci kaynağı haline getirmiştir.³⁷⁶

2001 yılında dünya genelinde uluslararası öğrenci değişim programı kapsamındaki 2.1 milyon öğrencinin ülke dağılımında Çin ilk 8 ülke içinde bile değilken 2017 yılında 5 milyona yakın uluslararası öğrencinin dağılımında %10'luk pay ile ilk 3 ülke arasında yer almaktadır.³⁷⁷ 2017 yılında Çin'e eğitim için gelen öğrenci sayısı 442.773 iken, 2018 yılında bu sayı %10.5 oranına artarak 489.200 olmuştur. Bu da geçen 16 yıl içinde Çin'in dünya kamuoyunda tanınan ve merak edilen bir ülke olduğunun bir göstergesidir. Gelişen eğitim sistemi ile birlikte Çin hükümeti tarafından verilen burslar da uluslararası öğrencilerin dikkatini ve ilgisini çekmektedir.

³⁷⁵ Konak, a.g.m.

³⁷⁶ **Brief Report on Chinese Overseas Students and International Students in China 2017**, http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201901/t20190115_367019.html (Erişim Tarihi: 01.05.2019)

³⁷⁷ **A World on the Move Trends in Global Student Mobility**, IIE Center for Academic Mobility Research and Impact, March 2018, p. 3. <https://www.iie.org/Research-and-Insights/Publications/A-World-on-the-Move> (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

3.3.1.2. 2008 Pekin Yaz Olimpiyatları

Bir spor müsabakasında iki takımın kazanmak için verdiği mücadele söz konusudur. Ülke genelindeki şampiyonalarda ise farklı illerden katılan takımlar mücadele etmektedir. Aslında bu müsabakalarda kazanmanın yanı sıra takımlar ve şehirlerarası bir bağ veya iletişim kurulması da amaçlar arasında yer almaktadır. Çünkü sporun insanlar üzerinde birleştirici ve cezbedici bir etkisi vardır. Bunu uluslararası düzeyde ele aldığımızda, sporun ulusları etkileme ve dünya genelinde bir kamuoyu oluşturma gibi evrensel etkileri olduğunu ve bu açıdan bir diplomasi aracı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1960'lardan sonra insanların hem bireysel hem toplumsal ve sosyal hayatlarındaki değişimler dünyadaki diplomasi anlayışını da değiştirmeye başlamıştır.³⁷⁸ Günümüzde bireysel katılımlardan ziyade, uluslararası düzeyde katılımlar daha çok dikkat çekmekte ve bu tür etkinlikler tüm dünya kamuoyunda dikkatle izlenmektedir. Bu durum da sporu daha cazip ve dikkat çekici hale getirmektedir.

Soğuk Savaş döneminde Çin, olimpiyatları bir ABD-SSCB çekişmesi olarak kabul etmiş ve oyunlara bu nedenle katılım göstermemiştir. 1980'lere gelindiğinde Çin'de başlayan reformlar ve gelişim süreci Çin'in olimpiyatlara katılma kararını da etkilemiş; katıldığı olimpiyat oyunlarında başarılar kazanarak dikkatleri üzerinde toplamıştır. Çinli yöneticiler bu değişimin etkisi ve bilinciyle dünya genelinde büyük bir spor organizasyonunun Çin için büyük bir prestij kaynağı olacağını fark etmiştir. Çünkü bu tür etkinliklere ev sahipliği yapmak o ülkenin ve şehrin uluslararası önemini arttığını ve prestij kazandığının bir göstergesidir. Bu tür etkinliklerin uluslararası alandaki etkisini fark eden Çin olimpiyatlara ev sahipliği yapma hayalini 100 yıl öncesinden kurmaya başlamıştı. Bu hayal Çin için, 20. yüzyılın başlarında hastalıklı Çin görünümünden sıyrılarak uluslararası alanda yeniden var olma çabasının bir yoluydu.³⁷⁹ Bu hayali gerçekleşmesi 1994 yılında 2000 Yaz Olimpiyatları'na ev sahipliği yapmak için başvurmuş ancak Çin'in yerine Sidney'de

³⁷⁸ İhsan Toy, "Spor ve Kamu Diplomasisi", http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1314/spor_ve_kamu_diplomasisi (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

³⁷⁹ William A. Callahan, **China The Pessimist Nation**, Oxford University Press, New York, 2010, p. 8.

yapılmasına karar verilmiştir. 2000 yılında 2008 Yaz Olimpiyatları için tekrar başvurmuş ve 2001 yılında başvurunun kabulü ülke genelinde heyecan ve sevinçle karşılanmıştır.³⁸⁰

Olimpiyatlara hazırlık konusunda oldukça titiz ve özenli bir çalışma başlatılmış, dünya tarihinde eşine az rastlanır düzenlemeler yapılmıştır. Pekin'deki karayolu altyapısı yenilenmiş, buraya yeni bir havalimanı inşa edilerek ulaşım konusundaki sıkıntılar giderilmeye çalışılmıştır. Tarihi İpek Yolu'nun güzergahı olimpiyat ateşinin güzergahı olarak belirlenmiş böylece olimpiyat ateşi en uzun yolu takip ederek Pekin'e ulaşması sağlanmıştır.

Olimpiyat ateşinin Yunanistan'dan yola çıkarak 5 kıtayı 97 günde 97.000 km yol kat ederek Çin'e ulaşmıştır. Ancak bu süre içerisinde Çin'in insan haklarını ihlali ve özellikle Tibet'te yaşanan gösterilerin şiddetle bastırılması Çin açısından olumsuz bir durum oluşturmuştur. Öyle ki başta Fransa, ABD olmak üzere pek çok Batı ülkesi olimpiyatları boykot etme çağrısında bulunurken, olimpiyat ateşinin güzergahındaki ülkelerde protesto gösterileri yapılmıştır.³⁸¹

Çin adına böyle olumsuz koşullar altında, görsel olarak oldukça iddialı tanıtım filmleri ve büyük bütçeli bir açılış töreni yapılmıştır. 2008 Yaz Olimpiyatları sloganı olarak "Tek Dünya, Tek Rüya" ile açılış töreninde Konfüçyüs'ün "uzaktan gelen dostları ağırlamak büyük zevktir"³⁸² özdeyişinin kullanılması Çin'in aslında yapıcı bir tavır içinde olduğunu göstermiştir. Bir yandan uyum ve barış içinde büyüyen bir Çin'i dünyaya kanıtlarken diğer yanda da dünyanın küreselleşme sürecinde Çin'in hem dışa açılan hem de kendi kültürü ve tarihi ile dünyayı etkileyen bir ülke olacağını sinyali vermiştir.³⁸³ Pekin'deki 2008 Olimpiyat Oyunları sayesinde, denizaşırı Çinliler arasında hızlı büyüyen milliyetçi duygular ve denizaşırı Çinliler ile anavatanları arasındaki ekonomik ve kültürel bağlantılar olmuştur.

³⁸⁰ Wasserstrom, a.g.e., s.128-129.

³⁸¹ "Tibet'in Gölgesinde Olimpiyat Ateşi", <https://www.dw.com/tr/tibetin-g%C3%B6lgesinde-olimpiyat-ate%C5%9Fi/a-3211405>, "ABD'den Çin'i Kınama Çağrısı", <https://www.dw.com/tr/abdden-%C3%A7ini-k%C4%B1nama-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-3206711>, "Pekin Olimpiyatlarını Kınama Çağrısı", <https://www.dw.com/tr/pekin-olimpiyatlar%C4%B1n%C4%B1-boykot-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1/a-3201310> (Erişim Tarihi: 25.04.2019)

³⁸² Callahan, a.g.e., p. 2.

³⁸³ Wasserstrom, a.g.e., s.129.

Böylelikle Çin, dünyada etkin bir Çin kamuoyu oluşturmak için bir fırsat yakalamıştır.³⁸⁴

Çin, bu olimpiyat oyunları sayesinde kendini dünyaya en net ve açık şekilde ifade etme fırsatı yakalamıştır. Uyumsuz, anlaşılması zor bir ülke ve yalnızca ekonomik ve askeri bir güçten ibaret olmadığını, dünyayı hayran bırakacak, cezbedecek bir güç olduğunu da anlatmayı başarmıştır.

Çin, olimpiyatların ardından birçok uluslararası fuar ve etkinliklere de ev sahipliği yapmaya başlamıştır. 2008 Yaz Olimpiyatları'ndan iki yıl gibi kısa bir süre sonra Şanghai'da düzenlenen EXPO Fuarı'na ev sahipliği yapmıştır.190 ülkenin katıldığı ve geniş bir alana yayılan bu fuar dünya tarihinin en pahalı EXPO Fuarı olarak kabul edilmektedir.³⁸⁵ Olimpiyatların hemen ardından böyle bir yükün altından da kalkabilmesi Çin'in ekonomik olarak gücünü bir kez daha ispatlamıştır.

3.3.1.3. Medya- İletişim Kurumları

Gelişen teknoloji ile birlikte haberleşme ve iletişim kanalları artık daha geniş kitlelere daha kolay ve etkin şekilde erişim sağlamaktadır. Amerika'nın Sesi(VOA), CNN International, Britanya Yayın Kuruluşu(BBC) ve Reuters gibi iletişim kurumları, uluslararası alanda en bilindik iletişim kurumları olarak kabul görmektedir. Çin de kendi kültürünü tanıtmaya ve siyasi değerlerini dış dünyaya aktarma konusunda son yıllarda medya kuruluşlarını ve iletişim araçlarını etkin şekilde kullanmaya başlamıştır. Çin'in medya tarihinde, 1949 yılında kurulan ÇHC'nin ilk resmi televizyon kanalı Beijing Television(BTV) 1958 yılında kurulmuştur. O dönemde Pekin'de sadece 30 tane televizyon vardı ve televizyon yayını günde yalnızca 2-3 saat kısıtlanmış şekilde yapılmaktaydı. Mao Zedong'ın ölümünün ardından 1978 yılında BTV'nin adı China Central Television(CCTV) olarak değiştirilmiştir. Son 20 yıl içerisinde bünyesindeki kanal sayısını artırarak 45 ayrı kanalda yayın yapmakta ve Çin'in her köşesine ulaşmaktadır. Günümüzde Çin'in yumuşak güç ve etkin dış politika uygulamaları dahilinde yayın kapsamını genişleterek uluslararası bir kanal haline gelmiştir. 2000 yılında CCTV-9 İngilizce

³⁸⁴ Sheng, **a.g.m.** p. 231.

³⁸⁵ Wasserstrom, **a.g.e.**, s.134-135.

kanalıyla yabancı dilde yayına başlayan CCTV ilerleyen yıllarda da Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça ve Japonca dillerinde yayınlar yaparak bölge ülkeleri dahil Afrika, Latin Amerika ve Avrupa’da etkili olmaya çalışmaktadır.³⁸⁶

1931 yılında kurulan Xinhua Haber Ajansı, ilk yıllarında Japonya-Çin Savaşı sırasında savaş bölgelerinden yurt içi ve yurt dışına haber bildirirken, ÇHC’nin ilanından sonra devletin resmi haber ajansı haline gelmiştir. ÇKP’nin gerek yurt içi gerekse uluslararası alanda en güçlü propaganda ve bilgi kaynağıdır. Elindeki bilgiyi tv-radyo yayını, rapor, internet, video, gazete, dergi gibi haber yayın şekillerini kullanarak yayarak Çin sınırları içinde olumlu ve istikrarlı bir hava oluşturulması ve uluslararası alanda da olumlu ve davetkar bir etki yaratılması konusunda yardımcı olmaktadır. Gelişen medya ve iletişim ağları ile daha geniş kapsama alanına sahip olmuştur. 1997 yılında Xinhuanet adıyla internet üzerinde haber ve bilgi yayınına başlamıştır. Günümüzde, Çince’nin yanı sıra İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça ve Japonca haber yayınlayan Xinhuanet dünyanın en büyük ve en önemli Çince haber kaynağı haline gelmiştir.³⁸⁷

Çin’in bir diğer medya kuruluşu 1941 yılında Pekin’de kurulan Çin resmi radyosu China Radio International(CRI), Çin’in dış yayın yapan tek devlet radyosudur. Ayrıca dünya çapında 70 temsilciliği bulunan CRI, 130 yabancı radyo ile de işbirliği yapmaktadır. 65 dilde yaptığı yayınlar ile dünyada en çok dilde yayın yapan medya kuruluşudur. Her gün dünya genelinde 500 milyon nüfusu kapsayan 50 ülkede, 3 binden fazla saat radyo yayını yapmaktadır.³⁸⁸

İnternetin hayatımızın önemli bir parçası haline gelmesi ile birlikte yazılı medya araçlarının popülerliği azalmaya başlamıştır. Bu duruma rağmen People’s Daily ve China Daily gazeteleri Çin’in önde gelen gazeteleri olarak uluslararası alanda birçok dilde ve ülkede takip edilmektedir. People’s Daily, 1948 yılında

³⁸⁶ Anne Cooper Cheng, Liang Yu Leon, “Television Entertainment”, **New Media For A New China**, (Ed. James F. Scotten, William A. Hachten), Wiley-Blackwell, Sussex, 2010, p. 86.

³⁸⁷ Levent Eldeniz, Bikeertiemuer Maimaitimin, “Çin Ulusal Haber Ajansı: Xinhua ve Güncel Çin Medyası”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Yıl: 14, Sayı: 27, Bahar 2015, 178-183.

³⁸⁸ “CRI, 2016’da Neler Yaptı?”, <http://turkish.china.com/news/china/543/20170104/850911.html> (Erişim Tarihi: 26.04.2019)

konumundadır. 1998 yılında People's Daily Online adı ile internet üzerinden hizmet vermeye başlamıştır.³⁸⁹

1981 yılından beri İngilizce yayın yapan China Daily gazetesi, 600 bini yurtdışı dağıtım olmak üzere toplamda 900 bin tirajı vardır. Hedef kitlesi diplomatlar, uluslararası kuruluşların ve şirketlerin temsilcilikleri başta olmak üzere uluslararası medya mensupları, editörler ve yabancı turistlerin de dahil olduğu üst düzey okuyuculardır. Ayrıca China Daily, Hong Kong, ABD, Kanada, Avrupa ülkeleri, Asya, ASEAN ülkeleri Latin Amerika ve Afrika'da yayınlanmaktadır. 1995 yılında Çin'in ilk ulusal İngilizce internet sitesi olarak China Daily internet sitesi hizmete girmiştir. Çok sayıda kanal aracılığıyla 24 saat Çin hakkında bilgi vermektedir.³⁹⁰

Çin'deki uluslararası yayın yapan medya ve iletişim kuruluşları, Çin'i diğer toplumlara ilgi çekici ve cazip hale getirerek Çin'in dünya genelindeki olumsuz imajını yenileme ve değiştirmeye yönelik faaliyet göstermektedir. Ancak, ÇKP'nin her alanda olduğu gibi medya üzerinde de sıkı kontrol ve sansür uygulaması vardır. Çin yönetimi ve Çin'in hassas olduğu sorun yaşadığı konular ile ilgili yayınlarda gerek CCTV gerekse CRI programları Xinhua Haber Ajansı'nın onayını almak durumundadır. Böylelikle herhangi bir olumsuz haberin önüne geçilmektedir.

Çin'in internet servisleri üzerinde de sıkı bir sansür ve kontrol uygulaması söz konusudur. Tüm dünyayı kasıp kavuran Facebook, Twitter, Youtube, Google gibi internet servisleri Çin sınırları içerisinde yasaktır. Ancak bu servisler yerine yazılımı Çin'e ait olan internet servisleri kullanılmaktadır.* Bu durum Batı dünyasının tepkisini çekse de ÇKP ve Çin hükümeti bu konuda herhangi bir esneklik göstermemektedir. Çin'in bu kontrolcü tutumu daha çok kendi halkı için geçerlidir. Çin hükümetinin bu tutumu ise yumuşak güç söylemlerinin ve politikalarının öncelikli olduğu Çin dış politikası ile ters düşmektedir.

³⁸⁹ "About China Daily Group, China Daily's Print Media", http://www.chinadaily.com.cn/e/static_e/about (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

³⁹⁰ "China Daily's Digital Media", http://www.chinadaily.com.cn/e/static_e/about (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

* Facebook yerine Renren; Twitter yerine; Sina Weibo; Youtube yerine Youku and Tudou; Google yerine; Baidu kullanılmaktadır. (Zhang, Wasserman, a.g.e., p. 115.)

3.3.2. Siyasi ve Diplomatik Alanda Uygulamalar

ÇHC'nin kurulduğu dönemde uluslararası alanda tanınma sorunu yaşanmıştır. Özellikle büyük devletler tarafından ÇHC yerine Tayvan'ın tanınması ÇHC'nin meşruluğu konusunda sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Ancak 1971 yılına gelindiğinde ÇHC'nin BM'ye resmi olarak üye olması ile ÇHC'nin uluslararası alandaki siyasi tanınma sürecini başlatmıştır. Bugün Çin BM'nin beş daimi üyesinden biri olarak uluslararası alanda güçlü aktörlerden biri haline gelmiştir.

Çin, BM'deki konumunu hem Üçüncü Dünya ülkeleri ile hem de ilişkilerinde önemli gördüğü diğer devletlerle ortak noktada buluşma ve kendini daha net ifade edebilme fırsatı olarak değerlendirmektedir. Özellikle de BM Barış Koruma Misyonları, Çin için uygun bir zemin hazırlamaktadır.

Soğuk Savaş öncesinde BM'nin bu tür faaliyetlerini içişlerine müdahale olarak değerlendiren Çin, Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin de etkisiyle bu komisyonlarda artık daha fazla görev almaya başlamıştır. BM'nin 31 Mart 2019 tarihli raporuna göre Çin, BM Barış Koruma Misyonları operasyonlarının ikinci büyük finansal destekçisidir.³⁹¹ Ayrıca Çin, devam etmekte olan 14 BM Barış Koruma operasyonunun 8'inde aktif olarak yer alırken bu operasyonlarda toplam 2.513 Çinli personel görevlendirmiştir.³⁹² Çin "barış koruma" operasyonları aracılığıyla bu bölgelerde siyasi etkinliğini artırmak için sert güç kaynağı askeri gücünü bir yumuşak güç unsuru olarak kullanmaktadır.

3.3.2.1. Çok Taraflı Dış Politikası

ÇHC, oluşmakta olan ve Batının etkin olduğu yeni dünya düzenine karşı bir denge unsuru olmak için hemen hemen her alanda kendi etki alanını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Çin kendi komşuları ve bölge ülkelerinin yanı sıra diğer devletlerle, uluslararası örgütler ve aktörlerle de olumlu ilişkiler kurmaya yönelik politikalar izlemektedir. Çin son dönemde kendini sadece bir Uzak Doğu ülkesi

³⁹¹ <https://peacekeeping.un.org/en/china> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

³⁹² Çin'in görev aldığı 8 operasyon: UNMISS-Güney Sudan, UNIFIL-Lübnan, MINUSMA-Mali, UNAMID-Darfur, MONUSCO-Kongo Demokratik Cumhuriyeti, MINURSO-Batı Sahra, UNFICYP-Kıbrıs, UNTSO-Orta Doğu, <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

olarak değil bu yeni düzenin merkezinde ve süper gücü olarak görmekte ve bu görüşünü kabul ettirmeye çalışmaktadır. Çin'in bu düşünce ve çabası onu çok taraflı dış politika uygulamaya yöneltmektedir.³⁹³

Çin, bu çok taraflı dış politika faaliyetlerini ekonomi, kültür, bilim ve teknoloji alanlarının yanı sıra bölgesel güvenlik, silah kontrolü, çevre sorunları gibi konuları da içine alacak şekilde genişletmiştir.³⁹⁴ Bu yöndeki politikaları Hu Jintao dönemi ile hız kazanmıştır. 2005 yılında BM Genel Konseyi'nde yaptığı konuşmada, dönemin ana temasının barış, işbirliği ve kalkınma olduğunu dile getirirken barışı insanlığın gelişimindeki temel dayanak olduğunu söylemiştir. Barış ve ortak güvenliğin sağlanması için de çok taraflılığın desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Hu Jintao aynı konuşmasında küreselleşen bir ekonomiye sahip çok kutuplu bir dünya eğilimine dikkat çekmiştir.³⁹⁵

Soğuk Savaş sonrası dönemde, 1998-2008 yılları arasında, Çin'in her yöne doğru bir diplomasi izlediği görülmektedir. Çin'i bu dönemde çok taraflı dış politika izlemeye iten etkenlerden biri de Çin'in enerji ihtiyacıdır. Büyüyen ve gelişen ekonomisi ile birlikte artan enerji ihtiyacını karşılamak için dünyanın çeşitli bölge ve ülkeleriyle de ilişki halinde olarak enerji ihtiyacını ve güvenliğini de sağlamaktadır. Özellikle enerji kaynaklarının fazla olduğu Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika Çin'in ikili ilişkilerde önem verdiği bölgelerdir. Çin'in bu bölgelerde izlediği çok taraflı politikalarda dikkat çeken bir diğer nokta da uluslararası örgütler ile bölgesel örgütlere karşı tutumundaki farklılıktır. Çin, "seçici çok taraflılık" yaklaşımı çerçevesinde bölgesel örgütlenmelere daha çok ağırlık vermektedir. Bu yaklaşım dahilinde Çin bölgesel örgütlenmelere olan mesafesini güvenlik, ekonomik ve kültürel alanlarındaki stratejik önceliğe göre ayarlamaktadır. Örneğin, APEC ve ASEAN gibi örgütlere daha mesafeli dururken ŞİÖ, ASEAN+3 ve Altı-Taraflı Görüşmelerde* doğrudan inisiyatif üstlenerek aktif rol oynamaktadır.³⁹⁶

³⁹³ Örmeci, **Ejderin Ayak Sesleri...**, s.101.

³⁹⁴ Tüter, **a.g.e.**, s. 308-309.

³⁹⁵ Hu Jintao, "**Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity**", New York, 15 September 2005, <https://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/china050915eng.pdf> (Erişim Tarihi:07.05.2019)

* Altı-Taraflı Görüşme, Kuzey Kore'nin nükleer silahlanmasını engellemek ve barışçıl bir nükleer enerji rejimi benimsemesini konusunda bir uzlaşma sağlanması amacıyla 2003 yılında Çin'in ev sahipliğinde Rusya, ABD,

2008’de yaşanan ekonomik krizi fırsata çevirmeyi başaran Çin, sonraki yıllarda bu başarının verdiği özgüven ile hareket etmeye başlamış, uzlaşmacı ve ılımlı Çin yerini kibirli ve hırçın sorun çıkarıcı Çin’e bırakmıştır. 2009-2010 yılları arasında bölge ülkeleri, diğer ülkeler ve örgütler ile ilişkilerde sorunlar ve gerginlikler baş göstermiştir. Bu sıkıntılı dönem kısa sürmüştü ve 2011 yılı itibariyle ilişkilerde daha yapıcı bir döneme girmiştir. Ancak yine de uluslararası alanda Çin’e karşı duyulan tedirginliğin önüne geçilememiştir. Çin’in kibirli tavırları ve bölge ülkelerinin Çin’e karşı tarihi korkularının yanı sıra Çin’in Doğu ve Güney Çin Denizi’ndeki hak iddiaları gibi nedenler bu tedirginliğe ve gerginliğe neden olmuştur.³⁹⁷ Aynı şekilde Çin’in de komşu ülkelere karşı geçmişten kaynaklanan bir tedirginlik ve hassasiyet söz konusudur. Bu nedenle Çin diğer ülkelerle bir ittifak içinde olmaktan uzak durmakta; bunun yerine karşılıklı güven ortamı ve ilişkiler kurarken stratejik ortaklıklar aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadır.³⁹⁸

3.3.2.2. Siyasi Rejim ve Darbelere Karşı Tutumu

Çin’in otoriter siyasi yapısına rağmen ekonomik alandaki hızlı gelişimi Çin’i geliştirmekte olan ülkeler için bir rol model haline getirmektedir. Özellikle de Çin ile benzer siyasi yapıya sahip ülkelerin yoğun olduğu Afrika, Latin Amerika gibi bölgelerde Çin’in diplomatik alandaki yumuşak güç politikaları daha etkilidir. Çin’in etkili ve sıkı ilişkiler içinde olduğu ülkeler arasında Angola, Zimbabve, İran ve Venezüella gibi tartışmalı rejime sahip ülkeler yer almaktadır.

Çin’in bu ülkelerle olan ilişkilerinde dikkat çeken nokta son yıllarda bu ülkelerin rejimlerinde bazı sorunların ve değişikliklerin yaşanmasıdır. Uluslararası kamuoyu da bu duruma tepki ve tedirginlikle yaklaşmaktadır. Ancak Çin hükümeti, bu yaşananların tamamen o ülkelerin içişlerinde yaşanan sıkıntılardan kaynaklı olduğunu ve ÇHC olarak ülkelerin içişlerine karışmak gibi bir politikadan yana olmadıklarını açık ve net şekilde ifade etmektedir.

Güney Kore, Kuzey Kore ve Japonya’nın bir araya gelerek başlattığı görüşmelerdir. (Harris, **a.g.e.**, s.162) 2009 yılında Kuzey Kore bu görüşmelere katılmaya ara vermiştir. (<https://www.armscontrol.org/factsheets/6partytalks>) Erişim Tarihi:07.05.2019)

³⁹⁶ Tüter, **a.g.e.**, s.309-310.

³⁹⁷ Shambaugh, **a.g.e.**, s.67-68.

³⁹⁸ Shambaugh, **a.g.e.**, s.77.

Çin'in Afrika'daki önemli pazar ve yatırım alanlarından biri olarak kabul edilen Zimbabwe'de 2017 yılında 37 yıldır lider olan Robert Mugabe'nin askeri darbe ile görevden uzaklaştırılmıştır. Bu darbeden kısa bir süre önce Zimbabwe Genelkurmay Başkanı'nın Çin'e ziyarete gitmesi, Çin'in bu darbenin arkasında olup olmadığına dair akıllarda soru işareti bırakmıştır. Çin Dışişleri Bakanlığı, bu ziyaretin normal bir ziyaret olduğuna, yaşananların tamamen Zimbabwe'nin kendi tutumundan kaynaklandığına ve Çin'in bu duruma saygı ile yaklaştığına dikkat çekmiştir.³⁹⁹

Zimbabwe'nin 1980'de bağımsızlığını kazanmasının ardından başlayan resmi ilişkiler gelişerek iki ülkeyi birbirine bağımlı hale getirmiştir. Ekonomik olarak Çin için Zimbabwe önemli bir ihracat pazarı Zimbabwe için de Çin önemli bir yatırım kaynağıdır. Tarımdan inşaaata pek çok alanda Çin'in önemli yatırımları mevcuttur. Ayrıca Zimbabwe Batı'nın yaptırımlarına karşı Çin'i kullanarak üzerindeki mevcut baskıyı azaltmaya çalışmıştır. 2008 yılında iki ülke arasında ürünlerin nakliyatı konusunda yaşanan anlaşmazlık ilişkilere gölge düşürmüştü ve Robert Mugabe 2015 yılında Zimbabwe'nin kapılarını Batı'ya açmıştır. 2015 sonrasında ilişkiler eskisi kadar samimi olmasa da iki ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda canlı tutulmaya çalışılmıştır.⁴⁰⁰

İki ülkenin ekonomik olarak birbirine bağımlı olması darbenin Çin tarafından hazırlandığı fikri ile uyuşmamaktadır. Çünkü Zimbabwe'yi kaos ortamına sokarak en önemli pazarlarından birini kaybetmek Çin'in en son isteyeceği durum olacaktır. Zimbabwe'nin istikrarlı ekonomik ve siyasi yapıya sahip olması Çin'in buradaki yatırımlarını da güvence altına alacağından Çin, Zimbabwe'deki düzeni bozacak adımlar atmaktan kaçınmaktadır.

Siyasi istikrarın ve düzenin tam olarak sağlanamadığı, etnik gruplar arası iç çatışmaların sık yaşandığı ve bu yüzden uluslararası ortamda dışlanan bir diğer Afrika ülkesi de Sudan'dır. Enerji ve petrol ihtiyacını giderme konusunda yalnızca

³⁹⁹ “Zimbabwe'de 'darbe emareleri taşıyan askeri müdahalede' Çin'in rolü var mı?

<https://tr.sputniknews.com/analiz/201711171031035588-zimbabwe-darbe-emare-askeri-mudahale-cin-rol/> (Erişim Tarihi: 09.05.2019)

⁴⁰⁰ Alex Vines Obe, “How Influential is China in Zimbabwe?”,

<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/how-influential-china-zimbabwe> (Erişim Tarihi:09.05.2019)

Orta Doğu ile sınırlı kalmayarak Afrika ve diğer kıtalarda arayış içinde olan Çin ile Sudan'ın yolları bu noktada kesişmektedir. İki ülke arasında öncelikli olarak petrol ticareti çerçevesinde ilişkiler tesis edilmiş, yıllar içerisinde gelişen ticari ilişkiler sonucu Sudan, Çin'in Afrika'daki bir diğer önemli ticaret ve yatırım ortağı haline gelmiştir. Çin de Sudan'da çeşitli hastane, fabrika, baraj gibi alt yapı yatırımları yaparak Sudan'ın gelişmesine katkıda bulunmuştur.⁴⁰¹

Sudan'da yaşanan Darfur Krizi* ile uluslararası alanda dikkatler bu bölge üzerine toplanmıştır. Batılı devletlerin yoğun tepki ve yaptırımlarına karşılık Çin daha temkinli yaklaşmayı tercih etmiştir. Ekonomik ve ticari temelindeki ilişkilerin siyasallaşması söz konusu olmuştur. Bir yandan bölgedeki kaos ortamını dağıtacak diğer yandan da kendi çıkarlarını koruyacak bir strateji izlemeye çalışmıştır. Devletlerin içişlerine karışmama ve egemenlik hakkına saygı prensibine bağlı kalmaya çalışan Çin, yaşananların siyasi boyutuna dikkat çekmiş ve bu duruma müdahil olmaktan kaçınmıştır. Uluslararası kamuoyunda Çin'in Sudan'a silah satışının ve diğer yatırımlarının devam ettiği yönündeki iddiaların yanı sıra BM Barış Gücü'nün Sudan hükümetinin rızası olmadan Darfur'da konuşlanmasına itiraz etmesi ve Genel Kurul kararlarına karşı çıkması Çin'i zor duruma düşürse de Çin kendi çıkarlarını düşünerek adımlar atmayı tercih etmiştir. Sudan hükümeti ile görüşmeler yaparak krizin siyasi yollarla çözülmesi için çaba sarf etmiştir. Böylece üzerindeki baskılara karşı zaman kazanırken diğer yandan da Sudan ve diğer Afrika ülkeleri nezdindeki yerini sağlamlaştırmıştır.⁴⁰²

3.3.3. Ekonomik Alanda Uygulamalar

1980lerden başlayarak hızlı ve sürekli bir gelişim içinde olan Çin ekonomisi, Çin'i dış dünya için cazip hale getirmektedir. Aynı şekilde Çin de ekonomik kazanımlarını kendini dünyaya kabul ettirmek için kullanmaktadır. Bunun için

⁴⁰¹ Mürsel Bayram, "Çin'in Darfur Politikası", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Aralık 2017 1 (3), s. 230.

* Darfur Krizi: Darfur Sudan'a bağlı büyük ve önemli bir bölgedir. Yaklaşık 6 milyona yakın nüfusa sahiptir. Nüfusunun çoğunluğu Arap olmayan Afrikalı Müslümanlardan oluşmaktadır. Sudan Hükümeti'nin Araplaştırma ve Darfur'u marjinalleştirme politikalarına karşı tepkiler ortaya çıkmış ve 2003 yılına gelindiğinde isyana dönüşen bu tepkilere hükümet tarafından şiddetle karşılık verilmiştir. Sivil halka yönelik hükümetin askeri güç uygulaması uluslararası alanda endişelere yol açmıştır. (Mehmet Dalar, Darfur Sorunu: Sorunun Kökenleri, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Kuramları 2. Cilt*, (Ed. Kemal İnät-Burhanettin Duran, vd., Nobel Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 2016, s.267-269.)

⁴⁰² Bayram, *a.g.m.*, s.238-242.

öncelikli olarak bölgesel anlamda toparlayıcı, yapıcı ve etkin bir aktör olma yoluna gitmiştir. 2008 ekonomik krizi sonrası Asya’da yaşanan ekonomik sarsıntıdan en az etkilenen ekonomi olarak sıyrılmayı başarmıştır. Ekonomik istikrarını korurken aynı zamanda bölgesel istikrarı da korumak için bölgesel işbirliğinin önemine dikkat çekmiştir. Çin, sahip olduğu ekonomik büyüklük, sahip olduğu yabancı döviz rezervi ve yürüttüğü bölgesel bütünlüğe yönelik politikaları, 2008 krizinden yoğun bir şekilde etkilenen ABD’nin bölgedeki finans gücünün azalması sayesinde bölge ülkeleri gözünde önemli bir aktör haline gelmiştir.

Günümüzde yaklaşık 138 ülke ve bölgede 3485’ten fazla Çin hükümeti tarafından finanse edilen projeler mevcuttur.⁴⁰³ Buna göre Çin dünyanın önde gelen kredi kaynağı devletlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

3.3.3.1. Tek Kuşak Tek Yol Projesi

İpek Yolu, Doğu ile Batı’nın ticaret ve kültür alışverişinin yoğun olduğu önemli ve tarihi bir noktadır. Yüzyıllar boyunca Çin’den başlayıp Anadolu ve Akdeniz’in aracılığıyla Avrupa’ya kadar uzanan; Doğu ve Batı arasında paylaşılamayan önemli bir ticari güzergah; insanların, malların ve kültürlerin taşındığı ticaret ve etkileşim yolu olmuştur.⁴⁰⁴ Tarihi, milattan önceki yıllara kadar uzanan İpek Yolu’na, bugün yeniden hayat verilmeye çalışılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, İpek Yolu’nun hem bir ticaret yolu, hem de tarihsel ve kültürel değer olarak yeniden canlandırılması için çalışmalar yapmış, ancak İpek Yolu’nun canlandırılması konusunda en büyük proje Çin tarafından yürürlüğe konulmuştur. ÇHC, “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı Projesi”ni yürürlüğe koyarak bu projeyi Eylül 2013’te kamuoyuna duyurmuştur. ÇHC Devlet Başkanı Xi Jinping, Kazakistan ziyareti sırasında Çin ve Orta Asya işbirliğiyle İpek Yolu Ekonomik Kuşağı’nın inşa edilebileceğini söyleyerek bu düşünce Çin liderlerince ilk kez ortaya atılmıştır.⁴⁰⁵ Bu

⁴⁰³ **Mapping China’s Global Development Footprint**, <https://www.aiddata.org/china-project-locations> (Erişim Tarihi: 28.04.2019)

⁴⁰⁴ Esmе Özdaşlı, “Çin’in İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/14 Fall 2015, s. 584.

⁴⁰⁵ “**Tarihi, Bugünü ve Geleceğiyle İpek Yolu**”, <http://turkish.cri.cn/882/2015/05/05/1s168157.htm> (Erişim Tarihi:16.05.2016).

projenin ana hedefleri, altyapı bağlantısı ile güzergah ülkelerinin altyapı planları ve standartlarının oluşturularak ana ulaşım yolunun inşa edilmesi; ticaret bağlantısı ve güzergah ülkelerin yatırım ve ticareti kolaylaştırıcı tedbirler almaları; sermaye bağlantısı ile finansal işbirliği; politika bağı da kurarak güzergahtaki ülkelerin siyasi alanda bölgesel işbirliğine gitmesi ve kültürel bağlantı ile akademik, bilimsel, kültürel, turizm, bilim, insan kaynakları, teknoloji gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir.⁴⁰⁶ Çin'in asıl amacı, bir yandan kendine daha fazla ticaret ve yatırım fırsatı açarken diğer yandan ABD ile müttefiklerinin stratejik kuşatmasından kendini kurtarmaktır.

Harita 4. Tek Kuşak Tek Yol Projesi Kara ve Denizyolu Güzergahı⁴⁰⁷

Çin kenti Xian'dan, Çin'in batısındaki Xinjiang bölgesindeki Urumçi'ye ve Orta Asya'dan Moskova ve Avrupa'ya giden bir ana rota ile yaklaşık 80.000 kilometrelik yüksek hızlı tren hatları inşa edilmesini kapsamaktadır. Diğer demiryolu hatlarından biri ise Çin'in güneyinden Güney Doğu Asya yoluyla Singapur'u ve yine Xinjiang'dan Pakistan üzerinden Umman Denizi'ndeki Çin'in inşa ettiği Gwadar limanını içine almaktadır. Kısaca, Avrasya kara parçasını hem karadan, hem de denizden birbirine bağlamak üzere büyük çaplı altyapı geliştirilmesini öngörmektedir. Çin'in projesi neredeyse tüm Asya kıtasını kapsama iddiasında

⁴⁰⁶ "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ÇHC Hükümeti Arasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağının 21. Yüzyıl Denizdeki İpek Yolunun Ve Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı", <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0673.pdf> (Erişim Tarihi: 17.05.2016).

⁴⁰⁷ https://www.itohaber.com/haber/dunya/206176/kuresel_ticarete_modern_ipek_yolu.html (Erişim Tarihi: 26.04.2019)

olduğu gibi Doğu Afrika ve Avrupa'ya uzanan geniş bir coğrafyayı da içine almaktadır. Tarihi İpek Yolu Kuşağı'nı izleyecek şekilde Orta Asya üzerinden kuzeyde Rusya, diğeri güneyde İran-Türkiye hattı olmak üzere iki güzergahtan Avrupa'ya ulaşmaktadır.⁴⁰⁸

Bölgenin kalkınma ve bölgede bütünleşmeyi sağlama amacıyla yürütülen bu Proje ile II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin Avrupa devletleri üzerindeki etkisini artırmaya yönelik kurulan Marshall Planı arasında benzerlik olduğuna dikkat çekilmiş ancak, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi bu proje ile ABD'nin Marshall Planı ile mukayese edilmesine karşı çıkmıştır. Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nin *"kapsayıcı ortaklığın ürünü olduğunu, jeopolitik bir araç olmadığını ve modası geçmiş Soğuk Savaş zihniyetiyle değerlendirilmemesi gerektiğini"* söyleyen Wang, Çin'in dış politikasında Tek Kuşak Tek Yol girişiminin ilerletilmesinin öncelikli olarak yer aldığını ifade etmiştir.⁴⁰⁹ Bu projedeki Tek Kuşak; Çin'den başlayıp Orta Asya'dan geçerek Avrupa'ya ulaşacak İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nı, Tek Yol ise Çin ile Güneydoğu Asya, Hint Okyanusu ve Akdeniz havzaları arasındaki 21. yy Deniz İpek Yolu'ndaki işbirliğini temsil etmektedir.⁴¹⁰

Bu projenin hayata geçmesi, Çin ekonomisine büyük fayda sağlayacaktır. Gerek inşaat gerekse sanayi sektöründeki yatırımlar ile bölgede Çin için geniş bir alan açılacaktır. Bu sektörlerin yanı sıra proje için gerekli olan yüksek teknolojik yatırımları (hızlı tren, nükleer santral gibi) arttırarak ihracatındaki düşük katma değeri yükseltme şansını elde edecektir. Böylelikle, ekonomik nüfuzun yanı sıra projenin kapsadığı bölgelerde de siyasi bir nüfuz oluşturması muhtemeldir. Ancak bu projenin, uygulama aşamasında beklentileri karşılamaması halinde ise Çin'in gelecek dönemlerde inandırıcılığının ve kredibilitesinin zarar görmesi söz konusu olabilir.⁴¹¹

Tek Kuşak Tek Yol Projesi, Çin dış politikasında yumuşak güç konusunda elindeki önemli unsurlardan biridir. Esasında bu Proje Çin'in dünyaya anlatmaya

⁴⁰⁸ Çolakoğlu, "Çin'in İpek Yolu Projesi: Barışçıl Kalkınma Çabası mı Hegemonya Arayışı mı?", <http://www.analistdergisi.com/sayi/2016/01/cin-in-ipek-yolu-projesi-bariscil-kalkinma-cabasi-mi-hegemonya-arayisi-mi> (Erişim Tarihi: 21.04.2016).

⁴⁰⁹ "Tarihi, Bugünü ve Geleceğiyle İpek Yolu", <http://turkish.cri.cn/882/2015/05/05/1s168157.htm> (Erişim Tarihi: 16.05.2016).

⁴¹⁰ Abdürreşit Celil Karluk, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Gerekçeleri Üzerine", *Denge*, 2017/2, s.102.

⁴¹¹ Çolakoğlu, "Çin'in İpek Yolu Projesi ..."

çalıştığı “uyumlu dünya ve barışçıl yükseliş” ilkelerinin fiziken de hayata geçirilmiş halidir. Bu sayede Çin, büyük bir güç olduğunu göstererek uluslararası alana yenilikçi bir soluk getirmeyi ve küreselleşme sürecinde hem katılımcı hem de küreselleşmeye yön veren olmayı amaçlamaktadır.

Bu Proje dahilinde dikkat çeken bir diğer önemli bir nokta da Çin’in kuruluşuna öncülük ettiği Asya Altyapı Yatırım Bankası* (AAYB)’nin kurulmasıdır. Aralarında Türkiye’nin de yer aldığı 57 kurucu üyesi olan AAYB’nin kuruluş amacı, bölgedeki altyapı kurulumlarının tamamlanmasına ve ekonomik bütünleşmeye destek sağlamaktır. 2016 yılının ocak ayında faaliyete başlayan AAYB’nin kuruluşunda en yüksek sermaye taahhüdü 29,8 milyar dolar ile Çin’e aitken 8,3 milyar dolarla Hindistan ikinci, Rusya ise 6,5 milyar dolarla üçüncü sıradadır. Türkiye’nin sermaye taahhüdü 2,609 milyar dolardır.⁴¹²

AAYB’nin kurulması, uluslararası alanda özellikle ABD ve Japonya tarafından endişe ile karşılanmıştır. ABD bunu DTÖ’ye, Japonya ise Asya Kalkınma Bankası(AKB)’na karşı alternatif bir adım olarak algılamaktadır. Nitekim dünya kamuoyunda da AAYB’nin kuruluşu, küresel ekonomik güç savaşı çerçevesinde Çin’in de bu çerçeve içinde sesini duyurma şekli olarak yorumlanmaktadır. Çin, ulaştığı ekonomik büyüklüğe rağmen mevcut çok taraflı kalkınma bankalarında yeterince oy hakkına sahip olmadığı için kendi liderliğindeki bir bankanın kurulmasına öncülük etmiştir. AKB’deki oy hakkı %5.5 olan Çin’e karşı Japonya’nın oy hakkı %13 olması ve başkanların genellikle Japonya’dan seçilmesi Çin’in bu yönde adım atmasındaki somut nedenler arasındadır. AAYB’nin bu süreçte beklenen etkiyi yapması konusunda, ekonomik etki alanı bakımından güç dengelerini değiştirmeye aday bir adım ve küresel ekonomik güç savaşında yeni bir cephe açtığını söylemek yanlış olmayacaktır. AAYB, AKB, DTÖ gibi kuruluşların yaygınlaşması, günümüzde güç mücadelesinin artık yüksek maliyetli askeri

* AAYB’nin 57 kurucu üyesi: Çin, Türkiye, Fransa, Almanya, Bangladeş, Brunei, Kamboçya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Ürdün, Kazakistan, Kuveyt, Kırgızistan, Laos, Lüksemburg, Malezya, Maldivler, Malta, Moğolistan, Myanmar, Nepal, Yeni Zelanda, Umman, Pakistan, Filipinler, Katar, Suudi Arabistan, Singapur, Sri Lanka, İsviçre, Tacikistan, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, Özbekistan, Vietnam, İran, İspanya, Güney Kore, Hollanda, Brezilya, Gürcistan, Avusturya, Finlandiya, Danimarka, Avustralya, Rusya, Mısır, Norveç, İsveç, İsrail, Güney Afrika, Azerbaycan, İzlanda, Portekiz ve Polonya

⁴¹² “Asya Altyapı Yatırım Bankası Faaliyete Başladı”, Yeni Çağ Gazetesi, 17.01.2016; “Bu Banka Dünyayı Sallayacak”, Yeni Şafak Gazetesi, 13.01.2016;

savaşların yerine, ticaret blokları ve kalkınma bankaları gibi ekonomik oluşumlar üzerinden yapılacağıın bir göstergesidir.⁴¹³

“Güzel Geleceği Ortaklaşa Yaratalım” sloganı ile 2019 nisan ayında ikincisi düzenlenen Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu’na 38 devlet veya hükümet başkanının yanı sıra Birleşmiş Milletler ve IMF'nin en üst düzey temsilcileri de katılmıştır. Toplantısında Tek Kuşak Tek Yol Projesi’nin yüksek kaliteli inşası üzerine fikir birliğine varılırken katılımcılar, politik bütünleşmenin güçlendirilmesi, daha samimi ortaklık ilişkilerinin oluşturulması, yeşil ve sürdürülebilir kalkınmanın ilerletilmesi ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin hayata geçirilmesi gibi konuların altını çizerek, işbirliği mekanizmasının pekiştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Xi Jinping Tek Kuşak Tek Yol Projesi’nin dost çevresinin giderek büyüdüğünü, işbirliğinin kalitesinin yükseldiğini ve kalkınmanın geleceğinin giderek parlak hale geldiğini ifade etmiştir. Xi Jinping ayrıca Kuşak ve Yol inisiyatifinin Çin'den kaynaklandığını, ancak fırsatlar ve kazanımların tüm dünyaya ait olduğuna vurgu yaparak bu Proje’nin katılımcıların ortak davası olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁴

Xi Jinping’in yanı sıra Forum’a katılan diğer ülke liderleri de tüm ülkelerin el ele vererek, Proje’nin kaliteli şekilde gelişmesini sağlamaları gerektiğini savunmaktadır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kuşak ve Yol inisiyatifi ve Rusya'nın Avrasya ortaklığını tesis etme düşüncesinin örtüştüğünü, iki yaklaşımın da Avrasya’da uyum ve sürdürülebilir kalkınma gerçekleştirilmesine yardımcı olacağını belirtirken BM Genel Sekreteri Antonio Guterres de Çin'in uluslararası işbirliğini ilerleten ve çok taraflılığı koruyan esas güç olduğunu ve Kuşak ve Yol inisiyatifi ile 2030 Gündeminin entegre edilmesine destek sağlayacaklarını açıklamıştır.⁴¹⁵

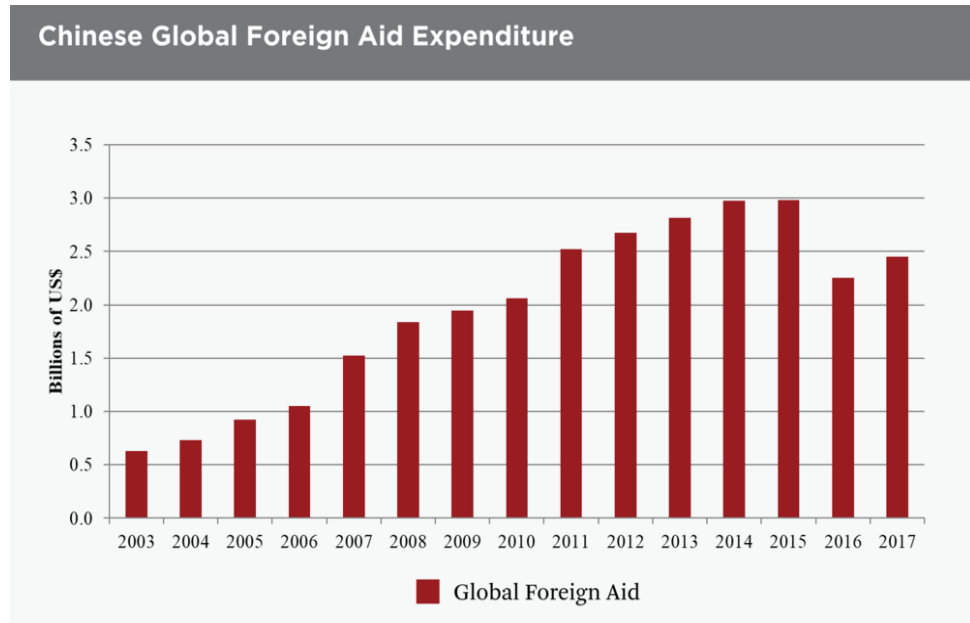
3.3.3.2. Dış Yardımlar/Yatırımlar ve Borç Tuzağı Diplomasisi

⁴¹³ Metin Ercan, “**Kalkınma Bankası Savaşları**”, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/metin-ercan/kalkinma-bankasi-savaslari-1497533/> (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

⁴¹⁴ “**2. Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu’nun Kazanımları**”, <http://turkish.cri.cn/1781/2019/04/27/1s197587.htm>, <http://turkish.cri.cn/1781/2019/04/27/1s197582.htm> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

⁴¹⁵ “**Kuşak ve Yol, İstikrar, Kalkınma ve Refah Yoludur.**” <http://turkish.cri.cn/1781/2019/04/27/1s197575.htm> (Erişim Tarihi: 27.04.2019)

ÇHC, gelişen ve zenginleşen ekonomisi sayesinde diğer ülkelere yönelik dış yardımlarını artırmaya başlamıştır. Özellikle 2000li yılların başından itibaren bu yatırım alanlarında bir genişleme söz konusudur. ABD’li sivil toplum kuruluşu Borgen Project’in yayınladığı rapora göre en büyük dış yardım sağlayan ülkelerin başında Çin gelmektedir. Çin, en çok yardımı ve yatırımı, öncüsü olduğu Tek Kuşak Tek Yol Projesi kapsamındaki komşu ve bölge ülkelerine yapmaktadır.⁴¹⁶ Bununla birlikte Afrika’daki ülkelere ve Latin Amerika ülkelerine yaptığı yatırımlar/yardımlar da dikkat çekmektedir. Çin dış yardımları enerji üretimi, depolama, nakliye ve altyapı gibi alanlarında yoğunluk göstermektedir.

Grafik 1. 2003-2017 yılları arası Çin Küresel Dış Yardım Harcamaları⁴¹⁷

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi Çin’in dış yardım harcamaları 2003 yılından itibaren artmaya başlamış, 2003 yılında 632 milyon \$ olan dış yatırım harcaması 2015 yılında 3 milyar \$’a ulaşmıştır. 2016 ve 2017 yıllarında ise harcamalarda düşüş gözlemlenmektedir.⁴¹⁸

ÇHC Bilgilendirme Ofisi’nin 2011 yılında yayınladığı Beyaz Rapor’da Çin’in dış yardım politikasının tanımı yapılmıştır. Buna göre Çin dış yardımlarının amacı, gelişmekte olan ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşmayla birlikte ekonomik ve

⁴¹⁶ “Five Countries That Give The Largest Foreign Aid” <https://borgenproject.org/five-countries-that-give-the-largest-foreign-aid/> (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

⁴¹⁷ <http://www.sais-cari.org/data-chinese-foreign-aid-to-africa> (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

⁴¹⁸ <http://www.sais-cari.org/data-chinese-foreign-aid-to-africa> (Erişim Tarihi: 10.05.2019)

teknik işbirliğini sağlamak, ülkelerin çıkarlarını korumak, kalıcı ve yapıcı ikili ilişkiler kurmak olarak tanımlanmıştır. Raporda dikkat çeken bir diğer nokta da Çin'in bu dış yardımları herhangi bir politik şarta bağlı olmadan yapmasıdır. Çin, alıcı ülkelerin kendi yollarını ve gelişim modellerini bağımsız olarak seçme haklarına saygı duymakta ve her ülkenin kendi koşullarına uygun bir gelişim yolu keşfetmesi gerektiğine inanmaktadır. Hiçbir zaman alıcı ülkelerin içişlerine karışmak veya kendisi için siyasi ayrıcalıklar aramak için bir araç olarak dış yardımı kullanmamaktadır.⁴¹⁹ Bu noktada Çin'in dış yardımları ile ABD ve diğer Batılı devletlerin dış yardımları arasındaki fark dikkat çekmektedir. ABD ve Batılı devletlerin dış yardımlarında alıcı devletlerin siyasal rejimlerine yönelik talepleri söz konusuysen Çin'in bu yönde herhangi bir talebi olmamaktadır. Çin, bu tutumu ile alıcı ülkeler için alternatif ve kolay para kaynağı olarak kabul görmekte ve böylece bu bölgelerde kendine nüfuz alanı oluşturmaktadır.

Çin'in dış yardım/yatırımlara önem vermesinin bir diğer nedeni de sahip olduğu döviz rezervini eritme çabasıdır. Çin, mevcut dış borcundan fazla döviz rezervine sahiptir ve bu durum iç piyasa dengesini olumsuz etkilemektedir. Döviz rezervinin eritilmemesi durumunda, iç piyasada ücret ve fiyatların artması ve bununla birlikte enflasyonun yükselme riski söz konusudur. Bu nedenle Çin dış yardım/yatırımlar aracılığıyla elindeki döviz rezervini eritmek istemektedir.

Çin için bu dış yardım ve yatırımların önemi büyüktür. Küresel liderlik ve ABD karşısında kendi bölgesinde üstünlük sağlamak amacıyla yürüttüğü Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nin hayata geçirilmesi için bu dış yardımları desteklemektedir. Daha çok kredi ve borçlandırma yolu ile proje kapsamındaki ülkelere yardımda bulunmaktadır. Ancak Çin, borçlarını ödeyemeyen ülkelerin çeşitli varlıklarına el koyarak söz konusu projenin güvenliğini ve sürdürülebilirliğini güvence altına almaya çalışmaktadır.⁴²⁰ Çin'in bu tutumu, hem dünya kamuoyunda hem de alıcı ülkeler nezdinde yeni bir sömürgecilik endişesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Orta Asya ve Afrika ülkelerinde (Tacikistan, Kırgızistan, Zambiya, Sri

⁴¹⁹ China's Foreign Aid White Paper, <https://www.eu-china.net/upload/pdf/nachrichten/2011-04-21Chinas-ForeignAid-WhitePaper.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

⁴²⁰ Muhammed Tandoğan, "Çin'in Borç Diplomasisi ve Afrika", <https://www.afam.org.tr/cinin-borc-diplomasisi-ve-afrika/> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

Lanka gibi) yaşanan ekonomik dalgalanmalar ve Çin ile ortak projelerin finansmanı için bu ülkelerin Çin'e karşı aşırı borçlanmaya neden olmaktadır. Bu borçların sürdürülemez seviyelere yükselmesi sonucu bu ülkelerdeki bazı kamu varlıklarının veya Çin destekli yapılar Çin'e devredilmektedir ve bu durum alıcı ülkelerde kendi egemenliklerinin kısıtlandığı ve aslında Çin'in de bir sömürgeci ülke olduğu algısı oluşturmaktadır.⁴²¹

Son yıllarda uluslararası kamuoyunda “borç tuzağı diplomasisi” olarak adlandırılan bu endişe ve algı, kendine yeni nüfuz alanları oluşturmaya çalışan Çin'in yumuşak güç kullanımını olumsuz etki etmektedir. Küresel liderlik yolunda ağır ve emin adımlarla ilerleyen Çin'in ekonomik gücünden ziyade diplomatik gücünü kullanarak daha yapıcı politikalar izlemesi, Çin'in bu olumsuz imajını düzeltmesinde etkili olması beklenmektedir.

Alıcı ülkeler açısından ekonomik yardım/yatırımların önemi büyüktür. Bu sayede ülkede yüksek ücretle birlikte istihdam, verimlilik artışı, bilgi ve teknik transferi sağlanmaktadır. Yatırım yapan ülke açısından da yurtdışında olumlu imaj, uluslararası arenada kendine destek bulma ve diğer devletlerle dostça ilişkiler geliştirme olanağı söz konusudur. Çin de bütün bu olasılıklar dahilinde hareket etmeye ve politikalar üretmeye özen göstermektedir.

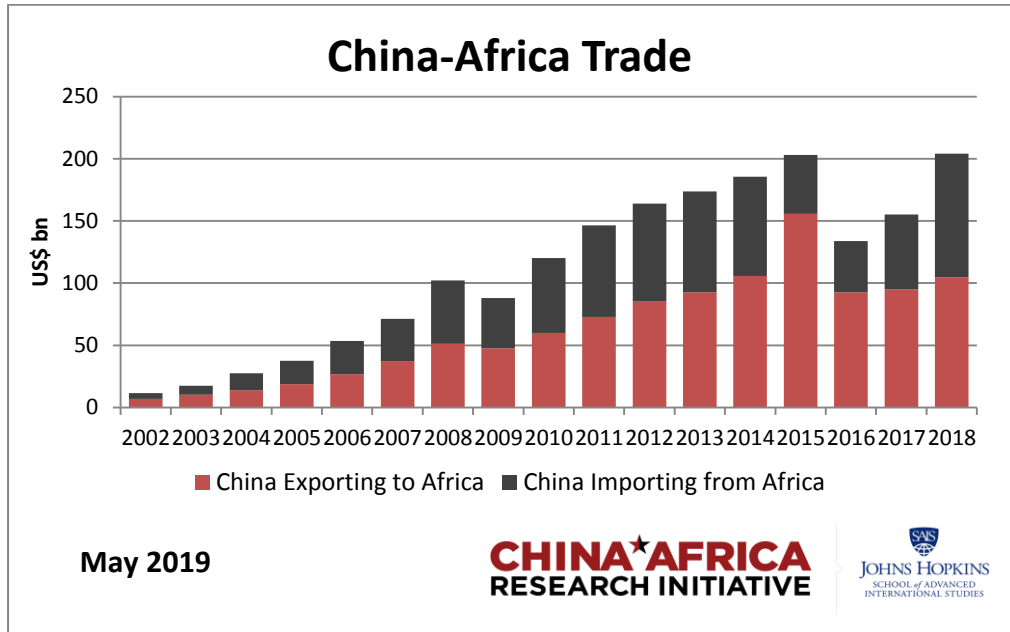
3.3.3.2.1. Çin'in Afrika Yatırımları

Uzun yıllar süren iç savaşlar ve açlığın pençesinde kıvranan Afrika'da son yıllarda ekonomik gelişmeler hız kazanmaktadır. Girişimciler ve dış yardımlar/yatırımlar sayesinde yeni iş kolları ortaya çıkmakta ve böylece birçok ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılası(GSYH) artarak ülke ekonomileri kalkınmaktadır.

Afrika'ya yapılan bu dış yardım/yatırımlar konusunda başı çeken ülkelerden biri de Çin'dir. Dünyanın hemen hemen birçok bölgesine yatırımlar yapan Çin, Afrika'ya yatırımları konusunda dikkatli ve özenli yaklaşım içindedir. Çin'in büyüyen ekonomisinin artan enerji ihtiyacı; ürünleri için yeni pazar arayışı Çin'i

⁴²¹ Cengiz Mert Bulut, “**Borç Tuzağı Tartışmaları Çerçevesinde Kuşak ve Yol Girişimi**”, <http://bogaziciasya.com/borc-tuzagi-tartismalari-cercevesinde-kusak-ve-yol-girisimi/> (Erişim Tarihi: 06.05.2019)

Afrika'ya yönlendiren unsurlardır. Çin Afrika'daki yatırımları, ticari ilişkileri pekiştirmeye yönelik bir araç olarak da kullanmaktadır. Çin petrol ihtiyacını karşılarken aynı zamanda Afrika'nın ihtiyacı olan birçok liman, havalimanı, demiryolu, baraj inşaatı ve telekomünikasyon ağlarının kurulmasına öncülük etmektedir. Böylece Çin, dünyanın en geri kalmış kıtası olan Afrika'nın gelişiminde önemli bir rol oynayarak bu kıtanın güvenini, desteğini kazanarak bölgede büyük güç olma stratejisi izlemektedir.

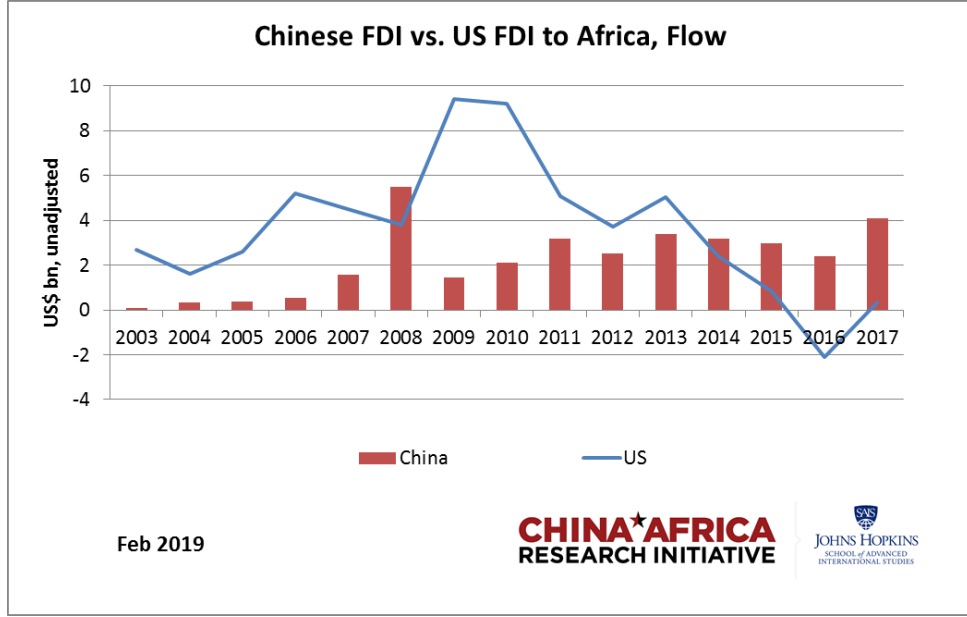

Grafik 2. Çin-Afrika ithalat ve ihracat verileri⁴²²

Çin-Afrika arasındaki ticarete bakıldığında son 16 yıl içinde istikrarlı bir artış söz konusudur. Ancak 2016 yılında düşük emtia fiyatlarının etkisiyle Çin'in ihracat hacminde yaklaşık %40'lık bir düşüş dikkat çekmektedir. 2015 yılı Çin ihracat hacmi 155.7 milyar \$ iken 2016 yılı ihracat hacmi 92.67 \$ olarak gerçekleşmiştir.⁴²³ Son 3 yılda ise Çin'in Afrika'ya ihracat hacmi sabit kalırken Afrika'dan ithalat hacminde artış görülmektedir. Çin'in Afrika ithalatındaki en önemli kalemi şüphesiz petrol ve maden ürünleri oluşturmaktadır.

⁴²² <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

⁴²³ Data: China-Africa Trade <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

Grafik 3. Çin'in Afrika'ya Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri⁴²⁴

Çin'in resmi raporlarına göre, Çin'in Afrika'ya yönelik yıllık akışı son on yılda dalgalanma göstermektedir. Afrika'ya yapılan yatırımlarda Çin ile ABD'nin ters yönde hareket etmesi dikkat çekmektedir. Son yıllarda ABD'nin yardımları eksi yönde hareket ederken Çin'in yatırımları artış göstermektedir. 2017 verilerine göre Çin'in Afrika'daki yatırımlarının %29,8'i inşaat, %22,5'i madencilik, %14'ü imalat, %13,2'si finansal aracılık, %5,3'ü teknoloji ve %15,2'si diğer sektörlerine yapılmıştır.⁴²⁵

Afrika'daki Çin etkisi sadece ekonomik ve ticari alanda değil kültürel alanda da hissedilmektedir. Çin'in yumuşak güç uygulamaları çerçevesinde Konfüçyüs Enstitüleri Afrika ile ilişkilerde önemli bir role sahiptir. 2018 verilerine göre Afrika'da 43 ülkede 59 tane Konfüçyüs Enstitüsü; 18 ülkede de 41 tane Konfüçyüs Okulu açılmıştır. Buna göre, enstitü ve okulların toplamına göre ülke sıralamasında Güney Afrika, Etiyopya, Kenya ve Mısır önde gelen ülkelerdir.⁴²⁶ 2008'de bu rakam 14 ülkede 21 enstitü iken 10 yıl içinde yaklaşık 3 katına ulaşmıştır.⁴²⁷ Bunların yanı

⁴²⁴ <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁴²⁵ <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁴²⁶ <http://www.hanban.org/report/2018.pdf>, p.63-65. (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁴²⁷ <http://www.hanban.org/report/2008.pdf>, p.74-75. (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

sıra Çin basın-yayın kuruluşları da (CCTV, CRI, Xinhua Haber Ajansı ve China Daily Gazetesi) Afrika'da etkin olarak faaliyet göstermektedir.⁴²⁸

Afrika'daki ekonomik ve kültürel alandaki yatırımları ve faaliyetleri Çin'i kıta ülkeleri nezdinde cazip hale getirmektedir. ABD'nin karşılık bekleyerek pazarlık ile yapacağı yatırımları Çin'in daha makul ve herhangi bir siyasi karşılık beklemeden daha hızlı şekilde gerçekleştirmesi Afrika'yı Çin eksenine kaydırmaktadır. Ancak, Çin'in yatırım yaptığı ülkelerde istihdam için Çinli çalışanlara öncelik vermesi, kültürel açıdan bir bütünleşmeyi veya anlaşmayı tam olarak sağlayamaması Afrika üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Son yıllarda Çin'in bu stratejisi bazı Afrika ülkelerinde sömürgeci devlet algısı ve endişesine neden olmaktadır. Bu endişenin yanı sıra Çin altyapı yatırımlarının çoğunu ülkelerin ileri gelen şehirlerine yapmakta ve bu durum sonraki yıllarda Afrika toplumunda yeni bir eşitsizliğin ve adaletsizliğin ortaya çıkmasına neden olması düşünülmektedir.

3.3.3.2.2. Çin'in Latin Amerika Yatırımları

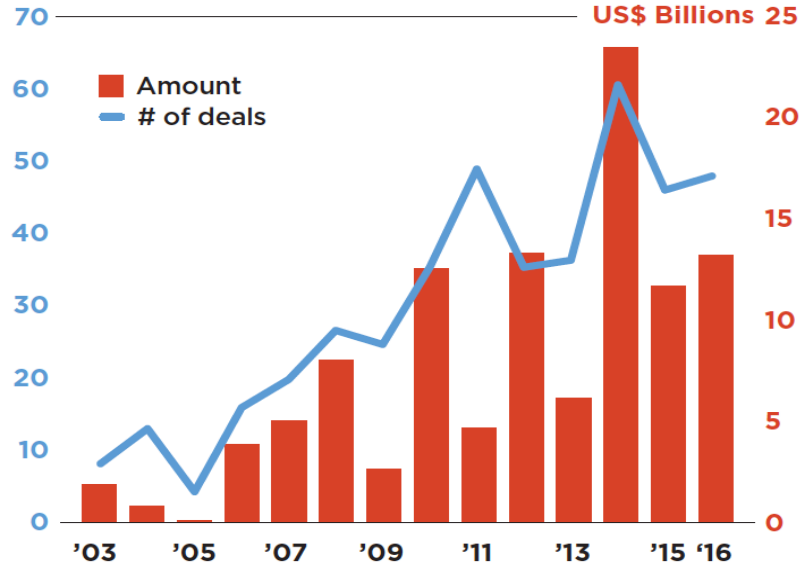
21. yüzyılın başlarında ABD, terörle mücadele politikası gereği Orta Doğu'da oluşan savaş ortamı dış politikasında Latin Amerika'yı ikinci plana atmış, böylece bu bölgede ABD etkisi azalmaya başlamıştır. Bu durum Latin Amerika'yı Çin dış politikasında yeni bir odak noktası haline getirmiştir. Aynı şekilde Latin Amerika ülkelerinin ABD'ye alternatif olarak yeni dış ticaret ortağı arayışı içinde olmaları, Çin ile benzer ideolojik görüş ve siyasi yapılanmaya sahip olmaları Çin ile yolların kesişmesine zemin hazırlamıştır.

Son yıllarda ilişkiler, derinleşerek olumlu yönde gelişim göstermektedir. Xi Jinping bölgeye sık ziyaretlerde bulunarak ilişkilerin daha ileri boyuta taşınmasına önem vermektedir. Bu bağlamda Xi Jinping, Çin ve Latin Amerika ülkelerinin siyaset, ekonomi, kültür ve uluslararası ilişkiler konularında birbirine güven duyan, işbirliğine önem veren, yatırımlara öncelik tanıyan ortaklığın tesisi konusunda bir gelişim planı oluşturmuştur.⁴²⁹

⁴²⁸ Arslan, **a.g.m.**, s.136.

⁴²⁹ Foreign Languages Press, **Çin'in Yönetimi Xi Jinping**., s. 499.

Çin'in Latin Amerika stratejisi, burada yatırım ve ticaret yaparak bölgedeki stratejik doğal kaynaklara ve pazarlara erişim sağlama ve çok sayıda ticari kuruluş ve şirketle işbirliği yapma yönündedir.⁴³⁰

Grafik 4. Latin Amerika'da Yıllık Çin Yatırımı⁴³¹

Çin'in Latin Amerika'ya 2003 yılından bu yana, yaklaşık olarak 110 milyar \$ yatırım ve yardım yapmıştır. Çin, dışa açılım ve girişimci devlet politikası gereği bu bölgede önemli birçok yatırım (liman, yol, köprü, petrol hattı gibi) ve ticari anlaşmalar yapmıştır. Brezilya, Arjantin, Peru, Şili Çin'in en çok yatırım yaptığı ülkelerdir. Bununla birlikte Çin krediler sunarak, doğrudan yabancı yatırımları artırarak ve daha güçlü ticaret bağları kurarak, şirketlerinin ihracat sektörü için pazar erişimini sürdürmesini ve altyapı gibi aşırı kapasiteye sahip sektörler için yeni pazarlar açmasını sağlamaktadır.⁴³²

Çin, bu bölgeye yatırımlar konusunda Panama Kanalı'na ayrı bir önem vermektedir. Pasifik Okyanusu ile Atlas Okyanusu'nu birbirine bağlayan Panama Kanalı denizyolu ticaretinde stratejik bir konuma sahiptir. Çin, Panama ile çok taze

⁴³⁰ Hüsamettin Arslan, "Çin'in Latin Amerika Politikası: Karmaşık Gerçeklik", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-latin-amerika-politikasi-karmasik-gerceklik/1285213> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁴³¹ <https://publications.atlanticcouncil.org/china-fdi-latin-america/> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁴³² Ronald Avendano, Angel Melguizo and Sean Miner, "Chinese FDI in Latin America: New Trends with Global Implications", <https://publications.atlanticcouncil.org/china-fdi-latin-america/> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

olan diplomatik ilişkileri daha sıkı hale getirerek kanal üzerinden Latin Amerika'daki nüfuzunu artırmaya çalışmaktadır. 2017 yılında diplomatik ilişkilerin başlamasından bu zamana kadar iki ülke arasında 28 diplomatik ve yatırım anlaşması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra Çin'in Panama'da liman, kültür merkezi ve köprü inşası için gerekli sözleşmeler tamamlanmıştır. Çin'in bir diğer amacı da serbest ticaret anlaşmaları sayesinde Çin mallarını Latin Amerika'ya daha kolay şekilde ulaştırmaktır. The Guardian'a göre, 2017 yılından sonra başlayan ve hızla gelişen Çin-Panama ilişkileri, Çin'in ABD'nin fitilini ateşlediği ticari savaşa karşı bir hamle olarak yorumlanmaktadır. 1903'ten 1979'a kadar ABD'nin bölgesi olan ve birçok ABD üssüne ev sahipliği yapan ve ABD yönlü yoğun gemi trafiğine sahip olan Panama Kanalı'nda Çin etkisi ve hakimiyetinin artması ABD'yi oldukça rahatsız etmektedir.⁴³³ ABD yerine Çin yatırımlarının birçok Latin Amerika ülkesi tarafından kabul edilmesinde, Çin'in sunduğu daha serbest koşullar ve içişlerine karışmama ilkesine bağlı kalmasının da etkisi büyüktür.⁴³⁴

Afrika'da olduğu gibi Latin Amerika'da da Konfüçyüs Enstitüleri ve okulları Çin'in bölgedeki yumuşak gücünün etkisini artırmaktadır. 2008 yılında 8 Latin Amerika ülkesinde toplam 18 enstitü⁴³⁵ varken 2018 yılında 21 ülkede toplam 43 enstitü açılmıştır.⁴³⁶

Çin Lideri Xi Jinping'in futbola olan düşkünlüğü ve Çin futbolunu geliştirme ileriye taşıma hedefi Latin Amerika'nın futboldaki konumu Çin'in bu alana yönelmesinde etkili olmaktadır. 2015 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Çin'de önemli bir spor reformu başlatarak ülkenin futboldaki yerini 2026 veya 2030 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapabilecek bir noktaya taşımayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda 2026 yılına kadar 50.000 futbol okulu açılması ve futbolcu yetiştirilmesi planlanmıştır.⁴³⁷ Bunun için de Çinli şirketlerin futbola yatırım

⁴³³ "Panama The New Flashpoint in China's Growing Presence in Latin America"
<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/28/panama-china-us-latin-america-canal> (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

⁴³⁴ Ulaş Başar Gezgin, "Çin'in Latin Amerika Yatırımları: Çin'in Şişeden Çıkışı",
<http://www.cinhh.com/cinin-latin-amerika-yatirimlari-cinin-siseden-cikisi/> (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

⁴³⁵ <http://www.hanban.org/report/2008.pdf>, p.79-83. (Erişim Tarihi: 16.05.2019)

⁴³⁶ <http://www.hanban.org/report/2018.pdf>, p.67-68. (Erişim Tarihi: 16.05.2019)

⁴³⁷ "Dünya Futboluna 331 Milyon Euro'luk Çin Damgası"
<https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2016/04/dunya-futboluna-331-milyon-euroluk-cin-damgasi.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2019)

yapması için teşvik edilmekte ve Çin'in son yıllarda futbol sektöründeki milyarlık yatırımları dikkat çekmektedir.⁴³⁸ Bu yatırımlar çerçevesinde birçok Çinli şirket, dünya çapında ünlü futbol kulüplerinin hisselerine ortak olmakta veya bu kulüplere sponsorluk yapmakta ya da oldukça yüksek meblağlar ödeyerek futbolcu transfer etmektedir.

Çin 2015 yılında futbolcu transferleri için toplamda 331 milyon euro'luk harcama yapmıştır. Çin'in böylesi yüksek meblağlı transfer ödemeleri futbol kulüpleri için anlamlı gelir kapısı olurken, Çinli şirketler yurtdışında da kulüp satın alma iştahlarıyla finansal zorluk yaşayan kulüplerin hisse satışları için bir fırsat kapısı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum, yine Çin ve Çinli şirketleri bir cazibe merkezi haline getirmektedir.⁴³⁹

Çin'in Latin Amerika'daki bu yatırım atağı diğer ülkeleri buraya yatırım için teşvik etmektedir. Özellikle ABD, yanı başındaki topraklarda Çin yatırımlarının bu kadar ön planda olmasına çok sıcak bakmamakla beraber Çin'in faaliyetlerini yakından takip etmektedir.

3.3.3.3. Teknolojik Gelişmeler

Yeni bir ürün tasarlamak, istenilen sonuca göre özelliklerle donatmak, kısıtlı şartlar altında o ürünü üretmek önceki yüzyıllarda zanaatkârların deneme yanılma yoluyla gerçekleştirdiği bir sonuçken; bugün bütün bunlar için bilim ve teknoloji önemli rol oynamaktadır. Günümüzde bilim ve teknoloji, dünyayı şekillendirme konusunda önemli bir yetenek veya etken haline gelmiş durumdadır. Bilim ve teknolojinin gelişiminde donanımlı iş gücünün ve bunun için de yeterli eğitim ile bütçe kullanımının önemi büyüktür.

Çin, ucuz iş gücü ve büyük işgücü hacminin yanı sıra bilgi gücü ve üretimi ile de son yıllarda adından sıkça söz ettirmektedir. Gösterdiği gelişim, araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine ayırdığı büyük kaynaklar ve başarılı akademik

⁴³⁸ Chris Buckley, "President Xi's Great Soccer Dream", **New York Times**, 4 January 2017.

⁴³⁹ "Dünya Futbol Ekonomisine Çin Damgası"

<https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1541325-dunya-futbol-ekonomisine-cin-damgasi> (Erişim Tarihi: 17.05.2019)

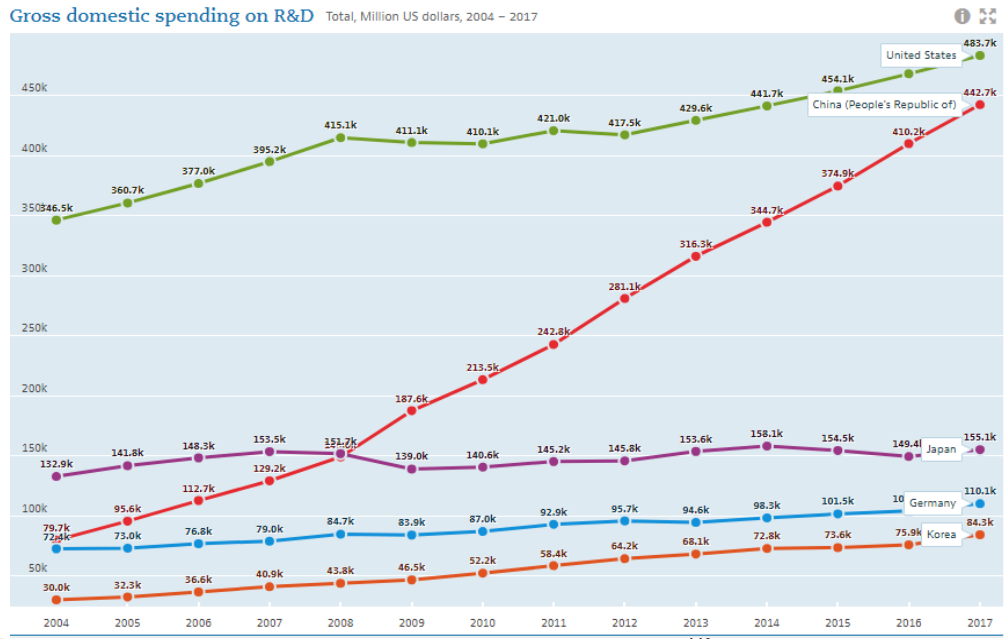
çalışmalar ile bilgi ve teknoloji alanında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır.

1980'lerde başlayan ekonomik reformların ardından piyasa sürecine geçiş sürecinde Çin hükümetinin bilim ve teknolojiye yaklaşımı da değişmeye başlamıştır. Bu döneme kadar teknolojik AR-GE faaliyetleri üretim birimlerinden ayrı faaliyet gösteren AR-GE merkezlerinde sürdürülürken reform sonrası dönemde bu merkezlerin bir kısmı kapatılmış, bir kısmı şirketlerin bünyesinde hizmete devam ederken kalanlar da devletin sağladığı kısıtlı kaynaklarla faaliyetlerine devam etmiştir. Bunun yanı sıra Çin hükümeti, bilgi ve yetenek açısından donanımlı çalışanlar tarafından şirketlerin kurulmasını destekleyerek hem bu faaliyetlerin denetlemeyi hem de olası bütçe açığını bu şirketlerin kârı ile kapatmayı hedeflemiştir.⁴⁴⁰

2000li yıllara gelindiğinde, Çin bilim ve teknoloji alanındaki AR-GE faaliyetlerine ağırlık vermeye başlamıştır. Gayrisafi milli hasıladan önemli bir payı bu alana ayırmaktadır. Bu paydaki artış 2000li yılların başında yavaşken 2008 yılından sonra sürekli ve hızlı artış göstererek ABD ile başa baş konuma gelmiştir. OECD raporuna göre Çin 2017 yılında AR-GE faaliyetleri için 442.721 milyon \$ harcama yaparak Japonya'yı geride bırakmış ve ABD'den sonra ikinci ülke olmuştur.⁴⁴¹

⁴⁴⁰ Oktay, **a.g.e.**, s.312.

⁴⁴¹ <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Grafik 5. Ülkelerin GSYH içinde AR-GE Harcamaları⁴⁴²

Çin'in bilim ve teknoloji alanında geldiği noktada, marka değeri yüksek ve kaliteli ürünler ile dünya piyasalarında üst sıralarda yer almaktadır. Otomotiv, telekomünikasyon, beyaz eşya, elektronik aletler ve bilişim sektöründe adından söz ettirmektedir. Çin'deki piyasa ekonomisinin ve ihracatında her ne kadar çok uluslu yabancı şirketler hakim olsa da Çin'in yerli sermayesi ile kurulan Huawei, Lenovo, Haier, TCL, Konka gibi şirketler dünya çapında markalar haline gelmeyi başarmıştır.⁴⁴³ Özellikle de son yıllarda çağın en gözde iletişim aracı akıllı telefon üretiminde ve satışında büyük bir ivme yakalayarak dünya akıllı telefon pazarında da ABD'ye rakip olmuştur.

Son 10 yıldır ABD'nin Apple; Güney Kore'nin Samsung markalarının önde olduğu akıllı telefon ve bilgisayar piyasasında Çin'in yerli üretimi olan Huawei, Xiaomi ve Lenovo markaları da kendini kabul ettirmeyi başarmış ve hatta bu markaları da geçerek piyasanın hakimi olma yolunda ilerlemektedir. 2019 yılının ilk çeyreği verilerine göre, Apple ve Samsung'un 2018'deki negatif büyümesi 2019'da da devam ederken Huawei, 2018'de %11 olan pazar payını artırarak %18'e ulaşmıştır.⁴⁴⁴ Ayrıca 19 Mart 2019'da Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Huawei'nin

⁴⁴² <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

⁴⁴³ Jacques, a.g.e., s.188.

⁴⁴⁴ Jusy Hong, "Huawei Builds on 2018 Momentum with Strong First-Quarter Performance in the Smartphone Market", 03 May 2019, <https://technology.ihs.com/613768> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

aldığı uluslararası patent sayısının geçen yıl 5.405'e ulaştığı ve dünyada birinciliği elde ettiğini açıklamıştır.⁴⁴⁵

Bütün bu gelişmeler şüphesiz tesadüf ya da sürekliliği olmayan başarılar değildir. Çin, bu başarıları planlı, disiplinli ve donanımlı çalışmanın, emeğin karşılığı olarak elde etmektedir. Çin, yeterli ve sürekli gelişmekte olan teknolojik yatırım ile eğitim programları ile de ülke içinden olduğu kadar yurtdışındaki araştırmacıların, akademisyenlerin, mühendislerin ve daha birçok yetişmiş tecrübeli bilim insanının dikkatini çekmektedir.

3.4. ABD-Çin Yumuşak Güç Karşılaştırması

Çin'in giderek artan ekonomik gücü ile birlikte dünya siyaseti üzerinde de etkili olma çabası mevcut süper güç ABD ile arasında bir güç yarışını da beraberinde getirmiştir. Bu güç yarışında ABD'nin üstünlüğü söz konusudur. Ancak son yıllarda ABD'nin izlediği ekonomik ve askeri politikalar, mevcut gücünün sorgulanmasına hatta aşınmasına neden olmaktadır. Çin ise, modernleşmeye geç başlamasına rağmen adımı ve gücünü sağlam şekilde dünyaya duyurmaya başlamıştır. Gerek ekonomik, gerek askeri kapasite açısından ABD ile başa baş ilerleyen Çin, çalışmaya konu olan yumuşak güç kapasitesi açısından ABD'nin gerisinde kalmaktadır.

ABD'nin elindeki en önemli ve çekici yumuşak güç unsurları, demokrasi, bireysel özgürlük, yüksek hayat standardı, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğüdür. Ancak Çin'de bu kavramların bir karşılığı yoktur. Çin demokratik olmayan, tek partiye dayalı bir devlet yapısına sahiptir. Çin'in insan hakları anlayışı Batı'nın anlayışından çok farklıdır. Bu anlayışa göre insan hakları, kişinin doğuştan kazandığı bir hak değil, kişiye devlet tarafından verilmiş, sınırlandırılabilir haklardır. Ayrıca devletin egemenliği, self-determinasyon hakkı ve toplumsal haklar, kişilik haklarından önceliklidir.⁴⁴⁶ 2004 yılında anayasada yapılan değişiklik ile ilk defa insan haklarının Çin anayasasına girmesi sağlanmıştır. Bunu takip eden yıllarda da insan hakları konusunda reformlar yapılmaya devam etmektedir. Bu reformların,

⁴⁴⁵ <http://turkish.cri.cn/1781/2019/03/20/1s196769.htm>,
https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2019/article_0004.html (Erişim Tarihi: 04.05.2019)

⁴⁴⁶ Phil C. W. Chan, "Human Rights and Democracy with Chinese Characteristics", **Human Rights Law Review**, Cilt:13, No. 4, 2013, p. 651.

kademeli olarak hayata geçmesi, olması gereken düzeye ulaşmasını geciktirmektedir. Çin genel anlamda, yapılan köklü ve ani değişikliklerin bütün düzeni bozacağına inanmakta ve bu nedenle planlı şekilde aşamalı değişim ve gelişime önem vermektedir. Çin'in bu yöndeki reformlarının devam etmesi, insan haklarına daha fazla saygı gösterme yönünde olumlu adımları da beraberinde getirmesine yönelik bir beklenti söz konusudur.⁴⁴⁷ Ancak, 2010 yılı Nobel Barış Ödülü'nü kazanan Liu Xiaobo bir insan hakları savunucusu olması ve Çin'de hapiste olduğu için ödülünü almaya gidememesi, Çin'in insan haklarına saygı konusundaki çelişkili tutumunu gözler önüne sermektedir.⁴⁴⁸

İki ülkeyi kültürleri açısından ele aldığımızda, ABD kültürünün ön plana çıktığı görülmektedir. Bugün hemen hemen herkesin rutini haline gelmiş pek çok uygulama esasında Amerikan kültürünün bir yansımasıdır. Elimizde dolaştırdığımız karton bardaktaki kahveler, içtiğimiz meşrubatlar; giydiğimiz kot pantolonlar, spor kıyafetler; dilimizden düşürmediğimiz İngilizce terimler; kullandığımız akıllı telefonlar; gişe rekorları kırdığımız filmler, diziler; gitmeyi hayal ettiğimiz New York, Manhattan, Chicago, Miami adaları ve hayatımıza dair daha bir sürü etkinlik, Amerikan kültürünün bir yansımasıdır ve bu durum yadsınamaz bir hale gelmiştir.

Dünya genelinde böyle bir kültürel ve sosyal etkiye sahip ABD'ye karşılık Çin'in sahip olduğu kültürel güç ise daha arka planda kalmaktadır. Çin'in dingin ve mistik kültürünün Amerikan kültürü ile boy ölçüşmesi zor görünmektedir. Çin kültürünün binlerce yıl dünyayı etki altına aldığı halde son 200 yıl içerisinde geldiği nokta düşündürücüdür. Birçok alanda Amerikan kültüründen üstün niteliklere sahip olan Çin kültürünün dünyaya doğru ve net şekilde ifade edilmesi önemlidir. Bu nedenle Çinli yöneticiler son yıllarda Çin kültürünü anlatmaya yönelik politikalar üretmektedir. Yine de son yıllarda Çin ile ilgili birçok kavram dikkat ve ilgi çekmeye başlamıştır. Çin'in ekonomik ve ticari açıdan dünyada genişlemesiyle birlikte Çince de giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Çin kültürünün ve Çince'nin dünyaya yayılması açısından Konfüçyüs Enstitüleri önemli rol oynamaktadır.

⁴⁴⁷ Surya P. Subedi, "China's Approach to Human Rights and the UN Human Rights Agenda", Chinese Journal of International Law, 14 (3), p. 437-464.

⁴⁴⁸ The Nobel Peace Prize for 2010, <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2010/press-release/> (Erişim Tarihi: 26.05.2019)

Yumuşak güçte etkin olmak, uluslararası alanda ülkeler arasında giderek dikkat çeken bir ölçüt olmaya başlamıştır. çeşitli düşünce merkezleri veya dergiler ülkelerin yumuşak güç etkinliğine yönelik çalışmalar, anketler yapmaktadır. Uluslararası Monocle Dergisi 2012 yılından bu yana düzenlediği anketlerle dünya genelinde ülkelerin yumuşak güç sıralaması yapmaktadır.⁴⁴⁹

YIL	ABD	ÇİN
2012	2.	22.
2013	3.	-
2014	1.	19.
2015	2.	21.
2016	1.	20.
2017	7.	19.

Tablo 4. Yıllara göre ABD-Çin Yumuşak Güç Sıralaması⁴⁵⁰

Bu tabloya göre, Çin yumuşak gücünün yıllara göre çok fazla bir ilerleme kaydetmemesi dikkat çekmektedir. 2013 yılı hariç liste dışı kalmamakla beraber listenin üst kısımlarına doğru da önemli bir gelişim gösterememektedir. Ancak 2017 yılında ABD’de ciddi bir güç kaybı yaşanırken Çin’de az da olsa bir güç artışı görülmektedir. ABD’nin bu güç kaybında Başkan Donald Trump’ın söylemlerinin ve izlediği politikalarının bir yansıması olarak yorumlamaktadır.⁴⁵¹

ABD’nin yumuşak güç uygulamalarında sivil toplum hem araç hem de amaçtır. Çin’de ise devletin araç olduğu, sivil toplumun göz ardı edildiği bir yumuşak güç algısı söz konusudur. Bu durum Çin’in yumuşak gücün etkinliğini daha doğrusu uluslararası alanda cazip veya tercih edilir bir ülke olmasını olumsuz etkilemektedir. Çin, bu algısını değiştirmede Çin yumuşak gücünün dünya genelinde etkin olması ve cazibe kazanması zor görünmektedir.

⁴⁴⁹ Soft Power Survey-2012, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> (Erişim Tarihi: 20.05.2019)

⁴⁵⁰ <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18/> (Erişim Tarihi: 20.05.2019)

⁴⁵¹ Soft Pwer Survey 2017/18, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18/> Erişim Tarihi: 20.05.2019)

SONUÇ

Çin, köklü bir kültür mirasına ve aynı zamanda 70 yıllık bir cumhuriyet tarihine sahip, son yıllarda adından sıkça söz ettiren, gücünü dünyaya kabul ettirmeye çalışan ve bunu büyük ölçüde başarmış bir devlettir. Çin geçmişin büyük imparatorluk gücüne yeniden sahip olmak istemektedir. M.Ö. 221'den 1800lü yıllara kadar dünyanın en görkemli gücüyken son 200 yılı Batı'nın gölgesinde geçirmek zorunda kalmıştır. Geçmişin bu yüzüne rağmen Çin agresif, kinci söylemlerden uzak durmaktadır. Bugün, Çinli liderler söylemlerinde sıkça uyumlu dünya, barışçıl yükseliş gibi ifadeler kullanarak geçmişte sahip olduğu güce yeniden kavuşacağına ve bu 200 yıllık sürenin sadece kısa bir ara olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Çin kendini yeniden yükselen değil, geri dönen bir güç olarak nitelendirmektedir. Sahip olduğu ekonomik güce göre siyasi alanda daha geri planda kalsa da esasında Çin'in asıl hedefi, ulusal birleşmenin 100. yılı 2049'da süper güç olarak dünya düzenindeki yerini sağlamlaştırmak ve Çin Rüyasını gerçekleştirmektir. Bunun için de sabırla, kendinden emin ve yumuşak adımlarla ilerleyerek dünyanın genelinde varlığını ve gücünü artırmaya çalışmaktadır.

Çin dış politikalarında siyasi liderlerin dünyadaki algılayış biçimleri etkili olmuş ve bu algılar devamlı dönüşüm geçirmiştir. Buna örnek olarak; Mao Zedong 1949-1976 yılları arasında ideolojiye dayalı bir yönetim benimserken, 1978 yılında Deng Xiaoping ekonomik reformlara ağırlık vererek dışa açılım politikasını başlatmıştır. Böylelikle Çin'in günümüzde yükselen bir güç olarak büyümesinde önemli bir adım atılmıştır. 1980li yılların sonuna doğru ÇHC kurulduğundan beri ilk defa büyük güçler ve bloklarla yapıcı ve barışçıl ilişkiler kurmayı başarmış; komşularıyla sınırlarını daha güvenli hale getirmiş ve uluslararası örgütlere üye olmanın avantajlarını kullanmaya başlamıştır. Ancak bu olumlu tablo 1989 Tiananmen Olayları sonrası bozulmuş, Çin uluslararası alanda yalnız bırakılmıştır.

Bu dönemde Çin'in bölge ülkelerle ilişkileri Batılı ülkelere göre daha olumlu bir hava içerisinde gelişmeye devam etmiştir. Bunun Batı'ya yansımaları gecikmemiş ve 1990lı yılların ortalarına doğru Çin ile ilişkiler yeniden kurulmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın da sona ermesiyle Çin komünist dünyada yaşanan büyük yıkımdan

kendine ders çıkarmış ve bu yıkımdan sağ kalmanın yolunu güçlü ve gelişen bir ekonomi olduğuna karar vererek adımlarını bu yönde atmaya başlamıştır. 1982’de Deng Xiaoping ile başlayan reform hareketleri, Soğuk Savaş sonrasında yeniden başlatılarak ekonominin canlanması sağlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin dış politikasını iki hedefe dayandırmıştır. İlk hedef, hegemonik politikalara ve güç siyasetine karşı çıkmak ve dünya barışını korumak olarak belirlenmiştir. Çin dış politikası ne realizmin güç savaşının ne de liberalizmin ekonomik savaşının çizgisinde ilerlemektedir. Burada asıl amaç, ABD’nin üstünlüğünü azaltırken, Çin’in ekonomik alanda kalkınmasına engel olabilecek askeri çatışmalardan uzak kalmaktır. İkinci hedef, yeni bir uluslararası siyasi ve iktisadi düzen kurmaktır. Burada da, ABD’nin öncüsü olduğu mevcut sisteme tepkili olan ülkelerle birlikte küresel iktidarın yeniden dağılımını sağlamak amaçlanmıştır.

Soğuk Savaş’ın ardından küreselleşmeye başlayan yeni dünya düzenine Çin de ayak uydurmaya çalışmıştır. Çin dış politikasında diplomasi ön plana çıkmaya başlamış ve küreselleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 1998-2008 yılları arasında (Jiang Zemin ve Hu Jintao dönemleri) Rusya ve ABD ile istikrarlı ilişkiler kurulmuş, komşu ülkeler ve bölge ülkeleri ile ilişkilerin güçlendirilmesi sağlanmıştır.

Son yirmi yıl içerisinde dünyada yeni bir düzen kurulurken, yeni bir oluşumun kıpırtıları da dikkat çekmektedir. Dünya ekonomisinin merkezi Atlantik’ten Asya-Pasifik’e doğru kayarken aynı şekilde uluslararası kamuoyunun dikkati de bu bölge üzerinde toplanmaktadır. ABD’nin en önemli yayılım ve yumuşak güç aracı küreselleşmenin yerini artık bölgeselleşme almıştır. Bütün bu değişimin merkezindeki ülke ise şüphesiz Çin’dir. Dünya genelinde, Amerikan Doları, IMF, DTÖ ve DTB gibi ABD’nin öncüsü olduğu ekonomik düzen, 2000li yıllarda Çin’in gösterdiği ekonomik gelişim, dengeleri değiştirmeye başlamıştır. Çin, hızla gelişen ve büyüyen ekonomisi ile DTÖ, DTB ve IMF içinde gücünü artırırken, siyasi olarak da BRICS, ŞİÖ gibi örgütler nezdindeki lider konumu, oluşturulan

BRICS Kalkınma Bankası, AAYB gibi ekonomik kuruluşlar sayesinde ABD'nin temel yapıları karşısında alternatif oluşturmaya çalışmaktadır.

Çin, bölgesel olarak etkin bir güç haline gelerek son yıllarda bu gücünü küresel güç olma yolunda daha etkin şekilde kullanmaya başlamıştır. Özellikle de Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve bu kapsamda kuruluşuna öncülük ettiği AAYB'nin beklenen şekilde sonuçlanması durumunda Çin'in küresel bir güç olma yolunda büyük bir avantaj kazanması söz konusudur. Çin'in uluslararası alanda etkin güç haline gelmesi ile bir güç çatışmasının yaşanması da olasılık dahilindedir. Çin, rüyasını gerçekleştirmek, süper güç olmak için temkinli adımlarla ilerlemektedir. Karşısındaki ABD gibi bir güce karşı gayet sakin yaklaşım içerisindedir. Çin'in bu tutumuna karşılık, son yıllarda Trump başkanlığındaki ABD ise oldukça gergin ve fevri bir tutum sergilemektedir. Geçtiğimiz son iki yıla, iki ülke arasındaki ilişkilerde özellikle ekonomik ve ticari ilişkilerde karşılıklı meydan okumalara varan restleşmeler damga vurmaktadır. Çin'in ABD karşısında alternatif bir güç olması elbette ABD'nin hoşuna gitmemektedir. Zira, Donald Trump'ın başkanlığı döneminden itibaren ABD, bu hoşnutsuzluğunu açıkça ifade etmekten kaçınmamaktadır. Özellikle de ekonomik alanda Çin'e karşı tutumu ve bu alandaki yaptırımlar ile Çin'i etkisiz hale getirmeye çalışmaktadır. Esasında ABD'nin bu tavrı Çin'i kendine bir rakip olarak görmesinin de bir kanıtıdır.

Küresel ve süper güç olmak için siyasal alanda gündem oluşturabilme, karar alma kabiliyetine sahip olma; etkin politika üretimi ve uygulamaları oldukça önemlidir. Çin'in ise henüz böyle etki alanı oluşturduğunu söylemek zordur. Her ne kadar Çin, bu yeni dünya düzenine adapte olmak için reformlar yapsa da, alternatif oluşturma çabası içinde olsa da, günümüz uluslararası sisteminde beklediği karşılığı görememektedir. Birçok uluslararası örgüt ve kuruluşun temel taşlarından biri olmasına rağmen, büyük uluslararası sorunların çözümüne yeterli katkıyı sağlayamamaktadır. Bu duruma Çin'in risk almaktan kaçınan tavrı da neden olmaktadır. Çin, geçmişinden gelen "aşağılanma"nın da etkisiyle bugün temkinli ve şüpheli bir devlet portresi çizmektedir. Bu durum Çin'in daha fazla risk almasının önüne geçmektedir. Riskten kaçınmasının bir diğer nedeni de, Çin'in diplomasi kültüründen önce kendine özgü olan siyasi kültürüne, Parti imajına ve çıkarlarına

öncelik vermesi ve bunlara ters düşecek karar alma endişesidir. Çin'in bu endişesi, küresel güç olma yolunda bir engel olarak karşısına çıkmaktadır.

Çin'in gelişen ekonomisine rağmen ülke içinde ekonomik refahın ve gelir düzeyinde yeterli artışın sağlanamaması sosyal alana da olumsuz yansımaktadır. Uluslararası alanda Çin'i zor duruma düşüren insan haklarına saygı konusu da Çin'in yumuşak gücünü sekteye uğratmaktadır. Çin'de bugün hala insan hakları ihlalleri yaşanmakta ve Çin'in kendi içinde yaşadığı sorunlar, uluslararası kamuoyu tarafından yakından takip edilmektedir. Özellikle Doğu Türkistan, Tibet'te yaşanan sorunlara Çin tarafından bir çözüm getirilmemiş olması Çin'in imajını olumsuz etkilemektedir. Ancak Çin, bu konuları kendi iç meselesi olarak görmekte ve özellikle Batı'nın buna karışmasından son derece rahatsızlık duymaktadır.

Bunun yanı sıra otoriter siyasal yapısı ve demokrasiden uzak tutumu da Çin'in yumuşak güç söylemlerindeki etkinliğini azaltmaktadır. Bu durum, Çin'in kendi gibi otoriter diğer devletler nezdinde bir yumuşak güç ya da cazibe alanı oluşturmasında etkili olsa da, küresel güç olma yolunda dünya genelini etkileme ve cezbetme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bir yandan dışarıya karşı bir cazibe merkezi olmaya çalışırken diğer yandan kendi halkının ekonomik, siyasal ve sosyal sıkıntılar yaşanmasının önüne geçemeyen, kontrolcü ve otoriter iç politika uygulamaları, Çin'in yumuşak güç söylemleri ve süper güç olma yönündeki çabalarına gölge düşürmektedir. Eğitim, kültür, spor, turizm, sanat gibi alanlarda adını sıkça duyursa da küresel anlamda bir etki alanı oluşturduğunu söylemek zordur.

Ancak, son yıllarda ABD'nin izlediği agresif ve saldırgan politikalar, uluslararası kamuoyunda tepkilere ve güç kaybına neden olmaktadır. Bu güç kaybı, Çin adına bir avantaj haline gelmektedir. Süper güç olma yolunda Çin'in, ABD'nin bu güç kaybını kendi lehine kullanabildiği, ekonomik kalkınmasını sürdürerek kendi halkının ihtiyaçlarını ve sorunlarını giderebildiği ve yumuşak güç kaynaklarını etkin şekilde kullanabildiği takdirde rüyasını gerçekleştirmesi muhtemeldir.

KAYNAKÇA**KİTAP**

AMANOV, Şatlık, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007.

ARI,Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Alfa Yayınları, 3.Baskı, İstanbul, 2004.

ARIBAŞ, KENAN, **Küresel Çağda Siyasi Coğrafya**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007.

ARIBAŞ, Kenan- HÜDAVENDİGAR, Muhammed Nafiz, **Siyasi Coğrafya Açısından Çin**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014.

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınevi, 11. Basım, İstanbul, 2004.

ATEŞ, Davut, **Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı**, Dora Basım Yayın, 2. Baskı Bursa, 2014.

BEKCAN, Umut, **Yeni Dünya Düzeninde Rusya Çin İlişkileri**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2013.

CALLAHAN, William A., “China The Pessimist Nation”, **Oxford University Press**, New York, 2010.

CARR, Edward H., **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

ÇOLAKOĞLU, SELÇUK, **Uluslararası İlişkilerde Kuzeydoğu Asya**, USAK Yayınları, Ankara, 2009.

BEST, Antony, vd, **20.Yüzyılın Uluslararası Tarihi**, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.

BRZEZEINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası, İnkılap Kitabevi**, İstanbul, 2005.

CULL, Nicholas J, **Public Diplomacy: Lessons From ThePast**, Figueroa Press, Los Angeles, 2009.

DEMİR, Vedat, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012.

DENKER, MEHMET SAMİ, **2000'li yıllarda Asya-Pasifik Bölgesi'nin Güvenliği**, ASAM Yayınları, Ankara, 2000.

Devrimci Araştırmalar Grubu, **Çin Kültür Devrimi, Büyük Proleter Kültür Devrimine Kısa Bir Bakış**, Patika Kitap, İstanbul, 2013.

D'HOOGHE, Ingrid **Public Diplomacy in People's Republic of China**, Institute of International Relations Clingendael, Clingendael Diplomacy Papers No.12, The Hague-Netherlands, July 2007.

EKREM, Nuraniye Hidayet, **Çin Halk Cumhuriyeti Dış Politikası (1950-2000)**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003.

EKŞİ, Muharrem, **Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

ERTUĞRAL, Yusuf, **Akıllı Güç'ün Pasifik Vizyonu**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014.

FİDAN, Giray, **Zamanın Yenemediği Ülke Çin**, Sinemis Yayınları, Ankara, 2012.

Foreign Languages Press, **Çin'in Yönetimi Xi Jinping**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017.

GÖKTEN, Kerem, **Çin Yüzyılını Anlamak-Afyon Savaşlarından Bugüne Çin'in Dönüşümü**, NotaBene Yayınları, Ankara, 2012.

HARRIS, Stuart, **Çin Dış Politikası**, Matbuat Yayın Grubu, İstanbul, 2014.

HASGÜLER, Mehmet -ULUDAĞ, Mehmet B., **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, Alfa Yayınlar, İstanbul, 6.Basım, 2014.

HEYWOOD, Andrew, **Küresel Siyaset**, (Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara, 2013.

JAQUES, Martin, **Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?**, (Çev. Sami Oğuz), Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2016.

KARACA, Ragıp Kutay, **Güç Olma Stratejisi Çin**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

KENNEDY, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Basım, İstanbul, 2009.

KISSINGER, Henry, **Çin Dünden Bugüne Yeni Çin**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2015.

KISSINGER, Henry, **Dünya Düzeni**, Boyner Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2016.

KURLANTZICK, Joshua, **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World**, Yale University Press, New Hawen, 2007.

LANTEIGNE, Marc, **Chinese Foreign Policy: An Introduction**, Routledge, 2009.

LEJLI, Hesarbani Anja, **Public Diplomacy of People's Rebuplic of China**, Sarajevo, 2011.

LI, Minjiang, **Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect**, RSIS (S. Rajaratnam School of International Studies) Publications, Singapore, 2008.

MAO Ze-Dung, **Seçme Sözler Küçük Kırmızı Kitap**, Epos Yayınları, Ankara, 2011.

McNEIL, William H., **Dünya Tarihi**, (Çev. Alâeddin Şenel), İmge Kitabevi, 15. Basım, Ankara, 2013.

NYE, Joseph S., **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, Elips Kitap, Ankara, 2005.

NYE, Joseph S.- WELCH, David A., **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2015.

OKTAY, Fatih, **Çin Ekonomi ve Politika Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.

ÖRMECİ, Ozan, **Ejderin Ayak Sesleri Dünya Siyasetinde Çin Halk Cumhuriyeti**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2018.

PEKÖZ, Mustafa, **Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya ve Yükselen Çin**, Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014.

REN, Xiaosi, **Çin Rüyası Çin ve Dünya'ı Geri Kalanı İçin Ne Anlama Geliyor**, (Çev. Daniyar Kassymov), Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2017.

ROSKIN, Michael G., **Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür**, Adres Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2013.

SANCAK, Kadir, **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç**, Nobel Yayınları, Ankara, 2016.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, 23. Baskı, Ankara, 2013.

SEZEN, Seriyeye, **Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü**, TODAİE Yayın, 2. Baskı, Ankara, 2016.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Dış Politika-Karşılaştırmalı Bir Bakış**, Der Yayınları, İstanbul, 2014.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Der Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2012.

TEMUR, Ferit, **Yükselen Asya'da Şanghay İşbirliği Örgütü Dünü, Bugünü ve Yarını**, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara, 2015.

TSANG ,Steve, “The Importance of Taiwan to China”, **Taiwan Impact on China: Why Soft Power Matters More than Economic or Political Inputs**, (Ed. Steve Tsang), The Nottingham China Policy Institute Series, 2017.

TUNÇOKU, A. Mete, **Japonya-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri**, ASAM Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002.

TÜTER, Mustafa, **Çin Gücü Statükoya Karşı Yeni Arayışlar**, Kopernik Yayınları, İstanbul, 2018.

VIOTTI, Paul R., KAUPPI, Mark V., **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, (Çev. Ayşe Özbay Erozan), Nobel Yayınları, 5.Basımdan çeviri, Ankara, 2014.

WASSERSTROM, Jeffrey N., **21.yüzyılda Çin Çin Hakkında Bilmek istediğiniz Her Şey**, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2015.

VOGEL, Ezra, **Deng Xiaoping ve Çin'in Dönüşümü**, Modus Kitap, İstanbul, 2017.

ZHANG, Shaoying, MCGHEE, Derek, **Social Policies and Ethnic Conflict in China**, Palgrave Macmillan, 2014.

ZHİQUN Zhu, **China's New Diplomacy Rationale**, Strategies and Significance, 2.Baskı, Londra, 2015.

TEZ

KABASAKAL, Mehmet “**Afrika'daki Küresel Rekabette Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği**”, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014.

SARIALIOĞLU, İrşat, “**Çin-Hindistan İlişkilerinde Tibet Sorunu**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

TAŞTEKİN, Şenol “**Asya-Pasifik Bölgesinde Yaşananlar, Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Gelecekte Türkiye’nin Güvenliğine Olan Etkileri**”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Strateji Bilimi Bölümü Strateji Bilim Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009

MAKALE

AKÇADAĞ, Emine “Yumuşak Güç Japonya’nın Sert Güç Arayışları”, **Bilge Strateji**, Cilt:2, Sayı:3, Güz 2010, s. 1-28.

ALPEREN, Ümit “Çin Dış Politikası’ndan Arap Halk Ayaklanmalarına Bir Bakış”, **Bilge Strateji**, Cilt:5, Sayı:9 Güz:2013, s.85-104.

ALTUNDAĞ, Zehra, “Geçmişten Günümüze Şanghay İşbirliği Örgütü”, **T. C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etüdüleri**, 49/2016-1, s. 99-124.

ARSLAN, İbrahim “Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 31, 2018, s. 125-142

BAYRAM, Mürsel, “Çin’in Darfur Politikası”, **ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, Aralık 2017 1 (3), s. 229-250.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel-ÖZEN, Çınar “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004), s. 59-79.

BUCKLEY, Chris, “**President Xi’s Great Soccer Dream**”, New York Times, 4 January 2017.

BUDAK, Leyla- ERDOĞAN, İlker, “1990 Sonrası Çin Halk Cumhuriyeti’nde İletişim Sistemi ve Temel Sorunları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 9, Bahar 2006/1, s. 109-123.

CAŞIN, Mesut Hakkı, “Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Yeni Parametreleri”, Geleceğin Süper Gücü Çin, **Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.65-99.

CHAN, Phil C. W., “Human Rights and Democracy with Chinese Characteristics”, **Human Rights Law Review**, Cilt:13, No. 4, 2013, p. 645-689.

CHANG, Liao-NIEN, Chung, “China’s New Foreign Policy Under Xi Jinping”, **Asian Security**, Vol. 12, No: 2, 2016, p.82-91.

CHENG, Anne Cooper-LIANG, Yu Leon, “Television Entertainment”, **New Media For A New China**, (Ed. James F. Scotten, William A. Hachten), Wiley-Blackwell, Sussex, 2010, p. 83-98.

CLIFF, Thomas Matthew James “Neo Oasis: The Xinjiang Bingtuan in the Twenty-first Century”, **Asian Studies Review**, March 2009, Vol. 33, ss. 83–106.

ÇAKMAK, Cenap “Amerikan Dış Politikası ve ABD-Çin İlişkilerinde Pragmatizm ve Rasyonalizm”, **Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 103-135.

ÇAVUŞ, Tuba “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, **KSÜ İİBF Dergisi**, 2012, Cilt:2, Sayı:2, s.23-37.

ÇIPLAK, Murat “Çin’de İnsan Hakları ve Ayrımcı Hareketler”, **Çin Gölgesinde Uzak Doğu Asya**, (Der. Deniz Ülke Arıboğan), İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001, s. 211-257.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, “Türkiye-Çin İlişkilerinin Son On Yılı (2000-2010) Fırsatlar Ülkesi Çin’den Türkiye Pazarına Dönüşüm”, **Türkiye’de Çin’i Düşünmek**

Ekonomik Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar, (Der. Selçuk Esenbeli İsenbike Togan, Altay Atlı), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 248-273.

ÇUBUKÇU, Öner, “Sistem Krizi mi Konjonktürel Yansıma mı: Yeni Dönemde Bağlantısızlar Hareketi”, **Stratejik Düşünce Dergisi**, Ekim 2012, s.52-60.

DAĞCI Kenan-KESKİN, Mustafa, “Çin’in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt. 1, No. 2, 2013, s. 11-29.

DAHL, Robert A., “Concept of Power”, **Behavioral Science**, Sayı:1, 1957, s.201-215.

DALAR, Mehmet, “Darfur Sorunu: Sorunun Kökenleri, Çatışma ve Uluslararası Hukuk”, **Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Kuramları 2. Cilt**, (Ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, vd.), s.267-297.

DEDEOĞLU, Beril “Çin ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki İlişkilerin Gelişim”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, (haz. Deniz Ülke Arıboğan), Bağlam Yayınları, İstanbul, 2001, s. 319-358.

DEMİRTEPE, M. Turgut- ÖZERTEM, H. Selim, “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, **Bilig Dergisi**, 2013, Sayı:65, s.95-118.

DILEK, Şerif- İSTİKBAL, Deniz- YANARTAŞ, Merve, “Küresel Ekonomide Yeni Bir Güç Odağı: “BRICS””, **Analiz Dergisi**, SETA, Sayı:256, Eylül 2018, s. 7-19.

ELDENİZ, Levent-MAİMAİTİMİN, Bikeertiemmer, “Çin Ulusal Haber Ajansı: Xinhua ve Güncel Çin Medyası”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Yıl: 14, Sayı: 27, Bahar 2015, 173-185.

ERCİN, Ersin, “Yükselen Ekonomilerin Küresel Etkinlik Arayışı: BRICS Oluşumu”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Dışişleri Bakanlığı Yayınları**, sayı: 47, Ağustos 2014, s. 11-21.

GALLAROTTI, Giulio M., “Soft Power:What It Is, Why It Is Important and The Conditions For Its Effective Use”, **Jurnal of Politic Power**, Vol. 4, No. 1, April 2011, p.25–47.

MOHAN, Giles- POWER, Marcus, “New African Choises? The Politics of Chinese Engagement”, **Review of African Political Economy**, Cilt 35, No. 115, 2008, p.23-42.

GÜLER, Emine Zeynep “Çin Dış Politikası; Değişim ve Süreklilik”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, (haz. Deniz Ülke Arıboğan), Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.283-297.

GÜNEŞ, Ergin “Çin-Rusya İlişkilerinde Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 70, No. 4, 2015, s.839-862.

HAMRİN, Carol Lee “China Reassesses the Superpowers”, **Pacific Affairs**, Vol. 56, No.2, (Summer, 1983), s.209-231.

HAULMAN, Clyde A., “Asia-Pacific Economic Links and the Future of Hong Kong”, **Annals of American Academy of Political and Social Science**, 547, September, 1996, p. 153-164.

HWAJUNG Kim, Cultural Diplomacy as the Means of Soft Power in the Information Age, **Institute for Cultural Diplomacy**, Berlin, 2011, p. 1-18.

İNANÇLI, Selim-Kamacı, Ahmet “Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisi ile Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, Sayı:2, Haziran 2010, s. 139-140.

KAR, Muhsin “Yayılan Çin Sermayesini Türkiye’ye Çekmek”, **Stratejik Düşünce Dergisi**, Ekim 2012, s. 96-101.

KARLUK, Abdürreşit Celil “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Gerekçeleri Üzerine”, **Denge**, 2017/2, s.102.

KEOHANE, Robert O., NYE, Joseph S., Jr., “Power And Interdependence In The Information Age”, **Foreign Affairs**, september/october Issue. 1998.

MENON, Rajan “Rusya ve Çin Arasındaki Stratejik Yakınlaşma”, **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, (Haz.Yılmaz Tezkan), Ülke Kitapları, İstanbul, 2002, s.96-121.

ÖZDAŞLI, Esmе, “Çin’in İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume**, 10/14 Fall 2015, s. 579-596.

ÖZDEMİR, Haluk, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:63, Sayı:3, 2008, s.113-144.

ÖZTÜRK, Serdar- SÖZDEMİR, Ali- GÖVDERE Bekir,”Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, 2016, s. 61-73.

PEKCAN, Cemre, “Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 72, No. 4, 2017, s. 1127 – 1155.

QİMAO, Chen, “Çin’in Yeni Güvenlik Anlayışı ve Politikası”, **Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s.55-64.

RAMO, Joshua Cooper, “The Beijing Consensus”, **Foreign Policy Centre**, 2004, p. 1-6.

SAK, Elif, “Kamu Diplomasisi ve Çin”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt. 2, No. 1, 2014, s. 9-25.

SANDER, Oral, “Çin Halk Cumhuriyeti’nde Büyük Proleter Kültür İhtilal”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1966, Cilt: 21, Sayı:4, s.275-297.

SANDIKLI, Atilla- GÜLLÜ, İlhan, “Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi”, **Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 257-270.

SANDIKLI, Atilla, “Asya’nın İki Devi, Çin ile Hindistan Arasında Stratejik Ortaklık”, **Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 277-286.

SHAMBAUGH, David “Çin-Amerikan Stratejik İlişkileri: Ortaklıktan Rekabete”, **Uzak ve Eski Komşumuz Çin**, (Hazırlayan: Yılmaz Tezkan), Ülke Kitapları, İstanbul, 2002, s.65-84.

SHENG, Ding, “Engaging Diaspora via Charm Offensive and Indigenised Communication: An Analysis of China’s Diaspora Engagement Policies in the Xi Era”, **Political Studies Association**, Vol. 35(3-4), 2015, p. 230-244.

STARR, Don, “Chinese Language Education in Europe: The Confucius Institutes”, **European Journal of Education**, 44(1), p. 65-82.

SUBEDI, Surya P., “China’s Approach to Human Rights and the UN Human Rights Agenda”, **Chinese Journal of International Law**, 14 (3). p.437-464.

SUIHENG, Zhao, “The Implication of Demilitarization of Tibet for Sino-Indian Relations and Asian Security”, **Assian Affairs**, Winter 1996, Vol. 22, Issue 4, p. 254-260.

ŞAHİN, Çiğdem “Çin ve Avrupa Birliği’nin İpek Yolu Girişimleri ve Orta Asya’ya Yansımaları”, III. **Beynelhalk Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Materyalleri**, Cilt 3, Bakü, s. 53-58.

ŞEN, Fatih, “Doğu Türkistan: Bir Milliyetçilik Sorunu mu, Bir Ekonomik Sorun mu?”, **Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları 1. Cilt**, (Ed. Kemal

İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), , Nobel Yayınları, 4. Basım, Ankara, 2016.

TURAN, İshak “ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:6, Sayı:1, s. 80-105.

TURAN, İshak, “ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:6, Sayı:1, s. 86-87.

ÜNGÖR, Çağdaş, “Çin’in ‘Tek Ülke, İki Sistem’ Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau”, **Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu’daki Entegrasyonlar ve Şangay İşbirliği Örgütü**, (Ed. Atilla Sandıklı-İlhan Güllü), TASAM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 29-40.

WANG, Ziyuan-WANG, Li, “The China Model and The Decline of American Soft Power”, *Going Soft? The US and China Go Global*, (Ed. Priscilla Roberts), **Cambridge Scholars Publishing**, 2014, p.72-89.

YAPICI, Utku “Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:12, Sayı:47, s.5-25.

YASHENG, Huang, “Debating China’s Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus”, **Academy of Management Perspectives**, 2010, p. 31-47.

YILMAZ, Sait, “Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, Sayı:1 Eylül-Ekim-Kasım, 2012, s. 201-224.

YILMAZ, Sait, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, **Turansam Dergisi**, Sayı:12, Cilt:3, Sonbahar 2011, Konya, s.27-65.

ZHENG, Bijian *China’s Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2005*, **Bookings Institution Press**, Washington, 2005, p. 75-81.

ZHENG, Bijian, “China’s Peaceful Rise to Great-Power Status”, **84 Foreign Affairs**, sayı 5 (Eylül/Ekim 2005), p. 18-24.

ZHIYUE, Bo, “Hu Jintao and the CCP’s Ideology: A Historical Perspective”, **Journal of Chinese Political Science**, Vol. 9, no. 2, Fall 2004, p. 27-45.

ZOU, Keyuan, “Building a ‘Harmonious World’: A Mission İmpossible?”, **The Copenhagen Journal of Asian Studies**, Vol. 30, No. 2, 2012, p. 69-89.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

“2. Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu’nun Kazanımları”, <http://turkish.cri.cn/1781/2019/04/27/1s197582.htm>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

“ABD’den Çin’i Kınama Çağrısı”, <https://www.dw.com/tr/abdden-%C3%A7in-k%C4%B1nama-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-3206711>, Erişim Tarihi: 25.04.2019

“About Asean”, <http://asean.org/asean/about-asean/>, Erişim Tarihi: 25.06.2018.

“About China Daily Group, China Daily’s Print Media” http://www.chinadaily.com.cn/e/static_e/about, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

“Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Hunt: Doğu Türkistan’daki Toplama Kamplarına Dair iddialar Doğru”, <http://www.uyghurcongress.org/tr/?p=32279> Erişim Tarihi: 01.12.2018.

“Brief report on Chinese overseas students and international students in China 2017”, http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201901/t20190115_367019.html, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

“China Daily’s Digital Media”, http://www.chinadaily.com.cn/e/static_e/about, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

“China’s Foreign Aid White Paper”, <https://www.eu-china.net/upload/pdf/nachrichten/2011-04-21Chinas-ForeignAid-WhitePaper.pdf>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

“China’s Military Strategy”,

http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm, Erişim Tarihi: 19.12.2018.

“CRI, 2016’da Neler Yaptı?”,

<http://turkish.china.com/news/china/543/20170104/850911.html>, Erişim Tarihi: 26.04.2019.

“Data: China-Africa Trade”, <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade>,

Erişim Tarihi: 13.05.3019.

“Deng Xiaoping’in ABD Gezisi”,

http://turkish.china.org.cn/china_key_words/2017-03/30/content_40526502.htm
Erişim Tarihi: 17.04.2018.

“Diaoyu Islands Cannot Be Bought”,

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t970602.shtml,
Erişim Tarihi: 12.12.2018.

“Duterte: ABD Gövde Gösterisi Yaparak Ortamı Germese, Güney Çin Denizi Sorunu Çözümü Ulaşır”,

<https://tr.sputniknews.com/asya/201811151036172257-duterte-abd-govde-gosterisi-guney-cin-deniz-sorunu-cozume-ulasir/>, Erişim Tarihi: 08.12.2018.

“Dünya Futbol Ekonomisine Çin Damgası”,

<https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1541325-dunya-futbol-ekonomisine-cin-damgasi>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

“Dünya Futboluna 331 Milyon Euro’luk Çin damgası”

<https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2016/04/dunya-futboluna-331-milyon-euroluk-cin-damgasi.html>, Erişim Tarihi: 16.05.2019.

“Five Countries That Give The Largest Foreign Aid”

<https://borgenproject.org/five-countries-that-give-the-largest-foreign-aid/>, Erişim Tarihi: 02.05.2019.

“Haber Analiz: Xi'nin Gezisi, Çin-AB İlişkilerinde Parlak Bir Sayfa Açacak”,
<http://www.criturk.com/haber/haber-lokasyon/haber-analiz-xinin-gezisi-cin-ab-iliskilerinde-parlak-bir-sayfa-acacak-83321>, Erişim Tarihi: 22.05.2019.

“Hillary Clinton Backs 'Smart Power' to Assert US Influence Around World”,
 The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/13/hillary-clinton-confirmation-hearing-senate>, 13.01.2009 Erişim Tarihi:17.11.2017.

“Konfüçyüs Enstitülerinde Hedef 500”,
<http://turkish.cri.cn/882/2012/10/09/1s143527.htm>, Erişim Tarihi: 23.04.2019.

“Konfüçyüs Enstitüsü”, <http://tr.shisu.edu.cn/global/confucius-institutes/>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.

“Kuşak ve Yol, İstikrar, Kalkınma ve Refah Yoludur.”
<http://turkish.cri.cn/1781/2019/04/27/1s197575.htm>, Erişim Tarihi: 27.04.2019.

“Mapping China’s Global Development Footprint”,
<https://www.aiddata.org/china-project-locations>, Erişim Tarihi: 28.04.2019.

“Modern Çağ Öncesi Dönem (En Eski Çağlardan M.S. 1840'a Kadar)”,
http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Tarihi/, Erişim tarihi: 07.04.2016

“Panama The New Flashpoint in China's Growing Presence in Latin America”
<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/28/panama-china-us-latin-america-canal>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

“Pekin Olimpiyatlarını Kınama Çağrısı”, <https://www.dw.com/tr/pekin-olimpiyatlar%C4%B1n%C4%B1-boykot-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1/a-3201310>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

“Soft Power Survey-2012”, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> Erişim Tarihi: 20.05.2019.

“Soft Pwer Survey”, 2017/18, <https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18/> Erişim Tarihi: 20.05.2019.

“The Nobel Peace Prize for 2010”,

<https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2010/press-release/> Erişim Tarihi: 26.05.2019.

“Tarihi, Bugünü ve Geleceğiyle İpek Yolu”,
<http://turkish.cri.cn/882/2015/05/05/1s168157.htm>, Erişim Tarihi:16.05.2016.

“Tibet’in Gölgesinde Olimpiyat Ateşi”, <https://www.dw.com/tr/tibetin-g%C3%B6lgesinde-olimpiyat-ate%C5%9Fi/a-3211405>, Erişim Tarihi: 25.04.2019

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ÇHC Hükümeti Arasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağının 21. Yüzyıl Denizdeki İpek Yolunun Ve Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı”,
<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0673.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2016.

“Zimbabve'de 'darbe emareleri taşıyan askeri müdahalede' Çin'in rolü var mı?
<https://tr.sputniknews.com/analiz/201711171031035588-zimbabve-darbe-emare-askeri-mudahale-cin-rol/> Erişim Tarihi: 09.05.2019.

”Çin’in Doğu Türkistan’daki Toplama Kampları”,
<http://www.gokbayrak.com/haberler/cin'in-dogu-turkistan'daki-toplama-kamplari-1680>, Erişim Tarihi: 01.12.2018.

“A World on the Move Trends in Global Student Mobility”, IIE Center for Academic Mobility Research and Impact, March 2018, p. 3.
<https://www.iie.org/Research-and-Insights/Publications/A-World-on-the-Move>, Erişim Tarihi: 22.04.2019.

AKÇADAĞ ALAGÖZ, Emine, **“Doğu Çin Denizi’nde Gerginlik: Senkaku/Diaoyu Adaları Sorunu”**, <http://www.bilgesam.org/incele/130/-dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adalari-sorunu/#.XBA58IszY1I>, Erişim Tarihi: 13.12.2018.

AKÇADAĞ, Emine, **“Yükselen Çin’in Kamu Diplomasisi”**,
<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/cinkamudip.pdf>, Erişim Tarihi: 07.03.2019.

ARSLAN, Hüsamettin, “**Çin’in Latin Amerika Politikası: Karmaşık Gerçeklik**”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-latin-amerika-politikasi-karmasik-gercekcilik/1285213>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

ATLI, Altay-ÜNAY, Sadık, “**Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri**”, <http://setav.org/tr/kuresellesme-surecinde-turkiye-cin-ekonomik-iliskileri/analiz/15927>, Erişim Tarihi: 18.03.2016.

AVENDANO, Ronald,-MELGUÍZO, Angel- MİNER, Sean, “**Chinese FDI in Latin America: New Trends With Global Implications**”, <https://publications.atlanticcouncil.org/china-fdi-latin-america/>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

BAĞ, Mustafa “**Çin'den Toplama Kampı Savunması: Uygur Türklerine Bedava Mesleki Eğitim Veriyoruz**”, <https://tr.euronews.com/2018/10/17/cin-doguturkistan-daki-kamplar-kabul-etti-kamplar-uygur-kokenli-yonetici-savundu>, Erişim tarihi: 01.12.2018.

BERGSTEN, Fred, (vd)., “**China’s Foreign and Security Policy: Partner or Rival?**” <https://www.csis.org/programs/freeman-chair-china-studies/past-freeman-chair-projects/china-balance-sheet>, Erişim Tarihi: 27.02.2018.

BREDEMEIER , Ken, “**Google to Restrict Huawei From Android Operating System**”, <https://www.voanews.com/a/google-to-restrict-huawei-from-android-operating-system/4924766.html>, Erişim Tarihi: 22.05.2019.

BULARD, Martine , “**China’s Wild West**”, Le Monde Diplomatique, Ağustos 2009, <http://mondediplo.com/2009/08/02china>, Erişim Tarihi: 20.12.2018.

BULUT, Cengiz Mert, “**Borç Tuzağı Tartışmaları Çerçevesinde Kuşak ve Yol Girişimi**”, <http://bogaziciasya.com/borc-tuzagi-tartismalari-ercevesinde-kusak-ve-yol-girisimi/>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

COHEN, Craig- NYE, Joseph S.- ARMITAGE, Richard L., “**A Smarter, More Secure America, A Report of CSIS Commission on Smart Power**”,

<https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>, Erişim Tarihi: 13.11.2017.

CULL, Nicholas J., "**Public Diplomacy**" Before Gullion: The Evolution Of A Phrase, <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase>, Erişim Tarihi: 04.03.2019.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "**Çin'in İpek Yolu Projesi: Barışçıl Kalkınma Çabası mı Hegemonya Arayışı mı?**", <http://www.analistdergisi.com/sayi/2016/01/cin-in-ipek-yolu-projesi-bariscil-kalkinma-cabasi-mi-hegemonya-arayisi-mi>, Erişim Tarihi: 21.04.2016.

ECONOMY, Elizabeth C. "**The Problem With Xi's China Model: Why Its Successes Are Becoming Liabilities**", <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-03-06/problem-xis-china-model>, Erişim Tarihi: 27.05.2019.

EKREM, Erkin "**Yükselen Çin'e Karşı ABD'nin Hindistan Kozu**", <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/yukselen-cine-karsi-abdnin-hindistan-kozu/4265>, Erişim Tarihi: 08.01.2018.

EKREM, Erkin, "**Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeliği**", <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107>, Erişim Tarihi: 12.10.2015.

ERCAN, Metin, "**Kalkınma Bankası Savaşları**", <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/metin-ercan/kalkinma-bankasi-savaslari-1497533/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019.

GEZGİN, Ulaş Başar, "**Çin'in Latin Amerika Yatırımları: Çin'in Şişeden Çıkışı**", <http://www.cinhh.com/cinin-latin-amerika-yatirimlari-cinin-siseden-cikisi/>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.

GLASIER, Bonnie S.- MURPHY, Melissa E., "**Soft Power with Chinese Characteristics the Ongoing Debate**", <https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs->

public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090310_chinesesoftpower__chap2.pdf,
Erişim Tarihi: 08.04.2019.

GOLDSTEIN, Melvyn C. **“The Dalai Lama’s Dilemma”**,
<https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1998-01-01/dalai-lamas-dilemma>,
Erişim Tarihi: 21.11.2018.

GÖNCÜ, Ahmet, **“Çin’in Avrupa Birliği Stratejisinden Çıkarılacak Dersler”**,
15.03.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-avrupa-birligi-stratejisinden-cikarilacak-dersler/771761>, Erişim Tarihi: 22.05.2017.

GÜRKAN, Gaye, **“Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem”**,
http://www.bilgesam.org/incele/872/-tibet-sorunu-ve-uluslararasi-sistem/#.W_ctjNizat9, Erişim Tarihi: 21.11.2018.

HONG, Jusy, **“Huawei Builds on 2018 Momentum with Strong First-Quarter Performance in the Smartphone Market”**, 03 May 2019,
<https://technology.ihs.com/613768>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

HU, Jintao, **“Build Towards a Harmonious World of Lasting Peace and Common Prosperity”**, New York, 15 September 2005,
<https://www.un.org/webcast/summit2005/statements15/china050915eng.pdf>, Erişim Tarihi:07.05.2019.

KARABEL, Sibel, **“Güney Çin Denizi’ndeki Çin-Filipinler İhtilafı ve Tahkim Kararının Değerlendirmesi”**, <http://www.bilgesam.org/incele/2519/-guney-cin-denizi-ndeki-cin-filipinler-ihtilafi-ve-tahkim-kararinin-degerlendirmesi/#.XA2RIYszat8>, Erişim Tarihi: 07.12.2018.

KARADAĞ, C. Tayyar, **“Bağlantısızlar Hareketi”**,
<http://akademikperspektif.com/2013/07/03/baglantisizlar-hareketi/>, Erişim Tarihi: 09.01.2018.

KARADAĞ, C. Tayyar, **“Mao’nun Çin’i”**,
<http://politikakademi.org/2012/07/maonun-cini/>, Erişim Tarihi:07.04.2016.

KONAK, Emre, **“Türkiye’deki Konfüçyüs Enstitüleri Kapatılmalı mı?”**
<https://cinnabzi.com/turkiyedeki-konfucyus-enstituleri-kapatilmali-mi/>, Erişim
Tarihi: 24.04.2019.

KÖRPE, Özgür, **“Doğu Türkistan’da Yeni Nesil Çatışmanın İki Boyutu: Şiddet Dışı ve Silahlı Mücadelelere İlişkin Bir Stratejik Analiz”**,
http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-264-2014062511asya_bol1.pdf,
Erişim Tarihi 02.12.2018.

MEAD, Walter Russell, **“America’s Sticky Power”**,
<http://foreignpolicy.com/2009/10/29/americas-sticky-power/>, Erişim Tarihi:
01.10.2016.

NATHAN, Andrew J.- ROSS, Robert S., **“Principles of China’s Foreign Policy”**,
http://afe.easia.columbia.edu/special/china_1950_forpol_principles.htm, Erişim
Tarihi: 25.12.2017.

NYE, Joseph S. **“Think Again: Soft Power”**, Foreign Policy,
http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/?wp_login_redirect=0
Erişim Tarihi:28.09.2016.

OBE, Alex Vines, **“How Influential is China in Zimbabwe?”**,
<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/how-influential-china-zimbabwe>,
Erişim Tarihi:09.05.2019.

ÖRMECİ, Ozan **“Paul Kennedy’ye Göre 21.Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti”**,
<http://politikaakademisi.org/2018/01/02/paul-kennedyye-gore-21-yuzyilda-cin-halk-cumhuriyeti/>, Erişim Tarihi: 05.01.2018.

ÖRMECİ, Ozan, **“Asya’da Kriz Noktası: Senkaku Adaları”**,
<http://politikaakademisi.org/2015/05/05/asyada-kriz-noktasi-senkaku-adalari/>, Erişim
Tarihi: 13.12.2018.

ÖZTUNA, Murat, “**Çin-ABD İhtilafı ve Uluslararası Sistemin Revizyonu**”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-abd-ihtilafi-ve-uluslararasi-sistemin-revizyonu/1488271>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.

ÖZTUNA, Murat, “**İç Dinamikler, Bölgeselleşme ve Küresel Güç Olmak**”, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=3470>, Erişim Tarihi: 19.03.2019.

PHILLIPS, Tom “**Xi Jinping Heralds 'New Era' Of Chinese Power At Communist Party Congress**”, <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/18/xi-jinping-speech-new-era-chinese-power-party-congress>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

ROSENBERG, David, “**The Paradox of South China Sea Disputes**”, <https://www.thechinastory.org/2013/04/the-paradox-of-the-south-china-sea-disputes/>, Erişim Tarihi: 08.12.2018.

SANDIKLI, Atilla “**Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Sorunların Kaynakları**”, <http://www.bilgesam.org/incele/866/-sincan-uygur-ozerk-bolgesi%E2%80%99ndeki-sorunun-kaynaklari/#.VzUIBNKLSt8>, Erişim Tarihi: 19.03.2016.

SCO, <http://www.sectSCO.org/EN123/brief.asp>, Erişim Tarihi: 26.06.2018.

TISDALL, Simoni “**Despite APEC Drama, China is Wining The Fight For The Pacific, Step By Patient Step**”, <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/20/despite-apec-drama-china-is-winning-the-fight-for-the-pacific-step-by-patient-stepthe>, Erişim Tarihi: 24.05.2019.

SOTHIRAK, Poi, “**Büyük Güçlerin Rekabeti Arasında ASEAN’ın Güvenlik Sorunları**”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26747/buyuk_guclerin_rekabeti_arasinda_aseanin_guvenlik_sorunlari, Erişim Tarihi: 17.07.2018.

TANDOĞAN, Muhammed “**Çin’in Borç Diplomasisi ve Afrika**”, <https://www.afam.org.tr/cinin-borc-diplomasisi-ve-afrika/>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

TOPUZ, İmran, **“Çin’le Japonya Arasındaki Diaoyu/Senkaku Adaları Krizi”**,<http://www.tuicakademi.org/cinle-japonya-arasindaki-diaoyusenkaku-adalari-krizi/>, Erişim Tarihi: 18.05.2018.

TOY, İhsan, **“Spor ve Kamu Diplomasisi”**, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1314/spor_ve_kamu_diplomasisi., Erişim Tarihi: 22.04.2019.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, **“Senkaku (Diaoyu) Adaları Krizi ve Çin-Japonya İlişkileri”**, <http://politikaakademisi.org/2012/09/22/senkaku-diaoyu-krizi-ve-cin-japonya-iliskileri/>, Erişim Tarihi: 12.12.2018.

ÜNAY, Sadık **“Çin-Rus Yakınlaşması ABD Karşısı Bir İttifaka Dönüşür mü?”**, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-rusya-yakinlasmasi-abd-karsiti-bir-ittifaka-donusur-mu/1389175>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.

ÜNGÖR, Çağdaş **“Çin ve 3.Dünya”**, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakülte Dergisi** No:41(Ekim2009), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sal/article/view/1023009334>, Erişim Tarihi:14.03.2016.

WANG, Jisi, **“Hard Desicion on Soft Power, Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power”**, Harvard International Review, Summer 2009. <http://hir.harvard.edu/article/?a=1905>, Erişim Tarihi:19.12.2016.

YILMAZ, Sait, **“Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri”**, https://www.academia.edu/22187065/Y%C3%BCkselen_g%C3%BC%C3%A7_3%87inin_g%C3%BCvenlik_politika_ve_stratejileri, Erişim Tarihi: 06.10.2017.

<http://akademikperspektif.com/2015/06/26/cinin-afrika-kitasiyla-derinlesen-iliskileri/>, Erişim Tarihi: 12.07.2018.

<http://apam.ankara.edu.tr/adalar-sorunu/>, Erişim Tarihi: 09.12.2018.

http://csstc.org/v_ket1.asp?info=22&mn=2, Erişim Tarihi: 14.02.12018.

<http://english.gov.cn/archive/whitepaper/>, Erişim Tarihi: 19.12.2018.

http://english.hanban.org/node_7716.htm, Erişim Tarihi: 22.04.2019.

http://english.hanban.org/node_7716.htm, Erişim Tarihi: 22.04.2019.

http://statistics.apec.org/index.php/apec_psu/index_noflash, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

<http://tr.china-embassy.org/tur/4321dcba/t885022.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.2019.

<http://tr.china-embassy.org/tur/zt/t230471.htm>, Erişim Tarihi: 06.01.2018.

<http://turkish.cri.cn/1781/2017/12/25/1s187446.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.2019.

<http://turkish.cri.cn/1781/2019/03/20/1s196769.htm>, Erişim Tarihi: 04.05.2019.

<http://turkish.cri.cn/741/2015/01/12/1s165674.htm>, Erişim Tarihi: 20.04.2019.

<http://turkish.cri.cn/862/2012/11/04/1s144092.htm>, Erişim Tarihi: 25.09.2018.

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/tayvan-ve-cin-arasinda-tarihi-gorusme>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Tarihi/, Erişim Tarihi: 16.03.2016.

http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/, Erişim Tarihi: 04.01.2018.

http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18030.shtml Erişim Tarihi: 10.07.2018.

<http://www.hanban.org/report/2008.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.

<http://www.hanban.org/report/2008.pdf>, Erişim Tarihi: 16.05.2019.

<http://www.hanban.org/report/2018.pdf>, Erişim Tarihi: 16.05.2019.

<http://www.hanban.org/report/2018.pdf>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.

<http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 12.07.2018.

<http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 26.06.2018.

<https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

<http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

<http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade>, Erişim Tarihi: 13.05.2019.

<http://www.sais-cari.org/data-chinese-foreign-aid-to-africa>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c87a62b4cfed5.48709740, Erişim Tarihi: 10.10.2017.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c87a63a12b207.33541868, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

<http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRG9zeWE6Q2hpbmFfYWWRtaW5pc3RyYXRpdmVfVFUzZ2lm>, Erişim tarihi: 19.12.2018.

http://www.xjtj.gov.cn/sjcx/tjnj_3415/2016xjtjn/rkjy/201707/t20170714_539450.html, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

<https://aric.adb.org/initiative/association-of-southeast-asian-nations-plus-three-cooperation-on-energy-transport-and-information-communications-technology>, Erişim Tarihi: 07.05.2019.

<https://asiaissues.wordpress.com/tag/24-character-strategy/>, Erişim Tarihi: 28.02.2018.

<https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>., Erişim Tarihi: 11.05.2019.

<https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

https://en.oxforddictionaries.com/definition/public_diplomacy, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

<https://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2017-18>, Erişim Tarihi: 20.05.2019.

https://mountainrunner.us/2009/10/twentyfour_characters/, Erişim Tarihi: 28.02.2018.

<https://peacekeeping.un.org/en/china>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

<https://publications.atlanticcouncil.org/china-fdi-latin-america/>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

<https://ustr.gov/tpp/#text>, <http://tpp.mfat.govt.nz/text>, Erişim Tarihi: 21.05.2019.

<https://www.apec.org/About-Us/About-APEC/History> Erişim Tarihi: 07.05.2019.

<https://www.apec2018png.org/apec-2018> Erişim Tarihi: 08.05.2019.

<https://www.armscontrol.org/factsheets/6partytalks>, Erişim Tarihi:07.05.2019.

<https://www.globalsecurity.org/military/world/china/24-character.htm>, Erişim tarihi: 28.02.2018.

<https://www.goethe.de/ins/tr/tr/ueb.html>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

<https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1541325-dunya-futbol-ekonomisine-cin-damgasi>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

https://www.itohaber.com/haber/dunya/206176/kuresel_ticarete_modern_ipek_yolu.html, Erişim Tarihi: 21.04.2019

<https://www.stratejikortak.com/2016/05/hong-kong-tarihi.html>, Erişim Tarihi: 04.12.2018.

<https://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2019/article_0004.html, Erişim Tarihi: 04.05.2019.

RAPOR

AYDOĞAN, Bekir, “**Rapor: Gc Kavramı ve Kamu Diplomasisi**” , http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf, Erişim Tarihi: 05.06.017.

GAZETE

“Asya Altyapı Yatırım Bankası Faaliyete Başladı”, **Yeni ağ Gazetesi**, 17.01.2016.

“Bu Banka Dünyayı Sallayacak”, **Yeni şafak Gazetesi**, 13.01.2016.

YILDIZOĞLU, Ergin “**Çin’in Orta Doğu Hamlesi**”, Cumhuriyet Gazetesi, 28.01.2016.

ÖZGEÇMİŞ

Sinem ÇABUK BACAKSIZ, 29.09.1981 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Trabzon Dumlupınar İlkokulu'nda, ortaöğrenimini Trabzon Cumhuriyet Ortaokulu'nda, lise eğitimini Trabzon Lisesi'nde, lisans eğitimini ise 1999-2004 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayarak mezun oldu. 2006-2014 yılları arasında bankacılık sektöründe çalıştı. 2015 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 19.06.2019 tarihinde "Soğuk Savaş Sonrası Çin Dış Politikasında Yumuşak Gücün Etkileri" konulu tez çalışmasını savunarak Yüksek Lisans eğitimini tamamladı.